

DEISIS

VIRGIL GHEORGHIU

Gură de Aur
atletul lui Hristos

Gură de Aur — atletul lui Hristos

Gură de Aur
atletul lui Hristos

Dr. C. C. C.

Alina C. C.

VIRGIL GHEORGHIU

Gură de Aur atletul lui Hristos

În românește:

Maria-Cornelia Ică jr

DEISIS

Sibiu
2004

VIRGIL GHEORGHIU

Gura de Aur atletul lui Hristos

Lector: diac. Ioan I. Ică jr

Coperta: Maria-Cornelia Ică jr

Tehnoredactori și corectori: Paul și Violeta Morar

Traducere după:
C. V. GHEORGHIU
Saint Jean Bouche d'Or
„Hommes de Dieu”
Librairie Plon, 1957
© Éditions du Rocher

© DEISIS, pentru prezenta versiune

ISBN 973-7859-00-6

1

În primele secolele ale creștinismului, bărbații și femeile care luptau pentru a dobândi gloria sfinților erau numiți atleții lui Hristos. Un sfânt realizează în cursul vieții sale performanțe pe care ceilalți oameni nu reușesc să le înfăptuiască. Uneori performanțele sale sunt recunoscute oficial de Biserică. În acest caz el figurează în calendar. Recunoașterea oficială a unui sfânt are loc însă doar ca o excepție și numai pentru un foarte mic număr de persoane. Majoritatea sfinților sunt ignorați de calendar. Puținii sfinți pe care Biserica îi recomandă venerării publice primesc această consacrare cu titlu postum. Nicio dată în timpul vieții lor.

Mulți oameni au vrut să se facă sfinți. Luptele lor pentru dobândirea curățeniei necesare sfințeniei au fost spectaculoase. Mai spectaculoase și mult mai dure decât luptele din arene. Pentru dobândirea curățeniei, atleții lui Hristos luptau împotriva trupului lor, împotriva somnului, împotriva foamei, împotriva durerii, împotriva propriilor lor gânduri, împotriva instinctelor. Era o

luptă fără milă, dusă zi și noapte, de-a lungul unei întregi vieți. O luptă palpitantă și fără nici un răgaz.

Ioan Gură de Aur a luat hotărârea să se facă sfânt încă din adolescență, când era încă pe băncile școlii. O hotărâre luată în deplină cunoștință de cauză și după o matură chibzuință. Alți tineri hotărăsc în adolescența lor să se facă generali, sportivi campioni, exploratori. Ioan Gură de Aur a hotărât să se facă sfânt. Toată viața sa n-a avut alt ideal.

Pentru a dobândi sfințenia el i-a înfruntat pe toți adversarii pe toate terenurile și a câștigat toate luptele. Palmaresul său este o imensă listă de victorii. Victoriile lui Ioan Gură de Aur au fost atât de categorice, încât el este unul din puținii sfinți citați în calendar atât de Biserica occidentală, cât și de Biserica răsăriteană.

2

Orice om poate deveni sfânt cu condiția să-L iubească pe Hristos. Gură de Aur știa bine acest lucru. El le spunea credincioșilor lui să-l imite pe Sfântul Apostol Pavel, pentru că orice om îl poate imita și deveni asemenea lui:

„Să-l imităm, frații mei, căci e un om cu aceeași natură ca și a noastră, dar pentru că a arătat o mare dragoste de Hristos, a intrat în ceruri și acum are loc aici împreună cu îngerii. Dacă vreți să vă siliți și să aprindeți în voi aceeași flacără, l-am putea imita pe acest sfânt apostol. Dacă acest lucru ar fi fost cu neputință el n-ar fi

spus: «Fiți imitatorii mei, așa cum eu sunt imitatorul lui Hristos»¹.”

Calendarul e o dovadă că orice om poate deveni sfânt. Nu există nici o restricție în ce privește vârsta, sexul, profesia, rasa sau naționalitatea. Găsim aici unii lângă alții sfinți de toate naționalitățile, de toate culorile.

Există sfinți care în viață au fost împărați alături de alții care au fost sclavi. Aproape toate profesiile sunt reprezentate aici. Există sfinți care au fost regi, monahi, nobili, nobile, negustori, învățători, muncitori, grădinari, ciobani, avocați, medici, agenți de fisc, magistrați, cerșetori, servitori, tâmplari, cizmari, fierari, pescari.

Nici epoca nu contează prea mult pentru a deveni sfinți. Există în calendar oameni care au dobândit această glorie în primul secol al creștinismului, alții care au trăit în Evul Mediu și alții care au câștigat sfințenia în epoca noastră.

Dar campionatele lumii, luptele în arene și competițiile olimpice sunt simple jocuri de copii în comparație cu bătăliile pe care trebuie să le poarte un om pentru a deveni sfânt.

Ioan Gură de Aur a fost unul din fericiții care au știut să urmeze harul și să atingă această glorie.

3

Ioan Gură de Aur e un atlet al lui Hristos care se deosebește de colegii săi de calendar, adică de ceilalți sfinți. Într-o singură viață a luptat pe două fronturi: a luptat pentru a dobândi sfințenia in-

¹ 1 Corinteni 11, 1.

dividuală... A fost o luptă cumplită. După ce a învins fiecare părticică a trupului său și a nimicit pe fiecare dușman și fiecare piedică care l-ar fi putut împiedica să atingă cerul, a început o altă luptă: lupta pentru a ridica Biserica lui Hristos cu întreaga mulțime a credincioșilor pe piscurile sfințeniei și curăției creștine. *Lupta pentru Biserică e actul celei mai depline iubiri față de oameni.* Biserica este ca o cetate, între zidurile căreia oamenii obișnuiți, oamenii care nu au calități excepționale sunt protejați. De altfel, în acel timp creștinismul se numea „adevărata filozofie”.

Intrând în Biserică, omul obișnuit poate trăi ca locatarul unui mare bloc, cu câteva etaje deasupra pământului, deasupra jalnicei vieți pământești, și cu câteva etaje mai aproape de cer. Atleții lui Hristos, care luptă pentru Biserică, luptă în fapt pentru a le da oamenilor posibilitatea unei condiții umane superioare, de a-și trăi viața la o altitudine demnă de un om: la câțiva metri mai sus de la pământ și cel puțin cu câțiva metri mai aproape de cer.

În a doua perioadă a vieții sale, Gură de Aur a luptat ca un campion pentru a-i aduce pe oameni în Biserică și apoi n-a încetat să înalțe Biserica împreună cu toți oamenii pe care aceasta îi cuprindea deasupra pământului, mai aproape de cer, unde oamenii pot respira într-o atmosferă mai curată, mai demnă, mai calmă.

Nimeni nu vine pe lume sfânt. Niciodată nimeni nu se naște sfânt. Omul devine sfânt. Sfin-

tenia se cucerește. Nașterea lui Ioan Gură de Aur este identică nașterii oricărui alt Ioan de pe pământ. Nu are nimic excepțional. Trebuie semnalat doar faptul că s-a născut din părinți bogați. Acest privilegiu e rezervat pe pământ unui mic număr de Ioani.

Tatăl său era general. Comanda cavaleria imperiului roman în Siria. Gradul său era (în cuvintele de atunci) *Magister Militum Orientis*. Era un grad înalt. Nu se cunoaște numele întreg al generalului care a fost tatăl lui Ioan Gură de Aur. Se știe doar că se numea Secundus. Numele romane erau compuse din două sau trei nume. Din aceste două sau trei nume ale generalului nu cunoaștem decât unul. Asta-i tot. În Siria se respectau obiceiurile grecești. Or grecii nu-i dădeau unui om decât un singur nume. Potrivit obiceiului grec, cronicarii nu ne-au păstrat deci decât un singur nume al generalului: Secundus, precum și un singur nume al fiului său: Ioan.

Generalul cu tâmpile argintii s-a căsătorit cu o tânără fată de șaisprezece ani originară din Antiokia, unde Secundus își avea garnizoana. Tânăra fată se numea Antuza. Primul copil al generalului și al Antuzei a fost o fiică. Generalul dorea cu înflăcărare să aibă un fiu. L-a avut. Al doilea copil a fost un băiat pe care părinții l-au numit Ioan, viitorul sfânt.

Nu se cunoaște anul nașterii lui Gură de Aur. Așa cum susțin biografiile, e sigur că el s-a născut între anii 345 și 349. Generalul Secundus a murit la foarte scurt timp după nașterea lui Ioan. Antuza, mama lui Ioan, a rămas, așadar, văduvă cu doi copii înainte de a fi împlinit douăzeci de ani.

În casa Antuzei trăia și o soră a defunctului general, care se numea Sabiniana. Erau, așadar, patru persoane: Sabiniana, Antuza, Ioan și sora sa, mai mare cu doi ani decât el și al cărei nume nu ni s-a păstrat. Antuza a hotărât să nu se mai mărite niciodată.

Antuza și-a consacrat tot restul vieții educației copiilor săi și administrării bunurilor lăsate de general. Ioan vorbește despre mama sa astfel:

„Ea îmi spunea: M-am bucurat puțin, copilul meu, de virtutea tatălui tău. Această fericire mi-a fost curând răpită de Pronia divină. Durerea morții lui s-a unit cu cele care au însoțit nașterea ta. El te-a lăsat orfan și mi-a lăsat moștenire toate relele văduviei; rele pe care le pot cunoaște doar femeile care le-au încercat. Nu există cuvinte care să poată spune necazurile și nenorocirile cărora le rămâne expusă o tânără fată abia ieșită din casa tatălui ei, lipsită de orice experiență, doborâtă de o lovitură pe cât de cumplită, pe atât de neașteptată și silită de acum înainte la obligații care nu țin nici de vârstă, nici de sexul său. Ea trebuie să îndrepte nepăsarea slugilor, să țină în frâu răutatea lor, să respingă uneltirile rudelor, să se apere împotriva lăcomiei agenților fiscului, și asta în ciuda dezgustului ei și a nemiloaselor lor pretenții”².

Deși foarte tânără și lipsită de orice experiență, Antuza s-a descurcat perfect. A știut să facă față tuturor greutăților inerente văduviei. I-a putut mărturisi mai târziu fiului său, viitorul sfânt: „Nu-mi vei reproșa că am micșorat bunurile pe

care ți le-a lăsat tatăl tău în ciuda greutăților și primejdiilor pe care le aduce cu sine văduvia, și care pentru atâtea alte femei au avut urmări funeste. Ți-am păstrat aceste bunuri în integritatea lor, deși n-am cruțat nimic pentru a-ți da o educație solidă și strălucitoare”³.

Mama lui Ioan a fost, așadar, o mamă eroică, cum sunt în mod normal toate mamele de pe pământ. Antuza a știut să facă față tuturor greutăților cu intuiția sa practică, intuiție care este în natura femeilor. Preocupările Antuzei, neliniștile și speranțele ei au fost identice cu preocupările, neliniștile și speranțele tuturor mamelor văduve din toate țările și din toate timpurile.

Biografii sfântului scriu că Antuza era creștină și foarte pioasă. A fost cu siguranță pioasă în măsura în care sunt pioase toate femeile creștine care rămân singure pe lume. De altfel pietatea mamelor singure este foarte mare. E profundă. Autentică. Dar chiar dacă Antuza ar fi fost o sfântă, luptele pământești ale lui Ioan, atletul lui Hristos, n-ar fi fost mai puțin cumplite, pentru că sfințenia nu se moștenește.

5

Orașul în care s-a născut Gură de Aur se numea Antiohia. Numele acestui oraș nu mai există astăzi pe nici o hartă. Pe locul Antiohiei se află un orașel turcesc numit Antakiyah. Așezat pe malurile râului Orontes din Asia Mică, el face parte din actuala republică turcă. Antiohia nu era

² Despre Preoție, cartea I.

³ Ibid.

însă un oraș al Asiei Mici, ci un mare oraș al Europei. Gură de Aur s-a născut într-unul din cele mai reprezentative orașe ale Europei. Europa e compusă din totalitatea orașelor care au moștenit cultura greacă. Pe vremea lui Gură de Aur frontierele Europei erau pe Eufrat, iar Egiptul, Siria, Asia Mică făceau parte integrantă din Europa. Capitalele culturii europene erau Alexandria și Antiohia. Acestea erau mai europene decât Atena. În ele înflorea tradiția greacă. Europa a luat la cunoștință — pentru prima dată — de propria ei existență în lumea greacă, în secolul V înainte de Hristos. Frontierele europene au fost întotdeauna mobile. În timpul lui Alexandru Macedon ele s-au aflat în Asia. Apoi, Europa a început să se restrângă spre Occident. Asia a cucerit bucată cu bucată teritoriul european. Spiritul european a fost ars de Asia, cauterizat, am putea spune, pe întreaga suprafață a pământului. Într-o bună zi Asia Mică și-a dat seama că nu mai era în Europa, ci în Asia.

Prin urmare, Asia s-a întins tot mai mult asupra Europei, iar Europa s-a retras tot mai mult spre Atlantic.

În Evul Mediu, frontiera Europei era pe Dunăre. O dată cu turcii Asia a ajuns până la Viena, iar frontiera europeană s-a aflat pentru o vreme la Viena. Astăzi⁴, ea se află pe Elba, în inima Germaniei. Asia Mică este acum în plină Asie, inimaginabil de departe de Europa, de care e cu totul tăiată.

⁴ În 1957, în plin război rece și diviziune a continentului între un Vest capitalist și un Est comunist. [n. ed.]

Pe vremea când Sfântul Pavel și ceilalți apostoli ai lui Hristos propovăduiau în Asia Mică, Capadocia, Antiohia, Efesus și celelalte orașe despre care citim în Noul Testament erau în plină Europă. Se scăldau în plină tradiție greco-romană. Erau orașe mai europene decât orașele elvețiene sau belgiene de astăzi.

Faptul că Gură de Aur s-a născut în acest mare oraș european care era Antiohia a avut o profundă influență asupra vieții lui.

În acea vreme, Antiohia era unul din cele mai frumoase orașe ale lumii. Ea era construită pe malurile râului Orontes, pe șapte coline, la circa o mie o sută de kilometri de Constantinopol și la treizeci kilometri de țărmul mării.

În secolul IV după Hristos, adică în epoca în care a trăit Ioan Gură de Aur, contemporanii numeau Antiohia, „Orașul de aur”, „Perla Orientului”, „Antiohia cea frumoasă”, „Voluptoasa Antiohie”, „Antiohia plăcerilor”, „Senzuala Antiohie”.

Orașul de aur avea în jur de jumătate de milion de locuitori; avea o iluminare feerică, amfiteatre, băi, edificii grandioase. Avea tot ceea ce o metropolă din acel secol trebuia să aibă. Antiohia era unul din minunatele orașe ale imperiului roman.

Toți împărații Romei au vizitat-o și i-au făcut cadouri. Cezar a vizitat-o în anul 47 î. Hr. Octavian, Tiberiu, Traian, Hadrian, Iustinian au petrecut o vreme în ea și au înfrumusețat-o construind monumente. Dioclețian a construit un palat, Constantin a ridicat o biserică. Titus a împodobit senzuala Antiohie cu serafimi aduși ca pradă de război din Ierusalimul distrus. Împăratul Commodus a vrut ca jocurile olimpice să aibă

loc la Antiohia. Irod, regele evreilor, i-a făcut în dar două porticuri și un pavaj de marmură. Dar cea mai mare glorie a Antiohiei a fost că aici, pentru prima dată, ucenicii lui Hristos au luat numele de creștini. Aceasta s-a întâmplat în anul 42. Până atunci ei se numeau nazarineni sau galileeni.

În acest oraș au predicat Barnaba, Pavel și Petru.

Biserica Antiohiei a fost întemeiată de apostolii lui Hristos înșiși. Era una din capitalele creștine ale lumii. Cu câțiva ani înainte de nașterea lui Gură de Aur, în 341, a avut loc la Antiohia un sinod de vreo sută de episcopi, sinod care a fixat un număr important de canoane ale Bisericii. Deși acest sinod n-a fost unul strict ortodox, cele douăzeci și cinci de canoane pe care le-a fixat sunt încă în vigoare.

Tocmai pe baza acestor canoane fixate la Antiohia cu puțin înainte de nașterea sa, viitorul sfânt va fi și trimis la moarte. Ca și cum ar fi fost stabilite anume pentru pierzania sa. Acest sinod n-a fost singurul care s-a ținut la Antiohia. Alte treizeci de sinoade au avut loc în acest oraș care era împreună cu Roma, Constantinopolul și Alexandria una din capitalele Bisericii. Majoritatea populației era creștină. Faptul că Gură de Aur a văzut lumina zilei în Antiohia a avut o mare influență asupra vieții sale. O parte a gloriei lui Gură de Aur e un reflex al gloriei Antiohiei, orașul său natal.

Viitorii sfinți suferă și ei influențele epocii și ale locului în care s-au născut ca toți ceilalți oameni. Strălucirea de pe atunci a acestui oraș s-a păstrat neatinsă de-a lungul veacurilor în opera

sfântului. Orașul de aur și de marmură a dispărut ca toate lucrurile pământești. Pe locul unde se afla Antiohia, la o mie o sută de kilometri de Constantinopol, pe malurile râului Orontes, se află un mic oraș turcesc care numără douăzeci și șase de mii de locuitori specializați în fabricarea săpunului și a uleiurilor cu care femeile Asiei își ung fața. La Antakiyah nu mai sunt astăzi decât patru mii de creștini. Asta-i tot.

6

Un alt fapt important în viața viitorului sfânt a fost apariția în Antiohia, în anul 354, a unui faimos retor. Se numea Libanius și avea patruzeci de ani când a reapărut în orașul Antiohia. Toată lumea cunoștea numele lui Libanius de la un capăt la altul al imperiului roman, din Anglia până la Eufrat.

Libanius era din Antiohia. După ce a studiat tot ceea ce se putea studia în orașul său natal, a rugat-o pe mama sa să-l lase să plece la Atena. A plecat și a devenit un filozof celebru. A condus cea mai importantă școală de retorică din Constantinopol. Apoi a fost expulzat din acest oraș. Și-a redeschis școala la Nicomidia. După câțva timp a fost expulzat și din Nicomidia. Iată-l revenit acum în orașul său natal — expulzat și celebru. A deschis o școală de filozofie și la Antiohia. Abia deschisă școala, elevii au început să curgă aici din toate colțurile pământului. Libanius era cel mai faimos *magister* al acelei vremi.

Ca toate mamele, Antuza nu voia să-și încredințeze fiul decât celei mai bune școli din lume.

Ea avea acum această școală în propriul ei oraș, la Antiohia. De ce faimă se bucura Libanius putem vedea după anumite scrisori ale contemporanilor săi. Împăratul Iulian îi scria:

„Am citit ieri înainte de masă aproape tot discursul tău și îndată după masă am încheiat dintr-o răsuflare restul lecturii mele. Ferice omul care poate vorbi și mai mult încă gândi astfel. Ce eleganță! Ce gânduri! Ce finețe! Ce diviziune! Ce argumentație! Ce ordine! Ce mișcări! Ce dicție! Ce armonie! Ce întreg!”⁵.

Scrisoarea este semnată de Flavius Claudius Iulianus, împăratul romanilor. Nu doar împăratul, dar și sfinții înșiși îl admirau pe filozoful păgân Libanius.

Printre admiratorii săi pasionați se afla Sfântul Vasile cel Mare, colegul împăratului filozof exilat la Atena.

„Scrisorile lui Libanius sunt pentru Sfântul Vasile cel Mare ca trandafirul ai cărui adevărați admiratori îi gustă chiar și spinii. Dorea ca Libanius să-i scrie chiar și pentru a-l certa... De ce nu are, pentru a merge să-l vadă pe Libanius, aripile lui Icar?, se întreba el... Când Libanius îi făcea complimente pentru stilul său, el credea că-l vede Polydamas sau Milton dându-i premiul luptei...”

Cum îndrăznea să-i scrie unui astfel de om, el care își petrecea viața în compania lui Moise și Ilie, niște barbari care-i transmit, o dată cu adevărul profețiilor lor, asprimea limbajului lor”⁶.

⁵ *Lettres XIV à Libanius. Œuvres complètes de l'empereur Julien*, Plon, Paris, 1863, p. 367.

⁶ A. DE BROGLIE, *L'Église et l'Empire romain au IVe siècle*, IIIe partie, vol. I, Paris, 1863, p. 216.

Faptul că Libanius a fost un păgân militant și un dușman îndârjit al creștinismului nu l-a împiedicat pe Vasile cel Mare, viitorul sfânt episcop, să-l admire. Cu atât mai puțin putea s-o împiedice pe Antuza care voia să-i dea fiului ei o educație strălucitoare. Ea l-a trimis, așadar, pe Ioan la școala lui Libanius. Nicăieri nu putea învăța el atât de bine ca la școala acestui mare maestru al retoricii.

În secolul IV retorica era considerată drept mama tuturor științelor. Adresându-se păgânilor, Sfântul Grigorie de Nazianz le spunea:

„Vă las toate bogățiile, nașterea, slava, autoritatea și toate bunurile de aici, de jos, al căror farmec se risipește ca un vis; *dar păstrez elocința*. Și nu regret ostenele, călătoriile pe mare și pe uscat pe care le-am întreprins pentru a o cuceri”⁷.

Antuza l-a întrebat pe episcopul Antiohiei dacă era potrivit ca o creștină să-și trimită copilul să studieze la un filozof păgân și la un dușman al creștinismului. Fără îndoială episcopul i-a dat Antuzei sfatul să-l trimită pe Ioan la Libanius. Episcopii din acea vreme îi trimiteau pe viitori predicatori să învețe de la Libanius arta de a vorbi. Gură de Aur a devenit, așadar, elevul lui Libanius și în scurt timp a ajuns cel mai bun. Există o scrisoarea a lui Libanius adresată lui Ioan. Marele filozof îi scrie viitorului sfânt:

„Am primit discursul vostru elegant și magnific. L-am dat spre citire unor oameni experimen-

⁷ Saint GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Oper.*, vol. I, p. B 2, cf. M. VILLEMANN, *Tableau de l'éloquence chrétienne au IVe siècle*, Paris, 1870, p. 106.

tați în elocință și cu o abilitate remarcabilă în a compune opere oratorice. N-a fost nici unul care să nu-și fi manifestat entuziasmul prin tropăituri, strigăte și prin toate mișcările spontane care trădează uimirea și admirația. Am fost cu atât mai mândru, cu cât în acest discurs ați arătat deopotrivă atât legile, cât și modelul elocinței judiciare. Sunteți fericit că ați știut să creați un asemenea monument spre lauda împăraților, tatăl și fiii, care au putut întâlni un panegirist asemenea vouă”⁸.

Biografia sfântului au susținut că această scrisoare îi era adresată unui alt Ioan. Acești biografi au scris mult timp după canonizarea lui Gură de Aur. De obicei acești biografi erau oameni pioși care înlăturau din biografia sfântului tot ce avea un caracter profan. Acest discurs pentru slava împăratului și a celor doi fii ai săi era unul profan. Dar în momentul în care îl scria, Gură de Aur era elevul lui Libanius. Nu era încă sfânt. Mai apoi a devenit avocat și s-a înscris în baroul din Antiohia; a ajuns repede celebru. Nu știm aproape nimic despre această glorie de avocat și de orator laic. După canonizare, biografia unui sfânt e pusă unei toalete severe; se elimină din ea tot ceea ce nu are legătură cu sfințenia. Viața lui Gură de Aur, avocat din Antiohia cea frumoasă, nu avea nimic sfânt. Biografia au eliminat, așadar, această parte cum se proceda de obicei în privința aspectelor laice ale vieții oricărui sfânt.

⁸ Cf. L'Abbé ROCHET, *Histoire de saint Jean Bouche d'Or*, vol. I, p. 18.

7

Gură de Aur devenit unul din cei mai buni prieteni ai lui Libanius. A fost în asemenea măsură apreciat ca orator, încât Libanius a pus la cale proiectul de a-l desemna drept succesorul său la conducerea școlii retorice din Antiohia. S-a întâmplat atunci ceva care l-a determinat pe Gură de Aur să devină sfânt în loc să ajungă succesorul lui Libanius.

A fost un eveniment crucial în viața sa. În luna iunie 362 a murit la Antiohia stăpânul universului pământesc, împăratul Romei, numit Flavius Claudius Iulianus, și care este cunoscut în istorie sub numele de Iulian Apostatul.

Împăratul Iulian era însoțit de istoricul Ammianus Marcellinus și de un grup de filozofi. Statul major al acestui împărat era compus de preferință din filozofi, și nu din generali. Prima vizită a lui Iulian la Antiohia a fost făcută pentru Libanius care fusese profesorul său. La Libanius, împăratul a făcut, fără îndoială, cunoștință și cu prietenii retorului.

Împăratul Iulian nu aprecia nimic mai mult decât compania filozofilor. În clipa morții, el a alungat din cortul său curtezanele și militarii și a rămas singur cu filozofii. Știa că mai avea doar câteva minute de întârziat pe acest pământ. Iulian le-a petrecut discutând filozofie.

„A avut loc atunci, spune cronicarul Ammianus Marcellinus⁹, o discuție serioasă cu filozofii Maxim și Priscus despre suflet și despre trans-

⁹ AMMIANUS MARCELLINUS, *Cartea XXXV*, 5.

cendența naturii lui. Dar rana i s-a redeschis și umflarea arterelor făcându-i respirația dificilă a cerut apă proaspătă pe care a băut-o. După care și-a dat sufletul fără agonie, spre miezul nopții, în cel de-al treizeci și unulea an de viață.”

Nu e un lucru obișnuit ca muribunzii să-și petreacă ultimele clipe ale vieții discutând metafizică. Dar asta era firea lui Iulian și așa a fost el toată viața sa.

În momentul în care a apărut la Antiohia, îmbrăcat nu în purpura împăraților romani, ci într-o togă veche ca aceea a lui Libanius, cu părul și barba neîngrijite, ca Libanius, el a stârnit o sinceră admirație. Împăratul mergea pe jos și frecventa oameni simpli care erau filozofi. În calitatea sa de prim elev al lui Libanius, Gură de Aur a devenit la acea dată în mod inevitabil unul din cei mai apropiați prieteni ai lui Iulian.

Iulian era un filozof adevărat. Ammianus Marcellinus scrie:

„Era de talie mijlocie, avea în mod natural părul lins ca și cum pieptenul ar fi trecut prin el, barba aspră, stufoasă și ascuțită. Ochii îi erau frumoși și focul care strălucea în ei dezvăluia o minte trează.”

Iulian mânca puțin, ca un ascet, dormea puțin, disprețuia fastul și luxul, precum și toate mărețiile pământești. Iulian trăia în castitate ca eremitii, iar dorința vieții lui era să facă cât mai mult bine cu putință. Și cu toate acestea Iulian este unul din cei mai denigrați împărații din toată istoria universală. Iulian a fost un dușman al creștinismului. Multe secole istoria a fost scrisă numai de oameni temători de Dumnezeu, îndeosebi

de monahi. Era normal ca acești istorici să nu-l iubească deloc pe Iulian și să-l descrie în imaginile cele mai negre, ca un antihrist. Dușman sincer al creștinismului, el voia distrugerea religiei creștine și restaurarea cultului păgân al zeilor. Era marele vis al vieții sale.

Iulian avea motive foarte serioase pentru a urî creștinismul cu o asemenea patimă. Erau motive omenești. Dar chiar și un mare filozof ca împăratul Iulian nu este decât un om și are patimi omenești. Când Iulian era copil, împăratul Constans i-a masacrat toată familia. După ce i-a masacrat părinții și familia, Constans l-a exilat pe Iulian. L-a exilat într-o mănăstire. L-a pus să se boteze. Apoi l-a încredințat pazei episcopilor, preoților și diaconilor ca să-l crească în religia creștină. Apoi, din porunca împăratului Constans, Iulian a devenit cantor, citeț integrat în clerul creștin inferior. Pentru Iulian mănăstirea era un loc de exil. Cel care îl ținea închis aici și care poruncise ca el să studieze Scripturile era asasinul părinților săi. Preoții, episcopii și diaconii erau temnicerii lui.

Un istoric francez din secolul trecut scria:

„Un prinț tânăr plin de imaginație și entuziasm suferă în exil tirania neîncrezătoare a lui Constans, care a făcut să piară întreaga sa familie. Constans era creștin. A fost destul pentru ca Iulian să fie politeist. Constans a distrus vechiul cult al imperiului. A fost destul pentru ca Iulian să vrea să-l restabilească”¹⁰.

¹⁰ M. VILLEMMAIN, *Tableau de l'éloquence chrétienne au IVe siècle*, Paris, 1870, p. 510.

Antiohia unde tocmai sosie Iulian era în cea mai mare parte creștină. Aceasta nu i-a împiedicat pe antiohieni să fie entuziasmați de manierele împăratului filozof. Dar, după un timp, originalitatea împăratului i-a plictisit pe antiohieni care erau oameni rafinați. Ei s-au plictisit de manierele lui sobre, de absența ceremoniilor, de refuzul oricăror invitații. Și au început să-l deteste pe Iulian. După care au început să-și bată joc de împărat și să scrie epigrame pe pereți. Împăratul a ajuns de râsul orașului. Și distracția era cu atât mai mare cu cât Iulian nu poruncea poliției să-i aresteze pe cei care-l luau peste picior.

„Ironizatorii se distrau dându-și între ei semnalmente sale: un om mărunț cu barba de țap care merge ducându-și cu greu pieptul îngust și cu pași mari în felul lui Otus”¹¹.

Chiar și păgânii din Antiohia își băteau joc de zelul depus de Iulian în resuscitarea vechiului cult al zeilor. Într-o zi când Iulian s-a dus la templul lui Apollo în împrejurimile Antiohiei ca să săvârșească un sacrificiu, n-a găsit decât un singur sacrificator și o singură oaie. Împăratul nu s-a supărat deloc. A adunat lemne, a aprins focul și a sacrificat singur lui Apollo. Excesul său de zel în materie de sacrificii a făcut ca antiohienii să-l numească „casapul”.

„Se spunea că nu domnea decât pentru a stârpi turmele universului și ucidea atâtea oi și atâtea boi pe altare, încât mulți țărani îl tratau drept *bucătar și măcelar*”¹².

¹¹ AMMIANUS MARCELLINUS, *Cartea XXII*, 14.

¹² *Cuvântare la Sfântul Mucenic Vavila*.

În timp ce Iulian se afla la Antiohia, templul lui Apollo a fost incendiat. Imensa statuie a lui Apollo, din lemn acoperit cu aur, cu brațele și picioarele de fildeș, cu ochi de ametist, cu coroană de aur masiv minunat cizelată, s-a prăbușit și a fost mistuită de flăcări.

La început împăratul s-a abținut să răspundă atacurilor. S-a reținut să folosească forța împotriva celor care-l insultau. Faptul de a porunci poliției și armatei să ia măsuri de represalii era lucrul cel mai ușor pentru un împărat. Toți împărații acționează astfel. Dar Iulian n-a scos sabia. Nu i-a aruncat pe dușmanii săi în închisoare. Cel puțin la început. Le-a răspuns cu condeiul. A scris împotriva antiohienilor care-l atacau o carte intitulată: *Misopogon sau antiohianul*.

Dușmanii săi nu i-au iertat lui Iulian faptul că n-a folosit violența. Nu i-au iertat nimic. Chiar faptul de a nu-i fi ucis pe dușmanii săi a fost considerat un defect. „Nu folosea violența împotriva creștinilor, spune Gură de Aur, pentru că nu voia să întărească Biserica prin martiriu. Dacă o apuc pe calea violenței, gândea el, creștinii vor zbura spre moarte ca albinele spre stup”¹³.

Libanius însă a publicat o carte în care îi acuza pe creștini că au incendiat templul lui Apollo.

Libanius a fost unul din foarte puținii reprezentanți ai lumii păgâne care a avut curajul să spună ce gândea. Ceilalți îl susțineau pe împărat, dar cu multă rezervă. Oamenii obișnuiți au curajul să se angajeze, dar numai după ce s-au convins că se angajează de partea celui care va învinge.

¹³ *Cuvântare la Sfinții Mucenici Iuventin și Maximin*.

Nu cunoaștem atitudinea lui Gură de Aur. Nu avea încă douăzeci de ani. E vârsta când tinerii sunt la fel de sensibili ca plăcile fotografice. E imposibil ca Gură de Aur să nu fi suferit influența lui Libanius și să nu fi nutrit și el un strop din admirația maestrului său pentru împăratul filozof care mergea îmbrăcat cu o togă, în loc să poarte mantia de purpură a celor care stăpâneau universul.

Dintre toți contemporanii, Gură de Aur e cel care a scris cuvintele cele mai crude împotriva lui Iulian, cu o aversiune pătimasă pe care n-o simțim decât pentru cei pe care i-am iubit și admirat poate în secret în străfundul inimii, chiar fără să ne fi dat seama.

Pe 26 iunie 363, împăratul Iulian, conducătorul imperiului roman, a murit eroic în fruntea trupelor sale într-o bătălie împotriva perșilor. În ultimele sale clipe, a rostit cuvinte pline de înțelepciune.

„A sosit momentul, prietenii mei. Natura își cere tributul, poate puțin prea devreme (nu avea decât treizeci și unu de ani), dar ca un datornic credincios mă grăbesc să o achit fără să simt, cum s-ar putea crede, nici tristețe, nici regret. Filozofia m-a învățat să recunosc superioritatea sufletului față de trup, și schimbându-mi starea pentru una mai bună, trebuie să mă bucur mai degrabă decât să mă întristez”¹⁴.

Moartea împăratului Iulian a avut o importanță crucială pentru viața lui Gură de Aur. Iulian a fost ultimul împărat care a încercat să restabilească vechiul cult al zeilor. Moartea sa în plină

tinerețe a fost trâmbițată de creștini ca o pedeapsă cerească asupra celor care luptau împotriva adevăratei filozofii, adică împotriva creștinismului. Mulțimea păgânilor a fost cuprinsă de spaimă. Au venit la porțile bisericilor creștine și au cerut să fie primiți.

Școala lui Libanius a început să se golească. Libanius însuși a văzut că totul era pierdut. A vrut să se sinucidă. Nu putea concepe orașele și satele fără statuile zeilor izvoarelor, fără statuile în marmură albă ale zeilor pădurilor, fără temple. Bătrânul filozof a rămas singur. Ucenicii săi se aflau acum în bisericile creștine. A fost aproape singur la înmormântarea lui Iulian căruia i-a făcut panegiricul.

Împăratul Iulian a fost unul din ultimii săi elevi fideli. Toți ceilalți l-au părăsit. Printre aceștia se afla și Gură de Aur. Ioan și-a căutat calea altundeva. Din instinct tinerețea nu îmbrățișează niciodată cauze pierdute. Tinerețea, ca și mulțimile, au un formidabil instinct de conservare și se angajează întotdeauna de partea celui mai puternic. Reînvierea zeilor Greciei antice eșuase. Păgânismul murise o dată cu Iulian.

În 367, la patru ani după moartea lui Iulian, Gură de Aur devine citeț în biserica Antiohiei. De acum încolo el își începe antrenamentul pentru a deveni un atlet al lui Hristos, pentru a deveni un campion printre atleți și, în fine, un sfânt.

¹⁴ AMMIANUS MARCELLINUS, *Cartea XXV*, 3.

II

1

Însoțit de Antuza, mama sa, Gură de Aur s-a prezentat la poarta bisericii din Antiohia și a primit botezul¹⁵. Viitorul sfânt a fost întotdeauna mândru de a fi fost botezat în biserica Antiohiei, una din cele mai vechi în timp, pentru că ea fusese întemeiată direct de către apostoli.

Fără nici un regret Gură de Aur a întors spatele lui Libanius și lumii păgâne. Nu era singurul care procedase astfel. Toată lumea la Antiohia făcea la fel. Păgânismul murise o dată cu împăratul Iulian. Templele au fost distruse. Statuile zeilor și zeițelor au fost aruncate de pe socluri și sparte. Cărțile filozofilor și poeților păgâni au fost arse: Platon, Aristotel, Homer, arși!

Filozofia antică era, după Gură de Aur, „o prostituată fardată fără frumusețe naturală”. Credința

¹⁵ Poate părea curios că Ioan, fiul evlavioasei Antuza, a așteptat să împlinească douăzeci de ani ca să se boteze. În primele veacuri ale creștinismului oamenii se botezau foarte târziu. Întrucât botezul iartă toate păcatele anterioare, unii așteptau chiar ultimele clipe ca să primească botezul abia pe patul de moarte, ca să ajungă în cer fără păcate, asemenea pruncilor nevinovați.

creștină a fost recunoscută drept adevărata filozofie. „Creștinismul i-a făcut filozofi pe cei simpli și necultivați”¹⁶.

E adevărat că Socrate băuse cucută. Creștinii spuneau: „Cel care a băut cucută a disprețuit moartea, dar religia noastră aduce milioane de oameni care au făcut același lucru. Acest Platon care a spus atâtea prostii a tăcut, în timp ce apostolul vorbește nu doar apropiaților săi, ci și parților, elamiților, indienilor, tuturor popoarelor lumii.”

O dată cu prăbușirea vechilor credințe, temple și statui, se prăbușea și imperiul roman. Imperiul nu se prăbușea pentru că se distrugeau zeii și se ardeau cărțile filozofilor. Era și el un lucru pământesc care trebuia să moară într-o zi sau în alta. Murea acum fiindcă nici un pom nu poate urca până la cer.

Imperiul era extrem de putred în interior (ca toate lucrurile vechi). Iar din exterior era asediat de barbari. Și în timp ce imperiul se scufunda ca un vapor, lumea și îndeosebi tinerii și mulțimile căutau mântuirea.

Tinerii și mulțimile au instincte puternice și mai cu seamă un instinct vital uimitor de puternic. Voiau să trăiască și de această dată au găsit mântuirea în Biserică. Convertirile la creștinism aveau loc zilnic cu miile, în mase compacte. Tinerii și mulțimile nu privesc niciodată în urmă. Nu privesc nici ceea ce calcă în picioare. Stă în firea lor să facă asta. Nu privesc decât înainte. Și Gură de

Aur, odată devenit creștin, nu va mai privi niciodată în urmă.

De fiecare dată când a avut ocazia să scrie sau să vorbească despre maestrul său și școala păgână de filozofie, a făcut-o în termeni acerbii, caustici. Sfinții au aceeași natură umană ca și ceilalți oameni. O spune însuși Gură de Aur. Era normal ca el să nu facă excepție și să aibă aceeași fire ca toți flăcăii de douăzeci de ani.

Libanius era, din contră, un om în vârstă. Era normal ca un bătrân să înțeleagă faptul că Gură de Aur a trebuit să-l părăsească plecând cu lumea victorioasă. Dar Libanius îl iubea pe Gură de Aur și a suferit văzându-se abandonat de elevul său cel mai iubit. De altfel Libanius era în stare să se ridice deasupra condiției sale de păgân și să admire anumite aspecte ale creștinismului.

„Într-o zi, scrie Gură de Aur, maestrul meu a făcut în public elogiul mamei mele spunând: «A! ce femei au creștinii».” Altă dată când a fost întrebat cine îi va urma ca director al școlii sale de retorică Libanius a răspuns: „Ioan, dacă creștinii nu mi l-ar fi furat!”

Libanius n-a încetat niciodată să-l admire și să-l iubească pe Gură de Aur chiar atunci când acesta l-a abandonat și a trecut în tabăra adversă. Așa cum n-a încetat să-l admire și să-l iubească pe Vasile cel Mare, când și acesta l-a părăsit pentru creștini. A continuat să fie prietenul Sfântului Grigorie din Nazianz și când acesta a devenit creștin.

L-a felicitat chiar pe Sfântul Vasile cel Mare când acesta a îmbrățișat noua credință și a devenit astfel „prietenul lui Dumnezeu”.

¹⁶ Omilie la 1 Corinteni.

„Nu erai încă decât un tânăr și deja te veneram din pricina seriozității purtării tale, vrednică de înțelepciunea bătrânilor, i-a scris Libanius Sfântului Vasile. Acum, știindu-te întors în țara ta, îmi spuneam: Se va dedica avocaturii? Va prefera oare învățământul? Iată că mi se dă de veste că ai ales un drum mai bun și cauți mai degrabă să devii prietenul lui Dumnezeu decât să câștigi bani. Îi felicit pe capadocieni și pe tine: pe tine pentru că ai ales o parte atât de frumoasă; pe ei pentru că au drept compatriot un om atât de mare. Libanius”¹⁷.

Libanius îl va fi felicitat desigur și pe Ioan Gură de Aur pentru faptul „de a fi ales un drum mai bun, căutând mai degrabă să devină prietenul lui Dumnezeu decât să câștige bani”, ca avocat sau profesor de filozofie.

Modul de a proceda al lui Libanius se potrivește cu situația sa de om în vârstă. Un om în vârstă se ridică mai ușor deasupra patimilor. Conduita sa este conformă meseriei sale de filozof.

Gură de Aur îi răspunde în termeni caustici. L-a numit pe Libanius „maestrul meu, cel mai superstițios dintre oameni” pentru motivul că Libanius n-a îmbrățișat și el „adevărata filozofie”. Libanius trebuie să fi înțeles această intoleranță a vechiului său ucenic.

La douăzeci de ani omul e intolerant și nu cunoaște nuanțele și menajamentele, Ioan Gură de Aur, deși se îndrepta spre sfințenie, avea douăzeci de ani. Nu putea să se comporte altfel.

¹⁷ Sfântul VASILE CEL MARE, *Epistola* 143, cf. Abbé MARTIN, *Saint Jean Chrysostome*, Paris, 1860, vol. I, p. 49.

După Libanius, Gură de Aur și-a ales un alt maestru. A devenit ucenicul celui pe care toți antiohienii îl numeau tatăl lor și pe care îl cinsteau ca pe un sfânt. Acesta se numea Meletie și era episcop al Antiohiei. Era capul Bisericii întemeiate de apostolii înșiși. Teodor îl numește Meletie cel Mare. Episcopul Antiohiei era armean. Era născut în târgușorul Melitene în Armenia Mică. De-a lungul vieții sale de episcop a suferit trei exiluri. Nu numai creștinii, dar chiar și iudeii și păgânii îl socoteau un sfânt și îl cinsteau. „Sfințenia strălucea pe fața sa. Fața lui era o predică”, spune Gură de Aur.

Un alt sfânt, contemporanul său, poetul Grigorie din Nazianz scrie: „Om fără meșteșug, cu purtări simple, plin de Dumnezeu, purtând în inima sa calmul august al trăsăturilor sale.”

Meletie făcea parte din acea categorie de oameni care par să aibă pacea în fiecare por al ființei lor și a căror simplă prezență domolește furtuna cea mai cumplită. Gură de Aur îi descrie pe acești oameni fericiți care au „un suflet pașnic” ca acela al lui Meletie astfel: „Un fier roșu aruncat în apă se răcește mai puțin repede decât o inimă irascibilă în contact cu un suflet pașnic.”

Sfântul Vasile cel Mare nutrea și el o admirație fără limite pentru Meletie, noul maestru al lui Gură de Aur.

El îi scrie: „Dacă evlavie ta știa ce bucurie îmi faci scriindu-mi, n-ai fi ratat, sunt sigur, nici o ocazie să o faci. Nu știi oare care este răsplătă cerului rezervată celor ce mângâie în întristări?”

Or aici totul este pradă durerii și singura abatere de la relele noastre este gândirea ta. De aceea, când primesc una din scrisorile tale, mă uit mai întâi dacă e lungă și îmi place cu atât mai mult cu cât cuprinde mai multe rânduri. Sunt fericit cât timp o citesc. De îndată ce s-a sfârșit recad în tristețea mea. Dacă prin rugăciunile tale m-aș învrednici să nu-mi închei călătoria mea pământească fără să primesc din gura ta învățătura mântuirii și să primesc de la tine merinde pentru viața prezentă și cea viitoare, aș socoti aceasta drept un mare bine și dovada bunătății lui Dumnezeu față de mine”¹⁸.

Gură de Aur s-a înscris la școala episcopului cu toată pasiunea vârstei sale. De altfel toți cetățenii Antiohiei erau atașați de el. Ioan nu putea deci să facă excepție. Nici chiar viitorii sfinți nu se pot sustrage influenței epocii în care trăiesc.

Filozofi existențialiști din primul deceniu de după cel de-al doilea război mondial afirmă că omul este totalitatea actelor sale. Dar actele unui om sunt adesea dictate de veacul în care trăiește acest om. Nici atleții, nici cei mai celebri campioni, nici viitorii sfinți nu reușesc să respire un alt aer decât cel al orașului lor...

Gură de Aur a fost deci luat și purtat de același torent ca populația Antiohiei.

„De-abia intrase el în Antiohia, scrie Gură de Aur în panegiricului în cinstea lui Meletie, că fiecare din voi dădea numele lui copiilor săi, crezând că astfel îl introduc pe sfântul însuși în casa sa. Numele Meletie era ca lumina unui far, o chema-

¹⁸ Sfântul VASILE CEL MARE, *Epistola 36 către Meletie*.

re la evlavie. Răsuna peste tot în piețele publice, pe câmpuri, de-a lungul drumurilor, *chipul său împodobește nestematele inelelor, cupele, pereții apartamentelor*.”

Tot Gură de Aur descrie întoarcerea lui Meletie la Antiohia: „A fost primit în Antiohia cu o uriașă bucurie. Întreg orașul s-a dus în întâmpinarea lui. Unii îi sărutau mâinile, alții picioarele. Cei pe care mulțimea îi împiedica să se apropie se socoteau fericiți să-i audă glasul sau să-i vadă fața”¹⁹.

Gură de Aur a fost printre antiohienii care încercau să-i sărute mâinile sau picioarele episcopului Meletie, părintele lor.

Dar Gură de Aur era un privilegiat. Dacă în stradă, în timpul trecerii alaiului, nu reușise să-i sărute veșmintele, mâinile sau picioarele sfântului episcop, în schimb a putut deveni ucenicul său.

Gură de Aur era fiul Antuzei, una din parohiile cele mai de vază ale diecezei lui Meletie. Antuza făcea parte din statul-major de văduve bogate și pioase care îi însoțeau în mod obișnuit pe preoți și episcopi. Ea l-a introdus, așadar, pe fiul său la Meletie. Sfântul episcop l-a luat pe fiul Antuzei sub protecția sa și l-a încredințat celui mai savant profesor de teologie din Antiohia: lui Diodor.

3

Diodor, noul profesor al lui Gură de Aur, avea să devină mai târziu episcop al Tarsului. Ne-au rămas de la el fragmentar câteva comentarii la Scripturi.

¹⁹ *Cuvântare la Sfântul Meletie*.

Diodor era un erudit care interpreta Scripturile potrivit tradiției școlii din Antiohia. Adică într-un sens predominant istoric și literal. Teologii antiohieni nu erau mistici. Ei se călăuzeau după litera Evangheliei pe care o citeau așa cum era scrisă. Pentru Gură de Aur, această metodă teologică a fost extrem de utilă. Gură de Aur a învățat de la Diodor să citească cu răbdare fiecare cuvânt, fiecare literă, ca sub lupă. Fără să omită nimic. Această obișnuință de a citi l-a făcut pe Gură de Aur unul dintre cei mai buni cunoscători ai Bibliei. Din omiliile pe care le-a rostit mai târziu se vede că el cunoștea Scripturile aproape pe de rost.

Cât timp a fost elevul lui Diodor, Gură de Aur și-a precizat și planurile de viitor. În timpul studiilor sale teologice și-a ales și calea. Voia să devină un sfânt ca Pavel. Admirația sa pentru Pavel era fără limită: „Inima lui Pavel, a scris el, este inima lui Hristos. Să-L imităm, frații mei, așa cum făcea el însuși.” Gură de Aur găsește chiar asemănări fizice între Pavel și el! Amândoi erau de statură mică. „Aici Pavel nu avea firește nici un avantaj asupra mea.”

În odaia sa avea mereu o icoană a lui Pavel. Chiar dacă nu reușea să realizeze pe pământ tot ceea ce realizase Pavel, Gură de Aur știa că puteau fi egali, căci nu realizările, ci eforturile contează aici. Trebuia deci să facă aceleași eforturi ca Pavel.

„Fiecare va fi plătit după osteneala pe care și-o va da, spune Gură de Aur citându-l pe Pavel²⁰, și anume *nu după măreția faptelor pe care le va fi*

înfăptuit, ci după măreția încercărilor pe care le va fi suportat. Iată de ce când Pavel se slăvește, o face nu atât pentru faptele, cât pentru suferințele sale. *Departe de a se simți mai prejos altor slujitori ai Evangheliilor, el crede că poate spune că i-a întrecut.* Sunt ei slujitorii lui Hristos, spune el (evident, regret că nu pot fi modest)? *Eu sunt mai mult decât ei.* Și pentru a o dovedi, nu compară predicile sale cu predicile lor, faptele sale bune cu faptele lor bune, ci își enumeră suferințele”²¹.

Astfel Gură de Aur s-a hotărât să îl egaleze pe Pavel. Din moment ce sfințenia unui om nu se măsoară în intensitatea, ci în numărul suferințelor îndurate, cu ajutorul harului va reuși și el să devină un sfânt. Ioan e hotărât să sacrifice totul, și se aruncă în luptă cu tot entuziasmul său.

Din acel moment Gură de Aur n-a mai trăit decât pentru a-și realiza idealul. A studiat zi și noapte. A aprofundat învățătura lui Iisus și a căutat să o aplice literal la viața sa. Și-a redus somnul, și-a redus hrana. A rupt toate legăturile sale cu lumea. Știa însă că aceste exerciții nu erau decât un început. Avea conștiința insignifianței realizărilor. Dar avea și răbdare. Lumea care îl înconjura începea să-l aclame. Toată Antiohia vorbea de Gură de Aur, de tânărul fiu al Antuzei, care-i întrecea în virtute pe toți camarazii săi. Gură de Aur a încercat să se apere împotriva slavei, știind că tot ceea ce realizase până atunci nu era decât rodul harului. A strigat cu forță că nu

²⁰ 1 Corinteni 3, 8.

²¹ Scrisoarea a noua către o văduvă tânără.

merita nici o atenție. „Ieri încă eram un copil dus de vârtoarea preocupărilor profane.”

Spune că nu merită nici o laudă „pentru că și-a încruntat un moment sprâncenele, pentru că s-a îmbrăcat cu mantie neagră și și-a acoperit fruntea cu masca mincinoasă a modestiei”²².

Gură de Aur dorea cu adevărat să devină un sfânt. Știa că drumul era lung. Cei care îl elogiau, îl credeau ajuns deja la capăt. Se înșelau. Sfințenia nu avea nimic de-a face cu ceea ce era el în acea epocă, dar viața îți oferă întotdeauna altceva decât ceea ce dorești. Antiohia îi oferea lui Gură de Aur gloria. Era, după Meletie, cel mai celebru din slujitorii Bisericii. Era celebru ca orator. Celebru prin virtutea sa.

Într-un discurs rostit mai târziu, profesorul său Diodor vorbește astfel despre elevul său: „Să ascultăm deci această *gură care ne aduce salutul său*. Se poate spune despre ea ceea ce spunea Moise despre pământul făgăduinței. Or ce spunea Moise? Îl numea un pământ în care curge lapte și miere. *Ei bine! același lucru să-l spunem despre această gură care picură miere și lapte; să gustăm deci acest lapte, să ne săturăm cu această miere și pentru aceasta, încheindu-ne aici discursul nostru, să ne plecăm urechea la accentele lirei și ale trâmbiței. Când mă gândesc la dulceața cuvintelor sale, numesc vocea sa o liră, dar forța gândurilor sale mă face să o numesc trâmbiță de război, așa cum sunt cele de care s-au slujit evreii ca să doboare zidurile Ierihonului.*”

²² Despre Preoție.

Într-adevăr, atunci când Gură de Aur vorbea, auditorul plângea, aplauda, gesticula de emoție, de plăcere.

Gloria face totdeauna plăcere. E ca șampania. Ametește. Dar Gură de Aur nu dorea gloria. El dorea sfințenia. Nu dorea decât aceasta, o sfințenie autentică ca aceea a lui Pavel. Refuza laudele dascălului său Diodor cu eleganța și curtoazia orientale. Îi spune lui Diodor:

„Coroana de laude care mi s-a adresat este prea mare pentru capul meu. Acest bun părinte (Diodor) nu s-a oprit însă decât atunci când mi-a impus-o într-un fel oarecare. Așa fac adesea regii: își iau diademele și le așează pe capetele copiilor lor, dar când își dau seama că de fapt coroana regală nu stă bine pe aceste capete de copii, mulțumiți că i-au făcut să o poarte chiar în joacă, o iau înapoi și o așează iarăși pe capetele lor. Ei bine! întrucât dascălul meu Diodor pune pe capul meu coroana care i se potrivește lui și nu mai vrea să o ia înapoi, îngăduiți-mi să o ridic de pe o frunte nedemnă de a o purta și să o așez din nou pe cea care o merită”²³.

După care, Gură de Aur recitește cuvânt de cuvânt elogiile pe care i le-a adresat Diodor, aducându-i-le dascălului său exact așa cum le primise el. Era o politețe puțin teatrală. Totuși publicul a fost entuziasmat!

Gură de Aur devenise idolul auditorilor. Și pentru că în Antiohia gloria sa creștea tot mai mult și era un obstacol în drumul său spre sfințenie, a hotărât să-și părăsească orașul natal.

²³ Cuvântare în cinstea lui Diodor din Tars.

Planul lui Gură de Aur de a deveni sfânt nu era nou. Nu era singurul tânăr din Antiohia care dorea aceasta.

Pe atunci la Antiohia era un fapt divers să se audă spunându-se dimineața că un negustor, un magistrat, un funcționar sau o doamnă din înalta societate a lăsat în timpul nopții totul plecând în necunoscut, în creierul munților sau în deșertul de nisip pentru a deveni sfânt sau sfântă. Lumea era obișnuită cu asemenea despărțiri.

Gură de Aur a fost tentat și el să lase totul și să plece. A hotărât să nu plece singur. În marile aventuri te îmbarci totdeauna împreună cu un camarad. Cel împreună cu care Gură de Aur a dorit să plece pentru a deveni sfânt studiasse și el la școala de teologie a lui Diodor. Se numea Vasile. Istoria n-a reușit să-l identifice. Se poate ca acest Vasile să fi devenit sfânt și el, dar nu este în calendar. A devenit probabil sfânt pe cont propriu și într-un mod anonim undeva pe vârful unui munte sau în deșertul Arabiei. Calendarul știe că există mii și mii de sfinți neidentificați, venerați în biserici așa cum în istoria națională sunt venerați soldații necunoscuți căzuți pe câmpul de onoare.

Gură de Aur a povestit cum anume s-au desfășurat pregătirile de plecare în marea aventură: cucerirea sfințeniei. „Vasile nu înceta să mă implore să mă alătur lui, să *fugim* împreună și să *plecăm în aventură și, departe de orice acoperiș părintesc, să ne alegem o locuință comună*”²⁴.

²⁴ Despre Preoție.

Această fugă și această plecare spre necunoscut era drumul cel mai scurt care ducea la sfințenie. Cel puțin așa gândeau oamenii acelor vremi. Vasile cel Mare, sfântul care avea geniul organizatoric al unui guvernator roman, declară și el²⁵ că fuga departe de lume e singurul drum care duce la Dumnezeu:

„Am citit deci Evanghelia și am remarcat că nu e nici un mijloc mai potrivit de a ajunge la desăvârșire decât acela de a-ți vinde bunurile, de a le împărți acelor dintre frați noștri care sunt săraci, de a te elibera de toate grijile acestei vieți, ca sufletul să nu se lase tulburat de nici o atașare de lucrurile prezente.”

Gură de Aur și Vasile au decis, așadar, să se despartă de lume. Au plănuit să uite trecutul, afecțiunile, interesele, plăcerile; să facă gol în jurul lor, să-și păstreze mintea liberă ca o tăbliță de ceară de pe care a fost șters totul. După despărțirea de lume și după plecarea în deșert se puteau realiza lucruri extraordinare.

În primul rând puteau fi depășite condițiile umane. În secolul IV se povesteau lucruri senzaționale despre performanțele acestor singuratici. Tinerețea mai cu seamă nu poate rezista ispitei de a depăși condiția umană, de a deveni sfânt, de a înfăptui minuni. Gură de Aur a scris despre asceți și despre viața lor cu o admirație înflăcărată: „În deșertul Egiptului se vedeau coruri de îngeri cu chip omenesc, popoare de martiri, comunități de fecioare; cerul cu variatul cor al astrelor stră-

²⁵ Epistola 223.

lucea mai puțin decât deșertul Egiptului în care se înmulțeau chiliile monahilor”²⁶.

Candidații la sfințenie din Alexandria plecau în deșertul Nilului inferior. Cei din Ierusalim fugeau în deșertul Arabiei. Cei din Antiohia plecau în Munții Taurus din Capadocia și Armenia, sau ajungeau în regiunile deșertice care înconjurau Marea Neagră.

„A fugi într-o mănăstire, scrie Gură de Aur, înseamnă a fugi de pe pământ la cer.”

Gură de Aur și Vasile erau la curent cu extraordinarele realizări ale Părinților deșertului. Toată lumea le cunoștea. Sfinții puteau totul. A deveni sfânt însemna să realizezi cu ajutorul lui Dumnezeu imposibilul.

Un ascet numit Cesarion, de exemplu, reușise să trăiască în zăpadă fără să-i fie frig. La câțiva zeci de kilometri de Antiohia ascetul Simeon Stâlpnicul a trăit patruzeci de ani în vârful unei coloane. Pentru un ascet desăvârșit, imposibilul era monedă curentă. Natura umană era depășită.

Un adevărat ascet putea traversa Nilul pe spatele unui crocodil. „Se povestea că sihastrul Ilarion, sosind într-o duminică într-o comunitate de pe malurile Nilului, a fost mirat că nu se săvârșea Sfânta Liturghie. E pentru că, i s-a spus, preotul care slujește de obicei locuiește de cealaltă parte a fluviului, iar acum nu se poate traversa apa din pricina unui crocodil care bântuie vadul. Dacă e vorba numai de asta, zice pustnicul, mă voi duce să-l caut. S-a apropiat de fluviu și a făcut un gest cu mâna și s-a văzut atunci înfricoșătorul animal

ieșind din apă și venind să-și ofere spatele pustnicului pentru a-l duce de cealaltă parte a fluviului. Odată ajuns acolo, Ilarion nu l-a putut convinge pe preot, care era un sfânt chinovit, să vină împreună cu el pe aceeași cale”²⁷.

Se povestea pe atunci peste tot că sfinții deșertului putea trăi fără să doarmă; că puteau trăi fără să mănânce, că nu simțeau nici frig, nici oboseală.

Paladie, biograful lui Ioan Gură de Aur care a trăit și el în deșert, povestește nenumărate fapte din care reiese că sfinții singuratici depășiseră adesea condiția umană.

Potrivit concepției lui Gură de Aur, viața de pustnic era treapta cea mai înaltă pe care putea urca un om. El a scris un studiu intitulat *Paralelă între un rege și un monah*. Gloria de a fi monah este incomparabil mai mare decât aceea de a fi împărat.

„Așa cum un spectator vede din înaltul stâncii ce domină marea navigatorii izbiți ca niște prizonieri de furtună, înghițiți de valuri sau zdrobiți de stânci, tot așa omul înrolat în serviciul lui Hristos scapă de talazurile involburate ale vieții și stă în siguranță pe stânci.”

Totul este sublim în viața monahilor și a pustnicilor, spunea în acea vreme Gură de Aur:

„Aproape de izvoare, într-o liniște absolută și o singurătate profundă, aparținând lui Dumnezeu înainte de orice, monahul se simte un suflet înaripat, ușor, mai curat decât aerul cel mai limpede. Sărmanele chilii monahale strânse la un loc pe

²⁷ Citat de A. DE BROGLIE, *L'Église et l'Empire au IVe siècle*, vol. V, Paris, 1866, p. 163.

²⁶ Omilie la Matei.

munte alcătuiesc o tabără cu mult mai frumoasă decât cea a împăratului.”

Entuziasmul lui Gură de Aur pentru viața monahilor e atât de mare, încât afirmă că până și somnul lor nu mai este un somn omenesc: „Somnul lor este frumos, e un somn superficial, de ajuns pentru a odihni... Fără sforăituri sau respirații zgomotoase; fără somnoroși care se fâțâie și se descoperă sau care, căzuți într-un somn de plumb, se aseamănă morților.”

Când ești monah, șezi pe un pat de iarbă, ca Hristos când mânca în deșert. Cea mai mare parte a monahilor își iau masa afară având *„drept tavă cerul, drept lampă luna și n-au nevoie nici de untdelemn, nici de servitori, iar luna strălucește sus în maiestatea ei doar pentru ei”*.

Se pare chiar că Vasile a fost mai activ decât Gură de Aur și a vrut să pună numaidecât în practică planul fugii în deșert.

„Am avut mulți prieteni, scrie Gură de Aur, am avut prieteni adevărați, prieteni sinceri, care cunoșteau legile prieteniei și știau să le practice, dar printre acești numeroși prieteni a existat unul a cărui afecțiune pentru mine era unică, și între ea și celelalte prietenii e tot atâta distanță câtă exista între prietenii mei și oamenii care nu erau nimic pentru mine. Nu eram niciodată despărțiți. Ne-am făcut studiile împreună, am avut aceeași dascăli. O aceeași emulație și o aceeași înverșunare pentru muncă treziseră în noi aceleași ambiții”²⁸.

²⁸ Despre Preoție.

Vasile și Gură de Aur și-au încheiat toate pregătirile. Erau pe punctul de a părăsi lumea și de a se lansa în marea aventură. Dar în ultimul minut s-a întâmplat un lucru mărunț, un lucru care putea părea fără importanță în comparație cu un ideal atât de înalt. Acest lucru mărunț a făcut ca toate planurile să cadă dintr-o dată. Acest lucru care a oprit în ultimul moment realizarea planului de a deveni sfânt a fost faptul că Antuza, mama lui Gură de Aur, a început să plângă. Antuza era mama. Era fără îndoială o bună creștină, dar pentru o mamă e greu să-și lase fiul să plece în adâncul deșertului. Și Antuza a făcut ceea ce era normal din partea unei mame: *a început să plângă și să-și implore fiul să rămână lângă ea. Se crede că sora mai mare a lui Gură de Aur nu mai era în viață. Antuza nu-l mai avea decât pe Ioan și voia să-l păstreze lângă ea prin lacrimi, ca oricare altă mamă.*

„Planul nostru era pe punctul de a se realiza, scrie Gură de Aur, dar de îndată ce preaiubita mea mamă a simțit planul meu de a pleca, m-a luat, m-a prins de mână și m-a condus *în odaia ei. Apoi s-a așezat alături de mine pe același pat unde am văzut lumina zilei și acolo, izbucnind în lacrimi, a adăugat suspinelor care îmi sfâșiau inima cuvinte încă și mai duioase: «Așteaptă plecarea mea din această lume. Poate va avea loc în curând. La vârsta mea nu mai aștepti nimic decât moartea. După ce mă vei fi pus în pământ și vei fi reunit, încă o dată, trupul meu cu cel al tatălui tău, pleacă atunci cât de departe vei voi,*

îmbarcă-te pentru cea mai îndepărtată călătorie, avântă-te pe marea alegerii tale: nimeni nu te va mai reține. Dar atâta timp cât mama ta respiră încă, suferă, *nu refuza să rămâi cu ea și nu-L supăra poate pe Dumnezeu, cufundând inutil și fără motiv în atâtea rele o mamă care nu ți-a făcut nici un rău... dacă poți spune că vreau să te împovărez cu grijile vieții... calcă în picioare legile firii sau ale simplei decențe*, nu ține seama de nimic și fugi de mine ca un dușman care îți întinde curse»²⁹.

Acest fapt pe care-l întâlnim în toate zilele — o mamă care plânge pentru fiul său — a fost faptul crucial în viața lui Gură de Aur. El avea să decidă în mod irevocabil dacă Gură de Aur avea să devină sau nu sfânt. Pentru a atinge curăția creștină, trebuia să se retragă în afara lumii. Această retragere e drumul cel mai scurt spre sfințenie, e un lucru sigur. Dar cel care calcă în picioare un om atunci când se retrage din lume își *închide pentru totdeauna calea sfințeniei*.

Dacă strivești omul poți deveni reformator social, mare șef militar, conducător al popoarelor, explorator. Nimeni nu poate însă deveni sfânt călcând peste oameni. Fie și peste un singur om.

Primul pas spre sfințenie e iubirea de oameni, și mai ales iubirea de toți oamenii. Cel care nu iubește integral orice făptură omenească nu poate atinge nici măcar prima treaptă a virtuții creștine.

Drumul sfințeniei este interzis tuturor celor care nu se pleacă acestei legi a iubirii. Se poate ca într-o zi societatea actuală să devină mai echita-

bilă grație revoluției socialiste. Se poate. Cei care o vor realiza vor fi considerați binefăcători ai omenirii. Dar, oricât de echitabilă, ea nu va avea decât o „singură dimensiune”, decât un timp lipsindu-i măreția veșniciei, întrucât condiția realizării ei a fost exterminarea anumitor clase sociale. Această binefacere nu va mai avea nimic sfânt. Ca și revoluția tehnicii nucleare plătită astăzi cu viața pescarilor japonezi. Tot ce se realizează, tot ceea ce se realizează prin sacrificii umane — chiar dacă duce la măreție — nu va avea decât o măreție pământească, efemeră, fără frumusețe veșnică și divină. Sfințenia începe, din contră, prin iubirea de oameni.

Gură de Aur știa (și o va spune mai târziu) că un suflet are o valoare egală sau chiar mai mare decât cea a nenumărate orașe și imperii³⁰.

Zdrobind inima Antuzei, Gură de Aur n-ar fi figurat niciodată în calendar. El a luat prima mare decizie care trebuia să-l ducă la Dumnezeu. A rămas alături de mama sa.

Asceza, singurătatea, rugăciunea, postul, nimic nu poate egala gestul de iubire față de femeia cu părul cărunt care plângea și-l implora să nu plece. Gură de Aur scrie că s-a despărțit de Vasile și l-a lăsat să plece singur. „Mi-am violentat prietenia”, scrie el.

Vasile a plecat fără Gură de Aur care a rămas sub acoperișul matern. „Prietenul meu m-a întrecut deja în cursa sa spre înălțimi. Antrenamentul pe care l-a dobândit l-a dus departe de mine, el

²⁹ Despre Preoție.

³⁰ Primul îndemn către Teodor după căderea sa.

dispărând repede, de îndată, din viața mea, în înălțimi.”

6

A fost cu siguranță primul pas al lui Gură de Aur spre sfințenie. Dar drumul spre sfințenie e mai lung decât drumul spre stele. Ioan n-a plecat cu Vasile în deșert. Dar dacă nu a plecat în deșert, a adus deșertul sub acoperișul matern. L-a adus în mod real. Antuza i-a cerut un singur lucru: să nu plece cât timp va fi în viață. El a ascultat. A rămas acasă. Dar, din acea zi, el a dus în casa Antuzei aceeași viață cu cea pe care ar fi dus-o în deșert.

A aruncat patul din odaia sa. A aruncat mobilele. A renunțat să fie servit de servitorii mamei sale. Își pregătea singur tot ceea ce avea nevoie asemenea pustnicilor din inima deșertului. Și-a redus somnul cât mai mult posibil. Gură de Aur nu mai vedea pe nimeni. Nu ieșea și nu primea. Își pregătea hrana — legume fierte — o dată pe zi. Timpul îi era consacrat studiului și rugăciunii. A căutat — așa cum fac pustnicii deșertului — să-și stăpânească patimile, instinctele. A trăit într-o singurătate absolută. Nu vedea decât tavanul și pereții goi ai camerei sale. „Fără îndoială patimile mele nu s-au stins, dar mi-e mai ușor să le combat... Așa cum animalele sălbatice bine hrănite pun la pământ cu ușurință pe cei care le atacă, mai cu seamă dacă nu sunt nici puternici, nici abili, dar dacă sunt istovite prin foame, furia lor se domolește și puterile lor se sting în mare parte: tot așa cel care slăbește patimile sufletului, le

supune jugului rațiunii... Închis în singurătatea mea, trebuia să fac eforturi pentru a le îmblânzi. Prin harul lui Dumnezeu însă le îmblânez și nu mai aud decât urletele lor îndepărtate. Iată de ce îmi păzesc chilia și o țin închisă pentru oricare vizitator”³¹.

Deși trăia în casa sa natală ca într-un deșert, Gură de Aur ne mărturisește care sunt cei mai mari dușmani: „Sufletul meu e slab. Nu poate suporta cu moderație nici ocările, nici laudele.” Nu avea prilejul să suporte ocările, cel mai mare pericol fiind însă laudele.

Cu cât Gură de Aur se izola mai mult, cu atât mai mult creștea gloria sa în Antiohia. Orașul nu vorbea decât de înțelepciunea sa, de virtutea lui, de gura sa de aur și de geniul său. Într-o zi, orașul care îl venera pe acest tânăr solitar care trăia în plină Antiohie cu mai multă austeritate decât pustnicii deșertului, într-o zi, așadar, orașul a pătruns în chilia lui Gură de Aur. Antiohia a vrut să-l scoată din singurătatea sa și să-l facă episcop.

7

În acel timp Vasile trebuie să se fi găsit fără îndoială în vreo mănăstire din jurul Antiohiei. El a fost convocat la Antiohia și i s-a spus că Gură de Aur și el vor fi făcuți episcopi în Biserica întemeiată de apostoli.

Gură de Aur a căutat să se eschiveze. Viitorul sfânt credea în valoarea sublimă a preoției, dar

³¹ Despre Preoție.

nu credea că a atins o desăvârșirea care să-l facă vrednic să îmbrace haina preotească.

Era convins că mai trebuia să facă eforturi pentru a atinge desăvârșirea personală. Voia să câștige timp.

Antiohienii nu au admis acest argument. Gură de Aur a căutat altele. A răspuns că era prea tânăr și că antiohienii trebuiau să aleagă un episcop care să fie un om în vârstă.

„Sunt excluși de la alegere oameni a căror vârstă și virtute cere respect și, iată, că niște copii care mai ieri încă erau duși de vârtoarea grijilor profane, pentru că și-au încruntat pentru un moment sprâncenele, s-au îmbrăcat cu o mantie neagră și și-au acoperit fruntea cu o mască mincinoasă de modestie se văd deodată ridicați de părinți la această demnitate sublimă... Astfel de oameni, care din copilărie și până la vârsta cea mai înaintată și-au cheltuit toată existența în făptuirea celor sfinte, se văd întotdeauna supuși datoriei riguroase a ascultării, în timp ce autoritatea care comandă e în mâinile copiilor lor care nu cunosc nici măcar existența legilor sfinte care guvernează obligațiile preoției”³².

Prin acest refuz de a deveni episcop, Gură de Aur a făcut al doilea pas spre sfințenie. Primul pas fusese iubirea, al doilea a fost gravitatea. Relația dintre om și Dumnezeu e actul cel mai serios pe care îl poate realiza o creatură umană pe pământ. Ca orice act serios, și acesta cere gravitate. Preoția implică profunzime, maturitate, solemnitate. La vârsta sa, Gură de Aur nu se consi-

dera suficient de pregătit. Era sigur că se poate ridica mai sus. O dorea, și din această cauză a refuzat. Dar Antiohia îl voia pe Gură de Aur episcop cu orice preț. Căpeteniile religioase ale orașului erau de acord cu prietenii lui Ioan. Întreaga populație insista ca el să devină episcop împreună cu Vasile. Văzând că nu putea stăruii în refuzul său, Gură de Aur a acceptat. Dar în ziua în care trebuia întronizat a dispărut fără să lase urmă. Fără să spună nimic nimănui. A mărturisit-o el însuși: „Puțin timp după sosirea printre noi a episcopului care trebuia să ne sfințească *m-am ascuns de orice căutare*.” Doar Vasile a fost întronizat: nimeni nu-l putea găsi pe Gură de Aur.

Nu voia să se facă episcop pentru a face pe placul cetățenilor săi. Voia să devină mai întâi un adevărat atlet al lui Hristos. Trebuia să aibă mai întâi imensul curaj de a nu fi de acord cu cetățenii săi atunci când era vorba de credință și de Dumnezeu. Gură de Aur l-a citit pe Pavel care spunea: „Dacă încerc să plac oamenilor nu voi mai fi slujitorul lui Hristos”³³.

Aceasta avea să fie deviza lui Gură de Aur de-a lungul întregii sale vieți pământești: *Nu-L va sacrifica pe Dumnezeu pentru a face pe plac oamenilor*.

Mai târziu Vasile a venit să-l caute. A încercat să-i adreseze câteva reproșuri. „De îndată ce a aflat de noua mea fugă a căzut într-o profundă întristare... a venit să mă găsească, s-a așezat alături de mine, a vrut să rostească câteva cuvinte și, în ciuda eforturilor sale, n-a reușit să-mi ex-

³² Despre Preoție.

³³ Galateni 10, 1.

plice violența pe care a suferit-o. S-a străduit să vorbească, dar durerea i-a oprit cuvintele pe buze.”

Vasile era cel mai bun prieten al lui Gură de Aur. Dar Gură de Aur nu putea accepta preoția doar pentru a-i face pe plac celui mai bun prieten al său. Nu voia să facă pe plac prietenilor. Nu voia să fie decât slujitorul și atletul lui Hristos. Cu această hotărâre curajoasă a părăsit Antiohia care îl venera. De această dată Gură de Aur a plecat în deșert. Era în anul 375. Se pare că mama sa nu mai era pe această lume. Putea, așadar, să-și urmeze acum calea spre desăvârșire. Și această cale trecea prin deșert, prin asceză, prin toate experiențele cumplite pe care trebuie să le suporte un om pentru a se ridica deasupra condiției sale umane și a se apropia de Dumnezeu.

III

1

Din toate bunurile adunate de generalul Secundus și administrate cu atâta iscusință de Antuza, Gură de Aur n-a păstrat nimic. S-a retras mai întâi într-o mănăstire. Singura sa bogăție era „o haină, o rasă, și o rogojină pentru a se culca”. Renunțarea la toate bunurile pământești era pentru el una din cele mai insignifiante. Gură de Aur nu avusese de altfel niciodată dorința de a poseda bunuri. Acum totul fusese împărțit săracilor. El se dedicase numai lui Dumnezeu.

Intrând în mănăstire a renunțat și *la trup și la sânge*, adică la toate legăturile cu lumea. Singurii săi frați erau ceilalți monahi. Asta era tot. Mai trebuia să renunțe și „la sine însuși” și acesta era lucrul cel mai dificil. Monahul trebuie să se supună întâi-stătătorului său. Gură de Aur realiza această renunțare ca și cum renunțase la proprii săi ochi și la simțurile sale. Idealul său era acela de a își întoarce privirile de la lucrurile exterioare cele mai apropiate și de a nu avea ochi decât pentru Dumnezeu și veșnicie.

Niciodată un monah nu trebuie să remarce că unul din cele trei lucruri pe care le are — hai-

nă, rasă, și rogojină — a fost rupt, pierdut sau furat³⁴.

Dacă un monah spunea că nu mai are rogojini pentru dormit, aceasta însemna că se preocupa încă de lucrurile exterioare. Aceste lucruri erau de resortul economului mănăstirii. Numai economul trebuia să remarce dacă unul din frați nu avea haină. Chiar imaginile trecutului trebuiau toate șterse din memorie. Somnul nu dura decât câteva ore. Trezirea avea loc îndată după miezul nopții. „Ceea ce este miezul zilei pentru ceilalți este miezul nopții pentru slujitorii lui Dumnezeu”³⁵.

Viitorul atlet al lui Hristos nu avea niciodată permisiunea de a ieși singur. Nu trebuia nici să privească o față de femeie, nici măcar un veșmânt feminin. Sfântul Ieronim care a trăit în deșert aproape de Antiohia scrie: „Nu spun nimic despre hrana mea, nici despre băutura mea: în acest deșert, chiar monahii bolnavi abia îndrăznesc să bea apă proaspătă. A mânca mâncare gătită e socotit drept necumpătare”³⁶.

Nu avea dreptul să spună că nu a comis greșeala pentru care i se face muștrare. Chiar dacă nu a comis-o în mod real, trebuia întotdeauna să ceară iertare cu o smerenie sinceră. Munca fizică era obligatorie. Dar această muncă fizică era întreruptă *cel puțin de șase ori pe zi* de rugăciuni în comun, pentru ca atmosfera interioară să nu sufere nici o întrerupere.

Studiul Scripturii avea loc în permanență. Detașarea de lumea materială, de corpul propriu, era

³⁴ Regulile Sfântului Macarie.

³⁵ Sfântul VASILE CEL MARE, Epistola 6.

³⁶ Sfântul IERONIM, Scrisoarea 22 către Eustochium.

împinsă până acolo încât monahul nu trebuia să-și privească niciodată trupul atunci când făcea baie, căci până și propriul corp făcea parte din lumea exterioară „a celor văzute”, efemere, la care trebuia să renunțe.

Timp de patru ani Gură de Aur a trăit detașat cu totul de lume și de propria sa persoană. În acest timp a compus o apologie a vieții monahale în care îi sfătuia pe părinți să nu-și împiedice niciodată copiii să îmbrățișeze viața singuraticilor.

Numeroși părinți erau uniți pentru a duce o campanie violentă împotriva pustnicilor.

În opere sale: *Îndemn către Teodor după căderea sa*, *Împotriva adversarilor vieții monahale*, *Paralelă între un rege și un monah*, *Îndemn către Stragirius*, Gură de Aur devine avocatul monahilor. După patru ani însă, Gură de Aur, care atinsese o nouă treaptă în viața de detașare de sine, a căutat mai departe desăvârșirea. A părăsit mănăstirea și s-a retras, singur, într-o peșteră.

Paladie scrie: „Înfometat de întineric, s-a retras singur într-o peșteră; a rămas aici de trei ori opt luni lipsindu-se de somn aproape neîncetat, studiind temeinic testamentul lui Hristos. În acești doi ani *nu s-a culcat nici ziua, nici noaptea*.”

Această viață de singurătate totală, de detașare absolută de sine, e unul din eforturile atletului Gură de Aur. E un efort cumplit pe care pot să-l facă doar atleții mult timp antrenați. Drumul pentru cucerirea sfințeniei prin singurătate, post, rugăciune și virtute a durat doi ani. După acești doi ani, Gură de Aur a revenit în lume. A revenit, dar complet transformat.

Paladie scrie că sfântul își părăsise peștera și revenise în lume pentru că avea picioarele paralizate.

A fost lucrarea Proniei divine care printr-un rău fizic l-a făcut impropriu ostinelilor ascezei și l-a smuls din peștera sa pentru binele Bisericii.

Faptul a fost verificat. Într-o zi Gură de Aur s-a trezit în peștera sa paralizat. Nu mai putea să se miște. Toată viața a suferit de pe urma infirmităților contractate în timpul șederii sale în grotă. Dar viitorul sfânt și-a părăsit grotă și a revenit la Antiohia — după șase ani de absență.

Atinsese în deșert o înaltă treaptă de desăvârșire. Mai rămânea însă un drum lung între această desăvârșire individuală și sfințenie. Și acest drum trebuia să-l facă în lume, nu în deșert. Deșertul, asceza, peștera și cei șase ani de mortificări n-au fost decât o etapă. O etapă sublimă, e adevărat — dar nimic mai mult decât o etapă pe calea spre sfințenie.

Gură de Aur a revenit la Antiohia paralizat, cu stomacul complet distrus de posturi. Lăsa impresia că nu mai avea nici trup, nici sânge.

„Un corp descărn timer ale cărui oase abia se țineau unele de altele”³⁷. A revenit din deșert cu o independență și o detașare absolută în privința lucrurilor văzute și cu o iubire infinită pentru Dum-

³⁷ Sfântul IERONIM, *Scrisoarea 22*.

nezeu și pentru frații săi oamenii. Toată viața pe care Gură de Aur o va mai trăi pe pământ avea să fie marcată de virtuțile dobândite în timpul celor șase ani în deșert. Erau virtuți sublim e, dar insuficiente. Gură de Aur o spune textual: „Nu-mi mai vorbiți de munți abrupti, de văi pline de tufișuri, de prăpăstii, de singurătăți inaccesibile. *Toate aceste lucruri singure nu sunt de ajuns să risipească neliniștea sufletului. Pentru aceasta e nevoie de flacăra pe care Hristos a aprins-o în inima lui Pavel.*”

Era o nouă dimensiune scoasă din învățătura lui Hristos. Asceza și virtutea sfântului sunt deșarte dacă ele nu sunt puse în slujba oamenilor. Era noua concepție a lui Gură de Aur, o concepție pe care astăzi am numi-o socială.

„Ceea ce îl caracterizează pe iubitorul de Hristos e faptul că se preocupă de mântuirea fraților săi.”

„Toți monahii care s-au retras pe vârfurile munților pentru a se răstigni în mii de feluri să asculte aceste cuvinte. Să-i ajute pe măsura puterilor lor pe cei aflați în fruntea Bisericilor, să-i încurajeze prin rugăciunile lor, prin simpatia lor, prin dragostea lor. Să știe bine că dacă, în ciuda îndepărtării, nu-i susțin pe cei pe care harul dumnezeiesc i-a aruncat în primejdii și i-a supus în atâtea necazuri, viața lor rămâne trunchiată și înțelepciunea lor mutilată.”

În gura unui sfânt aceste ultime cuvinte sunt cutremurătoare. El îi avertizează pe acești oameni care au sacrificat totul pentru Dumnezeu împotriva unei vieți ratate și a unei înțelepciuni mutilate. Venind de la un om care a trăit în de-

șert toate mortificările pentru a dobândi sfințenia, această acuzație e de o extremă gravitate. Dar Gură de Aur descoperise dimensiunea eclezială a creștinismului. Dobândise suprema virtute personală. În fața lui se deschidea un alt orizont, o nouă cale. Cale în care s-a angajat.

4

Iată-l deci pe Gură de Aur revenit în Antiohia sa natală, în Antiohia cea frumoasă. Nu-l interesează ce se petrece în imperiul în care trăiește. Pustnicul întors din peștera sa ignoră cu totul dimensiunile istorice și politice ale vieții. Cum ar fi putut ști ce anume se petrece în lume, în afară, el care nu privea niciodată în jurul lui, nici măcar propriul trup, care nu remarcă nici măcar dacă era îmbrăcat sau gol?

Ignora astfel existența imperiului roman. Avea o singură preocupare. Era o inimă curată, și curăția inimii înseamnă, se pare, a avea o singură idee (Søren Kierkegaard). Primul său ideal fusese acela de a dobândi virtutea personală și nimic mai mult. A dobândit-o. De această dată voia să-i mântuiască pe oameni și să-i aducă la adevărata credință. *„E preferabil să fii mai puțin virtuos și să-i întorci pe ceilalți la credință în loc să rămâi în munți și să-i vezi pe frații care se osândesc”*, spune el.

Imperiul însă nu-l ignora pe Gură de Aur. Nu ignora nici un pustnic, fie el în adâncurile peșterilor. E adevărat că soldații și funcționarii imperiului nu mai pătrundeau în provinciile de frontieră. Acolo se aflau barbarii. Dar imperiul observase

că acolo unde soldații și agenții fiscului roman se retrăgeau, monahii păreau să rămână.

Asceții nu se temeau nici de lei, nici de pantere, nici de barbari. Imperiul roman dorea să-și perpetueze continuitatea în teritoriile pierdute de armată și funcționari, fie și numai prin aceste elemente care erau creștinii singuratici și asceții care nu-L recunoșteau decât pe Dumnezeu.

Funcționarul consular Ambrozio din Milano a fost și el făcut episcop. Dar imperiul nu a reușit să facă din el un funcționar! Un funcționar în haină de episcop era mai ascultat decât un funcționar cu emblemă de guvernator, mai ales în teritoriile unde singurii cetățeni romani erau creștinii. Propaganda imperială tradusă în limbaj creștin era asemănătoare celei căreia i se consacra Gură de Aur. Înaintea lui ea fusese folosită cu cel mai mare succes de Sfântul Vasile cel Mare.

Acești venerați sfinți erau de bună-credință. E sigur că ajunseseră la această concepție socială a creștinismului numai datorită virtuții lor. Dar propaganda imperială joacă și ea un rol extrem de important. Sfinții admit că în anumite puncte interesele imperiului și ale Bisericii coincid. Într-o anumită măsură, imperiul cu noile sale orientări politice este și el responsabil de întoarcerea lui Gură de Aur din peștera sa printre oameni, la Antiohia.

Sfântul Vasile cel Mare scrie în „Regulile monahale”:

„Nimeni nu-și este suficient sieși, chiar și numai pentru nevoile trupului și tot avem nevoie unii de alții pentru necesitățile vieții. Dumnezeu Care ne-a creat a vrut să avem nevoie unii de alții, ca să rămânem legați unii de alții. Mai mult, iubirea

lui Hristos nu îngăduie unui om să se gândească numai la el însuși. Or cel care trăiește cu totul singur *n-are alt scop decât propria sa mântuire*, ceea ce este în mod evident contrar legii iubirii pe care apostolii o urmau atunci când căutau să *se facă tuturor toate pentru a mântui pe cât mai mulți...* În fine, într-o retragere de acest fel pustnicul nu-și va recunoaște cu ușurință defectele, neavând pe nimeni care să-l avertizeze și să-i aducă o îndreptare frățească. Într-adevăr, chiar venită de la un dușman, muștrarea face să se nască în omul generos dorința de a se îndrepta și un prieten sincer dojenește cu îndrăzneală greșelile pe care le vede la prietenul său. Or în singurătatea absolută n-ai un asemenea prieten... De aceea se spune: *Vai celui singur, căci dacă cade n-are pe nimeni ca să-l ridice*. În viața pustnicească se întâlnesc și alte neajunsuri, și cel mai mare este că omul singur se complăce în el însuși. Nefiind nimeni de față ca să judece lucrarea care se realizează în el, se crede ajuns la desăvârșirea tuturor poruncilor. Negăsind de altfel în ce să-și exercite virtutea, întrucât a îndepărtat de la el materia și ocazia tuturor poruncilor lui Dumnezeu, el nu cunoaște nici ceea ce îi lipsește încă, nici progresele pe care le-a făcut. Cum își va face văzută smerenia cel care nu găsește pe nimeni în fața cui să se smerească? Și ce ocazie va avea de a fi compătimitor cel care nu vede pe nimeni care suferă? Cum își va exercita răbdarea când nimeni nu se împotrivește voinței lui? Când a vrut să dea modelul desăvârșirii, al iubirii și smereniei, Domnul și-a încins mijlocul și a spălat picioarele ucenicilor Săi. Dar voi, pustnicii, cui veți spăla picioa-

rele și ai cui slujitori vă veți face? Cum veți face să fiți cei din urmă dacă sunteți singuri?"³⁸.

Și Sfântul Vasile adaugă: „Viața de obște *este adevărata arenă a desăvârșirii, adevărata cale a progresului, adevăratul exercițiu al virtuții, adevărata practică a legii Domnului*.”

În peștera sa Gură de Aur auzea aceste „slogane”. Cei care le lansau o făceau cu artă. Ca toate „sloganele” propagandistice, dacă nu reușeau să convingă direct, lucrau asupra inconștientului. Pustnicii, aceste elemente utile, trebuiau recuperați din peșterile lor și puși în slujba colectivității, pentru că, după cuvintele Sfântului Vasile, nu există progres decât în colectivitate, în Biserică.

Refractarii trebuiau convinși prin mijloace indirecte. Unul din refractarii tipici era Sfântul Efrem. Decan de vârstă al pustnicilor din Asia Superioară, al cărui geniu impetuos nu putuse fi supus de nici o regulă, Efrem a fost și el recuperat de viața colectivă. Bătrânul poet sirian Efrem *a fost învins de propagandă în timpul somnului*. A povestit el însuși că într-o zi trecând printr-un oraș din Capadocia (căruia, cu disprețul său pentru lucrurile profane, nu-i mai știa nici măcar numele) a auzit o voce care-i spunea:

„Efrem, ridică-te și vino să mănânci idei.”

„Și unde aș putea găsi, Doamne, această hrană?”, a întrebat el.

„În casa Mea, a răspuns vocea. Vei găsi acolo un vas regal plin de hrana potrivită ție.” Efrem s-a dus la biserică. Știa că biserica era casa Domnului. Acolo a găsit un preot care i-a ținut un

³⁸ Sfântul VASILE CEL MARE, *Regulile mari*.

discurs convingător despre întoarcerea în viața comună. L-a făcut să iasă din individualismul său și l-a convertit la învățătura socială a creștinismului. Nenumărați pustnici au fost, asemenea lui Efrem, scoși din peșterile lor, din deșert sau de pe vârfurile munților. Și au fost integrați în colectivitatea monastică care, la rândul ei, se integra în colectivitatea eclezială. În această epocă Gură de Aur își părăsește și el peștera. E greu de știut care anume a fost cauza care l-a determinat să revină în lume. Cazul lui Gură de Aur e mai complicat decât cel al lui Efrem care fusese convins în vis.

E sigur că motivul principal trebuie să fi fost zelul apostolic al Sfântului Pavel. Gură de Aur voia să imite activitatea misionară a lui Pavel. Se poate de asemenea ca, după ce a atins înălțimea unei adevărate sfințenii, să fi dorit să-i ridice pe ceilalți oameni la aceeași înălțime. Această solidaritate umană stă în firea omului. Pe primul loc trebuie să fie fost în mod sigur imensa sa iubire pentru Hristos și mântuirea oamenilor prin botez.

5

Angajat pe această nouă cale, Gură de Aur s-a consacrat, începând din 381, societății creștine. A devenit diacon. Misiunea sa era ajutarea săracilor. Pe lângă Biserica din Antiohia exista un fel de asistență socială de cruce roșie. Acest serviciu de asistență a fost condus de Gură de Aur. El s-a consacrat acestei lucrări cu întreaga sa pasiune de atlet al lui Hristos, așa cum s-a consacrat singurătății câțiva ani înainte. Pentru el era o muncă

aridă și aparent îndepărtată de lucrarea unui preot. Gură de Aur scrie:

„Din cauza cruzimii voastre, Biserica e plină de câmpuri, de case închiriate, de căruțe, cai, catări. Temându-se că or să vadă murind de foame văduvele, orfanii și fecioarele, episcopii voștri au fost obligați să acumuleze bunuri. Și acum nu mai îndrăznim să deschidem gura, Biserica nefiind mai bună decât oamenii din lume. Episcopii noștri sunt mai copleșiți de grijile materiale decât intendenții, economii și comercianții, deși ar trebui să se ocupe numai de sufletele voastre. Toată ziua calculează și percep taxe... Devenim ridicoli. În loc să ne dedicăm rugăciunii și învățării, ne petrecem timpul în dezbateri de prețurilor cu negustorii de vin, de grâu și de alte mărfuri; discuții interminabile, amestecate cu injurii grosolane.”

Cu toată această revoltă, Gură de Aur s-a achitat ireproșabil de noua sa funcție. Știa că tot ceea ce făcea, chiar și atunci când negocia prețurile cu comercianții, era o muncă pentru Hristos. A continuat lupta pe terenul asistenței sociale, ca slujitor al Domnului, timp de cinci ani. A continuat și lucrarea teologică. În acest timp a scris tratatele *Despre feciorie*, *Dialog despre Preoție*, *Scrisoare unei tinere văduve* și multe altele.

În 386 episcopul Antiohiei Flavian, succesorul lui Meletie, l-a hirotonit preot. Atletul lui Hristos care luptase în Antiohia, în deșert, în peșteră, la piață cu negustorii, venea acum să-I slujească lui Hristos luptând prin cuvânt ca predicator.

Era o nouă cale, diferită, dar pentru același adevăr înscris în Evanghelie.

IV

1

În ziua în care Gură de Aur a fost hirotonit preot, toată Antiohia a venit la biserică. Pentru antiohieni el nu era numai fiul Antuzei. Era acum un atlet experimentat al lui Hristos care dusesese lupte cumplite. Urmele acestor lupte se vedeau în toată făptura sa. Deși în vârstă de doar patruzeci de ani, era aproape alb. Își pierduse părul. Trupul său era mic și foarte slab. Îmbrăcat cu singurul veșmânt pe care-l avea nu cântărea mai mult de patruzeci de kilograme. Realizase cuvintele Apostolului: „Omorâți-vă măduarele omului pământesc.” Își omorâse trupul. Se poruncise: „Lipiți-vă de cele de sus, nu de cele pământești.” Pentru Gură de Aur numai cerul singur exista. În ziua în care a îmbrăcat haina preoțească, acest om mic, cu fruntea palidă, cu vocea asemenea unei lire sau a unei trâmbițe, avea un ideal care ne-ar face să tremurăm, atât de imens era. Gură de Aur dorea să poată spune ca Pavel: „Împlinesc în mine ceea ce lipsește pătimirii lui Hristos”³⁹.

³⁹ Coloseni 1, 24.

Cu această intenție s-a urcat pentru prima dată în amvon: cu gândul de a împlini, el, Ioan Gură de Aur din Antiohia, fiul Antuzei și al lui Secundus, ceea ce lipsește patimii lui Hristos. Acest curaj este uimitor. Mai întâi, patima lui Hristos, răstignirea, Golgota constituie o jertfă supremă. Unui apogeu nu i se mai poate adăuga nimic. Pavel și Gură de Aur susțin însă să Iisus a purtat crucea pentru mântuirea oamenilor. Dacă oamenii nu primesc mântuirea, jertfa lui Hristos este ineficace. E ceea ce a făcut Pavel atunci când spunea că îplinește în trupul său ceea ce lipsea patimii lui Hristos; cu această intenție a urcat Ioan Gură de Aur în amvonul bisericii din Antiohia. Amândoi au înțeles că Hristos avea nevoie de ei ca să nu lipsească nimic Patimii Sale.

Concret, el voia să convertească la creștinism toată Antiohia, până la ultimul om și să-l facă pe fiecare creștin să trăiască exact așa cum ar fi cerut Iisus; apoi, mergând mai departe, să-i adune în Biserică pe toți cei din afara ei. Aceasta era ambiția sa. Știa că această realizare cerea forțele unui campion. Știa că nu mai avea mușchi, carne, sânge, că trupul său se prăbușea la cea mai mică suflare de vânt. Știa că era mărunț și dărâmat. El însuși spune că albina, una din cele mai mici insecte zburătoare, face miere care este lucrul cel mai dulce din lume. A urcat deci curajos în amvon pentru a putea spune: „Ceea ce lipsește suferințelor lui Hristos eu împlinesc acum pentru trupul Său care este Biserica.”

Mulțimea ghicește îndrăzneala preotului. Mulțimea știe că va asista la lupte cum nu au mai existat niciodată în Antiohia. De aceea nimeni

nu lipsește din biserică în ziua sfințirii. Chiar păgânii sunt acolo!

La prima sa predică Gură de Aur este emoționat. „Văd acum acest mare oraș, acest popor atât de numeros, această mulțime uimitoare îndreptându-și privirile lacome spre micimea mea ca și cum ceva remarcabil ar trebui să iasă din gura mea”⁴⁰.

Mulțimile au intuiție. Ele știu că vor asista la spectacole extraordinare și din această cauză au venit la sfințirea lui Ioan Gură de Aur. Ioan știa și el — intuitiv — care era arma cu care trebuia să lupte și prin care va pieri: *cuvântul*.

În ziua în care a fost hirotonit, în discursul pe care l-a rostit ca preot a adus ofrandă Domnului *niște cuvinte*. Cu cuvântul avea să lupte și din pricina cuvintelor ieșite din gura sa de aur va trebui să moară. În această zi s-ar zice că avea intuiția a ceea ce îl aștepta:

„Deschizând pentru prima dată gura într-o biserică, mi-am propus să-I dedic lui Dumnezeu pârga cuvântului meu, a acestui dar care ne vine de la Dumnezeu.” Spune că din toate ofrandele Dumnezeu iubește cel mai mult ofranda cuvântului. Adresându-se păcătoșilor care doreau să potolească mânia lui Dumnezeu, profetul Osea le recomanda să aducă drept jertfă nu turme întregi de boi, nici hambare de grâu, nici turturele, nici porumbei, nici nimic asemănător. Dar ce anume? Ce spune el? Aduceți cuvinte de laudă.

⁴⁰ Omilie pentru ziua când a fost hirotonit preot.

Planul de activitate al preotului Gură de Aur era să-i aducă la creștinism pe toți oamenii și să-i facă creștini desăvârșiți. Asta e tot. El le spune credincioșilor: Vreau să deveniți desăvârșiți. Pe pământ nu există pentru om decât un singur pericol: păcatul. Caută, așadar, să îi scape pe oameni din primejdia păcatului. Mulțimea din Antiohia e entuziasmată de predicile lui Gură de Aur. Aplaudă, strigă, plânge, flutură batistele... „Nu mi-am făcut datoria pentru plăcerea de a vorbi și a savura aplauzele entuziaste, ci pentru a-i aduce pe cei rătăciți pe calea adevărului.” Mulțimea îl asculta ca pe un flautist. Mulțimea îl venera, savura fiecare frază, fiecare cuvânt.

Cât despre păcate: beția, minciuna, furtul, cochetăria, trufia și atâtea altele, antiohienii amână îndeplinirea acestor recomandări pe mai târziu.

Creștinismul, spune Kierkegaard, e ca o terapie radicală pentru un bolnav. Bolnavul este convins de eficacitatea acestei cure, dar atâta timp cât se poate mișca, cât își poate continua viața, întârzie gestul eroic de a începe această terapie, o amână pentru mâine.

Antiohienii ascultau, în delir, predicile lui Gură de Aur și erau hotărâți cu toții să pună în practică sfaturile sale, dar nu imediat, mai târziu. Pentru moment își continuau viața cu micile lor păcate, hotărâți să se despartă de ele într-o zi mai îndepărtată. Mai târziu.

Gură de Aur ajungea de nenumărate ori la exasperare văzând această mulțime care asculta

predicile sale, în picioare, ore în șir, dar care nu-i urma sfaturile. Dar Ioan avea să-i vadă cu ochii săi pe toți cetățenii Antiohiei devenind creștini, până la ultimul, urmând *Evangelia* la literă. „Într-adevăr, dintre virtuți unele sunt voluntare, altele se datorează împrejurărilor”⁴¹.

Împrejurările care au făcut din antiohieni adevărați creștini și-au avut punctul de plecare pe ziua de 26 februarie 387.

3

Gură de Aur nu se interesa de atmosfera politică în care trăia. Un sfânt e deasupra istoriei. Biserica și sfinții au cu realitățile politice același relații ca uleiul cu apa: Sunt în același vas, dar uleiul rămâne deasupra și apa la fund și nu se amestecă deloc. Biserica și politica nu se amestecă, deși trăind în același spațiu și în aceeași epocă sunt contemporane una cu cealaltă. Naturile lor sunt prea diferite. Se ignoră. Din timp în timp, se ivesc evenimente care tulbură elementele, care le amestecă astfel încât pentru o vreme nu mai poți spune care este apa, care este uleiul. E un amestec tulbure. Autoritatea eternă este amestecată cu autoritatea temporală. Sfinții cad în tabăra soldaților și soldații în lumea sfinților; nici o placă indicatoare nu mai spune unde anume este Biserica și unde este politica. Totul este amestecat.

O furtună asemănătoare a izbucnit la Antiohia în anul 387, pe 26 februarie. Gură de Aur era un

⁴¹ PALADIE, *Istoria lausiacă* XV, 2.

predicator. Lupta ca un atlet pentru a-i scăpa pe oameni din păcat și a-i face virtuoși.

Era singura sa preocupare. Dar pe 26 februarie și-au făcut apariția în Antiohia afișe oficiale anunțând o mărire a impozitelor. E sigur că impozitul nu-l interesa pe Gură de Aur. El spunea „Dați Cezarului ce-i aparține Cezarului”, iar acum era obligat să se ocupe și de impozite. Problema nu era simplă.

Pe atunci imperiul roman era condus de Teodosie. Istoria păstrează despre el o foarte bună amintire și îl numește Teodosie cel Mare. Se pare că urma să împlinească cincizeci de ani și pregătea pentru acest eveniment festivități grandioase. Festivități care costau bani. Sărbătorea de asemenea a zecea aniversare a urcării sale pe tron. Totul cădea în același timp. Acest al doilea eveniment cerea sărbători încă mai fastuoase, adică și mai costisitoare. Cu această ocazie Teodosie a promis fiecărui soldat din armata imperială un cadou: cinci piese de aur.

Această generozitate față de soldații care în marea lor majoritate erau barbari era absolut necesară, pentru că soldații se revoltaseră în diferite locuri ale imperiului.

Pentru a organiza aceste sărbători și pentru a face cadouri fiecărui soldat, împăratul avea nevoie de bani. Deși istoria l-a numit „cel mare”, Teodosie a procedat ca toți micii împărați care au nevoie de bani: a creat un nou impozit. Această veste a sosit la Antiohia, orașul lui Ioan Gură de Aur, în ziua de 26 februarie și a produs o panică mai mare decât anunțul unei invazii de lăcuste sau apariția unei epidemii de holeră.

Auzind vorbindu-se de un nou impozit, populația a ieșit pe străzi demoralizată; femeile plângeau, bărbații se lamentau. O parte a populației pleca deja, pentru a nu fi prinsă de agenții fiscului. O altă parte a cetățenilor își făcea bagajele pentru a părăsi orașul. Alții se gândeau să se sinucidă considerând sinuciderea preferabilă unui nou impozit. Dar cei mai mulți antiohieni erau în stradă și căutau o soluție. Căutau pe cineva care să vrea să meargă să-l întâlnească pe împărat și să-l implore să-i excepteze de la cumplita calamitate care era acest nou impozit.

Antiohienii nu iubeau banul mai mult decât cetățenii din vremea noastră. Ar fi fost deci normal ca ei să izbucnească în invective la adresa administrației imperiului și să plătească noua taxă. Așa cum se face în zilele noastre.

Dar în acea vreme, în secolul IV, plata unui impozit însemna torturi, morți, răniți, copii deveniți orfani, femei devenite văduve, oameni invalizi.

Un scriitor din epocă, Firmianus Lactantius, scrie că „la perceperea de impozite se măsurau câmpurile prin mușuroaie de pământ, se socoteau trunchiurile de vie, se scriau animalele, se înregistrau oamenii. Nu se auzeau decât lovituri de bici, strigăte de tortură. Sclavul credincios era torturat împotriva stăpânului său, soția împotriva soțului ei, fiul împotriva tatălui. În lipsa altor martori, erau torturați împotriva lor înșiși. Și când cedau convinși de durere, se scria ceea ce nu spusese... Abia li se raporta acestor primi agenți că se și trimiteau alții pentru a găsi mai mult și sarcinile se dublau mereu, deși aceștia nu găseau

nimic, dar adăugau la întâmplare, pentru a nu părea inutili”⁴².

În fața unei noi taxe, panica și spaima care i-au cuprins pe antiohieni erau deci legitime.

4

După ce au coborât în stradă până la ultimul și s-au lamentat, antiohienii s-au hotărât să se ducă în masă la guvernatorul Antiohiei și să-l implore să le ia apărarea față de împărat, ca să fie scutiți de această cumplită nenorocire.

Guvernatorul era un prieten al împăratului. Acesta se găsea la Constantinopol. Guvernatorul trebuia să meargă să-l întâlnească pe împărat și să-l implore în numele antiohienilor să-i exonerze și să nu-i predea agenților fiscului. Antiohienii sperau că guvernatorul le va accepta rugămintea. Nu era un om rău.

De la copiii care abia mergeau până la cei mai în vârstă, toți antiohienii s-au îndreptat plini de speranță spre palatul guvernatorului. Guvernatorii și funcționarii ordinii publice sunt oameni a căror sensibilitate e redusă la un minimum. Lipsa lor de sensibilitate e o deformare profesională care devine o calitate profesională. Gardienii ordinii publice au însă totuși o sensibilitate uimitor de mare față de mulțimi de care, fără excepție, le e teamă, o teamă cumplită.

Acești oameni duri care ordonă execuții și asistă la ele surâzători, care participă la torturile cele

⁴² Firmianus Lactantius, cf. A. RAMBAUD, *Histoire de la civilisation française*, Paris, 1893, p. 49.

mai înfricoșătoare fără a simți nimic, tremură ca niște copii atunci când văd mulțimile îndreptându-se spre ei. Se simt pierduți. Devin palizi și sunt gata să plângă. Rămân buimaci. Guvernatorul Antiohiei semăna cu toți gardienii ordinii publice. Când a văzut mulțimea îndreptându-se spre palatul său, a dat ordin să se zăvorască porțile. Nimeni nu-l putea convinge pe guvernator că cetățenii veneau cu intenții pașnice. Tremura. Guvernatorii se tem până și de cortegiile de înmormântare. E singura lor sensibilitate și, pentru că este unică, se ascute în cel mai înalt grad.

După ce a poruncit închiderea porților, guvernatorul a dispărut fugind aproape gol pe o scară de serviciu. În piață, mulțimea îl ruga să se arate, dar el dispăruse din palat.

Văzând că guvernatorul nu răspundea, mulțimea s-a îndreptat spre palatul episcopului Flavian, succesorul lui Meletie. Și el era un prieten al împăratului. Primise veșmintele de episcop din mâinile lui Teodosie și a fost trimis la Antiohia împotriva voinței preoților și credincioșilor. Poporul nu-l iubea pe Flavian, dar era obligat să îi ceară ajutorul cuiva care avea acces la împărat. Poporul s-a dus deci la episcop și, din stradă, l-a chemat pe Flavian. Dar nici episcopul n-a apărut.

Poporul știa că, dacă episcopul nu răspundea și nu-l apăra pe lângă împărat, Antiohia ar fi fost expusă unei nenorociri cumplite. Mulțimea a forțat deci poarta palatului episcopal. A rupt pur și simplu poarta. O poartă străpunsă e ca un chibrit care poate da singur foc unui întreg oraș.

După ce au forțat poarta, alți cetățeni furioși, văzând că episcopul lor se ascundea în chiar clipa în

care credincioșii aveau nevoie de el, au demolat clădirea băilor care se găsea alături de palatul episcopal. După care mulțimea a pătruns în episcopie. Flavian era absent. Când mulțimea a rupt poarta și a demolat zidurile, când a pătruns în palat, el nu era acolo. Poate nu fugise. De altfel ar fi fost anormal să se ascundă, pentru că episcopilor nu le e teamă de mulțimi ca prefectilor și polițiștilor.

5

Negăsindu-l pe episcop, mulțimea s-a îndreptat din nou spre palatul guvernatorului. Porțile erau tot încuiate. Cu câteva minute înainte, mulțimea forțase porțile episcopului Flavian. Mulțimea știa acum din experiență că se putea intra printr-o poartă încuiată. Era de ajuns să o spargă. Și antiohienii au spart porțile palatului guvernatorului. Au pătruns aici cu toții. Palatul era gol. Nici guvernatorul nici altul din colaboratorii care i-ar fi putut ajuta pe antiohieni în aceste momente dificile nu se aflau aici. Toate sălile palatului erau goale. Dramatic era că ele erau goale tocmai în momentul în care mulțimea avea absolută nevoie să găsească pe cineva. Dar nu erau decât ziduri, mobilă. Nu era decât o statuie în mărime naturală a împăratului Teodosie și a augustei sale familii. Nu era nici o făptură vie. Mulțimea a privit statuia împăratului. Pe el ar fi vrut poporul să-l implore să-l scutească de această calamitate: impozitul. Dar nu era decât statuia sa, nu era împăratul.

Era magnifică. Din aur, din argint, din marmură. Dar oricât de frumoasă și asemănătoare

împăratului ar fi fost, statuia nu putea fi de nici un ajutor antiohienilor. Și cum ea nu le putea veni în ajutor, ci rămânea acolo ca o sfidare, inutilă în fața oamenilor, mulțimea a răsturnat-o. După ce a dat-o jos de pe soclul său, mulțimea a spart-o în bucăți. Cum facem cu un obiect inutil pe care îl aruncăm pentru că îl găsim atunci când căutăm altceva. Cu mânie. Pentru că ne stă în cale.

După ce a spart statuia împăratului și a dus-o în stradă, ridicolă ca orice statuie coborâtă de pe soclul ei și mutilată, mulțimea le-a distrus și pe celelalte, care reprezentau pe soția decedată a împăratului și pe cei doi fii Arcadius și Honorius. Le-a făcut bucățele, pe toate patru, începând cu împăratul, ca tot omul când e supărat, disperat.

Toate aceste evenimente, adică vizita la guvernator, procesiunea mulțimii la palatul episcopal, distrugerea băilor și întoarcerea la rezidența guvernatorului unde au fost sparte statuile imperiale, au durat cu totul trei ore.

Aceste trei ore i-au fost suficiente însă guvernatorului ca să fugă pe scara de serviciu și să revină cu trupe numeroase, cu poliție și armată.

Sub conducerea sa, polițiștii și soldații au început masacrul. Mulțimea era acum calmă. Dar aceasta nu mai avea importanță. Calmă sau în revoltă, populația trebuia masacrată. Era legitim. Tot ceea ce face poliția este legal și legitim, întotdeauna.

6

Prefectul orașului Antiohiei se numea Tisamen. Ocupat cu masacrul, n-a dormit noaptea. S-au

chemat trupe din forturile și taberele vecine. Au fost aduse din Siria, de pretutindeni. Antiohia a fost asediată de propria ei armată. Cetățenii erau vânați pe străzi. Erau vânați în propriile lor case, în grădinile lor, pretutindeni. Bărbați, femei, copii erau arestați, uciși, martirizați. Torturile aveau loc în public. Casele erau incendiate. Prefectul Tisamen nu era mai crud decât alții. Dar situația Antiohiei era foarte gravă. Injuria la adresa statuii împăratului Romei era crima cea mai odioasă din câte se putea comite sub soare. Așa era pe atunci. Oricât de crude ar fi putut fi măsurile luate de Tisamen împotriva populației, el risca să fie acuzat de slăbiciune. Tisamen a ordonat deci soldaților săi să nu cruțe nimic, după care a trimis un curier la Constantinopol pentru a cere instrucțiuni ca să știe dacă putea lăsa o piatră sau un zid în picioare în Antiohia, sau trebuia să distrugă tot. Căci aceasta era pedeapsa celor care maltratau o statuie augustă.

Antiohienii știau ce îi aștepta. Călătoria trimișilor până la Constantinopol și înapoi dura două săptămâni. Cetățenii care nu fuseseră uciși în timpul acestor două săptămâni urmau să fie mutilați și uciși după sosirea mesagerilor excepționali, purtători ai ordinului de exterminare.

7

În timp ce antiohienii spărgeau statuile imperiale, Gură de Aur își pregătea predica pentru a doua zi. Nu-și scria niciodată predicile, ci le pregătea întotdeauna temeinic, studiind tema, medi-

tând. Când prefectul Tisamen a ordonat masacrul, Gură de Aur și-a lăsat deoparte discursul. Nu mai era vorba de predica pentru a doua zi. El vorbea în toate bisericile Antiohiei, pe rând, nu doar de sărbători, ci aproape în fiecare zi, pentru ca un număr cât mai mare de cetățeni să-l poată auzi.

De această dată, s-au scurs trei zile fără ca el să-și fi deschis gura. Trei zile fără ca sfântul să apară în amvon. În omiliile sale, Gură de Aur îi îndemna pe creștini să respecte virtuțile evanghelice. Era subiectul său, unicul său subiect. De această dată însă, nu mai era vorba de sfaturi, de nici un fel de sfaturi.

Credincioșii Antiohiei erau amenințați la orice oră din zi și din noapte. Fiecare cetățean își aștepta moartea. Când e amenințat cu moartea, omul uită totul. Stă în firea lucrurilor. Gură de Aur spusese într-o predică: deși oamenii mor de regulă încă de la apariția lor pe pământ, incertitudinea momentului morții și urâtenia morții fac ca oamenii să nu se obișnuiască niciodată cu aceasta. De fiecare dată când un om moare, evenimentul este atât de grav încât pare că este prima moarte care are loc.

Acest eveniment cu care oamenii nu se puteau obișnui îi amenința de această dată pe fiecare din cei cinci sute de mii de locuitori ai Antiohiei. Panica era generală. Tisamen, ca orice funcționar, își făcea meseria de prefect. Vânătoarea de oameni a atins apogeul. Din această cauză încă din ziua masacrului Gură de Aur a hotărât să nu mai vorbească credincioșilor. El iubea oamenii. Or oamenii nu voiau cuvinte, nici sfaturi, voiau doar un lucru: să scape de groaza crudă a morții.

De aceea Gură de Aur nu le-a mai ținut discursuri în toate aceste zile. S-a rugat pentru ei. A încercat să facă ceva pentru ei pentru a-i elibera de teroarea în care trăiau. Voia să-i scape pe antiohieni de la moarte.

8

Pentru a-i salva pe antiohieni, nu exista decât o singură cale: îmblânzirea împăratului Teodosie. Singur împăratul putea face să înceteze masacrul. Gură de Aur l-a rugat pe mai-marele său, episcopul Flavian, să meargă la Constantinopol. Flavian era prietenul lui Teodosie, protejatul său. Era persoana cea mai indicată pentru a-l convinge pe Teodosie. Gură de Aur l-a rugat deci să se ducă de urgență pentru a obține grațierea orașului și a locuitorilor Antiohiei.

Planul lui Gură de Aur era excelent și avea toate șansele de reușită. Dar exista un obstacol în realizarea sa: episcopul Flavian era bătrân. Chiar foarte bătrân. „Vârsta lui atinge limita ultimă a bătrâneții”, scrie Gură de Aur.

Bătrânii sunt făpturi care nu vor să se deplaseze. Nu vor să se mute dintr-un fotoliu într-altul. Bătrânul s-a supărat când i s-a cerut să se miște. Era normal ca episcopul Flavian să fie scandalizat când Gură de Aur i-a propus să efectueze o călătorie de o mie o sută de kilometri, adică de mai multe săptămâni. Flavian n-a vrut nici măcar să audă vorbindu-se de așa ceva. Era în februarie, în plină iarnă. Bătrânul Flavian era bolnav cum e normal pentru un om aflat „la limita ultimă a bătrâneții”.

Pe de altă parte, Flavian avea o soră care aștepta și ea moartea de la o zi la alta și care nu voia să-și lase fratele să se îndepărteze de ea mai mult timp. Bătrânii au întotdeauna nenumărate argumente pentru a nu se deplasa și a rămâne acolo unde sunt.

A fost una din cele mai grele lupte pe care le-a dus în viața sa Gură de Aur; să-l convingă pe bătrânul Flavian să plece la Constantinopol în plină iarnă. „Bunul păstor își pune viața pentru turma sa”⁴³, i-a spus Gură de Aur bătrânului pregătindu-i bagajele. Mai mult, îi pregătește discursurile pe care Flavian trebuia să le citească împăratului. După care îi dă instrucțiuni precise despre modul de a acționa.

Pentru a încorona totul, Gură de Aur îi spune lui Flavian că n-avea dreptul să revină fără ca actul de grațiere a antiohienilor să fie semnat de împărat. Gură de Aur inserase în discursul său fraza lui Moise: „Dacă le iertați păcatele, trimiteți-mă înapoi, dacă le refuzați iertarea, puneți-mă la moarte împreună cu ei”⁴⁴.

Flavian a cedat insistențelor și a promis să plece.

Când episcopul și-a luat angajamentul să se ducă la împărat, sfântul a avut conștiința împăcată de a fi făcut ceva concret pentru salvarea credincioșilor Antiohiei. După o săptămână de absență a apărut din nou înaintea enoriașilor săi. Pentru moment nu le-a spus nimic de planul de plecare al episcopului. Bătrânii sunt atât de capricioși! Flavian putea să-și schimbe gândul între

⁴³ Ioan 10, 11.

⁴⁴ Ieșire 32, 32.

timp! Mai bine să nu le anunțe această plecare înainte ca episcopul să fie urcat în trăsură și să fie ieșit din oraș.

Totuși, Gură de Aur a avut curajul să le vorbească parohienilor săi, căci era nevoie de un mare curaj pentru a vorbi în acele momente de cumplită disperare unor oameni vânați de poliție și armată.

„Timp de două zile, spune Gură de Aur, am păstrat tăcerea, ca prietenii lui Iov. Acum permiteți-mi să-mi deschid gura și să deplâng această nenorocire comună... Înainte nimic nu era mai strălucitor decât cetatea noastră; acum nimic nu ne-a devenit mai amar. Orașul e gol. Așa cum albinele sunt alungate din stupul lor de fum... tot așa locuitorii Antiohiei au fost alungați din orașul lor de frică. Mai întâi s-a zguduit orașul nostru, iar astăzi sufletul locuitorilor săi. Antiohia s-a clătinat din temelii ei și acum fiecare din noi se clatină în adâncul inimii sale... Avem neîncetat moartea în fața ochilor noștri, trăim în spaime continue, suntem mai nenorociți decât cei care locuiesc de multă vreme în ascunzișuri, suferind ororile neobișnuite ale unui asediu fără asemănare. Căci cei ce sunt asediați de dușmani nu sunt închiși decât între zidurile cetății lor. Pentru noi însă nu e lipsit de primejdie să apărem chiar și în spațiul public, fiecare rămânând închis în propria casă. Și așa cum cei asediați nu se pot aventura în afara zidurilor din pricina dușmanilor care veghează de jur-împrejur, tot așa mulți din concetățenii noștri nu se pot aventura în afara caselor lor, nici nu se pot arăta în public pentru a nu cădea în mâinile oamenilor care-i hărțuiesc

din toate părțile atât pe nevinovați, cât și pe cei vinovați, îi ridică din mijlocul agorei și îi târăsc fără deosebire înaintea tribunalelor.

Oamenii liberi confundați cu sclavii lor sunt oarecum ca înlănțuiți în locuințele lor. Cine e cel prins, dus și condamnat astăzi? Din care motiv și în ce fel? Despre asta se întrebă ei cu neliniște. Despre asta se informează neîncetat de la cei pe care cred că-i pot întreba în siguranță. Moartea însăși este mai puțin nenorocită decât o astfel de viață.

Deplângând în fiecare zi nenorocirea celorlalți, ei tremură cumplit pentru ei înșiși, viața lor nu e cu nimic preferabilă morții sau, mai bine spus, sunt deja morți de spaimă.

Pe stradă abia de se mai observă unul sau doi oameni cu capetele înclinate sub povara întristării... Oamenii au dispărut. Lipsit de locuitorii săi, orașul nostru nu mai este decât un sol răvășit, un pământ arid, a cărui vedere aruncă sufletul în mâhnire și doliu. Dar nu numai pământul, ci și aerul, însăși umbra soarelui mi se par întristate de nefericirile noastre, acoperite de durerile noastre, nu pentru că natura s-a schimbat, ci pentru că ochii cetățenilor Antiohiei sunt permanent plini de lacrimi. S-ar spune că toată populația noastră a coborât în sânul pământului. Locuitorii săi seamănă cu niște statui de marmură...”

Vorbindu-le creștinilor din Antiohia după o săptămână de absență, Gură de Aur avea și el ochii plini de lacrimi. Era un sfânt, și un sfânt suferă împreună cu fiecare om. Nu seamănă cu un profet.

Profetul iubește legea; sfântul îi iubește pe oameni. Și, întristat fără măsură de suferința oamenilor, Gură de Aur le-a cerut credincioșilor să-l scuze dacă chiar după o săptămână de tăcere nu le dă nici un sfat. „Abia dacă am puterea să-mi deschid gura, spune el, abia dacă am puterea să-mi mișc limba să scot un sunet articulat. Mâhnirea este o frână care-mi ține buzele nemișcate și mă împiedică să vorbesc.”

În timpul discursului său sfântul plângea. S-a adresat oamenilor și i-a implorat: „Dați-mi sufletul vostru... Să încercăm să-l punem în mâinile lui Dumnezeu... Dumnezeu are mai multă grijă de mântuirea noastră decât noi înșine, căci El este Creatorul nostru”⁴⁵.

9

A doua zi, Gură de Aur a vorbit din nou credincioșilor. De această dată a anunțat poporului marea veste: episcopul Flavian era pe punctul de a pleca la Constantinopol să-l implore pe împărat și să-i salveze pe antiohieni de la exterminare. Pentru a le da curaj le-a descris călătoria lui Flavian.

„Bătrân, el s-a avântat pe drum ca un tânăr, și curajul său îi dă aripi”⁴⁶.

Bătrânul Flavian, înfășurat în cuverturi, nu era descris doar ca având aripi, Gură de Aur îi asigura pe credincioși că era de ajuns ca Flavian să apară

pentru ca împăratul să semneze grațierea antiohienilor. „Sunt sigur, spune el, în omilia a treia, că de-abia ce va apărea înaintea credinciosului nostru împărat și va vedea fața sa, mânia aprinsă împotriva noastră va fi domolită de această întâlnire. Nu numai cuvintele sfinților, ci însăși fața lor strălucește de un har duhovnicesc.”

Gură de Aur avea serioase motive pentru a anunța victoria lui Flavian înainte chiar ca bătrânul să fi ajuns la Constantinopol. Pe lângă discursul pe care l-a redactat și înmănat lui Flavian pentru ca acesta să-l citească împăratului, el a organizat în detaliu o campanie de îmblânzire a lui Teodosie. Era imposibil ca această cauză să sufere un eșec. Gură de Aur a pus totul în mișcare pentru a-l determina pe împărat să grațieze Antiohia.

În suita lui Flavian se aflau persoane însărcinate să învețe de la cântărețele curții cântări compuse special pentru a cere grațierea Antiohiei.

În timpul șederii lui Flavian la Constantinopol, cântărețele și dansatorii nu trebuiau să mai aibă în programul lor cântece și dansuri de veselie pentru a-l amuza pe Teodosie. Trebuiau să cânte doar lungi litanii și să mimeze în dansurile lor scene pentru a arăta durerea și întristarea antiohienilor. Slujitorii, paharnicii, tot personalul palatului imperial trebuia să lucreze pentru a-l face pe împărat să acorde iertarea Antiohiei.

La fiecare pahar de apă, la fiecare fel de mâncare, când i se aducea o scrisoare sau un halat de baie, trebuia rostită o frază care să-i amintească împăratului de Antiohia și să i se ceară grațierea locuitorilor săi.

⁴⁵ Omilia a doua către poporul Antiohiei.

⁴⁶ Omilia a treia către poporul Antiohiei.

Gură de Aur a compus aceste „slogane” și le-a expediat la Constantinopol o dată cu Flavian.

Iată un exemplu de tiradă ce trebuia recitată împăratului ca din întâmplare, la un anume moment al zilei: „Gândiți-vă că e vorba de soarta nu a unui sau a doi sau a zece, ci a unui număr incalculabil de suflete, și de o capitală a universului. E orașul unde a fost rostit pentru prima dată numele de «creștin». Aduceți cinstire lui Hristos și respectați acest oraș care a dat, cel dintâi, ucenicilor săi un nume atât de blând și venerat⁴⁷. Iată o cinste pe care nu o va revendica nici un oraș de pe pământ, pe care nu o poate revendica nici Roma însăși”⁴⁸.

Gură de Aur organizase totul pentru a îmblânzi inima împăratului. Din această cauză putea anunța credincioșilor că succesul era asigurat. În același discurs în care le aducea la cunoștință antiohienilor că actul de grațiere va fi cu siguranță semnat de împărat, el le cerea să devină creștini. Nu doar creștini cu numele, ci adevărați creștini.

„Părintele nostru Flavian, spune el, își îndeplinește departe misiunea sa, iar noi, fără să părăsim orașul, să îndeplinim o ambasadă pe lângă Împăratul cerurilor: să-l ajutăm pe Flavian prin rugăciunile noastre”⁴⁹.

Cuvintele rostite de Gură de Aur în acele zile când prefectul Tisamen îneca orașul în sânge erau singurele cuvinte de speranță adresate nefericiților oameni din Antiohia condamnați la moarte

în masă pentru a fi spart câteva statui. Gură de Aur care aducea aceste cuvinte de speranță a devenit idolul Antiohiei. Omul are nevoie de speranță în permanență. Dar mai cu seamă în clipele de groază. Speranța este o nevoie mai prețioasă decât pâinea. Și Gură de Aur le-a dat antiohienilor speranța.

Toți cetățenii s-au strâns în jurul lui. Toți oamenii Antiohiei au devenit creștini. Toți creștinii s-au întrecut în virtute. „Întreaga cetate pare să fi devenit o biserică, spune Gură de Aur. Antiohia seamănă cu o doamnă de neam bun.” Cetățenii Antiohiei practica până la ultimul toate virtuțile creștine. Exact cum le cerea Gură de Aur. Străzile erau goale, dar biserica era plină, zi și noapte. Oamenii nu mai beau, nu mai jurau, nu mai mințeau. Gură de Aur le-a cerut antiohienilor să practice una din cele mai dificile virtuți: să-și iubească dușmanii. „O spun, o proclam, o fac publică cu voce mare: nici unul din cei care au dușmani să nu înainteze spre sfânta masă și să nu primească Trupul Domnului; nici unul din cei care s-au apropiat să nu păstreze în inima sa sentimente de dușmănie. *Vă urâți dușmanii? Nu înaintați*”⁵⁰.

Gură de Aur era atât de ascultat de poporul Antiohiei, adică de întreaga populație, încât putea porunci celor mai intime sentimente ale fiecăruia. În acele zile, antiohienii au trecut cu succes cumplită încercare a creștinismului: iubirea de vrăjmași, iubindu-i sincer pe dușmani ca pe frații lor. Dar această stare de înaltă și curată atmosferă creștină nu a durat mult timp.

⁴⁷ Omilia a treia către poporul Antiohiei.

⁴⁸ Omilia a șaptesprezecea către poporul Antiohiei.

⁴⁹ Omilia a treia către poporul Antiohiei.

⁵⁰ Omilia a douăzecea către poporul Antiohiei.

Pe 15 martie 387, credincioșii Antiohiei l-au abandonat pe Gură de Aur. Toți. În masă. A rămas brusc singur. Numai el, sfântul, cu ochii întorși spre Iisus. Toți credincioșii i-au întors spatele. Au întors spatele Bisericii. Au întors spatele lui Iisus. Toți până la ultimul. Și sfântul s-a găsit brusc mai singur decât era în peșteră.

10

Evenimentul care a avut loc pe 15 martie a fost cunoscut de toți locuitorii Antiohiei înainte de zorii zilei. Toată lumea era la curent cu faptele cumplite care trebuiau să se producă dintr-o clipă în alta. Într-adevăr, s-a răspândit vestea că împăratul Teodosie a trimis doi înalți magistrați și trupe ca să distrugă Antiohia din temelii și să-i extermine pe cetățeni până la ultimul.

Coloana de soldați și magistrați fusese văzută. Existau martori oculari. Erau aproape de Antiohia și înaintau foarte repede. Sosirea era eminentă.

În zori, populația Antiohiei și-a părăsit casele și s-a refugiat mai întâi în biserică. Populația nu venea ca să se roage. Nici ca să asculte o nouă omilie. Nu mai era nimic de sperat. Era deci inutil să se roage. Ordinul de exterminare fusese dat. În câteva ore soldații vor fi la zidurile orașului. Iar la noapte nu va mai rămâne nimic din cetate. Oamenii veniseră la biserică pentru a fi împreună. Când au aflat cumplita veste, și-au părăsit casele și au fugit împreună. În timp de pericol oamenii se adună unul lângă altul. Toți jeleau. Femeile își smulgeau părul. Când s-au adunat cu toții, au

hotărât să fugă în masă din oraș. Li se părea că în masă ar fi mai puțin groaznic decât dacă ar fugi fiecare singur. Au hotărât deci să plece înainte de sosirea soldaților. Între timp jeleau. Urletele mulțimii făceau să tremure zidurile. Gură de Aur era de față. Căuta o soluție. Există momente în care oamenii nu găsesc nici o soluție. Nici măcar sfinții. Gură de Aur s-a rugat Domnului fierbinte, arzător, în timp ce mulțimea urla disperată. Cât despre sfânt, el făcuse tot ceea ce era în puterea sa ca să salveze Antiohia. Făcuse totul pentru a îmblânzi inima împăratului. Gură de Aur creștinase toată Antiohia. L-a trimis pe Flavian la Constantinopol cu discursul pe care l-a redactat el însuși, însoțit de o suită de persoane care l-ar fi ajutat să îmblânzească inima lui Teodosie.

Deși călătorea ca un tânăr înaripat, Flavian nu ajunsese încă la Constantinopol. În schimb, mesagerii imperiali și soldații însărcinați cu exterminarea avansau tinerește în direcția Antiohiei. Gură de Aur se întreba dacă era mai bine să lase populația să plece sau trebuia să o împiedice. Dacă Gură de Aur nu reținea poporul, însemna că nu mai aștepta harul lui Dumnezeu. Și un creștin așteaptă în permanență acest har. Dacă însă îi reținea pe acești oameni și îi sfătuia să nu fugă, ei ar fi fost masacrați sub ochii săi până la ultimul. Și el o dată cu ei. În câteva ore. Fiindcă mesagerii imperiali și soldații purtători ai ordinului de exterminare erau aproape. Numai Dumnezeu putea înfăptui miracolul de a opri masacrul. Gură de Aur nu putea. Știa că oamenii vor fi masacrați. Și se ruga. E tot ceea ce poate face un om. Să se roage. Chiar dacă e sfânt.

În acest timp prefectul Tisamen a apărut la biserica lui Gură de Aur. Atras de strigătele locuitorilor și avertizat că antiohienii voiau să părăsească orașul, toți, până la cel din urmă, prefectul a venit la biserică: Tisamen era păgân. Dar era prefect. Un prefect are dreptul să intre pretutindeni. Deci Tisamen a intrat în biserică. Cu mersul său de prefect. A urcat în amvonul de unde predica Gură de Aur. Și Tisamen s-a adresat popoului. A spus că nu era cazul ca cetățenii să părăsească orașul. Împăratul a trimis într-adevăr înalți magistrați la Antiohia. Ei se numeau Hellebicus — șeful miliției — și Cezarius — maestrul de oficii al împăratului. Erau trimiși de împărat, dar nu aduceau ordinul de exterminare a populației. Pentru moment, legații imperiali vor face o anchetă și vor prezenta rezultatele prefectului. Decizia de a distruge sau nu Antiohia va fi luată ulterior. Pentru a fi crezut, prefectul Tisamen și-a dat cuvântul de onoare că Hellebicus și Cezarius nu veneau pentru a demola orașul, nici a ucide populația cum s-ar fi crezut, ci doar pentru a efectua o anchetă. Cetățenii au respirat ușurați. Privirile s-au înseninat. Sentința la moarte fusese amânată. Adunați în biserică, cetățenii Antiohiei se uitau la Tisamen ca la bunul Dumnezeu: cu recunoștință și cu venerație. Le adusesese vestea că sentința la moarte fusese amânată. Uitându-se la Tisamen, prefectul, din amvon, ca și cum s-ar fi uitat la Dumnezeu, credincioșii Antiohiei au uitat de Iisus. Au uitat biserica. Și l-au uitat pe Gură de Aur. Pentru ei conta un singur lucru: că nu vor fi uciși în ziua aceea.

Când i-a văzut pe credincioși întorși cu spatele la altar și cu toată speranța întoarsă spre prefectul păgân, Gură de Aur a început să plângă... A plâns pentru că sufletele antiohienilor se ofereau oricui, numai să fie salvate de la moarte. Antiohienii erau pe punctul de a se pierde. Pentru Gură de Aur sufletul unui om pierdut pentru adevărata credință era cea mai mare pierdere care poate exista în univers. „Plâng pierderea unui suflet, al cărui preț îl egalează pe cel al națiunilor sau mai degrabă îl depășește”, spunea el. De această dată nu era vorba de un singur suflet. Toate sufletele o luaseră pe drumul pierzaniei lor. Și asta doar de frica morții.

Gură de Aur era singur. Singur cum nu mai fusese niciodată, nici măcar în inima deșertului.

După plecarea prefectului, Gură de Aur a urcat în amvon. A urcat în același amvon pe care îl părăsise prefectul: „Aș fi vrut ca pământul să se deschidă ca să mă înghită când am auzit un străin adresându-vă cuvântul când calmându-vă strigătele, când muștrându-vă pentru a vă fi dedat slăbiciunii voastre”, spune sfântul. Le-a amintit antiohienilor că un creștin nu se teme de pierderea casei sale, a averii și a bunurilor sale pământești: creștinul e „un străin și un pelerin pe pământ”. Patria sa este în cer. În loc să-i învețe pe păgâni să nu se teamă de moarte, nici de durere, cetățenii Antiohiei care erau creștini primeau sfaturi de la păgâni. „Nu se cădea să primiți astfel de lecții.

Mai degrabă trebuia să fiți învățători voi înșivă.” În ultimul moment antiohienii deveniseră adevărați creștini. Chiar Gură de Aur, păstorul, i-a lăudat. Dar în clipa în care antiohienii trebuiau să pună în practică virtutea supremă a creștinismului, disprețuirea morții, au dat înapoi. N-au trecut această probă de virtute. Nu erau atleți ai lui Hristos. Și Gură de Aur le-o spune: „Nu-mi arătați atletul în mijlocul stadionului, arătați-mi-l în clipa cea mai tare a luptei. Nu-mi vorbiți de evlavie care stă doar în a asculta, vorbiți-mi de cea care se arată în faptă”⁵¹. Și continuă: „Oricine ascultă învățătura mea și nu o pune în practică se aseamănă celui lipsit de minte care-și construiește casa pe nisip”⁵². Ioan Gură de Aur suferea din pricina slăbiciunii antiohienilor ca și cum ar fi suferit în trupul său. „Lașitatea voastră a răspândit întuneric și durere asupra mea, spune el, nu-mi mai pot stăpâni sufletul atât sunt de copleșit de indignare și de mâhnire. Cum să nu sufăr văzând că după învățăturile cuvântului sfânt (Scripturii), ați avut nevoie de învățătura grecilor pentru a vă îndemna și a vă determina să rezistați cu putere fricii care vă cuprinde din toate părțile.” Antiohienii îl ascultau pe Gură de Aur. Fără îndoială, avea dreptate. Dar ce puteau face în fața primejdiei? Gură de Aur a ghicit gândurile credincioșilor. „Ce puteam face, se va spune? Nu suntem oare oameni?” Sfântul le-a amintit că erau oameni, dar oameni creștini. „În loc să vă ocupați de mesager, trebuia să vă plecați genunchiul, să-L

⁵¹ Omilia a șaisprezecea către poporul Antiohiei.

⁵² Matei 7, 26-27.

chemați pe Domnul, să suspițați fierbinte și Domnul ar fi îndepărtat primejdia.” În cazul în care Domnul ar fi vrut ca antiohienii să fie masacrați, ar fi trebuit să se lase masacrați cu surâsul pe buze și convinși că îndeplinesc voința lui Dumnezeu. Ar fi trebuit să se lase masacrați cu măreție — cu astfel de măreție — încât soldații și călăii să fie uimiți de această măreție a creștinilor. „Astfel este sufletul sfinților”, le-a spus el. „Când îi amenință o primejdie, sfinții nu chibzuiesc cum anume ar putea să scape, ci își consacră toate eforturile spre a-i câștiga pentru cauza adevărului pe persecutorii lor”⁵³.

Dar Gură de Aur știa foarte bine că faptul de a deveni creștin, de a deveni sfânt, de a învinge durerea și a-l converti la credință propriul călău prin măreția morții e un lucru extrem de greu. Era totuși singura cale posibilă pentru a salva Antiohia, orașul unde pentru prima dată fusese rostit numele de *creștin*.

Deși prin funcțiile lor erau oameni la fel de insensibili ca pietrele, călăii, torționarii și trimișii imperiali trebuiau să fie uimiți de măreția creștină. Aceste brute trebuiau convertite la creștinism. Altfel Antiohia nu putea fi salvată.

Gură de Aur și-a propus să îndeplinească actul cel mai temerar al vieții sale: convertirea la creștinism a polițiștilor trimiși pentru a masacra populația și a distruge orașul. Ei trebuiau să fie cât mai repede aduși pe calea credinței. Căci sângele curgea în valuri. Trimișii imperiali și călăii tre-

⁵³ Omilia a șaisprezecea către poporul Antiohiei.

buiiau creștinați fără întârziere. Pentru a face să înceteze masacrul.

12

Exista o singură cale pentru a-i aduce pe polițiști la credință. Antiohienii trebuiau să suporte moartea, torturile și toate supliciile cu atâta măreție și seninătate încât polițiștii să fie mișcați. Călăii trebuiau să fie cuprinși de admirație. Victimele trebuiau să aibă atâta măreție, încât grandoearea lor să-i uimească, să-i uluiască pe tortionari.

Gură de Aur știa că acest lucru putea fi realizat. Stătea în puterea omului. Fusesse realizat de Sfântul Pavel.

Adus în fața judecătorilor săi, Pavel fusese atât de demn, atât de puternic în credința sa și atât de mare în îndurarea supliciului său, încât judecătorii au fost uimiți de atitudinea sfântului. Gură de Aur le-a spus antiohienilor: „Vedeți ce se petrece între Pavel și judecătorul său. Pavel vine să se apere el însuși. Iar când se retrage, judecătorul este câștigat pentru cauza sa. Judecătorul însuși e cel care afirmă cu aceste cuvinte: *Puțin a lipsit să mă convingi să mă fac creștin*⁵⁴.”

Gură de Aur îi invită pe antiohieni să-l imite pe Pavel: „Astfel ar trebui să acționați astăzi. Ar fi trebuit să oferiți prefectului acestui oraș ocazia să admire măreția voastră de suflet, reținerea voastră plină de calm și demnitate. Ar fi fost de dorit ca ținuta voastră să-i servească de învăță-

tură și ca, ieșit din această adunare, să nu aibă altceva de făcut decât să dea mărturie de admirația sa pentru conduita voastră, să vă aducă pentru purtarea voastră elogiul meritate și să învețe din experiență ce deosebire este între creștini și păgâni.” Astfel ar fi trebuit să se comporte antiohienii aflând că vor fi masacrați în cursul aceleiași zile: „Așa se comportă un adevărat creștin. Sfântul Pavel s-a comportat astfel. Pavel a spus: *Aș vrea, și nu superficial, ci din adâncul inimii mele, ca voi toți care mă auziți să deveniți creștini ca mine*⁵⁵.”

Gură de Aur ar fi acționat la fel. Și așa ar fi dorit să-i vadă comportându-se pe antiohieni în acele ore tragice. Dacă antiohienii s-ar fi comportat ca Pavel, ar fi fost adevărați creștini, ar fi fost salvați. Salvați de masacru cu certitudine. Călăii și polițiștii ar fi fost dezarmați. Dar antiohienii au fost slabi. Erau pierduți pentru că le era teamă de moarte. Dar Gură de Aur îi iubea pe oameni, așa cum învățase Iisus pe munte, nu numai pentru calitățile lor, dar chiar și cu defectele lor. Și voia să-i salveze acum pe oameni de la masacru, deși fuseseră slabi. Dar pentru a-i dezarma pe soldați, pe polițiști și magistrați, Gură de Aur avea nevoie de adevărați creștini, care să meargă la moarte cu surâsul pe buze și plini de măreție.

Gură de Aur și-a adus aminte că existau pe pământ creștini autentici, adică oameni care-și puteau oferi viața cu aceeași nepăsare cu care ofereau o haină veche. Acești creștini adevărați erau

⁵⁴ Faptele Apostolilor 26, 28.

⁵⁵ Faptele Apostolilor 26, 29.

eremiții și asceții deșertului și ai vârfurilor munților. Erau pustnicii, vechii colegi de singurătate ai lui Gură de Aur. „Anahoreții sunt păstrătorii comorii învățaturii și ai religiei apostolilor.” Conduși în fața călăilor, acești eremiți ar fi făcut să înceteze masacrul, i-ar fi uimit prin atâta măreție creștină; Gură de Aur a trimis deci mesageri în deșert, pe vârfurile munților, în locurile cele mai ascunse unde trăiau anahoreții. Era greu să-i găsească. Unii dintre ei erau zidiți în peșteri și doar un mic orificiu în zid îngăduia unui frate să le dea puțină apă și legume din când în când. Alții erau ascunși pe vârfurile munților unde doar pasărea în zbor putea pătrunde. Alții erau în inima deșertului. Alții, în adâncul pădurilor. Gură de Aur cunoștea locurile și pe pustnici. Trăise șase ani printre ei. Le-a trimis un mesaj, i-a implorat să apară neîntârziat în Antiohia pentru a-i salva pe frații lor de la moarte și de la tortură.

Nu se știe în ce fel a fost difuzat acest mesaj. Dar el a ajuns până la ultima peșteră, până la cel mai îndepărtat și mai izolat dintre pustnici. Toți au primit mesajul lui Gură de Aur și eremiții au început să-și facă apariția în Antiohia. Erau adevărați creștini care nu se înspăimântau nici de moarte, nici de durere. Erau ca Pavel. Erau ca Iisus. Erau creștini. Și veneau unul după celălalt. Unii erau goi. Alții erau îmbrăcați în zdrențe. Alții erau acoperiți cu piei de animale. Unii dintre ei nu mai erau decât piele și os. Cu bărbile și părul până la centură, cu toiege mari au apărut în Antiohia. Pentru a face să înceteze masacrul. Fiindcă ei singuri erau capabili să-l facă să înceteze.

În același timp cu eremiții au fost invitați la Antiohia preoții și episcopii orașelor și satelor Siriei. După ce a trimis acest mesaj, Gură de Aur s-a dus la tribunal. Hellebicus și Cezarius își făceau meseria, cumplita și dezgustătoarea lor meserie. Nu aveau încă ordinul de a-i extermina pe antiohieni. Aveau ordinul de a efectua o anchetă. Dar pentru polițiști ancheta este sinonimă cu tortura, crima și brutalitatea. Întotdeauna a fost așa. Încă de la sosirea lor în oraș, trimișii imperiali au abolit toate privilegiile Antiohiei. De la sosirea lui Hellebicus și a lui Cezarius, „Antiohia cea frumoasă” nu mai era capitala Siriei. Mai mult încă, Antiohia a fost ștearsă de pe lista orașelor. Ea era asemenea unui general căruia i s-au smuls galoanele. Era considerată acum ca un sat. Un sat nenorocit, pe punctul de a fi distrus din temelii. Ca sat, Antiohia nu mai avea dreptul să aibă băi. Nu mai trebuia să aibă teatru, nici vreun loc de distracții, nu mai trebuia să aibă hipodrom. Nu mai avea dreptul să-și lumineze străzile. După această degradare a orașului, trimișii imperiali au ordonat arestări masive. S-a început prin arestarea celor mai înalți funcționari vinovați de a nu fi prevăzut și împiedicat spargerea celor patru statui. Senatorii nu participaseră la distrugerea statuiilor, dar era logic să fie arestați. Polițiștii sunt oameni logici. Ei știau că statuile fuseseră distruse de popor. Or senatorii erau reprezentanții poporului. Arestarea reprezentanților celor care spărseseră statuile era deci un fapt logic. După arestarea senatorilor și a funcționarilor, polițiștii

au început să-i vâneze pe oameni la întâmplare. Erau luați toți cei care erau găsiți. Fără alegere. Așa cum se procedează de obicei în situații asemănătoare considerate grave de poliție.

Gură de Aur s-a dus la tribunal.

„Înspăimântat de această singurătate tristă, m-am dus cu inima de gheață spre pretoriu unde sedeau magistrații trimiși de împărat. Voiam să asist la deznodământul acestei cumplite încercări. Acolo am văzut întinsă, zăcând aproape de porțile palatului, o mulțime înspăimântată, distrusă, care abia respira în strânsoarea unei groaze de moarte. Era o priveliște sfâșietoare.

Aproape de acest pretoriu cu aspect sinistru, toți, bărbați, femei, copii, bătrâni, muți de emoție se priveau cu uimire. Păreau să nu aibă nici puterea de a se întreba nici capacitatea de a se înțelege. Se îndoiau unii de alții, căci în fiecare clipă erau martorii trădărilor care făceau să fie prinși și duși în fața judecătorilor chiar cei care își întemeiau scăparea lor pe inocența lor.

În această situație copleșitoare ne-am ridicat la cer ochii plini de lacrimi, ne-am ridicat mâinile în tăcere. Dar inima își descărca amărăciunea, îi adresa lui Dumnezeu implorările ei și făcea să se audă strigătele de tristețe. Inima cerea ajutor. Ruga cerul să asiste conștiința judecătorilor, să înlănzească neînduplecarea inimii lor și să îndulcească rigoarea sentinței lor.

Astfel era spectacolul sfâșietor care se oferea privirii mele la poarta pretoriului.

Dar, când am intrat în interiorul acestui teatru de torturi, mi-am simțit sufletul cuprins de groază la vederea aparatului înspăimântător al justiției.

Eram în prezența soldaților înarmați cu ciomege, săbii, dând forța și cooperarea lor rigorii magistraților.

Toți vinovații aveau la poarta pretoriului pe tatăl lor, mama lor, copiii lor, nevestele lor, prietenii lor. Dacă vreo sentință la moarte venea să scoată din întristare această mulțime și s-o umple de groază, soldații veneau pentru a respinge cu forța mișcările de disperare, pentru a asigura triumful hotărârilor justiției și a pune frână tumultului prin amenințare și arme... *strigătele călăilor, zgomotul lanțurilor, amenințările înspăimântătoare ale judecătorilor, gemetele victimelor loveau urechile.*

Și pe măsură ce condamnații își primeau sentința, erau supuși ei înșiși la și mai atroce torturi.

Pretoriul nu oferea deci decât tortură în afară, torturi în interior.

Înăuntru jale, în afară jale... Cât despre mine, așezat la distanță, priveam acest spectacol...”⁵⁶. Aceste torturi, aceste masacre, această calamitate voia Gură de Aur să le facă să înceteze. Căci groaznicul spectacol nu lua sfârșit nici măcar la capătul zilei. Continua. Chiar și după apusul soarelui. Noapte și zi. „Nici una din aceste dureri nu-i îndupleca pe judecători care sedeau înăuntru. *Unica lor preocupare era să instruiască în profunzime acest proces.*”

Din timp în timp apăreau în piață, „încătușați în lanțuri de fier”, convoaie de condamnați.

În fața acestui spectacol, Gură de Aur se gândea la convocarea trimisă asceților. Știa că asceții pu-

⁵⁶ Omilia a treisprezecea către poporul Antiohiei.

teau încăleca crocodilii și traversa Nilul. Sfinții deșertului puteau îmblânzi fiarele sălbatice și barbarii. El îi chemase pe acești sfinți la Antiohia. I-a chemat ca să realizeze o minune mai grea decât îmblânzirea crocodililor, a leilor, a tigrilor și sălbaticilor. I-a chemat sfinții deșertului ca să-i îmblânzească pe judecători, pe polițiști și pe soldați. Singur Sfântul Pavel reușise până la acea dată să-i îmblânzească pe judecători, pe polițiști și pe soldați.

Îi aștepta pe sfinții asceți cu emoție. Căci este un lucru cumplit de greu să găsești un rest de inimă la un polițist. Dar Gură de Aur avea o credință imensă. Credea din toată ființa sa, chiar atunci când rațiunea îi spunea că nu mai e posibil să creadă.

14

Într-o bună zi sfinții și-au făcut apariția pe străzile Antiohiei. Ca și cum ar fi căzut din cer. Nu aveau nimic uman în aspectul lor. Unii erau aproape lipsiți de veșminte: nu erau decât schelete acoperite cu piele arsă de soare. Alții aveau trupul învelit în piei de animale. Gură de Aur a strigat: „Ei, care de atâția ani erau închiși în peșterile lor... părăsiți pe stâncile lor, în chiliile lor, au alergat aici din toate părțile, asemenea îngerilor coborâți din ceruri.”

Oameni săraci care aveau drept întreagă avere o haină grosolană, care duceau cea mai aspră viață, a căror existență era chiar ignorată înainte, care trăiau în mijlocul munților și în păduri. „... Acești

sfinți coborau acum pe străzile Antiohiei îndoliate.” Străzile erau pline de aceste sfinte personaje „a căror singură prezență slujea de mângâiere nenorociților noștri concetățeni și îi îndemna să disprețuiască dezastrele care îi amenințau”⁵⁷.

Sfinții deșertului veneau să-i salveze de la masacru pe oamenii „pe care nu-i mai văzuseră niciodată, pe care nu-i auziseră niciodată vorbind, cu care nu avuseseră niciodată legături, pe care îi cunoșteau numai prin nefericirea lor. Pe aceștia i-au iubit într-atât, încât dacă ar fi avut o infinitate de vieți, le-ar fi dat de bunăvoie pentru a-i salva pe acești nefericiți”⁵⁸.

Acțiunea pustnicilor în vederea îmblânzirii polițiștilor și a judecătorilor care-i devorau pe antiohieni a durat o zi, o singură zi. Sfinții au apărut în zori. La apusul soarelui, polițiștii care devorau Antiohia erau îmblânziți. Sfinții veneau din deșert. Știau cum se îmblânzesc fiarele sălbatice.

15

Gură de Aur scrie că apariția eremiților pe străzile Antiohiei a fost ca o coborâre a îngerilor pe pământ. Dar spune mai departe că acești asceți aveau un alt aspect decât acela de îngeri.

În Antiohia „când toată lumea era consternată și îngrozită, ei păreau asemenea leilor în piața publică”. Gură de Aur scrie că asceții „erau asemenea războinicilor curajoși care chiar înainte

⁵⁷ Omilia a șaptesprezecea către poporul Antiohiei.

⁵⁸ Omilia a șaptesprezecea către poporul Antiohiei.

de a-și întâlnii adversarii îi obligă să fugă prin simpla lor înfățișare și sunetul vocii lor!”

E greu să ne imaginăm un personaj care să fie în același timp un înger căzut din cer și un leu care se plimbă prin piață, înspăimântându-și adversarul doar prin aspectul său și prin sunetul vocii sale. Dar acesta era aspectul adevăratului sfânt. Gură de Aur scrie că un sfânt luptă gol, pentru ca adversarul să nu aibă priză, să nu aibă nimic de care să-l prindă. Sfântul este în același timp înarmat până în dinți ca un războinic, ca un leu, dar cu arme duhovnicești. Astfel se iveau acum pe străzile Antiohiei sfinții deșertului: ca atleți și ca îngeri, adică lipsiți de tot ceea ce era pământesc, și cu scuturi, lănci, cu clești și cârlige. Unul dintre ei se numea Macedonius. Nimeni nu-i văzuse fața până atunci. Trăia retras în deșert, dar numele său era cunoscut în tot imperiul. Era cunoscut sub numele de Macedonius Critofagul, adică mâncătorul de orz.

Toată viața sa, de când se afla în deșert, Macedonius nu mâncase decât orz. Venise acum să îmblânzească polițiștii. Era unul din primii sfinți care apăruseră pentru a salva Antiohia. Ajuns în piață, i-a întâlnit pe Hellebicus și Cezarius, care mergeau călare spre tribunal, însoțiți de o puternică escortă.

Sfântul mâncător de orz le-a barat strada și le-a poruncit să coboare de pe cai. Macedonius a dat acest ordin trimișilor împăratului cu o astfel de autoritate încât aceștia au uitat că ei erau stăpânii cetății și au pus piciorul pe pământ la porunca sfântului în zdrențe.

Gărzile erau uimite să vadă că trimișii imperiali executau ordinele unui cerșetor. Și n-au îndrăznit să-l împingă deoparte pe Macedonius.

După ce Hellebicus și Cezarius au pus picioarele pe pământ, Macedonius le-a poruncit să plece la Constantinopol, să plece amândoi în aceeași zi, și să-i aducă la cunoștința împăratului Teodosie că, oricât de împărat ar fi, n-avea dreptul să ucidă nici măcar un singur om. E adevărat că antiohienii au spart câteva statui, spune Macedonius. Nu e frumos să spargi statui. Dar între timp, antiohienii au ridicat altele mai frumoase decât cele care fuseseră distruse. Dacă împăratul ucidea un om nevinovat, el, împăratul, nu mai putea construi un altul. Împăratul nu putea să fabrice nici măcar un fir de păr de om viu. Și, concluziona Macedonius, din moment ce împăratul nu e în stare să construiască un om viu, nu are dreptul să-l ucidă. Împăratul trebuie să pună sabia în teacă și să nu se mai atingă de oameni. Fiecare om este creat după chipul lui Dumnezeu. Fiecare om este o copie a lui Dumnezeu. Frazele lui Macedonius erau poetice cum era graiul oamenilor din Antiohia din acel timp. Macedonius a poruncit trimișilor imperiali să-i aducă la cunoștință împăratului că nu avea dreptul să șteargă din cartea vieții nici un chip omenesc, căci orice chip omenesc era o copie a chipului lui Dumnezeu. Macedonius a spus ceea ce avea de spus și a plecat. Cei doi magistrați nu s-au supărat deloc. Nu pentru că erau oameni sensibili. Dar de atâta timp de când ucideau oameni ajunseseră la saturație. Nările lor, porii lor erau saturați de vapori de sânge uman. Apoi, era o chestiune de demni-

tate. Trimișii imperiali nu se puteau supăra după ce au executat ordinul lui Macedonius de a coborî de pe cal. Era prea târziu pentru a se supăra. Au ascultat deci cuvântul sfântului mâncător de orz pentru a salva aparențele față de mulțimea care-i privea.

Trimișii imperiali i-au spus lui Macedonius, din simplă politețe, că vor transmite împăratului cuvintele sale foarte înțelepte. Era o simplă formulă. După care Hellebicus și Cezarius au urcat din nou în șa și s-au dus în pretoriu. Dar zelul lor de anchetatori era mai puțin mare. O parte din entuziasmul cu care îi condamnaseră pe oameni la supliciu dispăruse. Cuvintele sfântului pe care le-au ascultat la început cu surâs le-au rămas în memorie. Există adevăruri care obsedează. Și cuvintele sfântului nu putea fi șterse din mintea lor.

16

Eremitii veniți să salveze Antiohia erau numeroși. Ei nu cunoșteau diferențele dintre clasele sociale. Ignorau ierarhia socială. Pentru acești eremiți, Hellebicus, Cezarius ba chiar și împăratul erau asemenea acuzaților: *Còpii ale chipului lui Dumnezeu lipite în cartea vieții*. Erau toți egali. Dumnezeu singur era judecător. Din această cauză anahoreții le vorbeau polițiștilor, magistraților și acuzaților de la egal la egal, și îi chemau pe toți pe nume. „Văzându-i, scrie Gură de Aur, cine n-ar fi disprețuit moartea?... cine n-ar fi disprețuit viața...? Nu se temeau să-i abordeze pe judecători și să mijlocească în favoarea acuzațiilor spunând că

erau dispuși să-și verse sângele lor și să-și sacrifice capul lor pentru a-i smulge pe prizonieri de la pedepsele gata să-i lovească”⁵⁹.

Antiohia era pustie. Pustnicii care apăreau pe străzi căutau oameni, se îndreptau fără nici o călăuză spre pretoriu. Încă de dimineață, pustnicii ocupaseră tribunalul și străzile înconjurătoare. Erau masați înăuntru ca și în afară. Armata nu putea să-i respingă fiindcă ei nu se temeau nici de lăncile soldaților, nici de săbiile lor.

„Și-au petrecut ziua întreagă așezați înaintea porților pretoriului, gata să-i smulgă pe condamnați din mâinile călăilor.” S-au oferit pentru a fi executați în locul condamnaților la moarte. Au forțat mâinile călăilor să elibereze victimele și să-i ucidă pe ei. S-au aruncat înaintea torționarilor cerând să fie torturați, dar să fie eliberați acuzații. Între timp i-au obligat pe judecători să le facă o promisiune: nici un chip de om să nu mai fie șters din cartea vieții. În câteva ore tribunalul imperial din Antiohia a fost paralizat. Nici soldații, nici judecătorii, nici călăii nu-și mai puteau face meseria. Oamenii nu mai puteau fi torturați, nici uciși pentru că, între călăi și victime se aflau sfinții care implorau să fie loviți. „Protestau că nu se vor retrage înainte ca judecătorii să fi iertat poporul acestui oraș.” Judecătorii au răspuns că nu stătea în puterea lor să-i ierte pe antiohieni. Asceții au poruncit magistraților să nu mai pronunțe condamnări la moarte. Au decis să plece pe jos la Constantinopol și să revină cu actul de grațiere semnat de împărat. Dar în timpul absen-

⁵⁹ Omilia a șaptesprezecea către poporul Antiohiei.

tei lor judecatorii nu mai trebuia să condamne pe nimeni. În cazul în care judecatorii ar vrea să ucidă anumiți vinovați, o parte din sfinți vor rămâne înaintea tribunalului, ca să li se taie lor capul în locul acuzațiilor.

Judecatorii au fost consternați de această atitudine. Au acceptat propunerile asceților și au promis să nu mai execute pe nimeni până la întoarcerea lor de la Constantinopol. Dar când Hellebicus și Cezarius au văzut aceste nenumărate schelete fără carne nici mușchi, acești oameni fără nici o forță fizică, gata să întreprindă cu picioarele goale o călătorie de o mie o sută de kilometri, i-au oprit. Sfinții au fost invitați să redacteze un memoriu pentru împărat în care cereau grațierea Antiohiei. Apoi Hellebicus și Cezarius au plecat ei înșiși la împărat cu memoriul pentru a scuti armata sfinților de osteneala călătoriei. Cei doi trimiși imperiali au participat și ei la acțiunea sfinților în felul lor militar, făcând drumul de la Antiohia la Constantinopol în șase zile. Era un record.

În tot acest timp ancheta a fost suspendată. Sfinții s-au retras din oraș în aceeași seară și s-au întors la sihăstriile lor mulțumiți că, pentru o clipă, „còpiile lui Dumnezeu nu vor mai fi șterse din cartea vieții”.

Antiohienii erau salvați. Gură de Aur a reușit. El scrie: „Astfel, le-a fost de ajuns o singură zi acestor evlavioși să coboare din munții lor, să pledeze cauza voastră, să împrăstie nenorocirea voastră și să se întoarcă apoi la sălașurile lor.”

La Constantinopol, bătrânul episcop Flavian îi recita împăratului discursul compus de Gură de Aur. Îi spunea lui Teodosie că într-adevăr coroana de împărat al Romei și stăpân al universului era superbă. „E adevărat că această diademă este simbolul virtuții voastre, dar ea atestă și generozitatea celui care va transmis-o, în timp ce coroana umanității voastre se va fi datorat doar vouă înșivă, și nu veți fi datori pentru ea decât filozofiei voastre. Dacă oamenii admiră aceste pietre prețioase, care strălucesc pe fruntea voastră, cu atât mai mult vor admira victoria pe care o veți câștiga asupra inimii voastre...”

Flavian a sfârșit prin a-l convinge pe Teodosie că, iertându-i pe antiohieni, ar dobândi o glorie și mai mare, încât secolele viitoare nu vor vorbi decât de el. „Căci e ușor pentru un stăpân să-și pedepsească supușii neascultători. Dar e rar și greu să-i ierte. Veți da un mare exemplu secolelor viitoare.” Teodosie era cu totul dispus să ierte Antiohia, dacă putea să supraviețuiască — cu titlu de exemplu. (E orgoliul împăraților, al faraonilor și al regilor.) Mai mult, Teodosie avea o pasiune: voia să creștineze universul. Semnase legi prin care erau pedepsiți la moarte toți cei care practica culte păgâne, ordonase distrugerea templelor. Declarase că mariajul dintre un creștin și o păgână era lovit de nulitate.

Flavian a ținut să flateze această slăbiciune a împăratului care voia să creștineze imperiul prin codul penal. Flavian i-a spus împăratului că evreii și păgânii, văzând actul de iertare a Antiohiei, vor

striga: „Dumnezeule mare, ce putere uimitoare au creștinii! Vor veni să se refugieze în masă sub aripile materne ale unei religii care știe să le ceară fiilor ei o morală atât de sublimă. Vedeți, vor zice încă, care este puterea religiei creștine. A oprit indignarea și mânia unui om care nu are egal în univers.”

În această pledoarie pentru Antiohia, nici un argument n-a fost lăsat afară. Flavian i-a spus lui Teodosie că nu era numai ambasadorul antiohienilor, ci că venea special ca *ambasadorul lui Dumnezeu*. „Vin din partea lui Dumnezeu să vă declar că dacă le veți ierta acestor oameni greșelile lor și slăbiciunile lor, și Tatăl vostru Cel ceresc vă va ierta... Gândiți-vă la ziua înfricoșătoare în care va trebui să dăm seamă de lucrările noastre... Hotărârea pe care o veți pronunța va fi propria voastră sentință.”

Acesta era discursul pe care Gură de Aur îl redactase pentru Flavian. Gură de Aur n-a omis nici un argument pentru a îmblânzi inima imperială. I-a spus lui Flavian să-i declare împăratului că dacă nu-i va ierta pe antiohieni, Flavian nu se va mai întoarce. De voie, de nevoie, episcopul i-a spus împăratului: „Dacă nu iertați Antiohia nu doar nu mă voi întoarce pentru a o vedea coborând în mormânt, dar voi merge să caut un alt azil. Voi merge să mor pe un țărm străin, departe de patria mea.”

O dată cu Flavian pleda pentru grațierea Antiohiei tot personalul palatului. Au venit apoi legații imperiali Hellebicus și Cezarius, purtători ai memoriului sfinților. Asaltat din toate părțile, Teodosie a semnat actul de grațiere a orașului

Antiohia. Această salvare a fost opera preotului firav, care nu mai era decât piele pe oase. A fost opera lui Gură de Aur.

Ordinul de grațiere a ajuns în timpul Săptămânii Patimilor. Antiohia a sărbătorit în același timp Învierea Domnului nostru Iisus Hristos și propria ei înviere din morți. Gură de Aur a câștigat o nouă victorie pe calea sfințeniei. A luptat ca un mare atlet pentru salvarea Antiohiei. A câștigat bătălia. Era o victorie pe care numai un sfânt, numai un adevărat atlet al lui Hristos putea să o obțină.

V

1

După ce a salvat de la moarte Antiohia și pe locuitorii săi, Gură de Aur a început lupta pentru salvarea adevăratei patrii a antiohienilor, patria lor veșnică. Fiindcă adevărata patrie a antiohienilor nu era minunata lor cetate: „Nu uitați, le-a spus Gură de Aur, dacă sunteți creștini, că patria voastră nu este pe pământ.” În Antiohia, ca în toate orașele lumii, oamenii nu erau decât pelerini și străini chiar dacă erau născuți acolo din tată în fiu. „Numele noastre sunt înscrise în cer. *Acolo ne vom bucura cu adevărat de numele de cetățean*”⁶⁰.

Gură de Aur lupta ca toți cetățenii Antiohiei să devină cetățeni asemenea lui și, pentru ca ei să nu-și piardă drepturile de cetate în cer, îi invita să-l urmeze.

„Picioarele voastre să fie încălțate, gata spre urmarea Evangheliei”⁶¹.

Le cita drept exemplu propria sa viață. În Antiohia el trăia oarecum mai auster chiar decât în deșert. Omiliile lui Gură de Aur erau ascultate de

⁶⁰ Omilia a șaptesprezecea către poporul Antiohiei.

⁶¹ Efeseni 6, 15.

o mulțime imensă și de fiecare dată mulțimea era în delir. În timp ce îl ascultau, auditoriile agitați batiste, aplaudau, plângeau și strigau. Răsăritul n-a avut vreodată un orator mai mare. Sfântul Nil îl compara cu „un fluviu care rostogolește aur”. Isidor Pelusiotul declara că Grecia n-a avut niciodată un atât de mare orator, iar Suidas îl compara cu cascadele Nilului.

Totuși Gură de Aur dorea ca omiliile sale să fie mai puțin aplaudate, iar învățăturile sale mai mult urmate. Dar mulțimea îl adora. Mai întâi ca orator. Apoi îl adora și admira ca sfânt. Era un om mărunț. După salvarea Antiohiei aproape nu mai avea păr pe cap. Barba sa era albă. Pielea feței sale era galbenă ca o lămâie. Era atât de fragil, încât te așteptai să-l vezi prăbușindu-se la cea mai mică suflare de vânt. Dar ochii îi erau două lumini arzând de credință. Când începea să vorbească nu se mai vedea corpul său mărunț. „Nu lăudați omul din pricina frumuseții lui și nu urâți pe nimeni din pricina înfățișării”, spunea el, „albina este mică între creaturile înaripate, dar nimic mai dulce decât mierea pe care o face ea”⁶². Și David era mic. Cum era și Gură de Aur. Dar aspectul exterior nu are importanță pentru că: „Toată slava fiicei regelui este înăuntru.” Tot ce este în afară este „lipsit de importanță”. În această epocă Gură de Aur era un om matur. Și un om matur se ocupă de lucruri serioase, nu se ocupă de nimicuri, precum copiii. Realitățile istorice și politice sunt lucruri minore, nedemne de un om matur. Gură de Aur spunea: „Să nu mergem pe

urmele copiilor, disprețuind lucrurile mari și extaziindu-ne în fața celor mici.” „Lucrurile mici” sunt gloriile pământești, împărații, guvernatorii, primii miniștri și tot restul. Gură de Aur îi ignoră, deși a trebuit să lupte cu polițiștii și judecătorii care voiau să-i devoreze pe cetățenii Antiohiei. El știa cât de cumplită este puterea distructivă a acestor personaje; dar nu le acorda mai multă atenție decât Macedonius, sfântul mâncător de orz. Nu le acorda o atenție specială, pentru că nu o meritau deloc. Sunt și ei ca ceilalți oameni, simple copii ale chipului lui Dumnezeu... Desigur, Gură de Aur face pentru mântuirea lor aceleași eforturi ca pentru mântuirea tuturor oamenilor. Se preocupă de sufletele lor.

Într-o zi, când Asterius, comitele Orientului, l-a anunțat că dorea să viziteze biserica martirilor aproape de Antiohia, Gură de Aur a acceptat să-l însoțească. Vizita la o biserică unde sunt îngropate trupuri de martiri este un lucru profitabil pentru orice om. Chiar dacă acest om este comitele Orientului, ca Asterius. Acceptă deci întâlnirea. Biserica martirilor era situată la ieșirea din Antiohia, pe malurile Orontesului, aproape de poarta Romanesia. Era la sfârșitul lui noiembrie. Întâlnirea era fixată pentru seară. Comitele era un om ocupat. Un comite n-are timp să viziteze bisericile decât seara. Gură de Aur a fost punctual la întâlnire. Când a început să se însereze, Gură de Aur, îmbrăcat cu singurul său veșmânt, căci niciodată nu a avut două, era prezent la poarta Romanesia și îl aștepta pe Asterius. Comitele a fost punctual și el. Comiții sunt la fel de punctuali ca și sfinții. Gură de Aur s-a dus la poarta Roma-

⁶² Istoria Susanei 11, 2. 3.

nesia cu căruța sa cu măgar. Comitele a venit cu o trăsură trasă de cai de rasă, împodobită cu emblemele imperiale în aur. La poarta Romanesia comitele l-a invitat pe sfânt să facă drumul de la poartă la biserică în trăsura sa. Gură de Aur a acceptat. A urcat alături de comite în trăsura capitonată cu mătase și catifea. Apoi au plecat amândoi spre biserica martirilor. Era aproape noapte.

2

De îndată ce caii au pornit, comitele i-a spus lui Gură de Aur că nu are de gând să viziteze biserica martirilor. Asterius l-a rugat politicos să-l scuze pentru că a mințit un sfânt. De altfel trăsura cu embleme imperiale a apucat pe un cu totul alt drum decât cel care-l ducea la biserica martirilor. Comitele primise ordin de la împărat să-l expedieze pe Gură de Aur la Constantinopol în cel mai discret mod posibil. Pe 17 septembrie murise Nectarie, episcopul Constantinopolului. Împăratul a refuzat să-i recunoască pe candidații care i s-au prezentat. Împăratul Arcadius dorea ca Gură de Aur să devină episcop al Constantinopolului. Și pentru că populația Antiohiei îl iubea pe Gură de Aur ca pe un idol și ar fi fost în stare să facă o revoluție aflând că i-a fost luat predicatorul, împăratul a hotărât să-l facă pe sfânt să iasă din Antiohia în cel mai mare secret. Fără ca nimeni să o știe. Așa cum tocmai făcuse Asterius. În prima localitate după Antiohia, trăsura imperială aștepta împreună cu doi polițiști în civil, cu doi „curioși”, cum se numeau în acea epocă membrii poliției secrete.

Gură de Aur s-a mirat aflând că împăratul îl cunoaște. Comitele a surâs și i-a explicat că împăratul avea un serviciu secret, o armată întreagă de „curioși”, care îi comunica tot ce se întâmpla în lumea întreagă. Prim-ministrul împăratului, Eutropius, s-a dus la Antiohia să asculte o predică a lui Gură de Aur. Eutropius a fost impresionat. Omilia i-a plăcut enorm. Întors la Constantinopol, Eutropius a cerut fișa preotului din Antiohia. Din această fișă reieșea că Gură de Aur era un adevărat sfânt. Nu avea decât o singură haină, nu mânca decât o dată pe zi, dormea într-o cameră fără mobile, pe un pat de scânduri. Polițiștii știau tot despre viața sfântului, din copilăria sa până în acea zi. Știau că fusese în deșert. Știau că salvase Antiohia. Poliția știa tot. Până și păcatele pe care le-a comis. Știa, de exemplu, și i-a comunicat lui Eutropius că Gură de Aur avea două defecte. Îi plăcea să facă în fiecare zi o baie. Era primul său defect. Apoi îi plăceau bomboanele. Era al doilea defect. La Antiohia se găseau bomboane de miere. Sfântul avea totdeauna un pachet în buzunarul său. Dar poliția știa că, deși îi plăceau aceste bomboane și le-ar fi mâncat cu pumnul precum copiii, sfântul nu lua decât una singură, cu o jumătate de oră înainte de predica sa. Poliția știa tot. Știa și că Gură de Aur, când era foarte cald la Antiohia, pune în apă câteva picături de vin aromatizat. Și poliția i-a spus toate aceste lucruri lui Eutropius, iar acesta a fost impresionat de viața austeră, de știința și talentul sfântului. Nu l-a uitat și, când episcopul Nectarie a murit, Eutropius i-a propus împăratului să-l aducă pe Gură de Aur la Constantinopol și să-l facă episcop.

Împăratul a acceptat. Și ca să nu fie răzmerițe și dezordini în oraș, Eutropius i-a ordonat lui Asterius să-l facă pe sfânt să iasă din oraș fără știrea nimănui. Și acum, Asterius, comitele Orientului, se achita de această misiune imperială. În trăsură i-a dat asigurare lui Gură de Aur că avea acoperiri calde și că polițiștii „curioși” vor avea de grijă să nu-i fie frig și să nu se obosească. În concluzie, vor fi atenți cu el. Trăsura a ajuns la destinație, Gură de Aur a coborât, l-a părăsit pe comitele Asterius și a urcat în trăsura care trebuia să-l conducă la Constantinopol.

În acest timp, căruța și măgarul său îl așteptau la poarta Romanesia. Dar sfântul nu va mai reveni niciodată. Pleca împreună cu cei doi „curioși” spre Constantinopol. Mergea să devină episcop. Nu se gândise niciodată la asta. Și acum trăsura imperială îl conducea spre sediul episcopal. Gură de Aur știa că era slujitorul Domnului. Din această pricină accepta totul. N-avea decât o singură grijă: să-și păstreze „sufletul curat, restul nu are nici o importanță”. Dumnezeu nu caută „nici o elocință strălucitoare, nici o savantă aranjare a cuvintelor, ci frumusețea sufletelor”. Trebuia să-și păstreze sufletul curat. Oriunde s-ar fi aflat, trebuia să fie numai slujitorul lui Dumnezeu. Nu va fi niciodată slujitorul împăratului. Nici al împărătesei. Nici al lui Eutropius. Chiar episcop fiind. Va rămâne numai slujitorul lui Dumnezeu. „Dacă aș căuta să plac oamenilor, n-aș mai fi slujitorul lui Dumnezeu”⁶³. Gură de Aur călătorea cu un singur gând: să nu facă pe plac oamenilor, ci să placă

lui Dumnezeu. Era totul. Și — acolo, în trăsură — Îl ruga pe Domnul să-l ajute în această hotărâre. Fără ajutorul lui Dumnezeu, omul nu poate realiza nimic. Fie el un atlet ca Gură de Aur. Din această pricină implora ajutorului Domnului ca să rămână doar slujitor al lui Iisus. În trăsură se ruga. Fiindcă Gură de Aur știa că Domnul e întotdeauna aproape de oameni. Chiar într-o trăsura cu embleme imperiale. „Eu sunt Dumnezeu Care este aproape, nu Dumnezeu Care e departe”⁶⁴, spusese Creatorul. Oamenii Îl pot frecventa pe Dumnezeu la orice oră și în orice loc. I se pot adresa Lui chiar în această trăsura cu doi „curioși”.

„Vă puteți oricând și neîncetat adresa lui Dumnezeu în cea mai mică dificultate, spunea Gură de Aur. Pentru a-L frecventa pe Dumnezeu nu aveți nevoie nici de portar să vă introducă, nici de intendent, nici de administrator, nici de apărător, nici de prieteni. Prezentați-vă înaintea lui Dumnezeu și El vă va asculta mai mult decât dacă ați fi recurs la un intermediar pentru a-L ruga”⁶⁵.

3

La Constantinopol, împăratul i-a făcut sfântului luat din Antiohia o primire fastuoasă. În scurt timp Gură de Aur a făcut cunoștință cu toți demnitarii imperiului, cu toate personalitățile, cu toate vedetele zilei.

Sfântul care trăise șase ani în deșert și în peșteri a fost stupefiat de strălucirea capitalei. Luxul

⁶³ Galateni 1, 10.

⁶⁴ Ieremia 13, 23.

⁶⁵ Omilie la Psalmul 4.

și bogăția erau atât de mari încât orbeau și ochii unui sfânt obișnuit să nu vadă ce era în jurul lui. Când a fost condus la palatul imperial sau palatul sacru, cum se numea, sfântul, care nu avea decât o singură pereche de încălțări, a fost obligat să meargă pe alei pavate cu aur. Era normal să fie uimit. Fiindcă toate aleile palatului lui Arcadius erau acoperite cu nisip de aur. De aur veritabil. După spusele lui Synesius — care a trăit în această epocă — exista un serviciu naval special care nu făceau decât să aducă nisip de aur din India pentru a acoperi aleile palatului imperial. Acum sfântul mergea stupefiat pe aceste alei de aur. El descrie cortegiul împăratului astfel:

„Imaginați-vă cortegiul imperial... soldații strălucind de aur, atelajul, măgarii albi cu valtrapuri de aur, trăsura strălucind de pietre prețioase, placată cu lamele mișcătoare de metal și tapițată cu stofe de mătase brodate cu dragoni, scuturile cu podoabe de aur, caii încărcăți de aur și cu frâie de aur. Dar înfățișarea împăratului eclipsează totul, el singur atrage privirile noastre, cu mantia de purpură, cu diadema și sceptrul său, cu încălțărilor sale roșii și maiestatea chipului său.” Dar nu numai împăratul se îmbrăca în aur și pietre prețioase. Sfântul avea ochiul viu. Remarca totul. Persoanele particulare din Constantinopol trăiau în același lux: „N-au ei oare amfore, oale și alte recipiente din aur? Ce să spunem de aceste femei (în ciuda rușinii mele, trebuie să vorbesc și despre aceasta) care comandă oale de noapte în argint?... Farfurii de argint e încă acceptabil, spune sfântul, dar vase ignobile în argint? Ce aberație! Da, da, dacă ar fi în puterea lor, cei bogați

ar vrea ca totul să fie din aur masiv, pământul, zidurile până și cerul și aerul.”

Gură de Aur, care le sfătuia pe femeile creștine din Antiohia să nu poarte nici o podoabă, era consternat. „Dacă, spune el, e oprit femeii să-și împodobească capul cu aur și cu perle, ce iertare va primi cea care folosește argintul pentru o întrebuințare atât de josnică?”

Așa erau femeile creștine, noile parohiene ale sfântului la Constantinopol. Gură de Aur era înspăimântat de manierele acestor creștine cărora trebuia să le mântuiască sufletul și să le fie păstor.

„Nu sunt oare destule scaune și taburete din argint masiv, deși acest lux este el însuși intolerabil? *Mi-e teamă ca nu cumva alergând astfel spre nebunie femeile să nu devină în curând monștri. Cred că visul lor e să aibă părul de aur, sprâncenele de aur și să-și îmbrace tot corpul în foițe de aur. Să nu credeți că glumesc. Chiar acum împăratul Persiei n-are oare o barbă de aur, n-are artiști pricepuți care îi aplică pe părul său, ca pe o urzeală, foițe de aur? Un adevărat fenomen!”*

Vase de noapte și pisoare în argint nu existau doar în palatele și în casele private. În palatul episcopal unde sfântul trebuia să locuiască lucrurile stăteau aproape la fel. Predecesorul lui Gură de Aur, fostul episcop Nectarie, fusese prefect al Constantinopolului. În momentul pensionării, prefectul a fost invitat de împărat să-și asume funcțiile de episcop. A fost botezat în grabă, fiindcă era încă păgân⁶⁶, și a fost instalat. Dar, afară de

⁶⁶ În această epocă botezul era amânat uneori până pe patul de moarte.

veșmintele preoțești, el a rămas totdeauna un prefect la pensie. În palatul episcopal totul era din aur și din argint. Existau canapele de mătase și catifea, tablouri de preț, candelabre de aur, o bucătărie imensă ca o uzină, cu cei mai buni bucătari din Constantinopol. Gură de Aur și-a dat seama că, devenit episcop, pentru a-I face pe plac lui Dumnezeu, trebuia să lupte la Constantinopol mai înverșunat decât în deșert, și că în lupta sa va fi mai singur decât în peșteră. Dar era hotărât să nu placă oamenilor, ci lui Dumnezeu.

4

Pentru moment, sfântul privea atent în jurul lui. După descrierea pe care a făcut-o cortegiului imperial se vede că observa totul. Fiindcă era hotărât să demoleze tot ceea ce nu era pe placul lui Dumnezeu. După ce a văzut că împăratul avea încălțăminte roșie și era acoperit cu atâta aur cât putea duce trupul său, Gură de Aur l-a văzut pe împărat și de aproape. Acesta se numea Arcadius. Era un om tânăr. Avea douăzeci de ani. Era creștin. Creștin în măsura în care pot fi creștini împărații. Fusesse crescut în religia creștină încă din cea mai fragedă copilărie. L-a avut drept preceptor pe un personaj numit Arsenie pe care-l găsim astăzi în calendar sub numele de Sfântul Arsenie cel Mare.

Arcadius era fiul lui Teodosie cel Mare. Teodosie, tatăl defunct al împăratului actual, avusese un plan de salvare a imperiului, plan pe care fiul său îl urma. Teodosie a plănuit să salveze imperiul roman de la cădere prin mijloacele de care

dispunea. Armata romană era în descompunere. Teodosie a angajat ofițeri și soldați germani.

Funcționarii imperiului erau corupți. Teodosie conta mai mult pe episcopi decât pe funcționari. În posturile de încredere a numit funcționari credincioși și onești pe care îi îmbrăca apoi în sutană. Astfel a procedat cu Nectarie, predecesorul lui Gură de Aur. În acest fel, cetățenii ascultau de funcționari. Cetățenii ascultau de episcopi.

Teodosie avea doi fii: Arcadius și Honorius. Ei nu erau însă în stare să guverneze un imperiu atât de vast. De aceea Teodosie a împărțit imperiul în două și a dat jumătatea occidentală fiului său Honorius, iar jumătatea orientală lui Arcadius. Le-a dat de asemenea celor doi fii și tutori. Căci n-ar fi reușit să guverneze singuri. Dar principala grijă a lui Teodosie a fost ca cei doi fii să guverneze cu ajutorul Bisericii creștine. Biserica era singura instituție sănătoasă a imperiului.

Arcadius și Honorius au primit de la Teodosie sfatul de a se bizui mai mult pe Biserică decât pe armată. Creștinismul a fost consolidat. Dar Teodosie înțelegea creștinismul în felul împăraților, adică doar ca o instituție care trebuia să fie consolidată cu ajutorul poliției și a codului penal. Printr-o lege (2 martie), Teodosie a interzis sectanților apollinieni să aibă biserici și preoți. Printr-o altă lege (29 februarie) a declarat nulă orice căsătorie contractată între creștini și iudei. Cel care nu respecta această lege era condamnat pentru adulter. Cel care se făcea vinovat de sodomie sau de alte păcate împotriva legii creștine era ars de viu. În public. Sectanții lui Arie au fost expulzați din orașe. Cei care abandonau creștinismul își

pierdeau toate drepturile civile. Cu aceste metode voia Teodosie să consolideze Biserica. El a murit la 17 ianuarie 395 și le-a lăsat prin testament fiilor săi grija de a-i continua opera.

Arcadius a devenit împăratul Imperiului Roman de Răsărit la optsprezece ani. El îl primea acum pe Gură de Aur cu toate onorurile, pentru că înainte de a muri tatăl lui i-a spus că un episcop era mai important pentru imperiu decât toți conducătorii armatei. Din cauza aceasta, era extrem de respectuos față de Gură de Aur. Arcadius avea în această vreme douăzeci de ani. Era mic de statură. Gură de Aur a remarcat că avea fața tânără, că era anemic și se bâlbâia vorbind, ca și cum ar fi avut limba grea. Dar ceea ce l-a impresionat în mod special pe Gură de Aur a fost că împăratul Arcadius părea să doarmă în timp ce vorbea cu el. Într-adevăr, Arcadius își ținea în permanență ochii pe jumătate închiși. Trăia dormind. Nu doar ochii împăratului erau închiși ca în timpul somnului. Și mintea lui era închisă. Arcadius suferea, am spune astăzi, de insuficiență vitală. Era străin de tot ceea ce se petrecea în jurul lui. Când Gură de Aur a sosit, Arcadius și-a deschis mari ochii. Tatăl lui i-a spus că forța imperiului stătea în episcopi.

Respectul lui Arcadius față de episcopi și Biserică era un respect pios și plin de superstiție. Imperiul nu îndrăznea să facă rău Bisericii căci, deși adormit, Arcadius era un fiu ascultător. La audiența de primire ca episcop, Arcadius se arăta respectuos și își ținu ochii deschiși. Asta nu i se întâmpla decât rar. Era a doua oară în viața sa. Nu i s-a întâmplat decât o dată să deschidă ochii

și să privească atent. A fost în ziua în care șeful eunucilor imperiali, Eutropius, i-a arătat portretul unei tinere fete. Această tânără fată era atât de frumoasă încât Arcadius a deschis ochii și a privit portretul. L-a privit atent. După aceea a declarat că vrea să se căsătorească urgent cu această tânără, apoi a închis din nou ochii, așteptând ca eunucul Eutropius să facă cele necesare în vederea căsătoriei cu tânăra blondă care se numea Eudoxia.

5

La prima audiență la „palatul sacru”, Gură de Aur a făcut cunoștință și cu Eudoxia. Doi ani trecuseră de când era împărăteasă. Eudoxia era o femeie diferită de celelalte femei din Constantinopol. Era normal să fie astfel, Eudoxia fiind o străină. Era fiica unui general germanic care servise în armata romană. Tatăl său murise credincios religiei sale germanice. Făcuse însă din fiica sa o creștină.

La Constantinopol era mai ușor unei orfane, dacă era creștină, să acceadă la o situație înaltă și să se mărite. Creștinismul era religia de stat. Păgânismul era persecutat. Generalul nu vroia ca, după moartea sa, fiica să fie persecutată din cauza religiei. A acceptat deci să fie botezată pentru a o scuti pe tânără de necazuri. Eudoxia devenise o foarte bună creștină. Semăna cu Lorelai. Era de altfel din aceeași familie. Tribul său trăia tot pe Rin. Era mare, mândră și plină de farmec nordic. Exact ca Lorelai din cântecul popular care îi vrăjea marinarii de pe Rin. Farme-

cul Eudoxiei și feminitatea sa exotică erau atât de mari, încât chiar portretul ei putea vrăji. Înainte chiar de a o vedea, împăratul se îndrăgostise de portretul său. Arcadius o ceruse în căsătorie numai pe baza imaginii ei.

Gură de Aur află că Eudoxia era o susținătoare a Bisericii. Aceasta l-a bucurat pe sfânt. Un suflet care trăiește în credință e un motiv de bucurie pentru un sfânt. S-a bucurat deci de evlavia împăratului Arcadius și de evlavia împărătesei Eudoxia.

6

Gură de Aur a fost sfințit episcop pe 26 februarie 398. A fost o întronizare cu foarte mare pompă. Când părăsise Antiohia sfântul era preot. Ceremonia de hirotonire a fost prezidată de episcopul Teofil al Alexandriei. Teofil a fost unul din cei mai răi episcopi pe care i-a avut Biserica. Era supranumit „faraonul creștin”. Era crud ca un faraon și îndrăgostit de aur și de pietre prețioase ca un faraon, și tot ca un faraon disprețuia oamenii. Teofil nu-l iubea pe Gură de Aur. Ar fi vrut să-l pună pe tronul episcopal al Constantinopolului pe unul din egiptenii săi. Dar împăratul și Eutropius îl voiau pe Gură de Aur. Împotriva voii sale, Teofil a trebuit să-l sfințească pe sfântul din Antiohia. După întronizare, conform uzanței, Gură de Aur a trimis o scrisoare papei de la Roma, Siricius, ca și celorlalți patriarhi. Gură de Aur avea un mare respect pentru Roma, pentru că la Roma muriseră Sfinții Petru și Pavel. Din acest oraș plecaseră cei doi apostoli spre cer. Gură de Aur îi venera pe urmașii apostolilor. Îl venera pe

papă. Odată această formalitate îndeplinită, Gură de Aur a intrat în palatul în care trebuia să locuiască de acum înainte.

În prima zi a făcut câteva schimbări. A schimbat în palatul episcopal anumite lucruri care puteau să-i displacă lui Dumnezeu. Gură de Aur a poruncit să fie vândute toate vasele de argint, iar rezultatul vânzării să fie dat săracilor. Apoi a vândut covoarele și cu acești bani a construit un spital pentru săraci. Gură de Aur a vândut apoi canapelele, băile de marmură și candelabrele. Cu argintul din această vânzare a ridicat un azil pentru străini în Constantinopol. A vândut oglinzile, tablourile, coloanele. A vândut totul și a lăsat pereții goi. A vândut patul de mătase, de catifea și de lemn rar în care dormise predecesorul său Nectarie. A pus să i se aducă un pat de scânduri și o cuvertură. Un sfânt nu doarme în puf. N-avea nevoie de podoabe pe pereți. Avea în camera sa doar icoana Sfântului Pavel deasupra mesei de lucru. Apoi Gură de Aur i-a chemat pe bucătari. Exista o armată întreagă de bucătari, de inten-denți, de administratori, de chelneri, de chelari. Le-a plătit tuturor lefurile și i-a concediat. A trimis ustensilele culinare și toată instalația la bucătă-riile azilurilor pentru săraci.

Personalul palatului episcopal nu mai văzuse niciodată așa ceva. Angajații au îndrăznit să-i spună respectuos sfântului că episcopul Constantinopolului era al doilea episcop al lumii, că avea obligații oficiale. Trebuia să dea recepții, și toate acele obiectele de bucătărie și toată acea veselă îi erau absolut indispensabile. Împăratul însuși ca și împărăteasa trebuiau invitați. Așa era protoco-

lul. Gură de Aur s-a supărat. A răspuns că un episcop nu era un cârciumar care invită oamenii ca să le dea să mănânce. Un episcop e un medic și un părinte duhovnicesc. Pentru a da acestor cuvinte un sens, a pus să fie vândută sufrageria, cu scaunele, mesele și bufetele ei. Absolut totul. A promis să nu invite niciodată pe cineva la cină și a spus că va lua masa singur, cum făcuse toată viața sa. Nu mai avea nevoie de bucătar și de veselă. Își pregătea singur, sau cu ajutorul unui monah, legumele ce alcătuiau singura sa hrană.

Aristocrația, care aștepta cu nerăbdare să fie invitată la recepțiile episcopului cum fusese întotdeauna, s-a amuzat aflând că sfântul nu mânca decât o dată pe zi — către ora șase seara — și că-și lua masa singur în chilia sa. Meniul era întotdeauna același: legume și apă. După masă, sfântul lucra până aproape de miezul nopții. Nu dormea mai mult de trei ore pe noapte. Bogații nu-și imaginau că al doilea episcop al lumii poate duce o viață atât de aspră. Dar s-au convins că un sfânt putea.

Bogații îl iubeau pe sfântul episcop, îl considerau un original. Veneau în masă să-i asculte omiliile. Un singur personaj n-a vrut să creadă la început că Gură de Aur ducea o astfel de viață. Era bătrânul episcop Acachie. Un amic al lui Gură de Aur. Acachie a dus primul mesaj al lui Gură de Aur la papa Romei. El stătea în provincie. Venea la Constantinopol pentru diferite afaceri.

Aflând de sosirea lui Acachie, Gură de Aur l-a rugat să fie oaspetele său în palatul episcopal. Gură de Aur i-a explicat lui Acachie că existau nenumărate camere în palat și că n-ar fi corect

să locuiască altundeva. Bătrânul episcop a fost fericit de această invitație. Pentru el era un lucru la care nu visase niciodată. El, Acachie, episcop de provincie, să fie găzduit în marele palat al episcopului Constantinopolului.

Această onoare îl copleșea și a acceptat foarte fericit invitația lui Gură de Aur. Povestind la întoarcerea sa că locuise la Constantinopol în însuși palatul episcopului, Acachie ar fi avut tot atât succes cât ar fi avut dacă ar fi spus că a fost oaspetele împăratului. Acceptă deci invitația. A fost condus în camera sa din palat. Era o cameră exact asemănătoare celei a lui Gură de Aur, cu un pat de scânduri, o cuvertură și pereții goi. Acachie a fost înmărmurit și a crezut că prietenul său Gură de Aur își bătea joc de el. Se aștepta să fie invitat într-o cameră de dormit împodobită cu covoare, cu un pat moale, cu servitori. Așa era normal să fie camera prietenilor la un episcop. Acachie a crezut că i s-a oferit pentru dormit odaia vizitului. Numai odaia unui vizitiu putea fi atât de sordidă. Acachie a părăsit pe loc palatul episcopal. Din clipa aceea a devenit dușmanul de moarte al lui Gură de Aur. Degeaba i s-a explicat că episcopul Constantinopolului dormea într-o cameră asemănătoare. Degeaba. Acachie nu putea crede asta. Gură de Aur își bătuse joc de el oferindu-i odaia unui sclav. Din ziua aceea și până la sfârșitul vieții sale Acachie va căuta să răzbune această umilință.

În același timp cu el și alte persoane din înalta societate au fost iritate socotind o ofensă faptul că noul episcop nu invita niciodată pe nimeni. Au început să colporteze diferite legende... despre

Gură de Aur s-a spus că făcea orgii, el singur, orgii de ciclop. Alții spuneau că sfântul avea un defect, o infirmitate și că mânca într-un mod atât de josnic încât nu o putea face în public. Toate aceste zvonuri erau comunicate lui Gură de Aur de către diaconul său, Serapion, administratorul episcopiei. Sfântul nu se supăra. Un sfânt e mai puternic decât calomnia. El ducea o viață austeră pentru a-I plăcea lui Dumnezeu. Se ocupa de sufletele oamenilor și n-avea timp de pierdut în recepții. Faptul că aristocrația era nemulțumită nu-l deranja. Știa că nu putea să placă oamenilor și, în același timp, lui Dumnezeu. Voia să fie slujitorul credincios al Domnului și nu servitorul oamenilor. Continua deci să trăiască în palatul episcopal ca într-o peșteră: cu legume, apă, singurătate și rugăciuni.

7

Împăratul Arcadius continua să-i persecute pe eretici așa cum îl sfătuisese tatăl său pe patul de moarte. Erau îndeosebi persecutați arienii. Biserica oficială n-a exercitat niciodată o persecuție mai pasionată, mai implacabilă decât aceasta. Persecuția împotriva arienilor a atins o astfel de intensitate, încât tot ceea ce avea legătură cu ei și cu Arie, întemeietorul sectei, a fost distrus.

În această epocă, toate casele de rugăciune ale arienilor au fost confiscate. Și ei nu mai aveau loc de rugăciune. Nu mai puteau să se întâlnească nici pe stradă, fiindcă nu aveau drept de staționare, nici de a ține reuniuni în incinta orașului. Arienii au procedat atunci așa cum procedează

alți greviști. Întrucât nu aveau dreptul de a staționa, mergeau și se rugau în mers. În fiecare seară, în coloane, circulau pe străzi, celebrau liturghia mergând. Aceste liturghii ariene în marș durau toată noaptea. Fiecare preot își aducea credincioșii după el și oficia mergând de-a lungul străzilor. Procesiunile ariene erau de o solemnitate fără egal. Credincios testamentului lăsat de Teodosie, împăratul a vrut să interzică chiar și această liturghie mobilă. Gură de Aur s-a opus. Dar cu ajutorul credincioșilor săi el a organizat procesiuni nocturne asemănătoare procesiunilor ariene. În scurt timp a organizat procesiuni mai impresionante. În fiecare seară creștinii din Constantinopol, purtând lumânări aprinse, se întâlneau la procesiunile lui Gură de Aur în coloane care defilau, circulau, pe străzile orașului. Dar pentru aceasta era nevoie de sute de mii de lumânări în fiecare noapte. Eudoxia a oferit din banii săi lumânări pentru toți credincioșii care urmau aceste procesiuni. Mai mult, îmbrăcată în negru ca o călugăriță, purtând diadema de împărăteasă, Eudoxia mergea pe jos în cortegiul religios, ținând în mână o lumânare aprinsă, alături de sclavi și de poporul sărac.

Un astfel de lucru părea inimaginabil în acea vreme. Gură de Aur însuși era impresionat de conduita virtuoasă a împărătesei Eudoxia. În luna septembrie, în primul an al episcopatului său, Gură de Aur a organizat o procesiune asemănătoare la biserica din Drypia, aproape de capitală, unde erau înhumați martiri. Procesiunea a început la Constantinopol la miezul nopții. Eudoxia era pe jos în capul cortegiului. Erau prezenți de

asemenea toți curtenii, toți sclavii, toți cetățenii Constantinopolului, toți aristocrații, toți egali înaintea lui Dumnezeu. Gură de Aur era emoționat. Ajuns la biserica martirilor i-a spus Eudoxiei în omilia sa:

„Ca și voi, Maria conducea odinioară poporul lui Dumnezeu, purtând în pământul făgăduinței osemintele lui Iosif în mijlocul strigătelor de bucurie, al cântărilor și imnelor... Maria purta în mână instrumente sonore, iar voi purtați o inimă care știe să audă o armonie mai suavă și mai frumoasă... Maria prăznuia eliberarea iudeilor, voi dați o coroană Bisericii... Sunteți măreață, regină!”

Eudoxia a devenit cea ferventă credincioasă a lui Gură de Aur. Ridica biserici desenând planurile cu mâna ei. A construit aziluri pentru bătrâni și pentru săraci. Singura preocupare a tinerei împărătese blonde și frumoase era Biserica. Omul pe care îl asculta și respecta cel mai mult era Gură de Aur. Toți banii săi mergeau la Biserică, la săraci, la bolnavi. Gură de Aur avea dreptate să o numească pe Eudoxia *mama Bisericii*. I-a făcut elogiu în public. Admira frumusețea creștină a împărătesei Eudoxia.

8

De la venirea lui Gură de Aur, palatul episcopiei din Constantinopol fusese transformat în mănăstire. Sfântul găsisse în curte imense blocuri de marmură rară pe care Nectarie le comandase de departe, plătindu-le foarte scump, pentru a împodobi palatul episcopal. El le-a vândut dând ca de obicei săracilor banul provenit din vânzare.

Proletariatul Constantinopolului găsisse pentru prima dată un apărător și un protector. De fiecare dată când proletariatul își găsește un protector, îl pierde însă repede. Apărătorii săracilor sunt întotdeauna considerați periculoși și sunt suprimați de autorități. De această dată, apărătorul săracilor era episcopul însuși, un om care nu putea fi acuzat că tulbură ordinea publică, cum sunt acuzați de obicei protectorii și tribunii mulțimilor sărace. Mai mult, Gură de Aur era prietenul împărăteseii. Era o personalitate oficială. Săracii și dezmoșteniții îl venerau. Între timp Gură de Aur a sfârșit prin a evacua din palatul episcopal tot ceea ce nu-i plăcea lui Dumnezeu. Apoi a făcut turul clerului. Mulți preoți, episcopi sau diaconi aveau în casa lor o femeie care le făcea menajul. În Occident, aceste femei care locuiau cu clerul erau numite *mulieres subintroductæ* sau „femei subintroduse”. În Răsărit ele purtau un nume mai frumos, *agapete*, *agape* fiind iubirea de Dumnezeu în opoziție cu *eros* care este iubirea pământească. Preotul lua la el o orfană sau o tânără fată care vroia să se dedice Bisericii, o declara soră agapetă și o păstra ca menajeră toată viața sa. Lui Gură de Aur nu-i plăcea această viață comună a monahilor și tinerelor fete. Era convins că Dumnezeu nu iubea această coabitare, oricât de castă ar fi fost ea. Viața în aceeași casă cu o femeie era deja o voluptate. Era nesănătos pentru un monah să aibă tot timpul pe lângă el prezența unei tinere femei.

„În concepția mea, viața comună cu o femeie nu este lipsită de voluptate, spune sfântul, voluptate

chiar în afara unirii conjugale și a oricăror relații trupesti.”

Sfântul se scuză cu candoare neștiind exact despre ce e vorba, pentru că nu încercase niciodată să trăiască sub același acoperiș cu o femeie, dar își imaginează că simplul fapt de a trăi în aceeași casă, cu toate ușile închise, împreună cu o femeie, era o voluptate.

„Neavând nici o piedică, unirea cu o femeie legitimă împrășteie dorințele; adesea chiar generează dezgust și pune capăt pornirilor.”

O femeie legitimă are copii, este uneori bolnavă, îmbătrânește și infirmitățile care rezultă din nașteri „veștejesc repede floarea tinereții, rup boldul voluptății... Fecioara nu este supusă la nimic din toate acestea; nu are nici relații trupesti care deprimă și ucid forțele naturii, nici suferințe, nici istovirea maternității care grăbește ridurile, e văzută păstrându-și mult timp vigoarea tinereții... Cel care atinge trupul unei fecioare e mai tulburat prin contact decât prin văz...”

Gură de Aur încearcă să-i convingă pe monahi că această coabitare este încărcată de păcat. Cel care spune contrariul minte.

„Veacul nostru a văzut mulți oameni care își legau trupul cu lanțuri, se acopereau cu un sac, se retrăgeau pe vârfurile munților; ei trăiau în privegheri și posturi neîncetate, dând exemplu de cea mai aspră disciplină, interzicând riguros oricărei femei să treacă pragul acoperișului lor sărăcăcios și, cu toate aceste rigori exersate asupra lor înșiși, abia puteau respinge furia patimii”⁶⁷.

Pe lângă păcat, există și scandalul provocat în afară de aceste coabitări. Gură de Aur a interzis de aceea tuturor episcopilor, preoților, diaconilor, întregului cler al diecezei sale, să aibă femei în casele lor.

Această decizie a episcopului a declanșat o furtună de proteste. Monahii și fecioarele au devenit dușmanii înverșunați ai episcopului care „le-a interzis viața în comun”. Gură de Aur nu s-a lăsat intimidat. El știa că aceste coabitări nu plac Domnului și aduc prejudiciu Bisericii. El a spus că, dacă ar tolera astfel de coabitări ilegite, el însuși, episcopul, s-ar face vinovat de același păcat ca și proxeneții.

Gură de Aur a ordonat acestor fecioare să părăsească numaidecât locuințele preoților. Le-a sfătuit să se mărite dacă voiau să trăiască cu un bărbat, coabitarea cu preoții fiind mai condamnată decât conduita prostituatelor. Preotul este un atlet al lui Hristos.

„Sfântul Pavel spunea: «Nu fiți robii oamenilor.» Eu vă voi spune: încetați să fiți sclavii femeiiuștilor care vă duc împreună cu ele la pierzanie. Hristos vrea ca oștirea Sa să recruteze soldați veghetori, atleți viguroși pe care lupta îi lasă în picioare, și nu ne-a înarmat cu arme duhovnicești ca noi să trăim ca slujitori ai unor fete ticăloase, printre lănuri și fuse”⁶⁸.

Sfântul episcop era sever, ireductibil. El i-a scos din Biserică pe episcopii și preoții care nu s-au supus ordinului de a concedia aceste tinere fete. Prima armată de dușmani ai lui Gură de Aur era

⁶⁷ *Contra coabitărilor suspecte. Prima cuvântare.*

⁶⁸ *Contra coabitărilor suspecte.*

deja formată. Dar sfântul nu a dat înapoi. Știa că a nemulțumit clerul, dar că a plăcut lui Dumnezeu și a curățat Biserica lui Hristos.

9

Acum palatul episcopal era curat de tot ceea ce nu-I plăcea Domnului... Casele preoților erau curate și ele... Femeile și cetele lor au fost scoase la poarta locuințelor oamenilor Bisericii. Era acum rândul bisericii în care oficia noul episcop. Gură de Aur vorbea rar în amvon, el vorbea din fața ușilor împărătești sau din mijlocul credincioșilor pentru a fi mai aproape de popor. Vocea lui nu era foarte puternică. Din această cauză prefera să fie cât mai aproape de auditoriu. Chiar în fața lui, în timp ce predica, se afla un grup de doamne ale palatului care aparțineau aristocrației. În fruntea lor se aflau trei prietene ale împărătesei care se numeau Marsa, Castricia și Eugrafia. De fiecare dată când le vedea pe aceste femei la biserică Gură de Aur avea impresia că ele îl ofensau pe Dumnezeu și Biserica. În special Eugrafia, care era cea mai în vârstă dintre cele trei femei. Biograful lui Gură de Aur spune că Eugrafia se farda ca un idol egiptean. Își vopsea violent genele și sprâncenele, își farda fața și purta toalete extravagante.

În acea epocă, moda cerea o coafură care aducea în vârful capului părul buclat și frizat, astfel încât să acopere fruntea de la o tâmplă la cealaltă. Cu puțin timp în urmă, această coafură fusese purtată numai de prostituate. Gură de Aur nu le putea vedea pe aceste aristocrate fără să-și aducă

aminte de faptul că ele aveau în casele lor vase de noapte din argint. Le-a privit în ochi și le-a spus:

„Ce preț credeți că au excrementele voastre ca să le adunați în vase de argint?”

Și vocea lui a devenit energică: „Plecați bine urechea. Nu mai îndemn, *poruncesc în mod imperativ*. Aveți libertatea de a vă supune sau nu. Dacă persistați în această greșală, nu o voi tolera și vă voi interzice să intrați în această biserică. Păgânii își bat joc de noi și consideră religia noastră un mit. Vă poruncesc deci să vă descotorosiți de aceste podoabe, de aceste oale de noapte și să dați prețul lor săracilor, să nu mai perseverați în această nebunie.

Împotriviți-vă dacă vreți, protestați împotriva mea; nu voi da înapoi în fața nimănui. Când voi da seama la tribunalul lui Hristos, veți fi oare acolo ca să mă apărați? Cum deci? Atâția săraci asediază Biserica și ea cu atâția copii bogați se vede incapabilă să-i ajute? Unul e ghiftuit, în timp ce altul moare de foame. *Unul își depune excrementele în vase de argint, iar celălalt n-are pâine*. Nebunie! Cruzime!” Și Gură de Aur o privea pe Eugrafia pictată ca un idol egiptean și împodobită cu noua coafură a prostituatelor. Potrivit lui Paladie, Gură de Aur i-a spus:

„De ce vă siliți trupul să întinerească când el nu poate face asta? Vă aduceți buclele părului pe frunte după moda prostituatelor pentru a-i înșela pe cei care vă văd, dar, credeți-mă, prin aceasta nu faceți decât să vă recunoașteți ridurile.” Privindu-le decolteurile el spunea că femeile care îi stârnesc pe bărbați pe stradă, la palat, sunt

niște criminale. Aceste femei trebuie să înceteze să-și arate decolteurile. Fiindcă e un atentat împotriva bărbaților care le privesc.

„Văd în atentatul vostru un lucru îngrozitor și ticălos pe care nu-l presupune nici măcar crima celui care otrăvește sau cea a asasinului. Căci asasinul și cel care otrăvește nu distrug decât trupul semenului lor, în timp ce aceste femei îi distrug sufletul. Voi aduceți moartea pentru chipul lui Dumnezeu.”

Mai mult, un asasin ucide cu o intenție oarecare: pentru a se răzbuna, pentru a fura, în timp ce femeile care prin decolteurile lor îi stârnesc pe bărbați comit o faptă rea gratuită, fără nici un profit. Comit o crimă de dragul crimei. Gură de Aur știe că este violent: „Cuvântul meu, știu bine, ofensează multe susceptibilități. Dar n-am ce face. E vorba de poruncile Domnului... N-am vorbit ca un stăpân poruncitor, ci trist și îndurerat. Iertați-mă, n-aș vrea să fiu lipsit de bună-cuviință vorbind de aceste lucruri, dar sunt silit la aceasta.”

Înalta societate și îndeosebi Eugrafia și doamnele de o anumită vârstă cărora le-a spus că degeaba se împodobesc, că vor fi pentru totdeauna bătrâne, nu i-au iertat acest adevăr. Alături de preoții și fecioarele agapete în armata dușmanilor lui Gură de Aur s-au înrolat, așadar, și femeile elegante ale Constantinopolului. S-au considerat ofensate și au jurat să se răzbune. Mai ales Eugrafia pe care sfântul a privit-o în ochi atunci când a întrebat-o: „De ce vreți să vă întineriți trupul, deși știți că acest lucru e cu neputință? Cu cât încercați mai mult cu atât vi se văd mai mult ridurile...” Nici o femeie nu putea ierta această

jignire. Nici măcar o creștină. Și Eugrafia nu i-a iertat-o.

Cu aceeași îndârjire cu care a golit palatul episcopal de mobilele sale luxoase, Gură de Aur voia să stârpească păcatul și din societatea constantinopolitană. „Bogații, spune el, Îl supără în permanență pe Domnul.” Gură de Aur spunea că bogații sunt niște hoți. „Sfânta Scriptură ne învață: nu furăm numai când luăm ceva de la celălalt; furăm și când nu împărțim ceea ce avem.”

Un bogat este ca o fiară sălbatică.

„Bogatul nu are nimic dacă nu are totul, spune Gură de Aur; un bogat nu este un om, însăși fața lui îi arată firea de fiară. Chiar și fiarele sunt mai puțin nemiloase, unghiile lor sfâșie mai puțin.”

Gură de Aur știe că a declanșat un mare scandal atacându-i pe bogați. El spunea: „Mulți mă acuză pentru că-i acuz mereu pe cei bogați, dar o fac doar pentru că aceștia îi atacă mereu pe cei săraci. Da, îi atac pe cei bogați, sau mai bine zis nu pe cei bogați, ci pe cei care își folosesc rău bogăția lor!”

„Bogații sunt copiii mei, dar și săracii sunt copiii mei.” Le spunea că vrea să-i mântuiască: „Te smulg din lăcomie, te fac simpatic tuturor și îți asigur Împărăția cerurilor. Te iubesc... Cine altcineva îți va vorbi de patima ta? Eu vreau mântuirea ta, sunt medicul tău. Nu mă tem decât de un singur lucru: de păcat.”

După această omilie a episcopului, bogații au încetat să mai vină la biserică. S-au aliat și ei cu

fecioarele agapete, cu femeile elegante și cu preoții Constantinopolului împotriva sfântului. Dar sfântul nu avea decât o singură teamă: păcatul. Ostilitatea preoților, a celor bogați, a femeilor elegante și a fecioarelor nu-l înspăimânta. Un sfânt e un om fără frică. Un sfânt nu se teme decât de păcat.

11

Gură de Aur voia să-i salveze de la păcat pe toți oamenii, fără deosebiri de clasă socială. Printre cei care trăiau în păcat se afla și Eutropius, prim-ministrul lui Arcadius. Eutropius era adevăratul stăpân al imperiului, fiindcă împăratul era mereu somnolent. Eutropius se ocupa de tot. El l-a chemat pe Gură de Aur din Antiohia și l-a făcut episcop. Gură de Aur simțea o imensă milă pentru Eutropius. Eunucul își pierduse sufletul. Și Gură de Aur știa că datoria lui era să salveze sufletele oamenilor. S-a dus deci la Eutropius ca să-l salveze din păcat. Eutropius, stăpânul Imperiului Roman de Răsărit, era un nefericit care-și pierduse deja viața sa pământească. Sfântul voia să salveze măcar sufletul eunucului. Un sfânt este un om care luptă cu pasiune împotriva păcatului. Idealul sfântului e distrugerea păcatului în el însuși și în cei care îl înconjoară pe toată suprafața pământului. Păcatul oamenilor îl face pe sfânt să sufere ca o rană în trupul său. Gură de Aur o spune patetic:

„Nu vreau să mă mântui și voi să fiți pierduți. Ah! dacă v-aș putea arăta iubirea mea pentru voi, nu mi-ați mai reproșa că vă vorbesc cu asprime.

Nimic nu-mi este mai drag decât voi, nici chiar lumina.”

Gură de Aur s-a dus deci la prim-ministrul împăratului Arcadius și i-a spus că voia să-l salveze. Eutropius era un om în vârstă. Biografia acestui eunuc este dureroasă. Se născuse pe malurile Eufratului. La puțin timp după nașterea sa, părinții l-au castrat pentru că un băiat castrat era mai scump decât un băiat normal și ei voiau să ia pe el cel mai bun preț.

Claudian vorbește despre Eutropius astfel: „Hărăzit încă din leagăn celor mai crude torturi ale mutilării. Târât apoi dintr-o piață în alta... Obiect de trafic, el e expus în piețele publice și-și schimbă mereu casa. Cine ar putea enumera numele atâtor stăpâni?”⁶⁹.

Primul stăpân cunoscut al lui Eutropius a fost un soldat care se numea Ptolemeu. După câțva timp, soldatul l-a vândut. Eutropius a fost vândut unui general. Se pare că era mai bine să fii sclavul unui soldat decât al unui general. Căci, după cum spune Claudian, Eutropius a suferit când soldatul l-a vândut. „Câte lacrimi nu l-a costat această despărțire!” Apoi Eutropius a fost cumpărat de un consul. Consulul l-a făcut cadou fiicei sale cu ocazia căsătoriei sale. Aici „el pieptăna părul stăpânei și-i aducea într-un vas de argint apa necesară pentru toaletă...” Când stăpâna sa ieșea din baie, Eutropius împăpăta aerul din jurul ei cu un evantai.

Între timp a îmbătrânit. Stăpâna sa nu mai putea să-l folosească... Dar, pentru că nimeni nu

⁶⁹ CLAUDIAN, *Eutropius. Cartea I.*

voia să-l cumpere pe Eutropius din cauza vârstei sale, stăpâna i-a redat libertatea. Un sclav în vârstă este o gură inutilă. A fost alungat. Eutropius a intrat în cele din urmă în serviciul unui general al curții numit Abundantius. Împăratul Teodosie a avut ocazia să-i vorbească eunucului când acesta era în serviciul generalului și a fost uimit de inteligența, tactul și abilitatea lui Eutropius. De fiecare dată când avea nevoie de un sfat înțelept, Teodosie i-l cerea lui Eutropius. În scurt timp, Eutropius a devenit consilierul particular al marelui împărat. Teodosie i-a încredințat eunucului o serie de misiuni delicate și Eutropius s-a achitat perfect de ele. La moartea lui Teodosie, Eutropius a devenit consilierul lui Arcadius și l-a însoțit la Constantinopol. După asasinarea lui Rufin, tutorile din tinerețe al împăratului, Eutropius a devenit singurul consilier al lui Arcadius.

El l-a făcut să se căsătorească cu frumoasa Eudoxia. Pentru că împăratul era somnolent, mai tot timpul imperiul era condus de Eutropius. Fostul sclav devenise guvernatorul general al Imperiului Roman de Răsărit. Toată lumea era supusă lui Eutropius, inclusiv împăratul și împărăteasa. El avea o soră, o fostă sclavă și ea, pe care o iubea ca pe lumina ochilor săi. Eunucul era creștin, un foarte bun creștin chiar. Totuși, de când devenise prim-ministru, viața sa era un iad. Lumea nu-i putea ierta lui Eutropius că fusese sclav și se ridicase atât de sus. Patru sute de ani trecuseră de la nașterea lui Hristos și totuși oamenii nu erau încă foarte convinși că erau cu toții egali; un sclav era considerat o ființă în lanțuri. Faptul că Eutropius nu purta lanțuri era o nedreptate în ochii lor.

„Mâinile făcute să poarte lanțuri îndrăznesc să fluture sceptrul de consul”, scrie poetul Claudian.

Eutropius știa să suporte umilințele. Un fost sclav e obișnuit să fie umilit și ofensat neîncetat. Fața sa avea acum mai multe riduri decât o smochină uscată. Avea părul alb. Dar resemnarea sclavilor și vârsta nu sunt de ajuns întotdeauna. Oamenii își pierd uneori măsura. Când nu mai sunt constrânși, oamenii nu suportă de bunăvoie umilințele. Stă în firea lor. Și din când în când își pierd răbdarea. Și Eutropius și-a pierdut răbdarea. Într-o zi, l-a condamnat pe unul din dușmanii săi, generalul Tomasius. După care condamnările au continuat. Fără întrerupere. Generalul Tomasius a fost capul unui complot împotriva lui Eutropius? A fost deportat într-o oază. Ceilalți complotiști s-au refugiat în biserică. Bisericile erau locuri sfinte. Nimeni nu putea fi arestat dacă se refugia aici. Când a văzut că dușmanii îi scapă nepedepsiți, Eutropius a dat, la 4 septembrie 397, o lege prin care interzicea bisericilor să dea azil oamenilor căutați de justiție. Această lege a alarmat întreg imperiul. Ura împotriva lui Eutropius s-a dezlănțuit. La rândul său, Eutropius a răspuns urii pierzându-și complet capul... Până în ziua aceea el condamna, așa-zicând, din umbră. Acum nu mai voia să rămână sclavul consilier. Voia să braveze. Voia să se manifeste: a început să-și ia tot felul de titluri și să-și comande toate uniformele posibile.

Eutropius a îmbrăcat uniformă de general. A îmbrăcat toga de magistrat. A îmbrăcat toga de consul. Dacă ar fi putut, le-ar fi îmbrăcat pe toate în același timp ca să se răzbune. Din revoltă a

început să adune aur. Tot felul de bogății. Era tiranic. Era crud. Nu mai avea milă. După părerea sfântului episcop Gură de Aur, Eutropius trăia în păcat până la gât. Eutropius era un suflet pierdut. Și atunci sfântul, în imensa sa iubire de oameni, s-a dus la Eutropius ca să-l scape de păcat. Gură de Aur i-a arătat toate nedreptățile pe care le-a comis. Sfântul a luat apărarea victimelor. Mai mult, Gură de Aur nu putea tolera că Eutropius atacase Biserica desființând-i dreptul de azil pentru cei care veneau să ceară ocrotire la altar. Gură de Aur nu putea suporta mai cu seamă asta. Nimeni nu are dreptul să atace Biserica. Nici măcar tiranii. El era episcop și trebuia să apere Biserica. Cu orice risc.

„Dacă vezi religia atacată, nu prefera pacea... luptă-te până la moarte...”

Și, în calitate de cap și apărător al Bisericii, Gură de Aur și-a sacrificat pacea și a intrat în luptă cu Eutropius care o atacase.

12

Dreptul de azil al Bisericii e unul din cele mai vechi drepturi din câte au existat pe pământ. Înainte să existe legile, când erau în primejdii, oamenii căutau scăpare în brațele zeilor. Templele, lăcașele zeilor, erau inviolabile. În cursul istoriei, armata și poliția au recurs la felurite stratageme pentru a-i omorî pe cei refugiați în casa zeilor. Uneori găureau acoperișurile și prin aceste găuri trăgeau înăuntru cu arcul. Credeau că în acest fel nu violau templul. Alteori, tot din grija de a nu viola templul, zideau porțile și cei

care se aflau înăuntru închiși mureau de foame și de sete. Romanii puneau o pază strictă la porțile templelor și împiedecau oamenii să intre.

Existau la Roma temple în care era cu neputință să pătrunzi, mai ales în momentul revoluțiilor, atât de bine erau păzite intrările.

O altă lege îi obliga pe preoți și monahi să plătească datoriile celui care se refugia în biserică, în cazul în care acesta era urmărit de fisc. Două edicte ale lui Eutropius interziceau bisericilor să îi găzduiască pe cei ce se făceau vinovați de crimă de lezmaiestate. Adică pe cei care complotau împotriva lui. Gură de Aur a început deci lupta împotriva lui Eutropius. Sfântul avea un aliat pasionat și puternic. Era împărăteasa Eudoxia. Ea îl susținea pe sfânt în lupta sa împotriva lui Eutropius.

13

Eudoxia era pornită împotriva lui Eutropius, dar nu din aceleași motive ca Gură de Aur. Eudoxia nu era iritată de faptul că Eutropius răpise bisericilor dreptul de azil, dar pretextul era bine-venit pentru a declanșa lupta împotriva eunucului. De îndată ce a aflat că sfântul a început lupta împotriva ministrului, Eudoxia a fost de partea sa.

Eutropius a căsătorit-o cu Arcadius și a făcut-o împărăteasă. Era adevărat. Dar Eudoxia era o femeie mândră. Orgolioasă. Chiar dacă n-ar fi avut decât orgoliul inerent oricărei femei, tot n-ar fi putut suporta ca Eutropius să-i comande ca unei subalterne. Căci, deși împărăteasă, ea trebuia să execute ordinele lui Eutropius. Chiar

împăratul nu făcea decât ceea ce spunea Eutropius. Eudoxia a vrut să scape de eunuc... Să rămână liberă în palat.

Cu ajutorul lui Gură de Aur, Eudoxia spera să-i dea eunucului o lovitură mortală. Să-l arunce afară din palat.

14

În primăvara anului 399 a venit la Constantinopol o căpetenie a goților pe nume Tribigild. Nimeni nu bănuia la sosirea acestui tânăr got că el va juca un rol important în căderea lui Eutropius. Era un got ca atâția alții care veneau la Constantinopol. Situația lui Tribigild era aceeași cu cea a tatălui împărătesei Eudoxia. Amândoi erau din aceeași familie. Amândoi erau germani. Obosiți de război, goții încetaseră să atace imperiul roman. După câțva timp s-au angajat ca să apere imperiul pe care nu-l putuseră cuceri. Imperiul le-a dat pământuri, le-a dat ranguri, arme și lefuri. Acest Tribigild sosise acum din Frigia venea să-i ceară împăratului o mărire a soldei pentru goții care erau sub comanda sa. Cererea și alte favoruri pentru goții din Frigia. Voia să vorbească personal cu împăratul, dar Arcadius nu se ocupa de imperiu. Eutropius era cel care se ocupa de stat. Tribigild a cerut deci audiență la Eutropius. Eunucul amâna audiența căpeteniei gote și l-a lăsat să facă anticameră timp de zile în șir ca s-l umilească. Tribigild s-a simțit foarte ofensat văzând că eunucul îl făcea să aștepte zile întregi. În cele din urmă Eutropius l-a primit pe Tribigild care era tânăr și mândru... Eutropius a refuzat

toate cererile sale și, mai mult, l-a umilit vorbindu-i într-un mod injurios. Tribigild a fost atât de ofensat, încât aproape ar fi plâns de furie. S-a dus la una din rudele sale, un general got pe nume Gainas care comanda miliția din Constantinopol. Gainas i-a povestit că nu era singurul om ofensat de Eutropius. Eudoxia împărăteasa fusese și ea ofensată de eunuc. Biserica și Gură de Aur fuseseră de asemenea ofensați. Gainas însuși era ofensat în permanență de Eutropius care îl lăsase într-un post secundar. Întreaga aristocrație era ofensată de eunuc. Și toată armata. Și tot imperiul.

Gainas nu vedea decât o soluție pentru a spăla ofensa: moartea lui Eutropius.

Cei doi șefi goți, Tribigild și Gainas, au jurat deci să se răzbune. Știau că puteau conta pe Eudoxia, pe toată lumea. Căci în întreg imperiul nu exista om mai urât decât Eutropius.

Întors la el în Frigia, Tribigild le-a povestit goților săi cum el, căpetenia lor, fusese ofensat la Constantinopol de un eunuc. Auzind ce ofense îi fuseseră aduse soțului ei în palatul imperial, soția lui Tribigild și-a smuls părul de furie. Toți goții erau furioși. Au declanșat revolta.

În câteva zile întreaga Frigie a fost în flăcări. Goții erau pe punctul de a declanșa războiul cu Imperiul Roman de Răsărit și înaintau spre Constantinopol. Eutropius trebuia să-i oprească.

15

Eutropius trebuia să trimită armata împotriva lui Tribigild și a goților revoltați. Dar armata imperială era alcătuită din goți și comandată de goți.

Eutropius era deci obligat să-i trimită pe goți să se bată cu frații lor. După multe căutări, Eutropius a găsit un general care nu era got. El se numea Leon. Eutropius l-a trimis pe generalul Leon împotriva lui Tribigild. Armata comandată de Leon a fost repede zdrobită, iar Leon a fost ucis în bătălie. Goții înaintau victorioși spre Constantinopol. Pentru a-i opri, Eutropius a trebuit să trimită de această dată un general got, pe Gainas. Era unicul general în stare de asta. În afara faptului că Gainas era got, ca și Tribigild împotriva căruia trebuia să se bată, el era și prietenul său. Mai mult încă, erau rude și făcuseră jurământ să scape de Eutropius. Era greu de imaginat că Gainas va lupta împotriva lui Tribigild pentru a-l salva pe Eutropius și imperiul. Faptele care au urmat au confirmat că era un lucru imposibil. Gainas și armata sa gotă și-au ridicat tabăra în regiunea Constantinopolului. Tribigild și ai săi au sosit apoi în aceeași regiune. În loc să se lupte, Gainas a făcut alianță cu Tribigild. L-a înștiințat pe Eutropius că armata lui Tribigild era prea puternică și nu putea să o oprească. Eutropius ar fi vrut să trimită alte trupe, dar nu mai avea. Atunci Eutropius a încercat să negocieze cu Tribigild, tânăra căpetenie gotă. Eutropius l-a întrebat ce dorea și i-a promis că de această dată dorințele sale vor fi luate în considerare. De comun acord cu Gainas, Tribigild a răspuns că nu mai voia bani, nici supliment de soldă pentru oamenii săi, nici noi privilegii, ci un singur lucru: capul lui Eutropius care l-a umilit. Asta era tot... Capul ministrului. Tribigild amenința că dacă nu va primi satisfacție, o să distrugă Constantinopol. În acest timp goții înain-

tau. Erau la porțile orașului. Împăratul a deschis ochii mari. Încă o dată în viața sa împăratul a ieșit din somnolență. Situația era gravă. Împăratul nu știa ce să facă. El nu știa niciodată nimic. Și ca de obicei Arcadius a apelat la Eutropius întrebându-l ce trebuia să facă. Goții cereau capul lui Eutropius. Împăratul l-a întrebat pe Eutropius dacă trebuia să-i taie capul și să-l trimită goților.

Împăratul dorea sfatul unui prieten. El ceruse totdeauna sfatul lui Eutropius și, de această dată, a făcut la fel.

Eutropius nu se putea hotărî în această alternativă: să lase să i se taie capul sau să sacrifice Constantinopolul. S-a retras într-o altă încăpere a palatului pentru a medita. Era o situație greu de rezolvat. Pe drum a întâlnit-o pe Eudoxia, care era în anticamera împăratului. Împărăteasa Eudoxia era înspăimântată. Toți cetățenii Constantinopolului erau înspăimântați, mai ales mamele. Goții erau la porțile orașului și puteau pătrunde dintr-un moment în altul. Situația o alarmase pe împărăteasă. Ea știa că numai decapitarea lui Eutropius putea salva orașul. Împărăteasa a privit acest cap pe care ea nu-l mai voia în palat și i-a spus deschis eunucului să lase să i se taie capul ca să fie trimis goților pentru a salva Constantinopolul. De altfel era un cap urât. Un cap urât, groaznic de urât.

Eutropius a prins-o pe împărăteasă de mână cu violență și i-a spus: „Ia seama, Eudoxia, mâna care te-a adus în acest palat este încă destul de puternică pentru a te alunga”⁷⁰.

⁷⁰ Philostrogius, cf. A. THIERRY.

Eudoxia a izbucnit în plâns. Și-a luat în brațe copiii, pe Flacillia care avea trei ani și pe Pulheria care avea cinci luni. Copiii plâneau. Eudoxia plânea. Ținându-și copiii în brațe, ea a intrat în biroul somnolentului său soț. La strigătele copiilor și ale Eudoxiei Arcadius a deschis din nou ochii mari. Împăratul a înțeles că Eudoxia a fost ofensată și venea acum la el să-i ceară capul eunucului. Nu numai goții, și împărăteasa voia acest cap.

Împăratul nu putea să suporte strigătele nici plânsetele. Și pentru a nu le mai auzi i-a dat împărătesei capul lui Eutropius. Ea putea să-l trimită goților. Împăratul a dat ordin să fie confiscate toate uniforme, titlurile și bunurile lui Eutropius. Ordinul nu fusese încă redactat, că servitorii imperiali plecaseră deja în căutarea lui Eutropius pentru a-l linșa și a-i tăia capul. Dar Eutropius era un om abil. A reușit să iasă deghizat din palat pe scara de serviciu. Eudoxia, care dorea capul lui Eutropius cu mai multă patimă decât goții, a grăbit poliția, gărzile, servitorii ca să i-l aducă pe Eutropius în lanțuri. Tinerele femei știu să dorească cu pasiune. Și Eudoxia dorea cu pasiune capul lui Eutropius... Dar Eutropius era deja în catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol, îngeuncheat înaintea altarului și cerând protecția sfântului episcop Gură de Aur. Sfântul i-a adus aminte că tocmai el anulasese prin două decrete drepturile de azil ale bisericilor. Cei persecutați și urmăriți nu se mai puteau refugia în biserică din cauza legilor pe care el însuși le dăduse. Eutropius era disperat. Prin aceste legi își închisese el însuși calea de salvare. Ca orice sfânt, Gură de Aur respecta în primul rând legile veșni-

ce. L-a încurajat pe Eutropius. Așa cum trebuie încurajați oameni aflați în necaz. Gură de Aur i-a promis că Biserica îl va ocroti, deși Eutropius interzisese Bisericii să-i ocrotească pe cei aflați în durere. Sfântul i-a spus eunucului că gloria cea mai mare a Bisericii era atunci când persecutorii veneau să-i ceară protecția. Între timp, preoții s-au adunat în jurul sfântului și i-au cerut să-l predea pe Eutropius. Diaconii, episcopii, diaconițele, toți considerau un sacrilegiu protecția acordată lui Eutropius, dușmanul Bisericii. Sfânta Sofia a fost înconjurată de armată și poliție. Populația Constantinopolului era adunată în jurul bisericii, cerând capul lui Eutropius și protestând împotriva lui Gură de Aur care-l găzduia pe tiran. Episcopul Gură de Aur a ieșit în pragul bisericii, în fața mulțimii și a soldaților. El a spus că independent de legile care puteau fi promulgate de miniștri, biserica a fost și a rămas totdeauna un loc de azil sacru. Episcopul avea datoria să apere biserica și dreptul său de azil. Nimeni nu putea pătrunde aici, le-a spus Gură de Aur, decât trecând peste cadavrul său. Cât va fi el în viață nu va permite nimănui să-l atingă pe cel care ceruse refugiu în biserică. Soldații au răspuns că ei aveau ordin să-l scoată pe Eutropius, ticălosul, dușmanul Bisericii... Gură de Aur a închis calea soldaților. Le-a repetat că Biserica era trupul lui Hristos și un episcop trebuia să o apere.

Dar Sfântul Gură de Aur era un om mărunț și firav, cu trupul uscat de posturi și rugăciuni. Soldații erau oameni tineri și atletici. Orice soldat l-ar fi putut ridica cu o singură mână pe Gură de Aur, dar sfântul era hotărât să-și apere biserica

oricât de slab era. Și fiindcă nu putea să se împotrivească într-un alt fel, iar soldații voiau să intre, Gură de Aur și-a desfăcut haina la piept și a cerut să fie ucis el înainte de a pătrunde în biserică. Soldații și mulțimea s-au oprit. Episcopul le-a cerut să fie condus la împărat și să i se permită să vorbească personal cu Arcadius. Soldații l-au încadrat pe sfânt între lăncile lor ca pe un criminal și l-au condus la împărat.

16

Înainte de a pleca, episcopul a încuiat biserica cu cheia. S-a lăsat apoi împins de soldați. S-a lăsat apoi escortat de săbii ca un asasin pe străzile Constantinopolului până la palatul imperial.

La vederea acestui spectacol, la vederea idolului său escortat de soldați, mulțimea a uitat de Eutropius. Toată lumea a urmat cortegiului sfântului prizonier până la palat. Arcadius l-a primit pe Gură de Aur pe loc. Sfântul a spus pur și simplu că biserica se bucura de imunitate printr-un drept sacru, și că în virtutea acestui drept divin ea putea să-i acorde azil lui Eutropius. Biserica îi putea găzdui pe toți oamenii care se refugiau în ea urmăriți de justiția umană. Arcadius a vrut să discute teologie cu Gură de Aur. Dar era prea iritat! Și-a adus aminte ofensele aduse de Eutropius *preanobilei împărătese*. A spus că Eutropius nu se putea refugia într-o biserică din moment ce el însuși desființase dreptul de azil al acesteia. Gură de Aur argumenta spunând că gloria Bisericii era să-i găzduiască chiar și pe dușmanii ei.

Împăratul nu mai știa ce să răspundă. Și a început să plângă: plângea pentru că nu știa ce să facă.

În acest timp mulțimea adunată sub zidurile palatului imperial se agita. Mulțimea și soldații cereau în cor capul lui Eutropius. Împăratul Arcadius a făcut un efort și a ieșit la balcon pentru a vorbi mulțimii ce fierbea sub ferestrele palatului. Împăratul nu era un orator. Mulțimea urla dezlănțuită și cerea moartea lui Eutropius. Văzând că nu putea face față mulțimii și nu putea spune nimic, împăratul a izbucnit în hohote în fața lui Gură de Aur. Împăratul plângea în fața mulțimii și nu rostea un cuvânt. Plânsul împăratului a domolit poporul și soldații ca o vrajă. Toți au tăcut. Emoționați. Întristați. Și n-au mai cerut capul lui Eutropius. Eutropius a rămas în viață ascuns în biserică.

17

A doua zi după aceste evenimente era o duminică. Biserica era plină. Nici un singur cetățean al Constantinopolului n-a rămas acasă. Toți erau la biserică. Toți voiau să afle noutăți despre Eutropius și să-l asculte pe Gură de Aur. Nici chiar de Paști, spunea Gură de Aur, n-a fost atâta lume la biserică. Toți veniseră să afle vești despre marele eveniment care tocmai se petrecuse. Omul cel mai puternic al imperiului căzuse, se afla ascuns în biserică. Gură de Aur îl apăraseră pe eunuc cu prețul vieții sale și continua să-l ocrotească. Gură de Aur ținuse singur piept soldaților, mulțimii și împăratului. Fusesse condus încadrat de săbii.

Erau lucruri care pasionau, care nu se întâmplau decât foarte rar. Gură de Aur era asemenea lui David, pentru că învinsese armata și mulțimea... El singur. Era un record spectaculos. Curajul lui Gură de Aur a uimit poporul. O spune el însuși: „Cursele nu mă fac să tremur... nimeni să nu-mi reproșeze că am greșit, și lumea întreagă să-mi declare război. Căci un astfel de război nu poate decât să mă onoreze. Iată principiul în care vreau să vă educ. *Nu vă temeți de mânia omului puternic, nu vă temeți decât de tirania păcatului. Omul nu vă poate face rău. Voi singuri vă puteți face rău.*”

Când episcopul a apărut să-și țină predica, s-a făcut o tăcere solemnă. Gură de Aur era mai palid decât de obicei. Era obosit. Evenimentele din ajun fuseseră foarte neplăcute. Mulțimea nu aproba gestul lui Gură de Aur. Cei mai mulți dintre ei credeau că el nu trebuia să-l ocrotească pe Eutropius. Aproape că nu exista familie în oraș, în imperiu, care să nu fi fost lovită, umilită și persecutată de Eutropius. Gură de Aur știa că mulțimea voia să se răzbune și dezaproba comportarea ei. A făcut semn cu mâna. Auditorii îl priveau. Înainte să fi rostit primul cuvânt, cortina care ascundea sanctuarul s-a ridicat ca la teatru și Eutropius a apărut lângă altar ca pe o scenă. Stătea în genunchi, cu capul acoperit cu cenușă, îmbrăcat în zdrențele cu care se deghizase când fugise din palat. Eunucului îi clănțăneau dinții în gură de frică și privirile îi erau îngrozite la vederea mulțimii aflate la câțiva pași de el. Era un spectacol pe care nimeni nu-l prevăzuse. Emoția era maximă. Profitând de această emoție, Gură de Aur s-a

adresat întregii populații a Constantinopolului aflată înaintea lui, în fața lui Eutropius:

„În aceste clipe ne este îngăduit să spunem cu înțeleptul: Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciune.”

Arătând cu degetul spre omul nenorocit care stătea în genunchi, copleșit, înspăimântat înaintea mulțimii, Gură de Aur l-a întrebat pe Eutropius:

„Unde sunt acum strălucirile puterii consulare? Unde este lumina lămpilor și a torțelor? Unde sunt aplauzele și corurile, dansurile, festinurile și adunările vesele? Unde sunt mesele încărcate de carne, vinul băut pe rând zile întregi, mâncărurile rafinate, limba subțire a servitorilor puterii? Toate acestea au trecut...” Întorcându-se spre Eutropius, Gură de Aur a spus:

„Nu ți-am spus neîncetat că bogăția e trecătoare? Nu m-ai ascultat. Nu ți-am spus: e ca slujitorii nerecunoscători, care nu se gândesc decât să scape? Nu ai vrut să mă crezi. Și totuși experiența ți-a demonstrat că nu e numai un lucru fugar și nerecunoscător, dar și de moarte, fiindcă te face palid și tremurător... Ai luptat împotriva Bisericii, și Biserica ți-a deschis brațele să te primească. Biserica pe care ai persecutat-o nu are azi decât o singură grijă: să-ți întindă mâna în necaz și să te mântuiască.” Și adresându-se mulțimilor, Gură de aur zis:

„Cine a fost mai mare ca omul acesta? Nimeni în toată lumea nu putea spune că avea bogăția lui. Nici o cinste nu-i lipsea, și iată că a ajuns mai nenorocit decât captivul în lanțuri, mai gol decât sclavul, mai sărac decât cerșetorii flămânzi... Nu are acum înaintea lui decât săbii scoase, călăi,

torturi înfricoșătoare... În fața lui stă neîncetat chinul în toate formele lui, moartea cu toate grozăviile ei.”

Gură de Aur le-a mai spus credincioșilor să fugă de păcatele lui Eutropius. Și el să le servească drept exemplu.

Gură de Aur își menținea cu toată energia hotărârea de a continua să-l apere pe Eutropius. „A atacat Biserica? Da, dar s-a refugiat în ea... E oare triumf mai răsunător decât prezența acestui vinovat în această incintă? Să-l respectăm pe Eutropius în azilul său... El este aici cea mai frumoasă podoabă a altarului... El însuși a închis acest azil și a abrogat prin propria lui lege iertarea pe care acum o imploră. Fără îndoială, dar prin însăși fapta sa el face mai puternică inviolabilitatea acestui azil.”

După ultimele cuvinte, cortina a căzut peste Eutropius. Mulțimea a ieșit din biserica Sfânta Sofia răvășită ca după un spectacol foarte violent.

18

Gură de Aur l-a ținut pe Eutropius în biserică sub protecția sa timp de trei zile. Nici împăratul, nici armata, nici mulțimea nu îndrăzneau să-l smulgă de acolo.

Acest fapt constituia o mare victorie pentru Gură de Aur. O singură persoană însă nu putea renunța la răzbunare. Era Eudoxia. O femeie ține uneori la răzbunare mai mult decât la viața ei. Eudoxia nu mai putea trăi dacă nu făcea să cadă capul lui Eutropius care o umilise. A trimis la

biserică emisari imperiali care i-au jurat lui Eutropius că îi vor cruța viața. Eutropius i-a crezut. A fugit din biserica lui Gură de Aur. De îndată ce a părăsit incinta bisericii a fost însă arestat, pus în lanțuri și deportat în Cipru. Gură de Aur și-a anunțat credincioșii că dacă Eutropius n-ar fi părăsit biserica, n-ar fi fost arestat. Cel care părăsește Biserica lui Iisus este întotdeauna în primejdie. În foarte mare primejdie. Omul nu este în siguranță decât în incinta bisericii.

19

Împăratul nu voia să-l ucidă pe Eutropius pentru că jurase să-i cruțe viața. Și nu voia să-și încalce jurământul. Eudoxia a găsit un magistrat pe nume Aurelian, care a început să instruiască procesul eunucului. Lui Eutropius trebuiau să i se ierte toate crimele pe care le comisese, așa cum îi jurase împăratul. Dar trebuia în același timp să fie condamnat, ca să se facă pe plac împărătesei. Lucrul era ușor pentru un magistrat. Justiția își are logica ei proprie. Justiția poate condamna un om achitându-l și îl poate achita condamându-l.

Eutropius a fost iertat pentru toate crimele pe care le-a comis de-a lungul vieții sale. A fost iertat pentru insultele aduse împărătesei. A fost iertat pentru jafuri, pentru abuzurile de încredere, pentru torturi, pentru asasinate, pentru corupție. Așa cum i s-a promis. A fost iertat pentru toate.

În timpul anchetei, Aurelian, prefectul preto-riului, a descoperit un portret al lui Eutropius

făcut în ziua în care eunucul fusese instalat în funcțiile sale de consul. Ochiul magistratului căuta o nouă crimă pentru care împăratul nu-i acorda-se iertarea pentru că nu o cunoștea. Magistratul a căutat deci o crimă în portretul eunucului. Sub uniformă consulară a găsit amestecată cu alte embleme purtate de Eutropius o emblemă care nu figura pe uniformă oficială de consul. Era o emblemă, o stea sau poate o bijuterie pe care croitorul care a croit uniformă de consul o prinsese printre celelalte podoabe fie din neglijență, fie din ignoranță. Dar singur împăratul avea dreptul să poarte acea minusculă emblemă. Oricare altul decât el care ar fi purtat-o se făcea vinovat de crimă de lezmaiestate. Și pedeapsa era moartea. Eutropius și-a pierdut deci capul pentru un fir, pentru o emblemă, pentru un nasture pe care îl purtase într-o zi pe o haină; poate chiar fără să știe că-l purta. Lui Eutropius i s-a tăiat capul din cauza acestui ornament vestimentar. Fiindcă toate celelalte crime i-au fost iertate. Împăratul a jurat să i le ierte. Și împăratul și-a ținut jurământul.

Gură de Aur era foarte supărat. Nu suferea atât pentru că Eutropius fusese decapitat, deși i se promisese că i se va cruța viața, nici pentru că Eudoxia era răzbunătoare. Sfântul încerca o suferință imensă pentru că exemplul lui Eutropius nu servise la nimic credincioșilor.

Nici unul dintre creștini nu-și schimbase modul de viață după acest exemplu. Și aceasta îl întrista

peste măsură pe sfânt. Nu numai că parohienii lui Gură de Aur n-au devenit mai buni după căderea lui Eutropius, dar ei au făcut exact ceea ce făcuse acesta. De exemplu, toți cei care au avut ocazia s-au năpustit ca niște șacali asupra averii lui Eutropius. Fiecare voia să prindă ceva. Exemplul eunucului nu folosisese la nimic. Credincioșii voiau să se îmbogățească așa cum voise și eunucul. Și chiar cu averea acestuia. Un sfânt suferă pentru păcatul oamenilor mai mult decât pentru o rană făcută trupului său.

Eutropius a fost decapitat în Colchida. Statuile sale au fost sparte. Bunurile sale au fost confiscate. Dar abuzul de putere și nedreptatea n-au dispărut o dată cu el. Arcadius își continua viața sa de împărat somnolent. Eudoxia a fost cea care l-a înlocuit pe Eutropius în postul de consilier al împăratului. Împărăteasa blondă se ocupa de toate problemele imperiului secundată de trei prietene intime: Eugrafia (căreia Gură de Aur îi spusese să nu mai facă eforturi inutile de întinerire), Castricia și Marcia. Despre aceste trei prietene ale împărătesei Eudoxia istoria nu vorbește decât de rău. Adunaseră averi fabuloase, practicau traficul de influență și nimeni nu le putea rezista. Conduceau imperiul împreună cu Eudoxia.

Cele trei femei ca și împărăteasa își aveau aghiotanții lor. Eudoxia îl avea pe comitele Ioan, amantul împărătesei. Era apoi Aurelian, magistratul care-l condamnase pe Eutropius și căruia cele trei doamne și împărăteasa îi admirau îndemânarea în a deforma și a aplica paragrafele legii. Venea în fine Saturnin, soțul Castriciei. Aceasta era echipa care conducea imperiul.

Un singur om se opunea deschis echipei de la palat: episcopul Gură de Aur. El le cerea împărătesei și doamnelor ei să fie virtuose, așa cum cerea de altfel tuturor creștinilor.

Această invitație la virtute nu plăcea nobilelor doamne. Al doilea lucru care deranja imperiul condus de Eudoxia erau goții. Tribigild și Gainas împreună cu compatrioții lor blonzi își ridicaseră tabăra într-o periferie de la marginea Constantinopolului și în fiecare noapte amenințau capitala cu distrugerea. Împăratul a încercat să trateze cu ei. Nu avea armată ca să-i învingă. Trebuia deci să negocieze cu goții. Tribigild și Gainas au răspuns că acceptau să trateze cu împăratul, dar cu el personal. Problemele de dezbătut erau treburi de bărbați. Dar la palat totul era condus de femei și de cei trei secretari ai lor. Pentru a putea discuta în liniște cu împăratul, de la bărbat la bărbat, goții au cerut să le fie trimiși mai întâi cei trei protejați ai femeilor de la palat: Aurelian, Saturnin și comitele Ioan cu care să fie liberi să facă după bunul lor plac. Împăratul nu știa ce răspuns să dea goților. Eutropius nu mai era, pentru a-i da sfat. Arcadius a întrebat-o deci pe Eudoxia, care luase locul lui Eutropius. Pentru nimic în lume Eudoxia n-ar fi acceptat să se despartă de comitele Ioan, amantul său. Dar goții amenințau că vor pătrunde în Constantinopol dacă li se refuza predarea celor trei demnitari. Eudoxia a pregătit un răspuns negativ pentru goți. Era dispusă să declanșeze lupta, chiar dacă această luptă avea să se soldeze cu distrugerea Constantinopolului, mai degrabă decât să-l predea pe amantul său. Eudoxia a dus răspunsul negativ

soțului ei ca acesta să-l semneze. Era deja prea târziu. Făcând un act cavaleresc, cei trei bărbați închiriaseră o barcă și plecaseră în noapte la barbari ca să se predea și să salveze astfel Constantinopolul de invazie. Au preferat să se predea de bunăvoie barbarilor, să se ofere torturii pentru a salva imperiul.

2

Gainas și Tribigild i-au primit pe cei trei aristocrați așa cum era de așteptat. Mai întâi le-au poruncit să se dezbrace și să apară complet goi înaintea căpeteniilor gote. I-au pus în lanțuri. După care au chemat călăul și au poruncit aristocraților să-și pună capul pe butuc ca să fie tăiat cu securea. Dar când securea ajungea la gâtul prizonierului și îi dădea frisoane călăul ridica securea. Și tot începea din nou. Iar căpeteniile gote se amuzau decapitându-i fără să-i decapiteze pe cei trei prizonieri, și asta de zeci de ori. Fiindcă prizonierii simțeau frisonul morții de fiecare dată când securea ajungea deasupra capului lor. Aceste decapitări suspendate în ultima secundă au durat mai multe zile.

Când Gură de Aur a aflat ce se petrecea în tabăra gotă a urcat în barcă și a plecat la barbari. S-a dus singur ca să trateze cu ei. Un sfânt nu se teme de barbari. I-a cerut lui Gainas să înceteze supliciul celor trei prizonieri pentru că nu era un lucru demn din partea unui bărbat. Gainas a fost impresionat de curajul acestui episcop care venea în tabăra dușmană fără teamă și care îi vorbea

căpeteniei gote de la egal la egal. Gainas a cruțat viața celor trei captivi. I-a exilat. După care goții i-au cerut împăratului în persoană să vină în tabăra lor pentru a negocia. Gură de Aur l-a luat pe împărat și l-a dus cu el la goți. Episcopul a asistat la toate tratativele. Goții îi cereau împăratului conducerea supremă a armatei imperiale. În schimb îi promiteau să se comporte ca soldați disciplinați și să apere imperiul. După aceste acorduri goții au intrat în Constantinopol ca apărători ai orașului, nu ca invadatori. Era o nouă victorie a lui Gură de Aur care-și salvase credincioșii de asaltul barbarilor.

3

Pentru Gură de Aur evenimentul era însă unul secundar. El voia în primul rând să-i salveze pe oameni de la păcat. Și această salvare nu putea veni decât prin Biserică. El era atletul care lupta pentru ea și o apăra.

Barbarii însă au îndrăznit să atace Biserica. Goții fuseseră acceptați și li s-a permis să se stabilească în imperiul roman cu condiția să devină creștini. La acea dată însă împăratul Romei era arian. Intrând în imperiu, goții au devenit prin urmare arieni. Un alt împărat a urmat. Religia împăratului era religia oficială a imperiului. Noul împărat era însă ortodox și le-a cerut goților să abjure arianismul și să îmbrățișeze ortodoxia; să primească deci religia imperială așa cum e de datoria oricărui bun soldat și bun cetățean. Goții au refuzat. N-au făcut-o din motive de doctrină.

Își aveau logica lor: era ridicol, spuneau, să-ți schimbi religia cu fiecare nou împărat pentru a avea totdeauna aceeași religie cu aceasta. Religia era pentru ei o chestiune pe care o luau foarte în serios. Și goții au rămas arieni. Iar acum, că toată armata Imperiului Roman de Răsărit era compusă din goți, au cerut dreptul să aibă biserici ariene. Împăratul i-a răspuns lui Gainas că această chestiune trebuia dezbătută cu Gură de Aur. Episcopul s-a supărat. Era apărătorul Bisericii. Și nu putea deschide în orașul său biserici eretice.

Pentru sfântul episcop Biserica era una: cea întemeiată de apostoli. Tot restul era erezie. Deci arienii erau eretici. Nu-i putea lăsa să invadeze adevărata Biserică, Biserica apostolilor, fiindcă misiunea sa de episcop era să-și apere Biserica chiar cu prețul vieții lui. De această dată Gainas a avut în fața lui un adevărat războinic hotărât să nu cedeze și să-și apere Biserica. Să o apere împotriva păcatului, împotriva ereziei arienilor, împotriva tuturor primejdiilor. Îndrăzneala lui Gură de Aur l-a făcut pe Gainas să nu mai ceară biserici pentru arieni.

Gură de Aur le vorbea goților care deveniseră ortodocși pe limba lor, în biserica lor, prin intermediul unui tălmaci. Dar goții aveau alte preocupări mai grave. Erau în plină decădere. Tribigild tocmai murise. Un alt got, Praviha, i-a propus împăratului să-i atace pe concetățenii săi pe la spate și să-i alunge din capitală. Populația înarmată de Praviha și gărzile imperiale au masacrat într-o noapte toți goții lui Gainas care se aflau în Constantinopol. Gainas a fugit în Carpații românești de astăzi unde a fost ucis de huni. Capul

său în vârful unei sulite a fost trimis drept cadou Eudoxiei. Hunii știau că acest cadou va face mare plăcere împărătesei. Gainas era unul din cei care îl torturaseră pe amantul său, comitele Ioan.

Cadoul hunilor a făcut într-adevăr mare plăcere împărătesei.

VII

1

Gură de Aur repurtase o victorie spectaculoasă asupra lui Eutropius și asupra goților. Ar fi avut dreptul la o clipă de răgaz. Toată viața sa nu fusese decât un șir de lupte și de victorii. Dar Gură de Aur nu trăia decât pentru luptă. Un sfânt trăiește într-o „permanentă frică și cutremurare”. Gură de Aur o spunea el însuși foarte frumos: un sfânt trăiește „într-o frică permanentă pentru a fi astfel într-o permanentă siguranță”. Ca și Sfântul Pavel, era mereu preocupat de problema Judecății de Apoi.

„Tremur ca nu cumva după ce am vestit altora Evanghelia, să nu fiu eu însumi osândit.” Această frază a Sfântului Pavel, Gură de Aur o citase în prima sa cuvântare de preot. Și cât timp va trăi va avea această frază în inima sa. Se străduia să nu comită greșeli în calitatea sa de părinte duhovnicesc, fiindcă acum era responsabil față de Dumnezeu nu doar de propriile păcate, ci și de cele ale tuturor credincioșilor săi. Era o responsabilitate grea.

În luna lui septembrie a anului 400 Gură de Aur prezida la Constantinopol un sinod alcătuit

din douăzeci și nouă de episcopi. La ultimele sedințe i s-a prezentat un episcop străin numit Eusebiu al Valentinopolisului. Eusebiu era un om de la munte. Episcopia sa cuprindea sate cățărare pe culmile munților. Cuvântul său era direct și aspru. Venea, i-a spus Eusebiu lui Gură de Aur, să denunțe nelegiuirile comise de anumiți episcopi din Asia și să ceară pedepsirea acestor fără-delegi episcopale. Gură de Aur i-a cerut lui Eusebiu detalii. Fără urmă de ezitare, Eusebiu a afirmat că în toată Asia demnitățile eclesiastice se vindeau, făcându-se comerț cu ele. Se vindeau până și crucile episcopale. Existau tarife. Această comercializare a demnităților, a Sfintelor Taine și a crucilor episcopale fusese instaurată de episcopul Antonin al Efesului.

În afara acestui comerț care era foarte rentabil și care se practica pe scară largă, Antonin topise toate vasele de argint ale bisericii și le vânduse. Vânduse apoi argintul topit al podoabelor sfinte. Mai mult, acest Antonin al Efesului luase marmura baptisteriului episcopal și se folosisese de ea pentru a-și construi la el acasă băi superbe. După care Antonin luase coloanele de marmură ale bisericii pentru a-și împodobi sufrageria. Antonin trăia împreună cu o femeie în mod oficial, în vâzul tuturor, și avea cu ea un cârd de copii. Gură de Aur asculta aceste acuzații cu capul în mâini. Un diacon i-a adus aminte că trebuia să săvârșească Liturghia și l-a chemat să vină în biserică. Gură de Aur a refuzat. Când află astfel de lucruri nu mai poți săvârși Liturghia. Pe sfântul îl dureau urechile. Știa însă că Efesul nu ținea de dieceza sa. Episcopii Constantinopolului nu interveniseră

acolo niciodată. Și ce dacă! Gură de Aur intervenea oriunde trebuia să apere Biserica.

2

Gură de Aur a început deci o anchetă pentru a ști dacă acuzațiile aduse împotriva episcopului Efesului erau adevărate. Din nefericire totul era adevărat. Un creștin din Asia i-a mărturisit lui Gură de Aur într-o scrisoare: „De mulți ani, cuvioase părinte, suntem conduși împotriva oricărei reguli și împotriva oricărui drept. Te rugăm deci să vii aici.” Sfântul era bolnav. Iarna era în toi. Delegația hunilor care-l omorâseră pe Gainas în Carpați urma să sosească la Constantinopol cu capul generalului got pentru a i-l oferi împărătesei Eudoxia. În alte împrejurări Gură de Aur ar fi vorbit de iubirea pe care trebuie să o avem pentru dușmanii noștri și ar fi sfătuit-o pe împărăteasă să nu mai cadă în barbarie acceptând darul hunilor. Dar acum sfântul nu mai avea decât o singură preocupare: curățirea Bisericii Efesului. Biserica este trupul lui Hristos și el trebuia să păstreze Biserica curată. Pe 9 februarie 401 Gură de Aur s-a imbarcat pentru Asia. În timpul călătoriei s-a declanșat o furtună cumplită. Pentru că nava pe care călătorea sfântul să nu fie spartă de valuri, marinarii au aruncat ancora pe un țărm pustiu. Acolo, lipsiți de apă și de hrană și bătuți de valuri, Gură de Aur și preoții care-l însoțeau au trebuit să aștepte trei zile ca furtuna să se liniștească. Au ajuns în port epuizați de boli și lipsuri. La Efes, Gură de Aur a convocat un sinod din

șaptezeci de episcopi. Au fost aduși și preoții și episcopii vinovați de a-și fi cumpărat cu aur episcopatul. Pentru că arhieria nu se cumpără. Antonin, traficantul de har și demnități, a murit. A murit înainte de a fi judecat. Clienții săi, cei care cumpăraseră demnitățile, au venit și au mărturisit adevărul, adică prețul pe care l-au plătit și în câte rate. Banii cu care au plătit crucile și demnitățile erau bani buni. Acum, dacă Gură de Aur voia să le ia înapoi crucile de episcopi și să-i depună din preoție, trebuia să le dea înapoi acești bani. Ei făcuseră un târg. Mai mult, cei care cumpăraseră preoția au mărturisit că au fost induși în eroare și că au acționat de bună-credință. „E adevărat că am dat acești bani. Am crezut că așa e obiceiului”, spuneau ei.

Gură de Aur simțea o durere nemărginită pentru această vânzare a Sfintelor Taine, dar cei care plătiseră erau victime. Gură de Aur i-a depus din treapta preoției, dar, pentru că erau victime și fuseseră de bună-credință în momentul în care au plătit un lucru care nu se vinde, le-a dat o hotărâre care le permitea să-i urmărească în justiție pe moștenitorii lui Antonin în fața tribunalului civil și să-și ia înapoi banii. Unii dintre ei își dăduseră ultimul ban pentru achitarea tarifului cerut și acum se găseau concediați și ruinați. Sfântul le-a promis să-i vorbească împăratului și să-l implore să-i scutească pentru câțva timp de impozite. Era tot ce putea face un sfânt.

În locul lui Antonin, Gură de Aur a lăsat ca episcop al Efesului pe diaconul Heraclide. Din Asia s-a dus în provinciile vecine: în Licia, în Ca-

ria, în Pamfilia, în Frigia și în Pont. Șaisprezece episcopi au fost destituiți și înlocuiți.

În Nicomidia, Gură de Aur a găsit ca episcop un tămăduitor și un iluzionist pe numele lui Gerontius din Milano. Îmbrăcat cu haine episcopale, iluzionistul avea cele mai mari facilități de a-și exersa meseria. Gură de Aur l-a destituit pe magician și i-a luat înapoi veșmântul. Dar poporul Nicomidiei îl iubea pe magicianul Gerontius. Poporul iubește întotdeauna magicienii și iluzioniștii. Mulțimea a protestat împotriva înlocuirii lui Gerontius și a adresat o plângere împăratului. Provinciile în care s-a dus Gură de Aur, unde a depus episcopi numind alții în locul lor, nu erau sub jurisdicția sa. Iar canoanele interziceau unui episcop să se amestece în afacerile altei dieceze. Scandalul și necurăția Bisericii lui Hristos din Asia erau însă atât de mari încât sfântul trecuse peste datinile bisericesti. Lupta pentru Biserica lui Hristos acolo unde se afla ea. Nu lupta pentru procedură. S-ar fi considerat în stare de păcat dacă n-ar fi apărat Biserica acolo unde aceasta era în primejdie. Și a preferat să fie încadrat de săbii ca un răufăcător pentru a fi încălcat datinile mai degrabă decât să fie în stare de păcat. Fiindcă este un păcat să nu aperi Biserica.

„Dacă veți fi înconjurați de arme deși n-aveți păcate, Dumnezeu va ști să vă apere. Dacă sunteți însă păcătoși, chiar de veți fi în rai, veți fi alungați”, spunea Gură de Aur. Pentru a nu fi păcătos în fața lui Dumnezeu, sfântul a încălcat datinile. Un sfânt îl respectă pe Dumnezeu, nu datinile.

Periplul lui Gură de Aur a durat trei luni. La întoarcerea sa în Constantinopol sfântul a aflat schimbările petrecute între timp. În primul rând, împotriva lui Gură de Aur se formase un complot ai cărui conducători erau episcopii nemulțumiți.

Bătrânul episcop Acachie, care găsisese odăile palatului episcopal atât de austere încât crezuse că a fost găzduit în odaia vizitiului, devenise dușmanul moarte al sfântului. Bătrânul era una din căpeteniile conspirației. Era apoi un episcop numit Severian gelos pe gloria lui Gură de Aur. Veneau apoi câțiva episcopi din Antiohia și care ar fi vrut să aibă gloria concetățeanului lor. Locul de întâlnire al conspiratorilor era la Eugrafia căreia Gură de Aur îi spusese că era indecent să încerce să se întinerească. Era o femeie în vârstă și sfântul îi făcuse observația că nu era de bun-simț să se îmbrace ca o fată tânără. Eugrafia dorea să vadă în locul lui Gură de Aur un episcop care îi spusese că era tânără, așa cum îi spuneau Severian și ceilalți episcopi conspiratori.

În rândul conjurațiilor se aflau și episcopii depuși recent, cei care cumpăraseră Taina Preoției. Și ei erau împotriva sfântului. Veneau apoi prietenele Eugrafiei: Castricia și împărăteasa însăși. Lor li se adăugau fecioarele care nu mai aveau permisiunea să locuiască cu preoții, precum și preoții care nu mai aveau permisiunea să locuiască cu fecioarele agapete. Un alt episcop ar fi permis din nou această coabitare. Doreau deci să aibă un alt episcop care i-ar autorizat să reia viața comună de altădată. Împotriva lui erau și bogații,

oamenii eleganți ai Constantinopolului, cei care iubeau teatrul, căci n-a existat un dușman mai mare al teatrului decât Gură de Aur. Toți voiau să aibă un nou episcop.

În schimb, poporul, mulțimile, proletariatul, oprimații, cei care nu aveau ocrotitor, poporul Constantinopolului cerea cu patos întoarcerea sfântului. Poporul a simțit absența lui Gură de Aur. Episcopul intervenea zilnic în favoarea sa. Îl ajuta zilnic. Timp de trei luni poporul Constantinopolului rămase fără ocrotitor. Și la vestea sosirii sfântului, poporul s-a adunat pe chei cu o zi înainte de sosirea navei. Toată mulțimea săracă era în port. De îndată ce nava s-a văzut pe mare, mulțimea a început să strige și să fluture batistele. Când nava a sosit în port bucuria a luat proporțiile unui delir. Gură de Aur a fost ridicat pe sus. Strigând, aplaudând, plângând de bucurie, mulțimea l-a adus pe brațe până la reședința sa. Sfântul nu era în stare să vorbească. Era prea obosit. A făcut un semn și le-a cerut locuitorilor să-l lase singur până a doua zi, să se întoarcă la ei acasă. Dar mulțimea a rămas pe străzi toată noaptea. A doua zi, când sfântul s-a adresat săracilor, adevăraților creștini, adevăraților credincioși, el a rostit mai degrabă cuvinte care se spun iubiților după o scurtă despărțire. Căci poporul îl iubea pe Gură de Aur cum și el iubea poporul cu patimă:

„Dacă suntem despărțiți cu trupul, a spus el mulțimii, rămânem uniți în iubire. Adunarea voastră mi-a fost mereu în minte pe când străbăteam marea și tresăream de speranță la gândul revederii voastre.”

Declarațiile de iubire ale mulțimii față de Gură de Aur au fost la fel de aprinse ca declarațiile de iubire pe care le adresase sfântul credincioșilor. El a spus poporului: „*Vă iubesc așa cum mă iubiți și voi, ce aș fi eu fără voi? Voi sunteți tatăl meu, sunteți mama mea, sunteți frații mei, sunteți copiii mei, sunteți toată lumea. N-am nici bucurie, nici durere care să nu fie ale voastre și când unul dintre voi piere, pier și eu o dată cu el.*” Când a auzit aceste declarații mulțimea a fost în delir.

În tot imperiul nu era un om iubit cu o mai mare dragoste de popor decât Gură de Aur.

Această iubire pasionată trebuia să declanșeze drame. Căci toate pasiunile sfârșesc în deznălminte dramatice.

4

Gură de Aur nu se interesa de complotul pe care îl urzeau doamnele palatului și episcopii. Ajutat și de vârstă, el era în această perioadă complet detașat de preocupările pământești, dar când a văzut Biserica amenințată, Gură de Aur a devenit atletul care coboară în arenă și luptă așa cum luptase împotriva soldaților pentru a-l salva pe Eutropius. Gură de Aur a observat că episcopii săi frecventau zilnic casele femeilor din aristocrație, că luau prânzul cu cei bogați, că duceau o existență mondenă. Cu siguranță acesta nu era un lucru pe placul lui Dumnezeu. Un episcop este un părinte duhovnicesc care trebuie să ducă o viață plăcută Domnului. Gură de Aur i-a admo-

nestat în public pe doi episcopi care își petreceau zilele în invitații și recepții. Ei se numeau Antioh și Severian.

„Antioh și cu tine, i-a spus sfântul lui Severian, duceți o viață de paraziți și de lingușitori; ați ajuns de râsul orașului și sunteți de comedie pentru cei ce joacă pe scene.”

Într-o altă zi, Gură de Aur le-a spus și mai categoric celor doi episcopi subalterni că erau pe calea păcatului:

„Adunați-i în jurul meu pe acești preoți ai necinstei care mănâncă la masa Izabelei, ca să le spun ca altădată Ilie: Până când veți șchiopăta cu amândouă picioarele? Dacă Baal este Dumnezeu, mergeți înaintea lui. Dacă masa Izabelei este și a lui Dumnezeu, mâncați, mâncați, mâncați până veți vomita.”

Într-o zi Severian s-a certat cu un diacon al lui Gură de Aur numit Serapion. Diaconul era unul din cei mai credincioși colaboratori ai lui Gură de Aur. Era egiptean. Serapion avea un singur defect, pentru că nu există om fără defect. Serapion era violent, de parcă sângele îi fierbea în vine. Într-adevăr, cu toate posturile, cu toate rugăciunile și lipsa de somn la care se silea, sângele diaconului Serapion fierbea în permanență. Serapion s-a luat la ceartă cu episcopul conspirator Severian. Cearta a fost provocată ca de obicei de Serapion. Diaconul lui Gură de Aur n-a avut răbdare să aștepte să fie provocat. După întoarcerea lui Gură de Aur, Serapion fierbea de mânie împotriva conspiratorilor. Într-o zi — când Severian trecea pe lângă el — Serapion n-a vrut să-l salute. A urmat un schimb de cuvinte aspre cum avea

obiceiul Serapion să rostească. Severian și-a pierdut orice măsură și a spus și el cuvinte pe care chiar un episcop furios nu le poate rosti! Episcopul ar fi spus între alte lucruri: „Dacă Serapion moare creștin, atunci Dumnezeu nu S-a făcut om.” Au fost aduși martori. Severian a repetat fraza. Nu se știe ce a vrut să spună episcopul cu aceste cuvinte, dar mulțimea care era pornită împotriva conjurațiilor a făcut din fraza lui Severian un sacrilegiu și o erezie. Episcopul a fost dus în fața unui sinod, cuvintele sale au fost considerate grave. Severian a fost deci suspendat din funcțiile sale. I s-a interzis accesul în catedrala în care rostise aceste cuvinte de sacrilegiu. Lovit de această sentință poate prea dură, Severian a rostit reproșuri și amenințări la adresa lui Gură de Aur. Era un lucru foarte grav. Aflând că Severian i-a amenințat idolul, mulțimea a plecat ca un singur om să-l pedepsească pe Severian. Vestea că cineva a îndrăznit să-l amenințe pe Gură de Aur a ridicat populația din tot orașul care a pornit din toate cartierele să-l caute pe episcopul Severian pentru a-l pedepsi. Acesta a reușit să scape de furia poporului fugind noaptea într-o barcă. Dar mulțimea nu s-a potolit. Căuta alți vinovați. Împărățul, împărăteasa, doamnele palatului l-au rugat pe Gură de Aur să-l ierte pe Severian și să anuleze pedeapsa dată de sinod. În același timp, împărăteasa l-a chemat pe Severian în capitală. Întors la Constantinopol, în ciuda protecției împărătesei, a poliției și a armatei, episcopul n-a putut apărea nicăieri. A rămas ascuns. Dar chiar și în ascunzătoare sa nu era în siguranță. Mulțimea nu îngăduia nimănui să-i atace ocrotitorul, pe Sfântul

Gură de Aur. Văzând că situația lui Severian, episcopul său preferat, nu părea să se amelioreze, împărăteasa a apărut într-o zi în biserică în timpul slujbei ținându-l în brațe pe ultimul său nou-născut. A îngenuncheat înaintea lui Gură de Aur și l-a rugat în numele copilului ei să-l ierte pe Severian. Fără iertarea rostită de Gură de Aur mulțimea nu putea fi domolită. Cum se cuvenea unui sfânt, Gură de Aur l-a iertat pe Severian. Nu era însă la fel de ușor să potolească revolta poporului împotriva lui Severian și a conjurațiilor. Dar Gură de Aur știa să vorbească mulțimilor cu pasiune și mulțimile îl urmau. A cerut poporului să-i ierte pe dușmanii săi personali și pe cei care îi voiau răul așa cum i-a iertat el însuși. Mulțimea a scrâșnit din dinți, dar s-a supus.

Complotul aristocraților și al episcopilor lumesti din Constantinopol eșuase. Sfântul a fost însă atacat din nou. De această dată atacul venea de altundeva, din Egipt, de la Teofil al Alexandriei. Teofil era cel care-l sfințise pe Gură de Aur episcop din ordinul lui Eutropius. Deținător al unui vechi scaun apostolic al Răsăritului, el era deranjat de importanța pe care o luase episcopul Constantinopolului în problemele bisericești. De aceea s-a înțeles cu Euđoxia ca să-l înlăture pe Ioan. Teofil era supranumit faraonul creștin. Episcopii Alexandriei fuseseră supranumiți astfel pentru că administrația imperială i-a lăsat liberi în Egipt să gestioneze treburile civile ca și treburile Bisericii. Mai mult, ei dobândiseră o mare autoritate. Predecesorul lui Teofil, Sfântul Atanasie, fusese un mare adversar al arianismului. Unul din cei mai mari Părinți ai Bisericii. Cariera lui Teofil al Alexandriei începuse să ia amploare când a început să distrugă temple și biblioteci. Creștinii egipteni credeau că îi slujesc Domnului constituindu-se în echipe, pe care păgânii le numeau „bandele negre”, și distrugând templele zeilor

antici. Cel mai mare distrugător de temple a fost Teofil al Alexandriei. El conducea personal detașamentele de soldați și ataca templele frontal. Uneori păgânii rezistau. Teofil conducea el însuși jefuirea templelor și pedepsirea păgânilor. Demolând temple, Teofil s-a molipsit de boala faraonilor. A fost atins de boala pietrei. A început să reconstruiască fără întârziere nu piramide, ci biserici cu aceeași înflăcărare cu care faraonii au pus să se construiască piramidele lor. Mai mult, avea colecții inestimabile de idoli, de obiecte păgâne, din care și-a făcut o comoară. Din banii săi ridica biserici. Și pentru că cine iubește cu pasiune pietrele ajunge fatalmente să disprețuiască omul, Teofil nu mai iubea deloc oamenii. Era crud. Acest faraon a intrat în complicitate cu Eudoxia pentru a-l ataca pe Gură de Aur. Era cel mai indicat pentru a o face. Teofil era specialist în demolări, în distrugeri și în exterminări.

2

Monahii numiți „frații lungi” au fost pretextul care i-a permis crudului faraon să se năpustească împotriva lui Gură de Aur. Gură de Aur știa ceea ce știa toată lumea creștină din secolul IV: că în deșertul Nitriei în Egipt existau patru frați. Toți patru erau adevărați atleți ai lui Hristos. Lumea îi cunoștea după porecla lor: „frații lungi”. Toți patru erau înalți și, pentru că mâncau puțin și nu dormeau aproape deloc, erau cumplit de slabi toți patru, ceea ce îi făcea să pară încă și mai mari decât erau în realitate. Din această cauză oamenii îi numea „frații lungi”. În realitate ei se

numeau: Ammoniu, Dioscor, Eftimie și Eusebie. Îmbrăcați doar cu piei de oaie, cu pieptul și picioarele goale, ei trăiau ca asceți în adâncul deșertului Nitriei.

Episcopul Alexandriei a vrut să-i scoată din deșert pe toți cei patru frați ca să-i facă episcopi. Ar fi fost adevărați păstori și conducători de suflete. Dar cei patru frați n-au vrut să părăsească deșertul. Într-o zi, Teofil, faraonul creștin care nu acționa decât în forță, a trimis un detașament de soldați cu ordinul de a-l aresta pe unul din cei patru frați și a-l aduce la Alexandria pentru a-l face episcop. Teofil avea nevoie de un bun episcop. A zorit deci armata să i-l aducă pe Ammoniu în lanțuri... Când a văzut soldații veniți să-l ia pentru a fi făcut episcop, Ammoniu a luat cuțitul pe care îl folosea la curățatul legumelor și și-a tăiat o ureche. Canoanele Bisericii prevedeau că pentru a fi episcop trebuia să ai două urechi, un nas și doi ochi. Ammoniu nu mai avea decât o ureche. Deci Teofil nu-l mai putea face episcop. Ammoniu a continuat să rămână în deșertul Nitriei cu frații săi studiind, postind, rugându-se și muncind. Cei patru frați își câștigau pâinea lucrând cu mâinile și împletind coșuri de rafie. În jurul celor patru frați se formase o comunitate pe care ei o conduceau. Era una din comunitățile monahale la care se refera Gură de Aur când spunea că în deșertul egiptean erau chilii monahale care străluceau prin virtutea lor mai puternic decât stelele cerului și cei care locuiau acolo erau îngeri cu chip de om. Așa erau cei patru frați. Patru îngeri care trăiau în deșert. Gură de Aur primea regulat vești de la atleții lui Hristos care

trăiau în nisip. Îi admira și îi respecta pe cei patru frați.

Luat ca secretar al episcopului Alexandriei cu ocazia unei călătorii la Roma, Ammoniu n-a vrut pe toată durata șederii sale în capitala lumii să iasă din chilia lui. Cât a durat șederea sa la Roma Ammoniu n-a vrut să vadă nimic din minunile celui mai mare oraș al lumii, nimic în afara mormântului Sfântului Apostol Petru. Asta fost totul. Restul orașului nu-l interesa. A revenit în deșert fără să fi văzut Roma, deși a stat în ea. Teofil n-a vrut însă să-i lase pe cei patru frați în pacea deșertului. Într-o zi episcopul Teofil a vrut să pună mâna pe moștenirea unei văduve bogate. Pentru a falsifica documentele succesiunii, faraonul creștin avea nevoie de complicitatea administratorului său. Chiar dacă ești director de bancă, pentru a falsifica conturi ai nevoie de complicitatea contabilului. Dar administratorul episcopului era un om care nu voia să facă falsuri. Se numea Isidor și era un monah credincios. A refuzat cu încăpățănare să devină complice la furtul episcopului. Teofil a pus să fie arestat administratorul. A vrut să-l condamne. Isidor a fost torturat și predat justiției civile. Pentru a-l condamna însă trebuiau găsiți martori împotriva lui Isidor. Isidor era un administrator corect, dar cu martori mincinoși poate fi condamnat oricine. Nu mai e nevoie ca acuzatul să fie vinovat. E de ajuns să ai martori. Teofil a trimis după cei patru monahi ai deșertului. Cinstea lui Isidor era cunoscută tuturor și pentru a condamna un om atât de onest Teofil avea nevoie de mărturia unor oameni încă și mai onești decât Isidor. Or în tot Egiptul numai cei

patru frați aveau o reputație de oameni onești mai mare decât Isidor. Teofil i-a convocat și le-a poruncit să semneze declarații mincinoase împotriva administratorului. Cei patru frați au refuzat. Teofil, care avea la dispoziția sa pentru a conduce episcopia detașamente de poliție și forțe armate, a poruncit ca cei patru frați să fie puși în lanțuri toți patru. Ei au fost puși în lanțuri. Dar chiar și după ce au fost puși în lanțuri au refuzat să facă declarații mincinoase. Teofil a început să-i lovească. El însuși. E ușor să lovești oameni înlanțuiți. Episcopul i-a bătut cu mâinile sale episcopale până ce i-a umplut de sânge. După ce cu mâinile sale episcopale i-a bătut, le-a înnegrit ochii, le-a tumefiat nasul, i-a acoperit cu vânătaie peste tot, episcopul a poruncit să fie culcați la pământ și legați. Și episcopul i-a călcat în picioare cu picioarele sale episcopale pe toți patru până ce le-a frânt oasele. Dar ei tot n-au vrut să dea declarații mincinoase. Cei patru frați erau oameni care nu se temeau de nimeni, nici măcar de episcopi.

Au fost duși la închisoarea orașului împovărați de lanțuri. Când credincioșii i-au văzut pe cei mai sfinți oameni ai Egiptului înlanțuiți ca pe criminali, s-au cutremurat de indignare. Toată Alexandria s-a cutremurat. Dar Teofil a făcut să circule zvonul că cei patru frați erau vinovați de erezie, și anume de origenism. Zvonul n-a prins decât pe jumătate, deși Teofil îl alimentase cu tot felul de argumente. Cei patru frați au fost apoi puși în libertate și s-au reîntors în deșert. Într-o zi, Teofil a chemat un detașament de polițiști, s-a pus în fruntea lui și a plecat pe cal în deșertul

Nitriei. Ajunși în Nitria, soldații comandați de episcop s-au năpustit împotriva chiliilor monahale despre care Gură de Aur scria că „stelele cerului sunt mai puțin strălucitoare decât ele”. Chiliile au fost incendiate de soldați. Monahii care au ieșit din chiliile incendiate erau alungați și uciși de soldați. Despre această noapte de masacru ordonat de Teofil, Paladie scrie: „Sângerosul mistreț a răvășit via lui Hristos.” Masacrul monahilor a durat până la ziuă. Cei patru frați și trei sute de monahi au reușit să fugă în deșert. Alții au murit. Numai trei sute au scăpat de masacru. În zori, din chiliile care străluciseră în deșert ca stelele n-a mai rămas decât cenușa. Cei trei sute de monahi scăpați din masacru, conduși de cei patru „frați lungi”, erau aproape goi. Fără nimic. Așa se salvaseră din chiliile lor incendiate în cursul nopții. Monahii au spus rugăciuni. Apoi au hotărât să se separe în grupuri mici și să continue împrăștiați astfel drumul prin deșert. Cei trei sute de monahi și-au dat întâlnire la granița palestiniană. Apoi, plini de credința în Dumnezeu, încrezători în Domnul, au plecat unii după alții prin nisipul arzător. Întors la Alexandria, Teofil i-a anatemitizat și excomunicat pe cei care scăpaseră din masacru și care rătăceau în grupuri mici prin deșert.

3

La întâlnirea de la frontiera palestiniană, din cei trei sute de monahi au venit doar optzeci. Restul, adică două sute douăzeci, au murit în timpul călătoriei prin deșert. Au murit de sete,

de foame, de insolație, de boală. Monahii rămași în viață i-au luat pe frații lor morți și au trecut apoi frontiera intrând în Palestina. S-au îndreptat în grup spre Ierusalim. Episcopul Ierusalimului i-a primit ca pe niște frați, fiindcă toată lumea creștină cunoștea virtutea asceților din Nitria. Ei s-au stabilit aproape de Ierusalim și au început să muncească, să se roage și să-și ducă viața lor de asceți.

Între timp, episcopul Ierusalimului a primit de la Teofil al Alexandriei următoarea scrisoare:

„Nu trebuia, împotriva voinței mele, să-i primești în orașul tău pe monahii Nitriei, căci eu i-am alungat pentru crimele lor. Totuși, dacă ai făcut-o din neștiință, te iert. Ai grijă de acum înainte să nu mai ai comuniune cu cei pe care i-am excomunicat și ferește-te să le acorzi funcții bisericești sau loc de ședere în jurisdicția ta”⁷¹.

Episcopul Ierusalimului se temea de faraonul creștin al Egiptului. El i-a invitat pe „frații lungi” și pe cei optzeci de refugiați să părăsească de urgență Ierusalimul. Alungați din Ierusalim, monahii Nitriei au pornit la drum. Au căutat azil în alte locuri. Dar pretutindeni sosise ordinul lui Teofil care le interzicea să rămână. Erau alungați de pretutindeni. Nicăieri nu li se permitea să rămână. „Frații lungi” și cortegiul de monahi s-au îndreptat spre mare. Pe pământ, nu li se îngăduia să se oprească. Ajunși în Cezareea s-au imbarcat pe o navă veche și s-au îndreptat spre Constantinopol. „Frații lungi” știau că Gură de Aur era

⁷¹ PALADIE, *Dialoguri despre viața Sfântului Ioan Hristostom*.

episcop la Constantinopol și un sfânt nu putea refuza să dea azil unor refugiați. Curajul cu care Gură de Aur lupta pentru credință și pentru adevăr era cunoscut de toată lumea creștină. „Frații lungi” știau că era dispus să-și dea mai degrabă viața decât să sacrifice adevărul. Din această cauză, nava cu cei optzeci de sfinți călătorea cu speranță spre Gură de Aur.

4

În timpul călătoriei au mai murit treizeci de monahi. Din cei trei sute scăpați din noaptea masacrului Nitriei nu mai rămăseseră decât cincizeci care au debarcat la Constantinopol pentru a-i cere lui permisiunea să rămână pe pământul diecezei sale. Era tot ceea ce cereau monahii: permisiunea să rămână pe pământ pentru a se ruga și a face voia lui Dumnezeu. Gură de Aur i-a primit imediat pe cei cincizeci de frați pe care Teofil îi acuzase de origenism, și a discutat cu „frații lungi” pentru a vedea dacă nu erau în erezie. Datoria sa de păstor de suflete era să apere Biserica împotriva ereziei. Dar n-a văzut nici o erezie în spiritualitatea asceților Nitriei. Mai mult, Gură de Aur a fost foarte impresionat de suferințele și ororile pe care le suportaseră cei cincizeci de sfinți aflați acum înaintea lui. Gură de Aur le-a spus „fraților lungi”: „Iau asupra mea această problemă și voi face în așa fel încât sau un alt sinod să vă absolve, sau ca episcopul vostru să ridice de bunăvoie excomunicarea voastră. Bizuiți-vă pe mine.”

Până la întrunirea unui nou sinod, Gură de Aur i-a considerat și el pe cei cincizeci de monahi ca excomunicați. N-aveau dreptul să primească Împărtășania. E adevărat că episcopul Teofil era un tiran și făcuse un act nedrept. Dar era episcop și excomunicarea era valabilă. Nedreptatea trebuia fără nici o îndoială reparată, dar până la repararea ei monahii trebuiau să o suporte. Un adevărat creștin trebuie să știe să suporte chiar și nedreptățile. Gură de Aur i-a găzduit pe monahii Nitriei în casele bisericii Învierii. Sarcina de a-i hrăni și a le purta de grijă a încredințat-o Olimpiadei. Această primă colaboratoare a lui Gură de Aur era o aristocrată cu o avere fabuloasă. Rămasă văduvă la scurt timp după căsătorie, Olimpiada își donase toate bunurile săracilor și se consacrase Bisericii. Olimpiada nu avea pe atunci încă treizeci de ani, dar virtutea ei era considerată de toți contemporanii unică în întreg imperiul. Pe ea a desemnat-o Gură de Aur să se ocupe de nenorociții monahi ai Nitriei, căci știa că nimeni nu-i va îngriji mai bine decât ea. Înaintea de a-i încredința Olimpiadei, Gură de Aur i-a rugat pe monahi să evite să iasă pe străzile Constantinopolului. Cetățenii capitalei vedeau adesea asceți, dar nici unul dintre ei nu semăna cu acești monahi din Nitria. Erau aproape goi, n-aveau decât o piele de oaie care le acoperea parțial trupul. Erau atât de slabi și descărnați încât ar fi atras în urma lor valuri de curioși ca niște făpturi apărute de pe o altă planetă. Gură de Aur i-a rugat deci să rămână închiși. În plus, le-a adresat o altă cerere și i-a rugat cu insistență să o respecte: nu trebuiau cu nici un preț să ceară protecția împă-

ratului sau a împărătesei care reprezentau autoritatea lumească. „Bisericii, a spus el, îi revine să judece lucrurile Bisericii. Tribunalele lumești n-au nimic de-a face cu dezbaterile care interesează slujirea lui Dumnezeu”⁷².

5

În cursul aceleiași zile, Gură de Aur a început să se ocupe de soarta monahilor rătăcitori. I-a scris lui Teofil al Alexandriei o scrisoare cu următorul conținut:

„I-am interogat pe monahii Nitriei și cu adevărat n-am descoperit în învățătura lor nimic contrar adevăratei credinței, dar mâhnirea le-a sucit capul. Vor să te denunțe împăratului și mi-au prezentat o cerere cu această intenție, la a cărei trimitere au renunțat la rugămintea mea.” După care Gură de Aur l-a rugat pe Teofil: „Ridică-le deci tu însuși excomunicarea, iartă-i și totul se va sfârși.”

Gură de Aur nu uita că în afară de cap al Bisericii și de păzitor al disciplinei bisericești el este și slujitor al adevărului.

Pe moment el respecta disciplina Bisericii și excomunicarea rostită de Teofil, dar întrucât această excomunicare era nedreaptă, el va lupta pentru adevăr și va convoca el însuși un sinod care-i va judeca pe frații Nitriei. Acest lucru nu era, încă o dată, conform cu canoanele, dar era conform cu adevărul.

⁷² PALADIE, *Dialoguri despre viața Sfântului Ioan Hristosom*.

Un atlet al lui Hristos luptă pentru adevăr. Scopul unui sfânt este adevărul, chiar dacă trebuie să sufere cu resemnare nedreptățile vremelnice. Aici găsim una din cele mai frumoase atitudini ale lui Gură de Aur. Oricât de mari ar fi nedreptățile suferite pentru disciplina lumească, un sfânt nu uită niciodată că idealul său este *Adevărul*.

6

În vreme ce Gură de Aur îi spunea curajos lui Teofil că excomunicarea fraților din Nitria era nedreaptă și că în cazul în care Teofil nu le va anula această excomunicare va întruni un sinod care să stabilească adevărul, împărăteasa Eudoxia i-a acoperit brusc pe monahi cu binefaceri imperiale. Sfântul s-a angajat cu curaj, luând apărarea fugarilor împotriva lui Teofil, dar respecta canoanele și nu-i primea la Împărtășanie. În acest timp, Eudoxia îl acuza că i-a închis pe refugiați într-o mănăstire cu regim penitenciar. A început să pună în circulație zvonuri pentru a face impresie. Monahii din Nitria erau lipsiți de Sfintele Taine, erau înfometați... Toate aceste zvonuri au circulat la un moment dat în Constantinopol. Eudoxia voia să arate că este mai milostivă decât sfântul. Nefericiții monahi, bolnavi psihic și dărâmați moralmente nu ceruseră însă protecția împărătesei. Eudoxia le-a impus-o cu forța. I-a obligat să semneze o petiție prin care implorau această protecție. Văzând că unii dintre ei mor în biserica Învierii fără să primească Sfintele Taine, monahii din Nitria au acceptat protecția împărătesei

care le-a promis să-i restabilească în drepturile lor de creștini. Împărăteasa le-a adus la cunoștință monahilor că în cel mai scurt timp un sinod va fi convocat la Constantinopol pentru a ridica excomunicarea și a le acorda iertarea. Văzând că împărăteasa se amesteca în această problemă, Gură de Aur s-a retras. Problemele bisericești nu puteau fi rezolvate de împărați. Eudoxia nu avea dreptul să convoace sinoade și să stabilească dacă o excomunicare era justă sau nu. Această chestiune era de competența Părinților și Dascălilor Bisericii.

În tot acest timp împărăteasa, episcopii lumești și toți dușmanii lui Gură de Aur n-au încetat să-și arate atenția specială față de monahii din Egipt pentru a le demonstra că Gură de Aur nu-i ocrotea suficient.

Mulțimea care e totdeauna de partea victimelor a fost informată că nefericiții asceți care nu găsiseră asistența sperată pe lângă Gură de Aur se aflau de această dată sub protecția împărătesei. Eudoxia îi vizita regulat. Eudoxia cea mai milos-tivă dintre toate împărătesele îi răsfăța, îi mângâia ca pe propriii săi fii. Mai mult, împăratul și împărăteasa cu inimă bună, spre deosebire de Gură de Aur, au convocat un important sinod care se va reuni de urgență și va face dreptate sfinților din Nitria.

7

Gură de Aur era mulțumit de ceea ce se întâmpla, de faptul că împăratul și împărăteasa au

convocat sinodul promis monahilor egipteni. A făgăduit chiar să asiste personal. Era hotărât, cum făcuse încă de la început, să-i apere împotriva nedreptății pe cei patru „frați lungi” și pe confrății lor. Data convocării a fost fixată. Împărăteasa și-a ținut cuvântul și a reunit sinodul în timp record. O parte din episcopi își părăsiseră deja orașele și se îndreptau spre Constantinopol. Sub președinția lui Gură de Aur, sinodul trebuia să îl judece în principiu pe Teofil.

În realitate, toți dușmanii lui Ioan se coalizaseră pentru ca sinodul să-l judece și pe cel care trebuia să-l prezideze, pe Gură de Aur însuși. Teofil s-a străduit în acest scop încă de la sosirea sa la Constantinopol. În programul ședințelor sinodului figura nu doar chestiunea „fraților lungi” și a monahilor egipteni refugiați la Constantinopol, ci și plângerile depuse de episcopii din Asia destituiți de Ioan Gură de Aur!

„Îmi vor moartea”, a spus Gură de Aur. Știa că vor să-l ucidă. E ceea ce voia Eudoxia. Sfântul nu credea în existența răului pe pământ. De fiecare dată când se afla în prezența răului era pentru el o mare uimire. Și iată că acum împărăteasa și slugile ei voiau să-l ucidă. De aceea era uimit. Pentru că aceștia făceau cu pasiune, într-un mod abject, răul în stare pură, răul în existența căruia Gură de Aur nu credea. De fiecare dată când întâlnea răutatea, Gură de Aur era surprins, ne spune Paladie, pentru că era un om curat. Faptul că împărăteasa, faraonul creștin și armata de episcopi egipteni voiau să-l ucidă nu-l speria. Gură de Aur nu se temea de moarte niciodată. Nici un sfânt nu se teme de ea. Era uimit, și atâta tot.

Continua să considere sinodul ca destinat să-l judece pe Teofil și a refuzat chiar, în cele din urmă, să se ducă în sinod din scrupul canonic; n-avea dreptul ca episcop al Constantinopolului să se ocupe de afacerile Alexandriei.

IX

1

Sinodul de la Constantinopol avea deci drept obiect condamnarea lui Gură de Aur. Pentru a salva aparențele față de opinia publică, a fost înscris în programul de lucru și procesul „fraților lungi”. La final acesta urma să fie suprimat. Justiția trebuia să scoată de pe rol procesul monahilor martiri din Nitria fără să scandalizeze opinia publică. Nu au mai lăsat decât procesul lui Gură de Aur, proces de care nici măcar nu era vorba în momentul convocării lui.

Iată cum au procedat împărăteasa și judecătoria bisericești egipteni pentru a elimina procesul monahilor martiri. În primăvara anului 403 și-a făcut apariția la Constantinopol un episcop bătrân și foarte venerat din Cipru, pe nume Epifanie. Specialitatea sa era detectarea ereziilor. Toată viața sa nu făcuse decât să caute erezii la toți monahii din străfundul deșertului, de pe munți, din mănăstiri sau din orașe. Epifanie era specialistul secolului în materie. Un asemenea tehnician era necesar, căci Biserica nu avea oameni atât de savanți. Un tehnician la care se putea face apel de fiecare dată când apărea o erezie era indispensabil Bisericii. Epifanie cunoștea Biblia, dog-

mele, doctrinele, toate devierile de la dreapta-credință, ceea ce nu era cazul pentru cea mai mare parte a episcopilor ce alcătuiau un sinod. În această calitate Epifanie lua parte la toate sinoadele. Episcopii sinoadelor votau în unanimitate ceea ce le recomanda Epifanie. Trimis la Constantinopol, Epifanie a ajuns primul.

A venit așa cum venea de fiecare dată când era chemat, arogant, cu aerele singurului savant teolog și atotputernic, cu aerele tuturor anchetatorilor și ale tuturor experților. Se comporta ca și cum Gură de Aur era deja condamnat pentru origenism pentru că îi susținuse pe monahii origeniști. A început să celebreze în Constantinopol, deși acest lucru era interzis de canoane. Un episcop nu are dreptul să celebreze într-o altă dieceză fără permisiunea episcopului locului. Dar Gură de Aur era eretic! Epifanie hirotonea preoți în dieceza lui Gură de Aur fără să ceară consimțământul sfântului. Boteza. Gură de Aur și-a păstrat calmul. Căci în afară de alte virtuți un sfânt trebuie să aibă și răbdare. După ce l-a provocat pe Gură de Aur, pe care nici măcar nu-l văzuse, Epifanie a găsit ocazia să lichideze procesul monahilor egipteni. Problema a fost rezolvată cu o fantezie demnă de un roman polițist. Împărăteasa a pretextat că unul din copiii ei era grav bolnav. Nici un copil imperial nu era bolnav, dar această punere în scenă făcea parte din tehnica necesară eliminării procesului monahilor din Nitria. După ce a anunțat în tot orașul că unul din copiii săi era grav bolnav, pentru a întrista poporul, Eudoxia a trimis să fie căutat sfântul episcop Epifanie pentru a-l salva de la moarte pe fiul Eudoxiei.

Poporul se întristează totdeauna când prinții sau prințesele sunt bolnavi, ca și cum ar fi vorba de propriii săi copii. Bătrânul Epifanie a refuzat să se ducă la palat pentru a-l salva, chipurile, de la moarte pe fiul împărătesei, așa cum lucrul fusese convenit înainte: „Copilul împărătesei va rămâne în viață dacă «frații lungi» renunță la erezie și se întorc la dreapta-credință.”

Împărăteasa și doamnele palatului au alergat la mănăstirea unde erau închiși „frații lungi” și i-au implorat să-și mărturisească credința: dacă nu fac act de supunere față de Teofil și Epifanie, copilul împărătesei moare, iar ei vor fi vinovați de moartea unui prinț.

„Frații lungi” știau că nu erau în erezie. Nu aveau nimic de abjurat. Erau victimele faraonului creștin care îi exterminase pe frații lor și îi alungase din chiliile lor. Împărăteasa insista: copilul ei era pe cale să moară dacă nu făceau act de supunere față de Teofil. Ammoniu, cel dintâi dintre „frații lungi”, a fost dus aproape pe sus până la casa bătrânului tehnician și expert în materie de credință.

Când s-a aflat înaintea lui, Ammoniu a avut curajul să-l întrebe pe Epifanie:

„Mă cunoașteți?”

Bătrânul anchetator a răspuns negativ. Nu știa că era Ammoniu. Nu-l văzuse niciodată. Cel mai mare dintre „frații lungi” s-a prezentat. A spus că era Ammoniu. L-a întrebat apoi pe Epifanie dacă a citit vreuna din cărțile sale sau vreo carte de-a fraților săi. „Frații lungi” publicaseră mai multe lucrări de învățătură creștină. Epifanie nu citise nici una din lucrările „fraților lungi”!

„Dar, dacă nu mă cunoașteți și dacă n-ați citit nici una din cărțile noastre, cum știți că suntem în erezie și de ce vreți să ne exterminați?”, a întrebat Ammoniu. Bătrânul anchetator, care toată viața sa nu visase decât să descopere eretici și să-i condamne, a înțeles că, de această dată, fusese atras într-o capcană. El sosea automat acolo unde i se semnala o erezie. Cei care-l trăseseră pe sfoară erau Eudoxia și Teofil, faraonul creștin. Bătrânul și-a dat seama că frații din Nitria nu erau eretici. Era doar o intrigă bine țesută. A refuzat să continue să facă jocul intrigii. Era un lucru rușinos pentru om de vârsta lui. Mai erau și reproșurile pe care Epifanie le auzise din gura violentului diacon al lui Gură de Aur. Ținându-și toiagul, Serapion se plantase în fața lui Epifanie și îi enumerase, când acesta a vrut să intre în biserică, toate ilegalitățile pe care el, bătrânul episcop tehnician al ereziilor, le-a comis în Constantinopol.

Epifanie a înțeles de la Serapion și de la Ammoniu adevăruri pe care, ca om în vârstă, le-a găsit juste. De aceea a considerat că trebuia să se retragă cât mai repede posibil din această afacere. A luat o navă și a părăsit Constantinopol în cea mai mare grabă. A plecat înainte de a sosi membrii sinodului. Bătrânul detector de erezii a murit pe nava care îl ducea acasă în Cipru...

Moartea lui Epifanie n-a putut însă împiedica condamnarea Sfântului Gură de Aur. Vasul care transporta trupul lui Epifanie s-a încrucișat pe drum cu vasul care aducea la Constantinopol douăzeci și opt de episcopi egipteni care aveau drept misiune condamnarea lui Gură de Aur.

Un sinod judeca la fel ca un tribunal. Sinodul proceda la interogatorii, aduna piesele acuzării și pronunța toate pedepsele bisericești. Mai mult, strângea dovezi care, după intervenția statului, duceau la pedepse corporale și la exil. Misiunea Bisericii consta în a arăta care este adevărata credință. Dar cum imperiul acceptase să protejeze Biserica, el o debarasa și de cei pe care aceasta îi desemna drept eretici. Astfel, orice hotărâre a unui sinod ducea practic la executarea acestor decizii de către agenții statului. Recurgând la această procedură în cazul lui Gură de Aur se făcea pe plac împărătesei Eudoxia, fecioarelor care nu mai aveau permisiunea să doarmă sub același acoperiș cu preoții și tuturor celor cărora le displicuse să fie contemporanii și vecinii unui sfânt. Și aceștia erau numeroși. Nu este nici o plăcere să fii vecinul unui sfânt. Un sfânt este auster. El este inversul plăcerii.

În fruntea prelaților egipteni se afla, cum era normal, faraonul creștin, episcopul Teofil al Alexandriei. Împăratul Arcadius a pus la dispoziția faraonului vila imperială din parcul de la Stejar. În această vilă Teofil locuia ca un cap încoronat. Avea o gardă de corp și, pe lângă gardă, avea armata Egiptului. De îndată toți cei care voiau moartea sfântului s-au reunit la vila sa ce se afla într-o suburbie a Constantinopolului, aproape de

Chalcedon. Gură de Aur refuza să intervină în reuniunea de la Stejar: sinodul trebuia să-l judece pe Teofil și el nu voia să se amestece. A dat astfel mână liberă faraonului.

4

Gură de Aur își petrecea aproape tot timpul în palatul episcopal, în sala care servise odinioară de sufragerie lui Nectarie. Acum era o încăpere austeră, vastă, mobilată cu scaune de lemn în felul sălilor de mese ale mănăstirilor. Aici Gură de Aur se întâlnea cu prietenii săi. Între aceștia era Olimpiada „al cărei curaj bărbătesc și ferm înfrunta fricile și meschinăriile lumii”. Era Pren-diatia, soția generalului Tomasius, ucis de Eutropius. Era Salvina, o prietenă maură care își închinase viața Bisericii. Era Serapion, diaconul fidel și violent; Cassian, un alt diacon fidel al Sfântului Gură de Aur, faimos cunoscător al spiritualității monahilor egipteni, care va construi mai târziu biserica Saint-Victor din Marsilia. Erau apoi de partea sfântului diaconii literați Proclus, Heraclide, Filip, preotul Germanus și alți sfinți preoți, diaconi și episcopi. Dacă toți s-ar fi dus la Stejar, ar fi avut majoritatea! În rândurile lor se afla și preotul Tigrius care îl iubea pe episcop cu o iubire fără margini. Tigrius era un sclav născut pe țărmurile Tigrului. De aceea nu avea alt nume. Sclavii nu aveau permisiunea să aibă un nume. Li se dădea cel al țării de unde veneau. Toată viața sa acest Tigrius n-a dorit decât un singur lucru: să devină un om liber. Visul său era să nu

mai fie sclav. Grație unor teribile privațiuni, el a adunat ban cu ban. Aproape de sfârșitul vieții sale, Tigrius s-a putut răscumpăra de la ultimul său stăpân și să devină un om liber, un eliberat. Din ziua în care a devenit liber, Tigrius nu a încercat să facă comerț, nici să acceadă în funcțiile la care îi dădea dreptul condiția sa de om liber. Dorise libertatea ca să facă ceva mai bun: și-a oferit din toată inima libertatea sa lui Dumnezeu. Tigrius credea că era cel mai bun lucru pe care un om îl putea face cu libertatea sa: să i-o dea lui Dumnezeu. S-a făcut monah. A vrut să scape de lanțuri ca să se facă monah. Atunci l-a întâlnit Gură de Aur. Sfântul a fost uimit de credința dreaptă și neclintită a fostului sclav care dobândise libertatea după grele privațiuni pentru a o aduce apoi în dar lui Iisus. Gură de Aur l-a invitat pe Tigrius să vină alături de el și să-i fie diacon. După care l-a hirotonit preot. Un sclav, chiar eliberat, nu trebuia să primească Taina Preoției. Dar Gură de Aur știa că toți cei care aveau credință puteau să o primească, și nici unul dintre toți cei pe care îi întâlneau Gură de Aur nu avea credința lui Tigrius. Primind preoția, Tigrius a socotit-o un dar al lui Dumnezeu, căci știa că nu avea acest drept. Și îl iubea pe Gură de Aur ca pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu îi dăduse Taina Preoției prin intermediul lui Gură de Aur.

Acum, toți prietenii lui Gură de Aur erau în jurul lui, îngrijorați. În jurul reședinței episcopale, la fiecare fereastră, la fiecare poartă, la fiecare colț de casă, pe toată strada, se înghesuia mulțimea de săraci a Constantinopolului. După ce s-a răspândit vestea că se urzea condamnarea sfân-

tului ocrotitor al săracilor, mulțimea nu s-a mai îndepărtat zi și noapte nici măcar o clipă de casa sa. Când intra în biserică, Gură de Aur o găsea plină. Zi și noapte, pe toată durata procesului, biserica a fost plină. Mulțimea își aștepta sfântul ocrotitor la orice oră din zi și din noapte; în număr mare ca pentru sărbătoare. De fiecare dată când îl vedea, mulțimea îl implora pe sfânt să-și deschisă buzele și să spună câteva cuvinte. Fie și numai o frază. Cuvintele lui Gură de Aur erau pâinea săracilor.

5

Într-o zi, spre jumătatea lunii iulie, procesul a început. Gură de Aur și prietenii săi se aflau ca de obicei în încăperea mare care fusese vechea sufragerie episcopală. Paladie povestește că la un moment dat, în plină discuție, Gură de Aur a avut presentimentul primejdiei care-l aștepta și întrerupându-l pe cel care vorbea a spus: „Rugați-vă, frații mei, și, dacă-L iubiți pe Hristos, nimeni dintre voi să nu părăsească Biserica lui din pricina mea, *căci vă pot spune împreună cu Apostolul: timpul junghierii mele este aproape, lupta cea bună am luptat, alergarea mea s-a încheiat. Îl cunosc pe satan și cursele sale. Satan nu mai poate îndura războaiele pe care le-am dus cu el prin învățăturile mele. Dumnezeu să aibă milă de mine! Voi, frații mei, pomeniți-mă în rugăciunile voastre.*”

A urmat o tăcere solemnă. Apoi s-au auzit plânsetele unora din cei prezenți. După care toți au

început să plângă. Unii sufocați de lacrimi au vrut să se ridice, să plece să plângă altundeva fiindcă hohotele li se urcau în gât. Cuvintele sfântului erau clare și limpezi. Sfântul Gură de Aur simțise că va muri. Și și-a luat rămas-bun de la prietenii săi. De altfel în oraș circula zvonul că asasinarea sfântului fusese deja decisă și aprobată de împărat. „Sfântul Gură de Aur va fi decapitat cu securea pentru crima de răzvrătire și ultragiu la adresa împărătesei Eudoxia.” Se spunea că ședința sinodului deschis în acea zi nu era decât o formalitate. Sentința fusese deja pronunțată. Toți prietenii sfântului aflaseră această veste. Dar auzind acum cuvintele de despărțire și de rămas-bun chiar din gura sfântului, au izbucnit în hohote.

Paladie spune că plânsetele înăbușite ale celor care îl înconjurau pe Gură de Aur semănau „cu zumzăitul albinelor neliniștite în jurul stupului lor”.

„Nu plecați, le-a spus Gură de Aur celor care se îndreptau spre poartă. Rămâneți, frații mei. Așezați-vă și încetați să plângeți de teamă că mă veți întrista și mai mult. V-am spus și vă repet mereu: *Hristos este viața mea și moartea îmi este câștig.*”

„Dacă plângem, a spus unul din episcopi, e pentru că ne vedem orfani, pentru că vedem Biserica văduvă, legile sfinte tulburate; ambiția, necredincioșia triumfând, săracii abandonați, poporul fără învățătură.”

Gură de Aur avea un gest al său atunci când voia să pună capăt unei discuții. Sfinții au gesturile lor caracteristice ca toți oamenii. Cu arătătorul mâinii drepte lovea palma mâinii stângi, gest care însemna „destul cu pălăvrăgeala”.

Apoi le-a spus celor prezenți: „Nu subscrieți, dar cooperați cu urmașul meu. Cooperați ca să nu se facă schismă.” Acesta era ultima grijă a lui Gură de Aur: ca după moartea sa prietenii săi să nu se despartă de adevărata Biserică, de Biserica apostolilor. Pentru aceasta ei trebuiau să colaboreze cu orice episcop ar fi venit după el.

În acest timp, a intrat în sală slujitorul Eutropius. Eutropius era slujitorul episcopului. Era un adolescent credincios sfântului și delicat ca o fecioară. Avea obraji palizi, dar cum tocmai plânse, fața sa era toată roșie. Eutropius a anunțat cu vocea strânsă de emoție că doi preoți străini tocmai sosiseră și voiau să-i vorbească episcopului personal.

Gură de Aur a înțeles că nou-veniții erau trimișii sinodului. A poruncit să fie lăsați să intre. Și Eutropius i-a introdus pe străini.

6

Prietenii sfântului îi priveau pe cei sosiți. Nimeni nu-i cunoștea. Erau două figuri străine. Purtau haine preoțești. Gură de Aur i-a întrebat ce rang aveau în Biserică. Străinii au răspuns: „Suntem episcopi.”

Și s-au prezentat. Unul dintre ei se numea Dioscor. Celălalt, Pavel. Amândoi erau foarte tineri. Abia fuseseră hirotoniți episcopi. Amândoi erau din Lidia.

„Suntem doar purtătorii unei scrisori pentru dumneavoastră. Permiteți să fie citită”, a spus unul dintre cei doi episcopi.

Gură de Aur făcu un gest de aprobare. Episcopul a început să citească: „Sfântul sinod adunat la Stejar, lui Ioan...”

Prietenii lui Gură de Aur au înțeles ce va urma. Chiar și adresarea era o provocare. Era scris: „lui Ioan” fără nici un titlu, fără calitatea de episcop. „Sfântul sinod adunat la Stejar, lui Ioan: Am primit împotriva ta o jalbă de acuzare denunțând o *infinitate de crime de care ești făcut vinovat*. Îți poruncim să compari aici, înaintea noastră, aducându-i cu tine pe preoții Serapion și Tigrius, căci avem nevoie de ei.”

7

Episcopii prieteni ai sfântului au redactat o scrisoare de răspuns sinodului și au semnat-o toți. Gură de Aur a redactat o scrisoare personală la adresa lui Teofil care prezida acest sinod. În cele două scrisori sinodul era avizat că Gură de Aur nu accepta să compare înaintea lui, pentru că sinodul constituit ilegal din dușmani personali și declarați ai sfântului era contrar canoanelor și avea loc într-un teritoriu străin diecezei. Aceste două scrisori au fost trimise prin trei episcopi și doi preoți. Episcopii purtători ai misivelor se numeau Lipinius, Demetrius și Eulysius, iar preoții, Germanus și Severus. Au plecat de îndată. Când au ajuns la Stejar, sinodul era în plină sesiune. Cei trei episcopi purtători de misive s-au prezentat în fața sfinților părinți și înaintea lui Teofil. Sosirea lor a provocat furia episcopilor. Membrii sinodului și-au părăsit locurile și s-au

repezit cu pumnii înainte asupra celor trei mesageri. Trimișii lui Gură de Aur au fost trântiți la pământ de membrii sinodului în plină sală de ședințe. Hainele le-au fost rupte în bucăți. Au fost dezbrăcați și acoperiți de sânge. Unul din episcopi, membru al sinodului, a pregătit o surpriză: a adus la ședință o funie pentru a fi trecută peste gâtul lui Gură de Aur. Era o funie lungă, ca cele folosite pentru prinderea cailor sălbatici. Acest membru al sinodului voia să arunce de la locul său funia în jurul gâtului lui Gură de Aur, când acesta va apărea în fața lor. Furios că nu-l vede apărând pe Gură de Aur pentru a-i putea pune „funia de gât”, acest membru al sinodului s-a folosit de ea pentru a-l lega pe unul din purtătorii scrisorii. După ce a fost legat gol și acoperit de sânge, trimisul lui Gură de Aur a fost târât afară din sala de ședințe de toți membrii sinodului. Apoi sfinții membri ai sinodului l-au pus pe purtătorul scrisorii într-o barcă pe care au lăsat-o să plutească în derivă pe mare. Ceilalți doi au fost târați și ei în stradă, dezbrăcați de veșminte și bătuți. Era prima activitate a sinodului de la Stejar condus de Teofil al Alexandriei.

8

În timp ce trimișii lui Gură de Aur erau dezbrăcați și bătuți de sinodul de la Stejar, sfântul a primit vizita unui notar imperial care i-a prezentat și el o somație ca să apară în fața sfatului judecătorilor. Împăratul recunoștea deci validitatea sinodului reunit pentru a-l judeca pe Teofil dar

care îl judeca acum pe Gură de Aur. După notarul imperial a sosit o a treia somație, adusă de doi monahi. În cursul aceleiași zile, Gură de Aur a fost convocat prin trei somații. A refuzat însă categoric să compare înaintea unui sinod ilegal. După ce i-a maltratat pe trimișii sfântului, văzând că acesta nu se prezenta, membrii sinodului au început să-l judece în absență. Nici acest fapt nu era legal, dar împăratul dăduse o autorizație specială de procedură în absență. Patriarhul Fotie a adunat mai târziu cu grijă documentele având legătură cu acuzațiile aduse împotriva lui Gură de Aur la acest sinod, ca și procesele verbale ale dezbaterilor. Gură de Aur era acuzat de douăzeci și nouă de nelegiuiri bisericești și politice. Pentru aceste douăzeci și nouă de fărădelegi, sinodul de Stejar l-a judecat în afara prezenței sale. Viața sfântului a fost cercetată încă din copilăria sa, așa cum e cercetată viața criminalilor. În ciuda îndârjirii lor, Teofil și prietenii săi nu au găsit nici o umbră în trecutul sfântului. Fiul Antuzei avea o viață ireproșabilă. I s-au descoperit însă douăzeci și nouă de fărădelegi săvârșite mai târziu. Membrii sinodului au lucrat mult timp pentru a le descoperi. În prima zi, când i-au maltratat pe trimișii lui Gură de Aur, nu erau decât treizeci și șase de membri. La sfârșit erau patruzeci și șase. Erau aduși neîncetat și alții. Pretutindeni unde se descoperea un dușman al lui Gură de Aur, era chemat pentru a deveni membru al sinodului. Printre cele douăzeci și nouă de fărădelegi pentru care a fost judecat și condamnat Gură de Aur era și fărădelegea de a-l fi preoțit pe părintele Tigrius, fostul sclav răscumpărat, care-și câștigase

libertatea pentru a i-o dăruia Domnului devenind monah.

Gură de Aur era acuzat că făcea baie singur. La această acuzație nu putea răspunde nimic. Sfântul făcea băi, și atunci prefera să rămână singur. A făcut asta până la sfârșitul zilelor sale. Trupul îi era descărn timer, nu era decât piele și oase, era mic și slab, dar nu mirosea niciodată urât. L-au acuzat de narcisism. Apoi Gură de Aur era acuzat că mănâncă bomboane de miere. Această acuzație era exactă și ea. Desigur, sfântului îi plăceau bomboanele. După moartea lui Gură de Aur, sinoadele care au înscris numele său în calendar știau și ele că sfântul mânca bomboane. Dar Biserica a considerat că un atlet al lui Hristos și un martir poate figura în calendar chiar dacă în decursul vieții sale pământești i-a plăcut din când în când să mănânce o bomboană. Nu era o mare crimă. Chiar cu un atare defect poți să intri în calendar. Sfinții judecători de la Stejar l-au condamnat însă și pentru bomboane, pentru că le mânca îndeosebi după Împărtășanie pentru ca nici o părticică din Sfânta Taină să nu rămână în gura sa. Pe de altă parte, bomboanele erau de miere, și el, care vorbea adesea ore întregi fără întrerupere, simțea nevoia să pună în gură din timp în timp o pastilă de miere, ca să nu i se usuce gâtul.

Gură de Aur a fost acuzat apoi că doarme cu femeii. Era acuzația cea mai infamă. El, al cărui trup era uscat de posturi, de lipsa somnului și de asceză, putea fi acuzat de orice, în afară de erotism. Dar sfinții de la Stejar l-au condamnat și pentru aceasta. Această acuzație l-a durut cel mai

mult pe Gură de Aur. Într-o scrisoare adresată mult mai târziu lui Chiriac, el spune:

„Ei (judecătorii de la Stejar) spun și că am dormit cu o femeie. *Dezbrăcați-mi trupul și veți vedea starea jalnică a membrelor mele*”⁷³.

Sinodul de la Stejar l-a judecat și condamnat pe Gură de Aur și pentru că lua masa singur și pentru că, în zilele când avea dureri mari de stomac sau când era foarte cald, pune a două picături de vin medicinal în apa pe care o bea. Printre cele douăzeci și nouă de nelegiuiri comise de sfânt figura și crima de a nu-și împături hainele preoțești cu destulă grijă. Au fost aduși martori oculari care au declarat că l-au văzut pe sfânt că nu aranja cum trebuie veșmintele.

Ținând cont de toate aceste crime, sinodul l-a condamnat pe Gură de Aur.

Sinodul a adunat și mărturii pentru a dovedi că Gură de Aur s-a făcut vinovat de crimă de lezmaiestate.

Iată scrisoarea pe care sinodul de la Stejar a prezentat-o împăratului: „Având în vedere că Ioan, acuzat de anumite crime, simțindu-se vinovat a refuzat să vină să se justifice înaintea noastră și că, în acest caz, legile canonice prevăd depunerea, noi l-am depus. *Întrucât însă jalbele de acuzare conțin pe lângă nelegiuirile bisericesti și pe cea de lezmaiestate, revine milostivirii voastre să porunciți pedepsirea vinovatului, pentru ca o crimă atât de mare să nu rămână nepedepsită. Cât despre noi, nu este al nostru să o cunoaștem.*”

⁷³ Scrisoarea 125 către episcopul Chiriac.

După ce l-au condamnat pe Gură de Aur, preasfințiții judecători de la Stejar au cerut să fie aduși „frații lungi”. Procesul lor a durat foarte puțin. Majoritatea fraților din Nitria erau morți. Șeful lor Ammoniu murise și el. Unii dintre ei au fost aduși pe targă. Au fost obligați să vină înaintea lui Teofil și a celor patruzeci și cinci de episcopi și să rostească fraza următoare:

„Dacă v-am greșit, ne pocăim și vă cerem iertare.” Atâta tot. Odată această formalitate terminată, sinodul aștepta execuția lui Gură de Aur. Activitatea sinodului de la Stejar luase sfârșit.

X

1

Reacția împăratului Arcadius când a primit sentința care-l condamnă pe Gură de Aur a fost o surpriză pentru anturajul său. Împăratul, care de la moartea lui Eutropius semna cu ochii de jumătate închiși fără să citească tot ceea ce îi cerea Eudoxia să semneze, a deschis mari amândoi ochii. Împăratul a văzut clar sentința sinodului de la Stejar și tremura. Cu ochii mari deschiși și cu o voință pe care nimeni nu i-o bănuia, împăratul a refuzat categoric să-l condamne la moarte pe sfânt. Eudoxia a fost stupefiată când a văzut că soțul său lua poziție. Și cât de mare nu i-a fost surpriza sa când împăratul i-a declarat cu aceeași voință că nu-l va trimite pe Gură de Aur în exil. E adevărat, sinodul îl condamnase la aceasta, dar sinodul nu-l putea trimite fără ordinul împăratului. Și el, împăratul Arcadius, nu voia să-și ofere brațul ca această sentință infamă a egiptenilor și invidioșilor să fie executată.

În ciuda insistenței Eudoxiei, împăratul a refuzat să-l exileze pe sfânt. Mai mult, Arcadius a dat ordinul categoric să nu se facă nici o violență împotriva sfântului episcop. Acest ordin fiind dat

celor care îl înconjurau într-un mod foarte clar, Arcadius a închis pe jumătate ochii și a continuat să somnoleze.

2

Dacă se ținea seama de hotărârea sinodului de la Stejar, Gură de Aur nu mai era episcop. Ar fi trebuit să plece în exil. Să lase totul. Îndată după pronunțarea sentinței și fără să mai aștepte ordinul împăratului, Eudoxia a și trimis un ofițer al palatului să-l anunțe pe Gură de Aur că trebuia să se pregătească de plecare și că trebuia să plece de bunăvoie în exil.

Gură de Aur l-a primit pe mesagerul imperial și i-a răspuns categoric că nu va pleca. Ofițerul, care nu avea altă misiune decât să-l informeze pe sfânt, s-a retras. A anunțat-o pe împărăteasă că sfântul refuza să plece. Împărăteasa, care nu voia să-l violenteze pe sfânt fără aprobarea soțului său, a încercat o altă modalitate. Aproape în fiecare oră trimitea un ofițer la palatul episcopal pentru a-l invita pe Gură de Aur să plece. Spera că la sfârșit, obosit de atâtea invitații, sfântul își va face bagajele și va pleca. Dar, de fiecare dată, episcopul era și mai categoric în răspunsul său.

În tot acest timp, Gură de Aur se ocupa de problemele sale bisericești ca și cum sinodul de la Stejar nici măcar nu existase și ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dar mulțimea din Constantinopol era adunată în jurul casei sale. Biserica Sfânta Sofia era plină. Fiecare cetățean al Constantinopolului se simțea obligat să apere cu pro-

priul său trup viața lui Gură de Aur. Mulțimea stătea de pază zi și noapte. Nu doar în jurul casei lui Gură de Aur. Veghea în tot orașul. Iubirea lui Gură de Aur pentru mulțime era împărtășită. Sfântul îi iubea pe săraci pentru că, după cuvântul lui Iisus, ca să fii creștin trebuie mai întâi să fii sărac. Adevărații creștini sunt săracii. De aceea sfântul îi iubea; pentru că un sfânt iubește virtutea. Le spunea de mii de ori:

„Eliberat de legăturile care fac din cel bogat un sclav mai degrabă decât un stăpân al pământului, săracul este leul care suflă foc pe nări. Ridicat deasupra lucrurilor lumii, nu este nimic ce săracul să nu întreprindă și să nu execute pentru binele Bisericii.” Sărăcia e prima condiție a virtuții și a credinței. Gură de Aur iubea cu pasiune săracii, iar săracii îl iubeau cu pasiune pe ocrotitorul lor. De această dată, săracii luaseră în mâinile lor apărarea sfântului. Și erau numeroși. Săracii erau hotărâți să nu dea înapoi, să nu precupețească nimic, nici măcar propria lor viață, pentru a-l apăra pe sfânt. Gură de Aur i-a invitat pe credincioșii săi să rămână calmi. Pentru moment mulțimea era calmă. Dar nimeni nu rămânea acasă. Toți erau pe străzi. Din când în când poporul pleca în procesiuni, cântând cântece religioase de-a lungul străzilor. Uneori poporul începea să strige: „Vrem un sinod care să facă dreptate sfântului nostru episcop.” Apoi, mulțimea continua să intoneze imne de slavă Domnului defilând prin oraș zi și noapte.

Trei zile trecuseră de la pronunțarea sentinței de depunere și de pedepsire a lui Gură de Aur, dar în tot acest interval de timp nu s-a întâmplat nimic. Totul era ca înainte. A treia zi, Gură de Aur a urcat în amvon și s-a adresat mulțimii de credincioși care-l implorau să vorbească și să nu-l lase în această așteptare apăsătoare. Și Gură de Aur le-a spus:

„Amenințările lumii le calc în picioare; de promisiunile ei îmi bat joc. Nu mi-e teamă de sărăcie... moartea nu mă face să tremur, nu doresc să trăiesc decât pentru sporirea voastră în bine.” Și sfântul a mai spus mulțimii: *„Nimeni nu ne va putea despărți... Sufăr toate acestea din iubire pentru voi... Și ce nu aș suferi pentru voi?... Aici e patria mea și familia mea, voi sunteți frații mei și copiii mei, împreună formăm un singur trup. Voi sunteți lumina mea, o lumină mai dulce decât cea a soarelui... Iubirea voastră îmi împletește o cunună pentru veacurile ce vor veni... vă spun aceste lucruri la ureche: Cine va putea închipui o mai binevoitoare atenție decât a voastră? Ați vegheat atât de multe zile, și nimic nu v-a putut mișca, nici lungimea timpului, nici frica, nici amenințările.”*

Cuvintele de iubire rostite de Gură de Aur au făcut se freamete mulțimea; au făcut-o să aplaude, să plângă, să strige. Mulțimea i-a jurat sfântului credință veșnică până la moarte și dincolo de moarte. Gură de Aur le-a spus în acest discurs că nimic nu-i va putea despărți. Iar ei au promis, la rândul lor, că nu se vor despărți de el niciodată.

Acest discurs al lui Gură de Aur e cunoscut sub titlul de *Omilie înainte de plecarea în exil*. Vorbind de evenimentele rușinoase care s-au desfășurat cu prilejul sinodului de la Stejar, Gură de Aur folosește un joc de cuvinte. În greacă, *eudoxia* înseamnă *onoare*, *adoxia* înseamnă *contrarul onoarei, dezonoarea*.

Sinodul de la Stejar, spune Gură de Aur, a fost o *adoxia*. Sentința dată de sinod a fost o *adoxia*. Conduita lui Teofil și a episcopilor egipteni a fost de asemenea o *adoxia*. Relele tratamente aduse preoților de judecătorii lui Teofil au fost o *adoxia*. De fiecare dată când rostea cuvântul *adoxia*, Gură de Aur o făcea în așa fel încât ai fi spus că rostea numele împărătesei Eudoxia. Infamia, *adoxia*, era împărăteasa. Adevăratul nume ale împărătesei nu era Eudoxia, ci Adoxia.

A doua zi după ce a fost rostit acest discurs insolent, ofițerii imperiali care s-au prezentat înaintea lui Gură de Aur nu i-au mai spus ca mai înainte să-și facă bagajele și să plece. De această dată i-au arătat ordinul scris care îi obliga să folosească forța, dacă sfântul refuza să plece în exil.

Gură de Aur a chibzuit o clipă. Dacă rezista, treptele casei sale, treptele bisericii vor fi roșii de sânge. Mulțimea nu aștepta decât un semn pentru a se opune soldaților. Gură de Aur le-a răspuns soldaților că accepta să plece, dar cu o singură condiție: să i se dea posibilitatea să părăsească casa fără să fie văzut de mulțime. Căci dacă mulțimea ar vedea că sfântul era arestat, s-ar fi vărsat sânge. Și sfântul nu voia să curgă sânge. Sfântul voia să plece în exil, dar fără ca poporul să-și

verse sângele pentru el, pentru că el „murea cu fiecare om care murea”.

Ofițerii au așteptat ca Gură de Aur să-și părăsească reședința în secret. Fără să fie văzut de nimeni.

4

Plecarea lui Gură de Aur a avut loc noaptea. Pentru că toate ferestrele și toate străzile vecine erau păzite de mulțimea care aștepta să ia apărarea sfântului episcop, el a ieșit printr-un tunel care ieșea într-un cartier situat în afara orașului. Străbătând acest tunel, Gură de Aur a fost însoțit de doi „curioși”, de doi polițiști în civil. Uniformele ar fi atras atenția mulțimii. Și s-ar fi dat alarma. În ciuda acestor precauții și în ciuda nopții, de îndată ce a ieșit din tunel în cartierul de la marginea Constantinopolului însoțit de cei doi „curioși”, Gură de Aur a fost recunoscut de primii trecători. Și s-a dat alarma. Poporul a fost prevenit. Mulțimea voia să-i linșeze pe „curioși”. Gură de Aur a luat însă apărarea „curioșilor” și abia s-a eliberat din grupul de cetățeni care căutau să-l oprească și să-l apere cu trupurile lor. A ajuns în port. Acolo se aflau soldați în uniformă. Și ofițeri în uniformă. Și trimișii împărătesei în uniformă. Gură de Aur a fost imbarcat pe nava care-l aștepta și care a pornit în grabă spre locul de exil.

5

Vestea ridicării lui Gură de Aur și a plecării sale în exil s-a răspândit cu viteza fulgerului. Ora era târzie. Era întuneric. Totuși, toată populația Constantinopolului a ieșit în stradă. Mulțimea s-a împărțit în trei grupe. Nimeni nu comanda. Însă primul grup format îndeosebi din bărbați a desprins bărcile de pe țărm. Toate bărcile existente au ieșit pe mare. În aceste bărci se aflau bărbați cu torțe aprinse și care încercau să ajungă nava care-l transporta pe episcop. Marea era acoperită de lumini. Toată noaptea aceste bărci au străbătut apa și l-au căutat pe sfântul prizonier.

Al doilea grup de cetățeni a ocupat toate bisericile. Mulțimea știa că fusese luat apărătorul bisericilor. Și s-a constituit în apărătoare a bisericilor, fie că era vorba de biserica Sfânta Sofia sau de altele. Restul populației n-a mai părăsit străzile. Purtând lumânări aprinse, în procesiune, mulțimea a rătăcit toată noaptea pe străzile Constantinopolului „copleșită de durere”, cântând litanii. Nu s-a semnalat nici un act de violență. Dar atmosfera era încărcată. Se putea bănuși că focul va izbucni undeva, pentru că durerea mulțimii, după ridicarea sfântului, era foarte mare. Constantinopolul suferea până la ultimul om ca și cum s-ar fi anunțat o mare catastrofă.

6

A doua zi după plecare sfântului în exil, Teofil și episcopii egipteni care l-au condamnat s-au

prezentat la palat și au „implorat ajutorul brațului statului” pentru a-l instala pe noul episcop și pe noii preoți. Eudoxia a poruncit să se pună la dispoziția faraonului creștin Teofil armată și poliție pentru a ocupa bisericile și a-i instala pe noii prelați.

De această dată mulțimea și-a pierdut răbdarea. Când egiptenii au apărut în fruntea trupelor pentru a lua în stăpânire bisericile, mulțimea s-a opus. Bisericele erau pline de oameni, de credincioșii lui Gură de Aur.

Aceștia s-au baricadat și au hotărât să moară mai degrabă decât să-i lase pe uzurpatori să intre în locurile sfinte. Teofil avea o îndelungată experiență în materie de asalturi ale bisericilor. Avea și autorizația Eudoxiei. Avea poliția și armata. A procedat cu bisericile și cu populația Constantinopolului așa cum a procedat cu monahii din Nitria. Soldații aveau ordinul să acționeze fără nici un menajament. Cronicarul Zosim povestește că era de ajuns ca un cetățean să fie îmbrăcat în negru pentru a fi ucis de soldații împărătesei. E o exagerare, dar încleștări sângeroase au avut loc cu siguranță.

În cursul aceleiași nopți, în timp ce cadavrele zăceau încă în biserici și pe străzi, iar soldații continuau încă vânătoria creștinilor credincioși episcopului prin cartierele orașului, pământul a început să se cutremure. Constantinopolul e zguduit de dese cutremure de pământ. Oamenii erau obișnuiți. Dar în noaptea aceea cutremurul a fost atât de puternic încât patul împărătesei s-a răsturnat și Eudoxia a fost aruncată la pământ. Împărăteasa s-a ridicat înspăimântată. A alergat la

soțul său, a căzut în genunchi și l-a implorat să-l cheme înapoi pe Gură de Aur. Eudoxia credea că îi venise ceasul de pe urmă. Cu părul despletit, în genunchi i-a spus lui Arcadius:

„Omul pe care l-am alungat este un drept și Dumnezeu îl răzbună. Dacă vreți să vă păstrați imperiul, chemați-l neîntârziat înapoi.”

Arcadius a răspuns că nu el l-a alungat pe Gură de Aur. Împărăteasa și egiptenii l-au exilat. Împăratul Arcadius avea conștiința împăcată. Dormea în momentul în care fusese dat ordinul de exil. Nu era vinovat de nimic!

Împăratul i-a spus Eudoxiei că dacă voia să-l cheme pe Gură de Aur nu avea decât să o facă. El nu se opunea. Și împăratul a adormit la loc.

7

Eudoxia a scris — cu mâna ei — în noaptea aceea următoarea scrisoare adresată lui Gură de Aur.

„O implor pe sfinția ta să nu creadă că am luat parte la lucrurile care s-au petrecut cu tine. Sunt nevinovată de sângele tău. Oamenii răi și corupți au urzit un complot împotriva ta. Dumnezeu îmi este martor de adevărul cuvintelor mele ca și de lacrimile pe care I le aduc jertfă.”

Scrisoarea a fost încredințată unui aghiotant care a primit ordinul să o înmâneze chiar în mâinile lui Gură de Aur. Sfântul debarcase în localitatea Hieron, nu departe de Constantinopol. Hieron era prima etapă pe drumul exilului. Acolo ar fi trebuit să-l găsească scrisoarea împărătesei și implorarea ei ca să revină, să ierte și să-și reia postul de episcop și de păstor.

Gură de Aur nu era însă la Hieron. Ofițerul purtător al scrisorii împărătesei l-a căutat peste tot și nu l-a găsit. Sfântul dispăruse. S-a apelat la poliție, armată, la funcționarii locali care au cercetat până în zori toată regiunea, metru cu metru fără a da de urma sfântului. Neliniștită că ofițerul care trebuia să-l aducă înapoi pe sfânt nu dădea semne de viață, împărăteasa a trimis în grabă un al doilea aghiotant la Hieron. Acesta a început să-l caute pe Gură de Aur împreună cu primul trimis imperial. În acest timp Constantinopol era neliniștit. Oamenii se temeau ca sfântul să nu fi fost asasinat. Poporul s-a urcat în bărci și a plecat în căutarea sfântului. Al treilea delegat imperial a plecat la rândul său. Nici urmă de sfânt, nicăieri. Eudoxia era copleșită de disperare. Poporul era în fierbere. Poporul își manifesta deschis ostilitatea față de împărăteasă, care era acuzată că l-a ucis pe episcop și se preface acum că-l caută ca să înșele poporul. Dar împărăteasa îl căuta sincer și cu aceeași neliniște ca toți cetățenii Constantinopolului.

„Curioșii” imperial trimiși la fața locului au reușit în cele din urmă să descopere unde anume se afla Gură de Aur. S-au dus acolo și i-au transmis rugămințile împărătesei de a reveni la Constantinopol și de a ierta totul. Dar episcopul era neîncrezător. Fusesse debarcat la Hieron în cursul nopții. Văzându-se pe acest țărm aproape pustiu a bănuț că polițiștii vor să-l asasineze și profitând de întuneric a dispărut de sub ochii lor. A făcut pe jos drumul până la vila unui prieten,

la Proenetos, unde se ascundea în acel moment. Nu credea în sinceritatea invitației formulate de împărăteasă. Credea că polițiștii voiau să-l atragă într-o capcană. Numai atunci când împărăteasa l-a trimis pe primul său eunuc Brisson, care era un prieten al lui Gură de Aur, sfântul a dat crezare promisiunilor făcute și a acceptat să se întoarcă.

Noua întoarcere a lui Gură de Aur a produs un adevărat delir în Constantinopol. Pe toate străzile oamenii intonau cânturi de bucurie și aduceau mulțumiri Domnului. O parte din locuitori s-a dus înaintea sfântului pentru a-l escorta cu bărcile lor. O altă parte a început să-l caute pe Teofil și pe egiptenii care făcuseră parte din sinod ca să-i arunce în mare. Văzând că tot răul pe care s-a străduit să-l facă pentru a se descotorosi de Sfântul Gură de Aur fusese în zadar, Teofil nu mai avea acum decât o singură preocupare: să-și salveze viața. Cu multă greutate a reușit să găsească o navă veche și să se îmbarce într-un port izolat cu toți egiptenii săi pentru a nu fi făcut bucăți de mulțime. În timp ce faraonul creștin se îndepărta de Constantinopol fericit că și-a salvat viața și jurând să nu mai pună niciodată piciorul în oraș, mulțimea se adunase în portul cartierului Nariana unde sfântul trebuia să debarce. Gură de Aur a fost ridicat pe sus de mulțime. A fost dus la catedrală. Mulțimea l-a pus în tron și l-a rugat să vorbească.

Mulțimea plângea de bucurie și fiecare voia să atingă cu mâna sa trupul lui Gură de Aur pentru

a se convinge de prezența sa. Și, în același timp, îl implorau să nu păstreze tăcerea. Să le spună ceva. Să le vorbească. Și toți oamenii plâneau de bucurie. Gură de Aur era emoționat și el. Le-a povestit ce i s-a întâmplat, apoi s-a adresat popoului ca unei iubite.

„O, generozitatea turmei mele! În absența păstorului său a pus lupii pe fugă. O, frumusețe, sau mai degrabă, curăție a miresei. În absența mirelui i-a ținut pe corupători la distanță. Și așa a strălucit adevărata ei frumusețe, așa a strălucit înțelepciunea sa. Cum i-ai alungat tu pe adulteri? Prin măreția curăției tale... Unde sunt ei acum? În întuneric. Unde suntem noi? În bucurie. Împărații sunt cu noi. Cu noi sunt oamenii puterii.”

Eudoxia și Arcadius erau alături de popor, din nou credincioși lui Gură de Aur. Dar această împăcare era prea frumoasă ca să dureze mult timp.

Reluându-și funcțiile episcopale, Gură de Aur i-a cerut împăratului să convoace un nou sinod, unul adevărat, care să se pronunțe asupra acuzațiilor aduse împotriva lui de sinodul de la Stejar. Împăratul și Eudoxia i-au promis-o. Insulte proferate împotriva sfântului trebuiau șterse. Data acestui sinod n-a fost fixată imediat, pentru că Imperiul Roman de Răsărit avea o altă preocupare urgentă și care reclama întreaga sa atenție. Imperiul păstrase anumite obiceiuri din vremea în care era încă păgân. Astfel statuile imperiale aveau un caracter sacru pentru că îl reprezentau pe „Unsul lui Dumnezeu”. Era un vestigiu creștinat al vechiului cult imperial. Pentru că a spart câteva statui, Antiohia ar fi fost rasă până la temelii dacă Gură de Aur, ajutat de asceți, n-ar fi salvat-o. Soția, copiii, părinții împăratului erau venerați și ei, dar nu prin statui. Eudoxia se simțea ofensată. Ea cerea să-i fieenerate statuile. Pretindea un cult egal cu cel al soțului ei. Imperiul Roman de Răsărit a considerat cererea Eudoxiei o calamitate. Niciodată nu s-a văzut ceva

asemănător în toată istoria glorioasă a imperiului. Eudoxia a insistat cu încăpățănare și poate avea dreptate. Soțul său nu știa nimic din tot ceea ce se petrecea în imperiu și dormita. Ea, Eudoxia, era cea care conducea efectiv atât pe soțul ei, cât și tot imperiul; o zeitate secundară în cele din urmă. Din acest punct de vedere Eudoxia avea dreptate. Senatul a apreciat și el justetea cererii sale și a declarat-o egală soțului ei și tuturor împăraților din istoria romană. Eudoxia avea dreptul să fie venerată după modelul celorlalți împărați, și nu doar ea, ci și statuile ei.

Așa cum muritoarele de rând își comandă cât mai multe haine cu puțință când le pică o sumă de bani pe care nu contau, tot așa și Eudoxia după ce a fost declarată zeiță și-a comandat statui. Le-a comandat la cei mai mari sculptori ai epocii, ca și cum și-ar fi comandat rochii la cei mai mari croitori. Stă în firea femeii, iar Eudoxia era femeie. Și pentru că nu era doar femeie, ci și zeiță, Eudoxia nu și-a comandat rochii, ci statui.

Statui pe care toți cetățenii erau obligați să le adore și înaintea cărora trebuiau să depună flori și ofrande. Statui care erau opera celor mai mari meștri și pentru care se foloseau materialele cele mai scumpe: statui în marmură, în bronz, în aur, în argint. Și acesta este un comportament de femeie. O femeie visează să aibă rochii din toate modelele care se poartă.

Fiecare oraș trebuia să posede cel puțin o efigie a împărătesei. Constantinopolul trebuia să aibă și el una, mai înaltă și mai costisitoare decât cele ale altor orașe. De aici a venit noua ceartă dintre Eudoxia și Gură de Aur.

Pentru a ridica statuia împărătesei a fost aleasă piața principală a Constantinopolului. Era piața cea mai vastă a orașului. Statuia trebuia să se ridice în fața catedralei lui Gură de Aur.

Gură de Aur era un sfânt milostiv, indulgent. Nu era de acord cu cultul statuilor imperiale, dar nu putea schimba singur totul dintr-o dată. Știa că pe viitor cultele păgâne vor fi abolite. În omiliile sale el îi pregătea pe credincioși să devină adevărați creștini, le cerea împăraților, dacă erau creștini, să nu mai pretindă să fie adorați ca zeii, iar creștinilor să nu mai adore statuile imperiale.

Pe moment el vedea că statuia de argint a Eudoxiei se ridica exact în fața bisericii. Eudoxia era reprezentată cu însemnele sale de împărăteasă într-o atitudine de comandant. Această statuie de argint se ridica pe o coloană de porfir. Deși foarte înalte, statuia și coloana care o purta erau puse un imens soclu de marmoră. În acest fel, statuia Eudoxiei domina biserica Sfânta Sofia și palatul imperial ca și întreg orașul. Pentru inaugurarea ei s-au organizat ceremoniile care se derulau de obicei la inaugurarea statuii unui împărat roman. În cadrul lor se executau dansuri, cântece, spectacole de toate felurile, coruri, fanfare, orchestre, adică tot ceea ce se putea imagina în materie de spectacol. Repetițiile au început o dată cu ridicarea statuii. Erau luptători, acrobați, dansatori, actori. Toată această lume venea să repete. Locul din fața bisericii Sfânta Sofia era plin de oameni și zumzăia de zgomotul pe care îl făceau. Gură de Aur n-ar fi vrut să se amestece.

El ura spectacolele, dar nu voia să o provoace din nou pe împărăteasă. Un sfânt e un om delicat. Care iartă totul. Zgomotul pe care-l făceau artiștii, dansatorii, muzica, corurile, strigătele ce însoțeau luptele erau însă atât de puternice încât pătrundeau în biserică, iar sfântul nu mai putea sluji. La mijlocul unei rugăciuni se auzea vocea unei actrițe; în timp ce credincioșii erau în genunchi se auzea muzică de dans. Gură de Aur a considerat că aceste ofense trebuie să înceteze. S-a adresat prefectului și i-a expus situația.

Prefectul i-a răspuns în acești termeni: „Nu este oare acesta obiceiul imemorial? Oare pentru preavenerata noastră împărăteasă Eudoxia ar trebui să facem mai puțin decât s-a făcut pentru toți cezarii și să pedepsim entuziasmul pe care supușii îl arată față de suverana lor?”

Prefectul i-a spus Eudoxiei că Gură de Aur cerea poporului să nu-și manifeste bucuria cu ocazia inaugurării minunatei sale statui. De comun acord cu Eudoxia, prefectul a ordonat pentru a doua zi festivități încă și mai entuziaste. În plus, a ordonat să se dea și de băut poporului. Să fie și mai multă muzică. Și dans mai mult. Gură de Aur a fost obligat să răspundă la această provocare prin singurul mijloc pe care îl avea: omilia. A ținut o predică în care a spus tot ce credea despre statui, despre persoanele care comandau statui, despre festivitățile păgâne cerute de împărăteasă pentru inaugurarea efigiei sale și a terminat cu un citat din Biblie, comparând-o pe Eudoxia cu Salomeea. Gură de Aur a spus poporului că știa bine că după acest discurs Salomeea (adică Eudoxia) va cere capul lui Ioan, nu capul

lui Ioan Botezătorul, ci pe cel al lui Ioan Gură de Aur. El însă nu se temea de moarte. Era de datoria lui să înfiereze păcatul. Ceea ce se petrecea din cauza acestei statui în fața porții bisericii era un scandal, era un lucru de iad; un amestec de păcate care supărau cerul.

3

Gură de Aur nu s-a înșelat. Începând chiar de a doua zi Eudoxia a făcut toate cele necesare pentru a lua capul lui Ioan Gură de Aur. Exact cum făcuse Salomeea pentru a obține capul celui-lalt Ioan, al Sfântului Ioan Botezătorul.

Eudoxia i-a invitat de urgență la Constantinopol pe toți episcopii care-l condamnaseră pe Gură de Aur; știa însă că un singur om era maestru în arta lichidărilor: Teofil al Alexandriei. Faraonului creștin i-a fost trimisă o scrisoare lungă implorându-l să revină la Constantinopol pentru a-l judeca pe Gură de Aur. În această scrisoare Eudoxia i-a jurat că de această dată nu va mai fi un suflet slab și nu-l va mai chema înapoi pe Gură de Aur, cum a făcut-o prima dată. Îi cerea lui Teofil să vină să tranșeze în felul lui „cazul Gură de Aur”. Altfel spus, să procedeze la lichidarea sa. Pretextul de convocare a unui nou sinod era deja găsit. Îl cerea însuși Gură de Aur. Voia să fie achitat, și pentru aceasta a cerut împărătesei constituirea unui nou sinod. Ea i-l oferea acum, dar nu pentru a-l achita, ci pentru a-l condamna la moarte. De această dată nu vor mai fi menajamente. Gură de Aur a comis față de Eudoxia

actul cel mai injurios. O femeie nu uită niciodată și se răzbună dacă îi critici fie și numai pălăria, rochia sau coafura. Criticarea efigiei este pentru o femeie un lucru care nu se poate solda decât cu o răzbunare completă. Cu moartea celui care a îndrăznit să facă un asemenea lucru. Adică cu moartea sfântului.

4

Episcopii egipteni și-au făcut din nou apariția la Constantinopol. Teofil n-a mai venit. După ce se întâmplase prima dată și-a jurat că nu va mai pune piciorul în acest oraș. Voia să o servească pe Eudoxia mai ales că era vorba de moartea lui Gură de Aur, dar nu voia să riște încă o dată să fie aruncat în mare. Teofil a trimis toate instrucțiunile. Așa cum cei mai buni cunoscători ai codului penal sunt marii infractori de drept comun, tot așa cel mai mare cunoscător al canoanelor bisericii din acea epocă era Teofil care încălca aceste canoane. În luna septembrie a anului 403, cu ocazia inaugurării statuii împărătesei, episcopii care trebuiau să alcătuiască sinodul erau la Constantinopol. Ei s-au reunit la scurt timp după sărbătoarea inaugurală.

Încă de la prima ședință, înainte de convocarea lui Gură de Aur, un egiptean s-a ridicat și a întrebat sinodul:

„Ce-am venit să facem noi aici?”

Episcopii au răspuns în cor că s-au reunit pentru a-l judeca și condamna pe Gură de Aur. Egipteanul a surâs. Și a explicat că Gură de Aur era o

persoană inexistentă. Cineva care nu există nu poate fi chemat să compară în fața judecătorilor. Și cu această logică demnă de Teofil, egipteanul le-a povestit că în 341 (cu câțiva ani înainte de nașterea lui Gură de Aur) se ținuse la Antiohia un sinod care fixase anumite canoane în virtutea cărora Gură de Aur era automat condamnat. Nici unul nu cunoștea aceste canoane. Egipteanul i-a invitat pe sfinții episcopi să asculte lectura canonului patru al sinodului de la Antiohia.

Acest al patrulea canon spunea: „Orice episcop depus din scaunul său *fie pe drept, fie pe nedrept de un sinod și care îndrăznește să urce din nou în el din proprie autoritate fără să fi fost disculpat de condamnarea sa de către același sinod sau de către un altul, fără să fi fost rechemat de judecătorii săi la funcțiile sale episcopale, fără să-i fie permis să se justifice, și oricine i-ar fi alături în îndrăzneala sa sau ar colabora cu el, să fie exclus din comuniunea Bisericii*”⁷⁴.

Episcopul egiptean a explicat sinodului că nu era nimic de judecat. Sinodul de la Stejar prezidat de preacredinciosul Teofil l-a depus pe Ioan Gură de Aur. Or, fără să fie absolvit de sinodul de la Stejar, episcopul Ioan Gură de Aur a continuat să fie episcop al Constantinopolului. Prin urmare, era excomunicat în mod automat și nu mai avea dreptul să se adreseze vreodată unui sinod. Gură de Aur nu doar nu mai era episcop, dar era și excomunicat. Pretindea că a fost condamnat pe nedrept. Aceasta nu constituie o jus-

⁷⁴ PALADIE, *Dialoguri despre viața Sfântului Ioan Hristostom*.

tificare. Canonul al patrulea de la Antiohia spune clar că sunt excomunicați atât cei care au fost condamnați pe drept, cât și cei care au fost condamnați pe nedrept și aceasta fără nici un drept de apel. Egipteanul a cerut ca sinodul să nu se mai țină. Era fără obiect. Gură de Aur nu mai aparținea Bisericii. Întreaga sa activitate ulterioară condamnării nu era de competența tribunalelor bisericești, ci de cea a poliției. Canonul următor, al cincilea de la Antiohia, era clar în această privință:

„Dacă un preot sau un episcop exclus din Biserică (cum era cazul lui Gură de Aur) continuă să facă tulburări, să fie reprimat de puterea din afară (a statului) ca un răzvrătit.”

Cazul lui Gură de Aur nu era, așadar, de resortul Bisericii, ci de al poliției. Pentru Biserică, Gură de Aur era un excomunicat care nu mai avea nici un drept să facă apel. Canoanele Bisericii stipulează limpede că dacă un individ de categoria sa face tulburări, trebuie „cerut ajutorul brațului statului” sau „puterea din afară”, poliția, ca să-l cheme pe numele său.

Logica era implacabilă. Episcopii sinodului nu cunoșteau canoanele. Erau multe lucruri pe care nu le cunoșteau; dar tocmai le-au aflat! Au ridicat ședința. Sinodul a anunțat că, potrivit canoanelor, Gură de Aur nu mai exista pentru Biserică, era excomunicat, și nimeni nu mai avea dreptul să fie în contact cu el. Era mai rău ca un lepros. Sinodul îi sugera împăratului Arcadius să termine o dată pentru totdeauna cu acest excomunicat.

Împărăteasa Eudoxia era de acord cu sinodul pentru pedepsirea în regim de urgență a lui Gură de Aur care-i insultase statuia sa de argint; Arcadius a întrebat, ca-n vis, ce anume gândea Gură de Aur despre această situație. Mesagerii împăratului l-au întrebat pe Gură de Aur ce gândea despre propria sa situație. Până atunci nu i-a trecut nimănui prin minte să-i pună această întrebare! Era excomunicat fără drept de apel. Doar împăratul Arcadius s-a gândit să-i ceară părerea, pentru că împăratul era adormit și pentru că oamenii adormiți sunt mai onești decât oamenii treji. Gură de Aur a răspuns că tot ce susținea sinodul egiptenilor convocați de împărăteasă era fals.

În primul rând, canoanele sinodului de la Antiohia erau canoane eretice și o adunare ortodoxă nu le putea invoca. Sinodul de la Antiohia fusese compus din treizeci și șase de episcopi arieni convocați de împăratul arian Constans.

În al doilea rând, aceste canoane nu i se aplicau lui, episcopului Ioan Gură de Aur, pentru faptul că el nu fusese niciodată condamnat de un sinod bisericesc. În acest sens sfântul avea dreptate. Sinodul de la Stejar nu-i comunicase lui Gură de Aur condamnarea sa. Un ofițer al împărătesei a venit să-i spună să se pregătească de exil. Din moment ce sinodul de Stejar nu i-a comunicat pedeapsa înseamnă că ea nu exista.

În al treilea rând, cazul lui nu putea fi integrat în canonul al cincilea.

Cerând o nouă judecată, el nu cerea să fie reintegrat în funcțiile de unde nu fusese niciodată

exclus. Voia doar „să-și recupereze nevinovăția”, să pună capăt calomniei, cum e de datoria oricărui episcop.

Arcadius a spus că al doilea sinod avea dreptate. Dar că Gură de Aur avea și el dreptate. Împăratul era un om integru. A dat dreptate ambelor părți și a cerut să fie lăsat în pace. Conștiința sa era liniștită. El nu adusese prejudiciu nimănui.

6

În acest timp, întrucât împăratul nu luase nici o măsură, Gură de Aur și-a continuat activitatea de cap al Bisericii. Aristocrația, cei bogați, cei care aspirau la cariere strălucitoare nu mai veneau să-i asculte omiliile. Când Arcadius a vrut să se ducă la biserică, Eudoxia și episcopii lumești l-au anunțat că riscă excomunicarea intrând în biserică unui condamnat. Împăratul nu s-a dus la biserică. Era docil. Totuși voia să se roage. Toți îl împiedecau să meargă la biserică. Un împărat nu putea intra în biserică unui excomunicat ca Gură de Aur. În cele din urmă, împăratul a fost constrâns să ordone ca Gură de Aur să fie exilat. Îndată după ce a semnat ordinul de exilare, a revenit asupra deciziei sale. S-a întrebat dacă din întâmplare Gură de Aur nu era nevinovat. Iar poruncind exilul unui episcop nevinovat și sfânt, Arcadius se putea aștepta la o pedeapsă aspră din partea lui Dumnezeu. S-a gândit că putea să cadă din pat, că putea să ia o boală, că ar putea printre altele să ardă de viu. A revenit deci asupra hotărârii sale. Și a dat ordinul următor: pe moment Gură de Aur nu mai trebuia să iasă

din casa sa. Avea domiciliu forțat în propria casă. Gură de Aur nu mai avea dreptul să intre într-o biserică.

Și în acest timp împăratul Arcadius observa dacă Dumnezeu era supărat de această hotărâre. Dacă era supărat, i-ar fi trimis o pedeapsă: un furuncul, un cutremur, un incendiu sau ceva asemănător. Văzând mânia divină, împăratul ar fi ordonat pe loc punerea în libertate a sfântului. În cinci minute sfântul putea fi liber! Palatul nu era departe de episcopie...

Dacă însă între timp Dumnezeu nu se supăra și nu-l pedepsea pe împărat, aceasta însemna că Dumnezeu era de acord să-l trimită pe Gură de Aur în exil. Arcadius i-a mărturisit Eudoxiei tactica sa de a-L pune pe Dumnezeu la încercare. Atitudinea sa viitoare față de Gură de Aur depindea în exclusivitate de modul cum ar reacționa Dumnezeu în fața pedepsei date episcopului, în fața trimiterii sale în arest la domiciliu.

7

Împăratul a ordonat punerea în arest a sfântului în propria sa casă. În același timp observa cu atenție reacția cerului în fața acestei pedepse.

Împăratul a rămas treaz ca să vadă ce anume face Dumnezeu! Dumnezeu nu s-a supărat pentru arestarea lui Gură de Aur. Nu a fost nici cutremur de pământ, nici furtună, nici epidemie și nici un furuncul n-a apărut pe corpul împăratului. De aici Arcadius a dedus că Dumnezeu aproba pedepsirea lui Gură de Aur. Din moment ce avea consimțământul divin, Arcadius i-a permis Eudo-

xiei să-l trimită pe sfânt în exil. Împăratul putea promite aceste lucruri frumoasei sale soții fiindcă avea convingerea că Dumnezeu nu-l va apăra pe Gură de Aur. Dacă Dumnezeu era prietenul sfântului, dacă ar fi fost protectorul său, ar fi trimis un semn. Dar Dumnezeu n-a trimis nici un semn din care să se poată vedea că L-ar interesa soarta episcopului Constantinopolului.

8

Împărăteasa și membrii aristocrației Constantinopolului zoreau să-l vadă plecat pe Gură de Aur. Împăratul, din contră, voia să întârzie executarea sentinței. Arcadius constata că Dumnezeu nu era supărat de condamnarea lui Gură de Aur. Dar era un om prudent. Știa că Dumnezeu se putea supăra mai târziu. Arcadius căuta deci să amâne executarea sentinței prin toate măsurile posibile și să rămână în bune relații cu Gură de Aur și cu Dumnezeu. A trimis la Gură de Aur un locotenent ca să-l invite pe sfânt să încheie un armistițiu cu împăratul. Arcadius s-a angajat să nu-i mai facă nici un rău episcopului, nici săracilor pe care acesta îi susținea, iar sfântul, la rândul său, trebuia să promită că nu va intra în biserică pe toată durata armistițiului pentru a evita orice violență și pentru a nu se face vărsare de sânge. Episcopul știa că, dacă va refuza acest armistițiu, împăratul va folosi violența ca să-l facă să părăsească biserica și că vor fi lupte sângeroase între popor și poliție. A acceptat deci să nu se mai ducă la biserică. Sfântul și-a ținut

cuvântul. Și împăratul și-a ținut cuvântul. Condițiile armistițiului au fost respectate de ambele părți. Dar se apropiau sărbătorile Paștelui. Pe fereastră sfântul vedea mulțimea de credincioși care făcea de pază în fața episcopiei. Și Gură de Aur a avut atunci remușcări cumplite. A înțeles că niciodată n-ar fi trebuit să încheie armistițiu cu împăratul. Nu trebuia să-i lase pe credincioși fără păstor. Trebuia să se ducă la biserică cu orice preț, în fiecare zi. Trebuia să fie prezent la altar chiar dacă pentru aceasta trebuia să plătească cu moartea sa și cu moartea credincioșilor. Moartea nu este ceva de temut pentru creștini. Nu este o primejdie. Doar păcatul este. Mai ales în acest moment, în zilele care precedau Sfintele Paști. Episcopul este în stare de păcat de moarte dacă stă departe de biserică și de credincioși. Și Gură de Aur s-a hotărât să se ducă la biserică. Fără să șovăie a încălcat cuvântul dat împăratului. Nu voia să facă pe plac oamenilor, ci lui Dumnezeu. Nu poți să faci amândouă lucrurile deodată. A intrat deci în biserică și a început să celebreze slujba Sâmbetei Patimilor. Vestea s-a răspândit în tot orașul. Eudoxia l-a trezit pe soțul ei și i-a spus: „E de datoria ta să îndepărtezi din biserică un intrus depus și excomunicat. Nu poți să ai comuniune cu acest om, nici să-ți lași familia și poporul credincioșilor de care ești responsabil să aibă comuniune cu el.”

„Dar dacă episcopul e un sfânt, a răspuns Arcadius, atunci voi comite un păcat...”

Dacă Dumnezeu ar fi fost pentru Ioan, ar fi anunțat aceasta prin semne minunate. Dar semne miraculoase n-au fost. Deci Dumnezeu era de

acord cu condamnarea lui Ioan. Împăratul s-a supus. Ioan va fi îndepărtat din biserică.

În acest timp Gură de Aur săvârșea Liturghia. Înainte să sfârșească, împăratul i-a trimis ordinul să părăsească biserica. Gură de Aur le-a răspuns atunci trimișilor imperiali:

„Nu pot părăsi biserica. Am primit această biserică de la Dumnezeu Însuși, Mântuitorul meu, ca să port de grijă de turma Sa. Nu voi dezerta”⁷⁵. Ofițerul l-a amenințat că-l expulzează cu forța. Sfântul a răspuns: „Dacă vrea împăratul, atunci să mă facă să ies cu forța, *fiindcă orașul îi aparține*. Violența va fi scuza mea în fața lui Dumnezeu, dar niciodată nu voi pleca de aici de bunăvoie”⁷⁶.

9

Împăratul i-a chemat pe Antioh și Acachie, cei doi episcopi care-l condamnaseră la moarte pe Gură de Aur, și i-a întrebat:

„Căutați voi înșivă ce-mi rămâne de făcut.” Împăratul nu voia să-și întineze mâinile de sânge în Sâmbăta Patimilor. Împăratul se temea de Dumnezeu, cum se temea și de Eudoxia, frumoasa lui soție. Nu voia să-L nemulțumească pe Dumnezeu și să folosească forța în incinta bisericii. Dar cei doi episcopi erau mai puțin creștini decât împăratul. Ei l-au asigurat pe Arcadius că erau în strânsă legătură cu Dumnezeu. Cei doi episcopi

⁷⁵ PALADIE, *Dialoguri despre viața Sfântului Ioan Hrisostom*.

⁷⁶ PALADIE, *Dialoguri despre viața Sfântului Ioan Hrisostom*.

i-au explicat împăratului că-l frecventau zilnic pe Dumnezeu „din motive de serviciu”. L-au sfătuit pe împărat să folosească forța: „Luăm condamnarea lui asupra capetelor noastre”⁷⁷.

În acest caz, Arcadius nu mai avea nimic de pierdut. A ordonat masacrul în incinta bisericii și cu toate acestea se va putea prezenta în fața lui Iisus cu mâinile curate fără nici o urmă de sânge, întrucât păcatul și sângele vor întina doar mâinile și sufletele episcopilor. Arcadius continua să aibă relații bune cu Dumnezeu. Drept urmare, a ordonat arestarea sfântului și a celor care se opuneau arestării lui.

Armata și poliția au fost declarate în stare de alertă, ca la război, și înarmate cu lănci, spade și săbii. Armata a pornit să ia catedrala cu asalt.

10

În afara credincioșilor care asistau la slujbă în catedrala Sfânta Sofia în acea Sâmbătă a Paștilor se mai aflau când a fost poruncit asaltul bisericii câteva mii de catehumeni îmbrăcați în alb care așteptau să fie botezați. În momentul în care au apărut soldații înarmați până în dinți, o parte din catehumeni, bărbați, femei, copii erau deja în apa baptisteriului. Unde apar soldații cu ordinul de a folosi forța, acolo curge sângele, sunt crime, jafuri, cadavre călcate în picioare. Acum astfel de fapte se petreceau în chiar incinta bisericii. Soldații au invadat baptisteriul. Preoții îmbrăcați cu

⁷⁷ PALADIE, *Dialoguri despre viața Sfântului Ioan Hrisostom*.

veșmintele lor liturgice au fost aruncați în apa baptisteriului și exterminați, iar „apele nașterii din nou a oamenilor s-au înroșit de sângele oamenilor”⁷⁸. Credincioșii au ieșit din biserică, au ieșit din baptisteriu și au fugit goi de-a lungul străzilor Constantinopolului. Soldații înaintau pas cu pas, căci aveau ordin să ia biserica cu asalt. Au ocupat mai întâi baptisteriul, apoi altarul. Soldații au nimicit dușmanul. Dușmanul erau preoții, credincioșii și cei care așteptau Botezul lui Hristos. Istoricii de bun-simț nu îndrăznesc să povestească în detaliu ce s-a întâmplat. A povesti așa ceva e un sacrilegiu. „Tac, spune istoricul Sozomen, ca să nu dezvălui necredincioșilor lucrurile înfricoșătoare din tainele noastre”⁷⁹. În scurt timp, biserica Sfânta Sofia s-a golit de oamenii vii. Credincioșii s-au ascuns în subsoluri. Unii nu se mai ascundeau nicăieri: voiau ca Liturghia să-și continue cursul, iar catehumenii voiau să primească Botezul în ciuda masacrului și a terorii poruncite de împărat.

11

În timp ce soldații ieșeau din biserică târându-l pe Sfântul Gură de Aur în felul lor ca pe un criminal, catehumenii se adunau în băile publice ale orașului la termele lui Constans ca să primească Botezul. Preoții și credincioșii au instalat aici un altar și au continuat ceremonia. Unii din cei care se aflau în acel moment în termele lui Constans

⁷⁸ *Epistolă către papa Inocențiu.*

⁷⁹ SOZOMEN, *Istoria bisericească* VIII, 21.

aveau răni proaspete, lovituri de sabie, lovituri de lance, urme de pumni sau lovituri de băț. Dar voiau să devină creștini. Țineau să primească Botezul lui Hristos. Și cântau toți cântece de slavă Domnului, încât orașul răsună de ele. În acest timp, Gură de Aur era arestat. Aflând că altarul a fost pângărit, și că apele Botezului erau roșii de sânge, împăratul s-a înspăimântat. Îi era frică să nu-L mânie pe Dumnezeu. Dar a fost asigurat că episcopii vor lua asupra lor acest păcat. Fiind oameni care întrețineau relații permanente cu Dumnezeu din motive de serviciu, episcopii vor acoperi afacerea. Vor interveni pe lângă Dumnezeu ca acest dosar să fie clasat. Dumnezeu iartă. E milostiv. Cu toate acestea, Arcadius se temea. Episcopii erau însă nemulțumiți de derularea operațiunii. Socoteau că acțiunea fusese lipsită de energie. Credincioșii nu fuseseră masacrați până la ultimul. Pentru că preoții, credincioșii, catehumenii care așteptau botezul n-au fost exterminați până la ultimul, episcopii considerau că acțiunea poruncită de împărați nu fusese încununată de succes. Era un eșec. Soldații erau vinovați că n-au executat ordinul împăratului până la capăt. Episcopii s-au dus la prefectul orașului, „magistrul oficiilor” numit Anthemius, și i-au cerut să se continue acțiunea poruncită de împărat, dușmanii fiind în viață și continuând să se boteze la termele lui Constans. Prefectul Anthemius ezita. Într-adevăr, Anthemius se temea de Dumnezeu. Prefectul nu era un episcop care putea să-și permită totul față de Dumnezeu. Din cauza aceasta a ezitat când i s-a cerut să-i masacreze pe creștini la terme. Episcopii l-au amenințat că-l

denunță împăratului pentru lipsă de curaj și tenacitate în acțiunile militare. Când a văzut de câtă ură și cruzime erau capabili acești episcopi, Anthemius i-a privit în ochi. Știa că nici un ofițer n-ar fi în stare de o atare ferocitate. Erau mulți ofițeri păgâni în Constantinopol. Cea mai mare parte erau păgâni de origine barbară. Dar Anthemius își cunoștea ofițerii și știa că nici unul dintre ei nu ar fi în stare să execute masacrul ordonat de episcopi. I-a răspuns bătrânului episcop Acachie și episcopului Antioh că le pune la dispoziție soldați și poliție, dar că îi ruga să preia ei comanda acestei operațiuni de asasinat a creștinilor le termele lui Constans. Episcopii erau persoane mai competente decât militarii pentru a ordona o atare acțiune criminală.

Episcopii erau în culmea bucuriei. Era exact ceea ce ei voiau. Voiau soldați cărora să le poruncească masacrul creștinilor; Anthemius le-a dat acești soldați. Mulți. Atâți câți au cerut episcopii.

Constantinopolul a putut vedea atunci un spectacol unic: soldații înarmați până în dinți, ca în timp de război, cu căști, lăncii, săbii, pumnale având în fruntea lor episcopi, preoți, diaconi. Aceste unități comandate de preoți patrulau pe străzile Constantinopolului îndreptându-se spre terme pentru a-i masakra pe bărbații și femeile care veniseră să se boteze. Trupele comandate de episcopi, preoți și diaconi, au întrerupt ceremonia Botezului care se desfășura în incinta băilor. Numărul morților a fost mai mare decât în catedrală. Era Sâmbăta Mare, în ajunul Paștilor. Dar această sâmbătă nu se terminase încă. Și pentru că această sâmbătă nu se terminase încă, trupele

conduse de episcopi și care au prins gustul sângelui vărsat au continuat masacrul.

12

În palatul său, împăratul era torturat de remușcări. Eudoxia l-a luat cu forța să facă o plimbare în afara orașului ca să-l facă să uite ce se întâmpla. Ca o bună germană ce era, Eudoxia știa că aerul și exercițiul fizic erau salutare. L-a făcut pe împărat să iasă în afara orașului oferindu-i aer și exerciții. În timp ce Eudoxia încerca să-l distragă pe soțul său, au venit să-i întâlnească patruzeci și doi de episcopi, nenumărați preoți și diaconi. Acești sfinți episcopi, preoți și diaconi au căzut în genunchi în fața trăsurii imperiale și l-au implorat pe Arcadius să ordone sfârșitul masacrului. Împăratul dormita în caleașca aurită. Eudoxia a avut dreptate: aerul i-a făcut bine împăratului care s-a împăcat cu conștiința sa...

Arcadius dormita liniștit pentru că păcatul acestui oribil masacru nu va fi înscris pe fișa sa de creștin, ci pe fișele episcopilor Acachie și Antioh. Foaia individuală, cazierul de creștin al împăratului va fi alb ca zăpada când se va prezenta înaintea lui Dumnezeu în clipa judecății supreme. Întrucât în clipa aceea Arcadius avea conștiința împăcată, nici măcar nu și-a deschis ochii să-i privească pe cei patruzeci și doi de episcopi îngenuncheați în fața trăsurii imperiale. I-a văzut și i-a auzit în somnul său. Dar Eudoxia nu dormea. Stătea dreaptă cu capul sus, alături de soțul ei adormit. Eudoxia i-a ascultat cu aroganță pe episcopii îngenuncheați. Toți cei care erau masacrați

în acel moment, toți cei care fuseseră masacrați și toți care vor fi masacrați în viitor meritau moartea. Meritau să fie uciși pentru că au criticat minunata statuie de argint a împărătesei. Au criticat statuia ei! Statuia ei! Meritau moartea.

„Eudoxia, fie-ți milă de copiii tăi și nu păta sfânta sărbătoare a lui Hristos cu sânge”, a spus un episcop.

Eudoxia l-a privit cu dispreț și a poruncit vizi-
tiului să pornească. Sfinții episcopi au rămas toți
patruzeci și doi îngenuncheați pe drum împie-
triți. Credeau că Eudoxia era un suflet de piatră.
Dar ea nu era decât o femeie, doar o femeie a
cărei imagine suferise ofensă și care se răzbuna.

13

La câteva minute după ce i-a părăsit pe epis-
copii îngenuncheați în drum, împăratul Arcadius
a deschis ochii. A zărit în mijlocul câmpului o
mulțime de oameni în alb. Erau supraviețuitorii
masacrului de la terme. Acești păgâni care voiau
să îmbrățișeze creștinismul au încercat să se bo-
teze în catedrală, dar au fost alungați. Au încer-
cat să continue ceremonia Botezului în băile pu-
bliche. Și acolo armata i-a atacat. Unii dintre ei au
fost asasinați. Iar cei care au supraviețuit celor
două masacre se aflau acum în afara orașului, în
aer liber și continuau ceremonia Botezului. Căci
voiau să devină creștini cu orice preț. În vremea
aceea ceremonia Botezului dura mai multe zile
presupunând privegheri, posturi și un întreg cere-
monial complicat.

Împăratul a întrebat-o pe Eudoxia cine erau acei
oameni și acele femei în haine albe care se aflau
în mijlocul câmpului.

Ea i-a răspuns că erau niște sectanți.

Arcadius și-a adus aminte că era un împărat
ortodox. Misiunea sa de împărat creștin era să
apere Biserica lui Hristos împotriva dușmanilor
din afară și împotriva sectanților. Arcadius a luat
numaidecât o hotărâre înțeleaptă, așa cum se cu-
vine unui împărat ortodox, și a poruncit să nu
mai fie sectanți. Pentru că Arcadius, ca orice mare
împărat roman, nu era numai creștin, ci și militar,
a precizat că ereticii trebuiau eliminați printr-o
șarjă de cavalerie. Ordinul a fost executat. Înar-
mată cu lănci lungi cavaleria imperială a venit în
galop și luat cu asalt mulțimea de oameni îmbră-
cați în alb.

Masacrul a fost cumplit. Și totuși acea sâmbătă
sfântă *nu se încheiase încă*.

În timp ce cavaleria masacra catehumenii adu-
nați pe câmp la locul numit *Borna a cincea*, în
oraș infanteria condusă de episcopi continua ex-
terminarea. Închisorile au fost umplute până la
refuz.

Vânătoarea de oameni a continuat toată noap-
tea și în zilele următoare... În noaptea Învierii a
fost efectuată razia cea mai teribilă.

Fratele lui Arcadius, care era împărat la Roma,
a trimis înspăimântat mesageri la Constantinopol.
Honorius, împăratul Romei, îi spunea fratelui său
că această crimă comisă în noaptea Învierii era
crima cea mai odioasă; în noaptea Învierii împă-
rații creștini deschid porțile închisorilor și-i lasă
în libertate pe cei vinovați.

Honorius i-a scris fratelui său Arcadius: „Bisericele au fost înconjurate deodată (la Constantinopol) și preoții făcuți prizonieri, astfel că în timpul în care suveranii deschid închisorile, porțile temnițelor, (în imperiul vostru) ele s-au închis peste slujitorii unei legi a iubirii și a păcii... mai mulți credincioși au fost masacrați chiar în sanctuare... Sfintele Taine, lucru îngrozitor, au fost întinate cu sânge omenesc.”

Printre preoții, episcopii și diaconii arestați se găsea și sfântul episcop Gură de Aur. Episcopul fusese întemnițat.

„Prin multe necazuri trebuie să intrăm în Împărăția lui Dumnezeu”⁸⁰. Drumul care duce la cer trece și prin închisoare. Acum în închisoare, Gură de Aur își continua drumul spre cer.

XII

1

Gura de aur a sfântului episcop fusese închisă. Era păzit cu strășnicie. Eudoxia veghea ca sfântul să nu comunice cu nimeni. Totuși Gură de Aur a reușit să trimită o scrisoare papei Inocențiu ca să-i implore ajutorul, nu pentru el personal, ci pentru Biserica lui Hristos întinată de Eudoxia, femeia cu statuie de argint. Ioan i-a scris papei astfel:

„Presupunem că înainte de sosirea acestei scrisori, zvonul atentatului comis aici a ajuns la urechile cucerniciei voastre. Într-adevăr, crima e atât de mare, încât nu e nici un colț al lumii care să nu fie indignat de această poveste. Pretutindeni ea a stârnit doliu și suspin prelung.”

În această scrisoare Gură de Aur îi povestește papei Inocențiu faptele așa cum s-au petrecut ele. Îi cere să intervină pentru a îndrepta această situație: „Întrucât aceste nelegiuiri odioase cer nu numai regrete și lacrimi, cer și remedii prompte, trebuie cercetat cu chibzuință cum poate fi potolită această furtună care zguduie Biserica.”

Gură de Aur a trimis scrisoarea prin patru episcopi și doi diaconi: „I-am îndemnat pe dom-

⁸⁰ *Faptele Apostolilor* 14, 21.

nii mei, preacinstiții și venerabilii prelați Demetrius, Pausofius, Pappus și Eugenius să-și lase turmele pentru a se încredința mării, și, după o lungă călătorie, să alerge la iubirea voastră, să vă expună în detaliu lucrurile și să solicite gândurilor voastre un remediu eficace pentru durerile noastre. Le-am dat drept tovarăș de călătorie pe dragii și cinstiții diaconi Paul și Chiriac care, în lipsa scrisorilor, vor prezenta verbal iubirii voastre toate informațiile pe care le veți dori.”

Această delegație a plecat la Roma pe mare, deși drumul era mai lung. N-a luat calea uscatului pentru a nu fi atacată de oamenii Eudoxiei.

Papa Inocențiu a răspuns cu calmul olimpiian al unui prinț al Bisericii care se conduce după orologiul veșniciei, nu după cel al istoriei.

Mai întâi, papa Inocențiu i-a confirmat lui Gură de Aur că ambele sinoade care l-au condamnat nu erau, din punctul de vedere al canoanelor bisericești, legal constituite. Prin urmare, condamnarea rostită de ele împotriva sfântului nu era valabilă. Papa i-a promis lui Gură de Aur să convoace un sinod legal și conform canoanelor Bisericii care îl va judeca pe episcopul Constantinopolului: la acest sinod Teofil, faraonul creștin al Alexandriei, va fi invitat ca martor și nu ca judecător. În privința suferințelor morale și fizice ale lui Gură de Aur, papa Inocențiu scria:

„Ca învățător și păstor al poporului nu aveți nevoie să vă învăț eu că oamenii cei mai virtuoși au fost întotdeauna cei mai încercați, ca să se arate nebiruiți de suferință, neclintiți în cele mai grele și nedrepte chinuri.” Papa Inocențiu i-a expus împăratului Honorius cauza lui Gură de Aur.

Și suveranul Romei i-a promis ajutorul său papei pentru a face dreptate lui Gură de Aur. După care împăratul Honorius i-a scris lui Arcadius, fratele său de la Constantinopol, somându-l să facă dreptate sfântului episcop. Asociindu-se papei Inocențiu, Occidentul întreg a promis ajutorul său ca să se facă dreptate sfântului episcop din Răsărit. Pasiunea cu care împăratul Romei a luat apărarea lui Gură de Aur nu era dezinteresată. Suveranii și oamenii politici nu sunt niciodată dezinteresați. Honorius voia să profite de cauza dreaptă a sfântului episcop pentru a se putea amesteca în afacerile interne ale Imperiului Roman din Răsărit. Pretextul acestei ingerințe era sublim: nedreptatea căreia îi căzuse victimă un sfânt. Eudoxia și politicienii de la Constantinopol au înțeles intențiile imperiului din Apus. Curtea lui Arcadius a fost cuprinsă de panică. Sinodul convocat de papă pentru reabilitarea lui Gură de Aur era o lovitură cumplită adusă imperiului din Răsărit. Arcadius a fost sfătuit să împiedice cu orice preț constituirea acestui sinod. Dar era imposibil să-l împiedici pe papă să facă dreptate acolo unde bântuia nedreptatea. Episcopul Romei era un personaj incoruptibil care în activitatea sa pământească căuta să facă pe plac nu oamenilor, ci lui Dumnezeu: din moment ce papa hotărâse să convoace un sinod și să-l reabiliteze pe Gură de Aur, asta însemna că nimic nu-l putea împiedeca să facă această dreptate.

Doamnele din aristocrație i-au sugerat Eudoxiei un mijloc de a împiedeca convocarea sinodului de la Roma. Era un mijloc simplu și foarte feminin: suprimarea de urgență a lui Gură de Aur.

Dacă sfântul dispărea, sinodul de la Roma nu mai avea pe cine reabilita... La palatul imperial din Constantinopol au fost lăsate deoparte toate celelalte activități pentru a pregăti asasinarea sfântului. Imperiul Roman din Răsărit nu mai cunoștea decât o singură problemă: asasinarea discretă și de urgență a Sfântului Ioan Gură de Aur.

2

Eudoxia și doamnele aristocrației imperiului din Răsărit i-au convocat pe Acachie, Antioh ca și pe toți episcopii dușmani lui Gură de Aur și le-au adus la cunoștință planul lor de asasinare a sfântului. I-au întrebat pe episcopi dacă nu riscă să fie pedepsite de Dumnezeu pentru moartea episcopului Ioan. Femeile sunt fricoase din fire. Pot urzi cele mai diabolice planuri de asasinat, dar când e vorba să treacă la fapte se tem. Așa e făcută firea feminină. Aranjaseră în detaliu cum să-l ucidă pe Gură de Aur, dar acum când era vorba de executarea planului se temeau. Se temeau mai ales de Dumnezeu. Episcopii le-au asigurat pe Eudoxia și pe prietenele sale aristocrate că asasinarea lui Gură de Aur nu-L va supăra pe Dumnezeu. Mai întâi, Dumnezeu asistase la atâtea asasinate comise pe pământ, încât pentru El, Tatăl ceresc, asasinarea era un eveniment banal. Apoi, Dumnezeu era prin însăși esența Sa divină milostiv. Întrucât Dumnezeu iartă totul, va ierta foarte bine și această moarte. Încurajate de episcop, aristocratele Constantinopolului, în frunte cu împărăteasa Eudoxia, s-au hotărât să treacă la

executarea planului de asasinarea a Sfântului Gură de Aur.

3

Cu ajutorul poliției Constantinopolului doamnele de la curtea imperială și episcopii s-au străduit să găsească un „ucigaș plătit”. Astfel de oameni există în toate marile orașe. Personajul recomandat de poliție a făcut o bună impresie. Era un om care putea ucide cu mare îndemânare. A fost deci angajat să-l asasineze pe Gură de Aur și i s-a dat un scont, ca de obicei! Ucigașul era un om cu experiență. Nu era la prima sa crimă. Cu toate acestea, încă de la început s-a lovit de câteva dificultăți care păreau insurmontabile. Palatul episcopal în care era ținut captiv Gură de Aur era păzit de poliție. Polițiștii au primit ordin să nu vadă nimic atunci când asasinul intra în chilia lui Gură de Aur și, în măsura posibilului, poliția trebuia să-i deschidă porțile și să-l ajute în îndeplinirea misiunii lui. Dificultatea stătea însă în aceea că episcopul nu era păzit numai de poliție; era păzit și de credincioșii săi. Zi și noapte mulțimea săracilor Constantinopolului se aduna în jurul palatului episcopal veghind viața sfântului. Strânși în jurul palatului, proletarii Constantinopolului, desculții, oprimații, vegheau să nu i se întâmple nimic sfântului. Supravegherea efectuată de acești zdrențăroși era perfectă. Asasinul nu putea pătrunde în palat fără să fie văzut de apărătorii sfântului.

Timp de mai multe săptămâni asasinul a încercat să pătrundă în chilia lui Gură de Aur. Dar i-a fost imposibil să se strecoare printre rândurile de săraci care îl păzeau pe protectorul lor. Eudoxia zorea să aibă capul tăiat al sfântului. Ucigașul a fost somat să nu mai întârzie. Atunci asasinul a recurs la o înșelătorie. A venit în fața porții episcopiei și acolo s-a aruncat la pământ simulând o criză de epilepsie. Oamenii care treceau îl priveau pe asasinul ce se contorsiona în convulsii. Era un spectacol obișnuit la Constantinopol. În acea vreme, când un om cădea în stradă, nu se chema ambulanța, nu se chema serviciul de urgență. Era lăsat să se zbată în praf; oamenii știau că, odată criza terminată, omul se va ridica singur. Nimeni nu se apropia de epileptici în plină criză. Mulțimea îi lăsa în pace, așa cum l-a lăsat și de această dată, fără măcar să-l privească, pe asasinul ce se rostogolea în praful străzii în fața porții palatului episcopal. În convulsiile sale asasinul a reușit să se strecoare în curtea episcopiei, apoi, tot zbătându-se, a ajuns la ușa chiliei unde locuia Gură de Aur. A deschis poarta și a vrut să intre. În acel moment asasinul a fost oprit de un servitor credincios al episcopului care l-a prins din spate. A fost interogat. A mărturisit, fără să ezite mult, că fusese angajat ca să-l ucidă pe Gură de Aur. Asasinul a arătat chiar pumnalul cu care trebuia să-l ucidă. A cerut iertare. A spus că era sărac și un sărac trebuie să facă tot felul de meserii ca să-și câștige pâinea.

Vestea tentativei de asasinare a sfântului s-a răspândit în tot orașul. Apoi în tot imperiul. Proletarii s-au instalat în jurul palatului episcopal. Echipele zdrențăroșilor care-l păzeau pe sfânt au fost dublate. Nici o pasăre n-ar fi putut pătrunde în chilia lui Gură de Aur.

Poliția imperială s-a dus și ea la episcop. Deși asasinul a fost angajat chiar de poliție, el trebuia condamnat pentru a salva aparențele. A fost decipus în lanțuri și condus la închisoarea orașului. Eudoxia era furioasă să vadă că planul asasinatului eșuase. În chilia sa, Gură de Aur a rămas gânditor o clipă. Scăpase — printr-o simplă întâmplare — de la moarte. A fost la câteva secunde de moarte. Întrucât era în viață, trebuia să-și continue lupta pentru Biserică. Sfântul a cerut o hârtie și cerneală. A redactat o petiție prefectului orașului, implorând punerea în libertate și iertarea omului care a vrut să atenteze la viața sa. Poliția a aprobat în grabă petiția sfântului, și asasinul a fost pus în libertate.

5

În acest timp, papa Inocențiu a trimis o convocare episcopilor în vederea constituirii sinodului care să-l reabiliteze pe Gură de Aur. Însăimânțați de ideea că sfântul ar fi putut fi reabilitat și ar putea reapărea la amvon pentru a predica împotriva lor, aristocratele din Constantinopol au angajat un nou ucigaș. De această dată s-a făcut rost de unul din cei mai abili asasini ai imperiului. Cu această ocazie, doamnele palatului au făcut apel la episcopi, iar episcopii s-au dovedit la

acest capitol mai feroci decât poliția. Au ales un asasin care era un adevărat specialist, „un dur”. Primul criminal, recomandat de poliție, era un diletant față de asasinul ales de episcopi.

Cel care l-a angajat pe acest ucigaș plătit a fost preotul Elpidius. El a plătit noului criminal, ca acont, cincizeci de monede de aur urându-i succes în misiunea uciderii episcopului.

Eudoxia aștepta din oră în oră vestea morții sfântului. A primit asigurarea că de această dată planul va reuși. Episcopii aveau motive să-i promită împărătesei capul lui Gură de Aur și să i-o promită cu certitudine.

Omul angajat în acest scop era deja pe teren. Asasinul îmbrăcase hainele unui comisionar. A pătruns în curtea palatului episcopal cu sânge rece și siguranță. Unul din proletarii care erau de pază l-a oprit pentru a-l cerceta și a vedea dacă nu era înarmat. Comisionarul și-a scos cuțitul și cu îndemănare de maestru l-a înfipt cu precizie în inima paznicului voluntar. Operația a durat câteva secunde. Comisionarul nici măcar nu și-a încetinit mersul. L-a ucis pe paznicul creștin și și-a continuat drumul cu același pas, îndreptându-se spre chilia sfântului. Dar în fața porții se aflau alți paznici credincioși. Aceștia au vrut și ei să-l oprească pe comisionar, să se asigure că nu era înarmat. Erau patru străji. Cu sânge rece, fără să ezite, comisionarul angajat de preotul Elpidius a înfipt cuțitul cu rapiditate fulgerătoare în inima primului paznic, apoi în inima celui de-al doilea, apoi în cel de-al treilea... în cel de-al patrulea. Crimele au fost executate cu o asemenea rapiditate încât nimeni, nici unul din paznicii creș-

tini n-a avut timp să reacționeze. Comisionarul lăsase în spatele lui în curtea episcopiei patru cadavre și un rănit grav. Când și-a înfipt pumnul în inima celui de-al cincilea paznic asasinul s-a înșelat cu câțiva milimetri. N-a atins direct inima, și omul nu murise. Era o eroare de milimetri. Dar pentru că lama pătrunse la câțiva milimetri de inimă, victima a supraviețuit și a putut striga. La strigătele rănitului, alți zdrențăroși care stăteau de pază s-au apropiat în fugă. Comisionarul criminal a fost înconjurat de mulțime. A reușit totuși să-și deschidă drum ucigând încă două persoane. Erau până în prezent șapte cadavre, șapte oameni fuseseră uciși în doar câteva minute. Mulțimea s-a adunat ca de obicei în jurul episcopului. A reușit să-l captureze pe asasin. Asupra lui s-au găsit trei cuțite. Le folosisse pe toate trei... nu poți uide șapte persoane cu un singur cuțit. Asasinul a declarat de îndată că a fost angajat de preacuviosul Elpidius ca să-l ucidă pe episcop și că primise din sfânta mână a egumenului suma de cincizeci de monede de aur, restul trebuind să-i fie dat după crimă. Asasinul a fost dat pe mâna poliției. Poliția l-a condus în afara Constantinopolului și l-a lăsat liber. De această dată Gură de Aur n-a mai trebuit să redacteze o petiție cerând eliberarea prizonierului. Poliția i-a luat-o înainte, cu regretul că sfântul n-a putut fi ucis.

Cu ajutorul clerului, Eudoxia a încercat astfel de mai multe ori să-l lichideze pe sfânt. Dar fără

rezultate. Văzând că sfântul nu putea fi asasinat, Acachie, Antioh și ceilalți episcopi dușmani ai lui Gură de Aur s-au dus la împărat pentru a-l implora să-l lichideze pe episcop. Împăratul Arcadius ezita, ca de obicei. Episcopii i-au spus: „Maiestate, ai fost pus împărat de Dumnezeu... ca să-ți fie *permis să faci tot ce îți place; nu fi mai îngăduitor decât preoții și mai sfânt decât episcopii*”⁸¹.

Arcadius i-a întrebat pe episcopi ce doreau.

Episcopii au răspuns că dorea lichidarea lui Gură de Aur. Împăratul a obiectat că era un păcat să ucizi un om, mai ales un episcop și un sfânt.

În acel moment a sosit Eudoxia. Ea l-a asigurat pe mult-iubitul ei soț că dacă era un păcat în această condamnare, sfinții episcopi luau păcatul asupra lor și că împăratul putea să se prezinte fără pată înaintea lui Dumnezeu, și Dumnezeu îi va oferi lui Arcadius cel mai confortabil loc din rai.

Suveranul a surâs. Era asigurat. Voia cu orice preț să ajungă în rai, unde domnește liniștea și unde te poți odihni fără să fi deranjat neîncetat de episcopi, de miniștri și de curteni... Totuși împăratul Arcadius a spus că prefera să semneze ordinul de exil. Episcopii s-au mulțumit și cu aceasta. Principalul era să-l scoată pe Gură de Aur din Constantinopol. Odată această problemă rezolvată, asasinatul putea fi considerat ca și făcut.

Pe 7 iunie 404, cu cincisprezece zile înainte de Rusalii, sfântul privea pe fereastră. Încă nu se făcuse ziuă. Palatul episcopal era însă încercuit de armată. În jurul episcopiei se adunaseră aproape toate unitățile poliției și armatei; o dată cu armata sosea și mulțimea. Sfântul și-a făcut rugăciunile și aștepta calm să se îplinească voia Domnului. Spre prânz a sosit la episcop un funcționar imperial numit Patricius. Era un personaj important. Ca toți funcționarii imperiali. Și funcționarul i-a poruncit sfântului: „Încredințează-te lui Dumnezeu și ieși de aici fără întârziere”⁸².

Gură de Aur a rămas calm. Un sfânt este calm chiar și înaintea morții. Patricius i-a explicat episcopului: „Acachie, Antioh, Cyrinus și Severian au luat asupra capetelor lor responsabilitatea condamnării tale.”

Gură de Aur n-a răspuns nimic la această explicație. A făcut un semn celor din jurul său că voia, înainte de plecare, să intre în biserică să se roage.

Funcționarul imperial Patricius nu s-a opus acestei cereri a condamnatului. Episcopul i-a invitat pe toți episcopii, preoții și diaconii care erau prezenți să-l însoțească în biserică: „Veniți să ne rugăm și să ne luăm rămas-bun de la îngeul acestei biserici.”

După care sfântul a intrat în Sfânta Sofia.

⁸¹ PALADIE, *Dialoguri despre viața Sfântului Ioan Hrisostom*.

⁸² PALADIE, *Dialoguri despre viața Sfântului Ioan Hrisostom*.

Era ultima dată când Gură de Aur se ruga în această biserică. Patricius i-a transmis ordinul de plecare în exil. Dar sfântul știa că exilul nu era decât un pretext. Împărăteasa Eudoxia voia să-l ucidă în timpul călătoriei. De această dată decizia de a-l asasina fusese luată. Din toate aceste motive episcopul și-a prelungit rugăciunea. Gură de Aur trebuie să-I fi spus Tatălui ceresc în această rugăciune același lucru pe care l-a spus Iisus pe Muntele Măslinilor Tatălui: „Doamne, făcă-se voia Ta.”

În timp ce sfântul se ruga, un diacon i-a strecurat în mână o scrisoare.

Un prieten îl implora pe Gură de Aur să-și întrerupă rugăciunea și să iasă din biserică în grabă. Comandatul militar Lucius primise ordin de la Eudoxia să simuleze o rezistență din partea sfântului, să atace biserica și să-l ucidă pe episcop. Prietenul îl implora pe sfânt să părăsească în grabă biserica pentru a dejuca planul ucigaș al Eudoxiei și a-și salva viața.

Paladie a păstrat textul acestei scrisori: „Grăbește-te! Lucius, acest om cu față nerușinată și peste măsură de îndrăzneț, se află nu departe de aici, în băile publice, gata să te ia cu forța dacă refuzi sau dacă îți amâni plecarea. Poporul orașului este într-o stare de emoție extremă. Grăbește-te să ieși în secret de teamă să nu se facă o ciocnire și vărsare de sânge între el și soldați.”

Sfântul și-a întrerupt rugăciunea. Primul său gând a fost să evite vărsarea de sânge. Gură de Aur îi iubea pe săraci, pe cei zdrențăroși și umili,

și murea cu fiecare om care murea. Voia să le salveze viețile. Din cauza aceasta, Gură de Aur a poruncit cu calm să i se pună șaua pe cal și să stea gata pentru plecare în fața porții de apus a episcopiei. Văzând calul sfântului cu șaua pusă pentru plecare, poporul l-ar fi așteptat în fața acestei porți, în timp ce sfântul ar fi ieșit printr-o altă. După ce a dat acest ordin, sfântul s-a apropiat de episcopi. I-a îmbrățișat pe doi dintre ei. „Vă îmbrățișez pe toți în persoana acestora. Rămâneți în altar, ca să mă liniștesc puțin înainte de plecare.”

Un sfânt e detașat de tot ce-i pământesc. Cu toată această detașare, momentul în care sfântul și-a luat rămas-bun și a plecat e la fel de dramatic ca și plecarea unui om oarecare. Căci, așa cum spune Gură de Aur, oamenii nu se pot obișnui cu moartea, deși e veche cât pământul și de fiecare dată o socotesc ceva nou. Episcopii, preoții și diaconii catedralei Sfânta Sofia plângeau acum că sfântul își luase rămas-bun de la ei.

Episcopul i-a lăsat în altar pe frații săi preoți și episcopi. Apoi s-a îndreptat singur spre baptisteriu unde erau reunite diaconițele. Gură de Aur le-a chemat pe Olimpiada, Ampructa, Salvina și Pendatia. „Veniți, fiicele mele, a spus sfântul. Veniți, fiicele mele, și ascultați-mă bine. *Pentru mine totul s-a terminat. Alergarea mea s-a sfârșit.*” Diaconițele hohoteau. Sfântul a continuat să le vorbească: „N-am decât un singur lucru să vă îndemn, a spus el: nici una din voi să nu se îndepărteze de respectul pe care-l datorează Bisericii. Oricui va ajunge să fie hirotonit fără intrigi și fără ambiții, și va deveni urmașul meu, supu-

neți-vă ca mie însumi, căci Biserica nu poate fi fără episcop.”

Sfântul a adresat apoi o rugămintă diaconițelor, o rugămintă care îl privea personal: „Faceți milă și aduceți-vă aminte, fiicele mele, de mine în rugăciunile voastre”⁸³. Plângând, diaconițele s-au aruncat la picioarele sfântului și i-au sărutat marginea veșmântului și încălțăminte încercând să-l împiedice să plece. Toată lumea hohotea. Chiar sfântul avea ochii umezi. Episcopul a încercat să se smulgă din mulțimea de diaconițe, dar era prea greu. A chemat un preot și i-a cerut ajutorul ca să le îndepărteze. „Îndepărtează-le ca întristarea lor să nu tulbure poporul.”

Episcopul a străbătut catedrala cu pași măsu-rați. Lent. Cu calm. A părăsit biserica. Calul și mulțimea îl așteptau la poarta de apus. Episcopul a ieșit prin poarta de răsărit și acolo s-a pre-dat soldaților care l-au înfășurat într-o pelerină pentru ca mulțimea să nu-l recunoască. Poarta de răsărit a episcopiei s-a închis în urma lui. Episcopul Paladie, biograf și prieten al Sfântului Ioan Gură de Aur, scrie că pe poarta de răsărit a episcopiei Constantinopolului a părăsit biserica și îngerul catedralei. „Îngerul bisericii a plecat o dată cu el.”

⁸³ PALADIE, *Dialoguri despre viața Sfântului Ioan Hrisostom*.

XIII

1

Mulțimea nu l-a văzut pe Gură de Aur ieșind din biserică. Mulțimea de săraci, de zdrențăroși, de nenorociți, îl aștepta pe Gură de Aur la poarta de apus, acolo unde se afla pregătit pentru plecare calul sfântului. Mulțimea l-ar fi așteptat pe sfânt încă mult timp dacă n-ar fi auzit venind dinăun-trul catedralei strigăte și plânsete. După aresta-re episcopului, soldații au început să le alunge pe diaconițe, pe preoți și pe diaconi. Soldații voiau să evacueze biserica de toți partizanii lui Gură de Aur. Dar poliția nu poate face nici o acțiune fără să lovească, fără să maltrateze, fără să rănească. Diaconițele călcate în picioare, lovite, rănite, stri-gau. Mulțimea a auzit strigătele și a crezut că-l torturau pe Gură de Aur. Săracii au încercat atunci să intre în catedrală ca să-și salveze ocrotitorul de la tortură. Porțile catedralei erau încuiate. În biserică plânsetele și strigătele erau tot mai cum-plite. Văzând că nu putea pătrunde în biserică, mulțimea adunată în jurul catedralei Sfânta Sofia a demolat zidurile. Erau ziduri înalte ca ale unei fortărețe. Poporul a venit cu securi, cu târnăcoape, cu tot felul de unelte și zidurile au fost dărâmate.

Împărăteasa Eudoxia a trimis toate detașamentele de soldați și de poliție ale Constantinopolului ca să împiedice mulțimea să intre în biserică, dar era prea târziu. Zidurile catedralei fuseseră sparte. Poporul era deja înăuntru. Soldații aveau ordin să apere biserica. Barajele s-au rupt. Nu numai creștinii au venit să-l salveze pe Gură de Aur; evreii și păgânii au alergat și ei la biserică pentru a participa la salvarea sfântului și la lupta împotriva armatei. Gură de Aur era ocrotitorul tuturor proletarilor din Constantinopol, chiar și al evreilor sau al păgânilor. Și acum acești proletari de toate religiile veneau să-l salveze pe sfânt din mâinile poliției. Dar sfântul era deja pe drumul exilului. În timpul luptei care se desfășura în curtea catedralei, pe scări și înăuntrul bisericii, în baptisteriu și în jurul altarului, s-a pornit dintr-o dată o furtună. Era o furtună care venea dinspre nord, de pe Marea Neagră, și era atât de violentă, încât a smuls acoperișurile caselor. Lupta a continuat disperată cu aceeași violență ca furtuna. În timpul acesta a izbucnit și un incendiu. Amvonul de unde predica Gură de Aur a luat foc. Alimentate de vântul care sufla dinspre nord, flăcările au mistuit amvonul într-o secundă. Din amvon focul s-a întins în altar. Altarul catedralei Sfânta Sofia a fost și el mistuit de flăcări. După care biserica întreagă a fost transformată în cenușă.

De la catedrală focul s-a întins la clădirile învecinate. În timp ce ardeau ultimele ziduri ale catedralei, focul a atins palatul prefecturii. Prefectura avea un acoperiș de metal, iar metalul se topea și curgea ca o lavă aprinsă. Dus de vânt, focul a mistuit una după alta casele cartierului și

se îndrepta cu o viteză vertiginoasă spre palatul imperial. S-ar fi spus că focul voia să distrugă cât mai repede cu putință palatul sacru în care se aflau Eudoxia și femeile care-l trimiseseră pe Gură de Aur la moarte. Și în timp ce flăcările mistuiau jumătate din Constantinopol, soldații îl escortau ca pe un criminal pe Sfântul Ioan Gură de Aur pe drumul spre Niceea.

O mare parte a orașului a fost transformată în cenușă. Apoi focul a fost stins. Lupta dintre mulțime și poliție a încetat. Atunci poliția a început intens adevărata ei activitate. După ce a restabilit calmul, poliția a început să maltrateze și să-i aresteze cetățenii credincioși lui Ioan. Pentru a-i aresta pe incendiatori, poliția trebuia să stabilească în ce moment a izbucnit focul. Un singur fapt era sigur: focul care distrusese până în temelii catedrala, palatul prefecturii și mai multe cartiere ale Constantinopolului a distrus mai întâi amvonul de unde a predicat marele orator al Bisericii creștine. Amvonul era cel care a ars mai întâi. De acolo a izbucnit focul. Poliția n-a putut determina în ce moment a luat foc amvonul. Istoricul Sozomen povestește că au circulat douăzeci de variante cu privire la ora incendiului a amvonului. Cea mai plauzibilă era versiunea după care focul a izbucnit în momentul în care Sfântul Ioan Gură de Aur smuls de soldați și îngerul bisericii au părăsit catedrala. În clipa aceea a luat foc amvonul. Poliția dorea să știe cine erau autorii incendiului. Prefectul poliției era un anume Studios.

El avea ordin de la Eudoxia să-i găsească pe incendiatori cu orice preț. Din cele douăzeci de variante care circulau, prefectul Studius a reținut patru. Prima ipoteză era că biserica a fost incendiată de episcopii partizani lui Gură de Aur în momentul în care soldații îl scoteau pe sfânt afară din biserică. Episcopii ar fi pus foc la amvonul sfântului pentru ca nimeni să nu mai poată predica de acolo. Potrivit celei de-a doua versiuni, biserica ar fi fost incendiată de evrei și de păgâni. În ultimul timp creștinii arseseră numeroase temple. Profitând de lupta dintre creștini și poliție, păgânii și evreii s-ar fi răzbunat arzând și ei o catedrală creștină. Potrivit celei de-a treia versiuni, Sfânta Sofia ar fi fost incendiată de proletariatul Constantinopolului căruia i-ar fi fost luat singurul ocrotitor, episcopul Gură de Aur. Văzându-și arestat ocrotitorul, episcopul zdrențăroșilor, proletarii s-ar fi răzbunat punând foc la catedrală. În fine, potrivit celei de-a patra versiuni, Sfânta Sofia ar fi fost incendiată ca pedeapsă pentru arestarea sfântului de către Dumnezeu Însuși. Care ar fi lăsat să cadă un fulger în amvon. Deși om inteligent, așa cum sunt toți prefectii lumii, prefectul Studius se afla într-o situație dificilă. Presupușii incendiatori ai catedralei erau greu de arestat: au fost acuzați împreună iudeii și păgânii. În ciuda inteligenței sale, prefectul Studius nu-i putea aresta pe toți evreii și pe toți păgânii. Au fost acuzați apoi episcopii, preoții și diaconii. Și ei erau numeroși și nu puteau fi toți arestați, nu mai mult decât săracii care constituiau majoritatea populației Constantinopolului. Dumnezeu, Tatăl ceresc Însuși, a fost acuzat că a pus focul la

biserică cu ajutorul fulgerului. Prefectul Studius nu putea să-L aresteze nici pe Dumnezeu. A ordonat deci să fie arestați cât mai mulți oameni posibil, și în primul rând cei mai buni prieteni ai sfântului. Dar cei mai buni prieteni ai sfântului plecaseră de bunăvoie în exil împreună cu el. Studius a trimis cavaleria să ajungă din urmă convoiul sfântului exilat și să pună mâna pe toți cei care-l însoțeau.

3

Convoiul care-l escorta pe sfânt pe drumul exilului era departe de Constantinopol. Gărzile primiseră ordinul să-l ducă pe sfânt cât mai repede posibil.

Nu i s-a comunicat sfântului locul unde era exilat. Îmbarcat în Constantinopol, debarcat la Chalcedon, era dus acum pe drum spre Niceea, fără oprire, târât de gărzi în marș forțat. Înainte să fi sosit la Niceea, convoiul a fost ajuns din urmă de cavalerii trimiși de împărăteasă. Polițiștii au pus mâna pe episcopii Chiriac și Eulysius. Episcopii au fost puși în lanțuri. Li s-au pus lanțuri la mâini și la picioare ca unor criminali. Amândoi erau credincioși lui Gură de Aur și plecaseră de bunăvoie în exil ca să nu-l lase pe sfânt singur. Și iată că acum nu-l mai puteau însoți pe sfânt în exilul său. Erau puși în lanțuri. Au fost arestați și preoții și diaconii care-l însoțeau pe sfânt. Au fost arestați toți cei care îl însoțeau pe drumul chinului său. Gură de Aur s-a aflat dintr-o dată singur în mijlocul soldaților. Sfântul a protestat și a cerut să fie înlăntuit și el. Istoricul

Sozomen scrie că sfântul a spus: „Nu mă voi separa de frații mei.”

Trimisul imperial a răspuns că prietenii sfântului erau arestați pentru că au incendiat catedrala Sfânta Sofia și orașul Constantinopol. „Dacă ei sunt vinovați, atunci și eu sunt vinovat, a spus episcopul. Dacă ei sunt instrumentele unei crime, atunci eu trebuie să fiu autorul sau provocatorul ei.”

Sfântul l-a implorat pe trimisul imperial să-i pună și lui mâinile și picioarele în lanțuri, cum au făcut cu prietenii săi.

„Trebuie să fiu interogat, pentru ca prietenii și dușmanii mei să știe bine dacă sunt un incendiator sau nu.”

Trimișii imperiali n-au vrut să audă nimic. I-au arestat deci pe prietenii sfântului pe care i-au trimis la Constantinopol, din stație în stație, în lanțuri ca asasinii; Ioan Gură de Aur a fost lăsat singur cu gardienii. Sfântul nu știa spre ce loc îl conduceau. Gardienii nu voiau să-i spună nimic. Era târât fără oprire spre răsărit. Căldura era insuportabilă. În jurul sfântului nu mai erau decât soldați înarmați până în dinți. Nici un prieten alături de el. Soldații escortei făceau să crească singurătatea și tristețea din inima sfântului. Se simțea cumplit de singur și abandonat. Un sfânt este om și el. Și el se simte singur și părăsit atunci când poliția îi ia toți prietenii și îi pune în lanțuri. Gură de Aur s-a îmbolnăvit înainte de a ajunge la Niceea. Avea febră mare. „Era firav. Tristețea, canicula, singurătatea, lipsa de apă și de hrană, precum și oboseala călătoriei l-au doborât.” Și când privea în jurul lui cu ochii săi de

om, Gură de Aur nu vedea decât soldații care-l păzeau. Nu vedea lângă el decât soldați și ofițeri în ținută de război. Santinelele făceau să-i crească mâhnirea, în compania soldaților de gardă omul simțindu-se mai singur și mai dezolat decât în adâncul peșterilor. Gură de Aur nu avea înaintea ochilor decât soldați, nimic decât soldați. Și atunci s-a înfăptuit una din marile minuni ale vieții sale pământești.

Dincolo de platoșe, lăncii, galoane, dincolo de uniforme de soldați și de ofițeri, Gură de Aur a reușit să descopere oameni. În adâncul ființei lor acoperite cu decorații, galoane și embleme, sfântul a descoperit sufletul soldaților și ofițerilor escortei sale. Comandanții se numeau Anatol și Teodor. Sfântul a observat că aveau suflet, pentru că le era milă de episcopul pe care aveau ordin să-l ducă în marș forțat spre un loc necunoscut. La fiecare oprire, în ciuda ordinelor severe ale împărătesei de a-l persecuta pe sfânt până la moarte, ofițerii și soldații escortei căutau apă, pâine și lapte pentru prizonier, în loc să se odihnească. Sfântul nu putea trăi fără să se spele. La fiecare haltă, ofițerii căutau un butoi, îl umpleau cu apă și-l invitau pe sfânt să facă o baie. Cu cât înaintau pe drumul exilului, cu atât mai mult creștea prietenia dintre sfânt și soldați. În cele din urmă, ofițerii și soldații care îl escortau nu mai erau gardienii și temnicerii sfântului, ci servitorii săi credincioși. Sfântul a înmuiat inima gardienilor. A fost una din marile minuni ale lui Gură de Aur. Fiindcă a descoperi o inimă dincolo de decorațiile și nasturii unei tunici de polițist, dincolo de embleme și galoane, e o minune la fel

de mare ca prefacerea pietrei în pâine. Și Gură de Aur a făcut această minune. Soldatul sau ofițerul din escortă care căutând găsea un pahar de apă proaspătă sau un pahar de lapte, sau o bucată de pâine, nu le păstra pentru el; le aducea sfântului. Bunătatea și sfințenia episcopului Ioan i-a uimit pe soldați, iar soldații au devenit oameni. A transforma un polițist în om este o minune la fel de rară ca și transformarea apei în vin. Pe drumul exilului, Gură de Aur a săvârșit o minune pe care până atunci o realizase numai Apostolul Pavel: i-a convertit pe temnicerii și polițiștii trimiși să-l persecute. A schimbat polițiștii în oameni.

4

După deportarea sfântului a început persecuția adeptilor din Constantinopol. Partizanii sfântului erau creștinii săraci, preoții și diaconii, episcopii și femeile credincioase, cei care nu se temeau de moarte. Ca toți prefecții, Studius, prefectul Constantinopolului, nu se simțea bine atunci când trebuia să tortureze oameni cărora nu le e frică de moarte. Un polițist nu se simte în largul său când cei torturați nu tremură de frică, nu strigă, nu cer milă. Ioaniții (prietenii lui Gură de Aur) nu tremurau înaintea lui Studius. Din această cauză, prefectul a fost cuprins de un sentiment de neliniște. Studius conducea ancheta și torturile fără pasiune. Această lipsă de pasiune, această absență a cruzimii i-a iritat pe cei patru episcopi dușmani ai lui Gură de Aur: Severian, Acachie, Antioh și Quirin. Cei patru prelați însoțiți de Eu-

doxia s-au prezentat înaintea împăratului și au denunțat indulgența prefectului. I-au cerut împăratului un adevărat prefect care să conducă ancheta cu privire la incendierea catedralei Sfânta Sofia. În mintea celorlalți prelați un adevărat prefect era cel care putea smulge cu cleștele sau chiar cu dinții carnea acuzaților. Aceste calități esențiale îi lipseau lui Studius. Din această cauză s-a căutat un alt prefect. S-a căutat un adevărat prefect — care să poată smulge acuzaților pielea în bucățele — până când aceștia vor mărturisi tot ce li se cerea să mărturisească. Sfătuit de prelați, împăratul l-a destituit pe Studius și a numit un alt prefect, unul adevărat, care se numea Optatus. Noul venit era un om inteligent. Mai mult, era un intelectual. Intelectualii sunt cei mai buni polițiști pentru că nu-și devoră victimele doar cu instrumente materiale de tortură, ci și cu inteligența și cultura lor. Optatus era un polițist care îi citea pe poeții și filozofi greci. După numirea sa, el a făcut cunoscut că va conduce personal ancheta. Apoi a anunțat că nu va proceda la această anchetă în localurile poliției, cum făceau colegii săi, ci în forum, sub ochii mulțimii. Când erau torturați, acuzații nu trebuiau să strige în celule, pentru că în celule nu-i auzea nimeni. Supliciile trebuiau să aibă loc în piața principală a orașului, pentru ca cetățenii să poată vedea cât de puternică era poliția. Optatus a instalat un birou în centrul pieței. Aproape de biroul său a instalat întreg arsenalul de instrumente de tortură. Fiecare aparat avea un meșter care îl făcea să funcționeze. În acest arsenal, ca în toate arsenalele, exista o specializare foarte precisă. Erau

meșteri însărcinați cu zdrobitul oaselor, alții însărcinați cu smulgerea pielii, alții care ardeau cu fierul roșu, alții care smulgeau unghiile. O mulțime de specialiști. Acum, toți acești specialiști erau instalați cu instrumentele lor de-a dreapta prefectului Optatus în piața principală a Constantinopolului. Ca înaintea unei scene de teatru, în fața prefectului și a torționarilor au fost instalate scaune pentru spectatori. Episcopii și doamnele de la curte voiau să asiste la spectacol. Aristocrația avea fotolii rezervate.

Istoricii Sozomen și Paladie, amândoi contemporani ai evenimentelor, ne povestesc că primul interogat a fost un tânăr citeț al bisericii lui Gură de Aur, numit Eutropius. Era un adolescent. Gură de Aur îl ocrotise pentru credința și curăția sa. Eutropius era încă la vârsta copilăriei, și fața sa era încă albă și curată, fără nici o umbră de mustață. A fost prima persoană pe care prefectul intelectual Optatus a făcut-o să apară în fața cumplitului său tribunal. Eutropius a fost somat să povestească în ce împrejurări a incendiat Gură de Aur Biserica. El a răspuns că nu l-a văzut pe Gură de Aur punând foc bisericii. Spunea adevărul. Eutropius nu l-a văzut nici pe Ioan, nici pe episcopi, nici pe diaconițe incendiind biserica: „Nu știu nimic de tot ce mă întrebați, a răspuns el cu candoare și sinceritate”⁸⁴.

Optatus a poruncit ca Eutropius să fie întins pe masa de tortură. Meșterii torționari au început să-l lovească cu bețe de toate mărimile pentru ca

⁸⁴ PALADIE, *Dialoguri despre viața Sfântului Ioan Hristostom*.

să nu fie cruțat de nici o suferință. Bețe groase, care ajung până la os, bețe fine, ca niște paie, care lovesc pielea ca niște lame.

După ce a fost bătut astfel, Eutropius a fost întrebat dacă voia să povestească cum a incendiat sfântul Biserica. „Nu știu nimic de ceea ce mă întrebați”, a răspuns el. Era aceeași frază pe care o rostise. Paladie a notat cuvintele lui Eutropius după mărturiile celor care le-au auzit și au asistat la tortura lui. Optatus a ordonat ca tânărul să fie trecut la un alt călău. Acesta i-a torturat oasele. Apoi a fost întrebat din nou dacă voia să mărturisească cum a fost incendiată biserica de către episcop. Alb ca varul de suferință și abia șoptind Eutropius a răspuns: „Nu știu nimic de tot ceea ce mă întrebi.”

S-au continuat torturile cu fierul roșu. Apoi martorul a fost interogat din nou: „Mărturisești cum a pus episcopul foc bisericii?” De această dată Eutropius n-a mai dat nici un răspuns. A spus tot ceea ce avea de spus. Optatus a ordonat ca martorul să fie trecut din nou la un alt călău. Apoi la un altul. La dreapta prefectului stătea o echipă completă de torționari. Prefectul însuși era un specialist în materie de tortură. Era un bun prefect care-și cunoștea meseria. Dar în ciuda tuturor torturilor, Eutropius n-a mai răspuns nimic.

Supliciul a continuat mult timp și martorul tăcea, deși călăii îl treceau din mână în mână. Mai târziu, unul din torționari a observat că Eutropius era mort. Era mort de mult timp. Trupul său era deja rece. Călăii torturaseră cadavrul lui Eutropius. Optatus torturase un mort. Și l-a torturat mult timp cerându-i cu inteligența sa de polițist

să vorbească: voia să facă să vorbească un mort... Eutropius a fost primul martor ucis în timpul anchetei. Numărul celor uciși în timpul interogatoriului era foarte ridicat. Cadavrul tânărului a rămas în forum toată ziua. În timpul nopții, a fost aruncat într-o groapă de către Acachie și cei patru episcopi. În timpul nopții episcopii ridicau cadavrele din piață și le îngropau ascunzându-se ca să nu fie linșați de mulțime.

5

Al doilea martor care a fost adus înaintea lui Optatus pentru a-l acuza pe Gură de Aur că a incendiat catedrala a fost Tigrius. Preotul Tigrius era sclavul care făcuse toată viața sa economie la hrană și îmbrăcăminte, punând deoparte ban lângă ban și, cumpărându-și libertatea, devenise monah și preot. Recunoștința lui Tigrius față de Gură de Aur era atât de mare, încât ar fi preferat să fie tăiat în bucăți, milimetru cu milimetru, mai degrabă decât să rostească alte cuvinte decât cuvinte de laudă la adresa episcopului exilat. Cu toată inteligența sa, Optatus a făcut o alegere cât se poate de nefericită când a făcut apel la Tigrius pentru a-l acuza pe Gură de Aur. Pe masa de tortură, înaintea aristocrației și a episcopului, lui Tigrius i-au fost zdrobite toate degetele mâinii și toate degetele de la picioare, unul după altul. A fost bătut cu lovituri de bici cu plumb la capete până ce carnea și pielea sa au fost smulse atârând pe corpul său ca niște bucăți de stofă. Cu toate aceste torturi, cât timp a avut forța de a

vorbi, Tigrius n-a făcut decât să proclame că episcopul Ioan Gură de Aur era un sfânt.

Prefectul era nemulțumit. A căutat alți martori. Prefectul l-a căutat îndeosebi pe Serapion, primul diacon al lui Gură de Aur. Serapion fusese mâna dreaptă a sfântului, aghiotantul său. Când a izbucnit persecuția, Serapion s-a refugiat în Carpați, în România de astăzi. Această țară era ocupată de goți și se numea Goția, dar populația era în majoritate daco-romană, țara fiind colonizată de împăratul Traian. Goții fuseseră creștinați de marele lor episcop Ulfila. La sosirea hunilor, o parte a poporului got a trecut în sudul Dunării. Împăratul Romei i-a obligat să devină arieni. Dar cei din nordul Dunării au rămas ortodocși. Goții de pe teritoriul care formează România actuală și populația daco-romană a acestei țări, rotundă ca un disc, îl iubeau pe episcopul Ioan Gură de Aur al Constantinopolului. Serapion s-a refugiat într-una din mănăstirile lor. Cu toate acestea, Optatus a reușit să pună mâna pe el. Serapion a fost adus în forum și torturat mai crud decât toți martorii care au compărut în fața lui Optatus până atunci.

În afara torturilor obișnuite, lui Serapion i s-a smuls pielea frunții inclusiv sprâncenele și i s-a lăsat craniul alb gol. Serapion n-a rostit nici un singur cuvânt împotriva sfântului episcop. Optatus a recurs atunci la un alt mijloc de tortură. Folosise toate metodele de supliciu de care putea dispune un prefect intelectual. Dar toate aceste metode nu l-au făcut pe Serapion să vorbească. Optatus s-a gândit că un episcop dispunea poate de mijloace de tortură mai numeroase decât cele

de care putea dispune un politician și l-a trimis pe Serapion la Teofil, faraonul creștin al Alexandriei, care îl condamnase pe Gură de Aur.

6

În timp ce ancheta condusă de Optatus continua în forum cu tot aparatul său de tortură, a fost ales un nou episcop al Constantinopolului. Era Arsacius, în vârstă de optzeci de ani, fratele bătrânului episcop Nectarie, predecesorul în scaun al lui Gură de Aur. Paladie spune despre Arsacius că avea „limbuția unui pește și căldura oratorică a unei broaște”. Creștinii din Constantinopol erau credincioși lui Gură de Aur și evitau să frecventeze biserica unde slujea noul episcop. Între timp, toată lumea creștină adoptase varianta fulgerului care căzuse pe biserică incendiind-o. Dar Optatus nu putea aresta fulgerul. Voia martori care să denunțe *incendiatori* „pe care să-i poată aresta”. Întrucât oamenii nu voiau să facă declarații false, Optatus a început să tortureze femeile. De regulă, femeile vorbesc mai ușor decât oamenii. Prima interogată a fost diaconița Olimpiada. Era în vârstă de treizeci și cinci de ani, și frumusețea sa era la fel de mare ca și virtutea sa creștină. Olimpiada era una din creștinele care au intrat în legendă încă din timpul vieții. Nu dormea niciodată mai mult de două sau trei ore, nu se hrănea decât atât cât să rămână în viață și întreaga sa activitate era consacrată faptelor creștine și săracilor. Veșmintele ei monahale uzate făceau mai multă impresie decât toaletele cele mai somp-

tuoase. Era nobilă prin naștere, avea o cultură vastă, era inteligentă și credința sa era atât de mare încât numele său era cunoscut nu doar în imperiul roman, ci până la hotarele cele mai îndepărtate ale ținuturilor barbare. Această femeie era cea mai bună prietenă a lui Gură de Aur. Optatus a chemat-o înaintea tribunalului său și i-a arătat aparatele de tortură. Olimpiada a surâs privindu-i pe torționari și instrumentele lor. Olimpiada era o sfântă. Știa că tortura era un fapt pasager. Mai mult, o dată cu exilul prietenului său sfânt, Olimpiada considera viața ca o povară. Ar fi fost fericită dacă Optatus ar fi asasinat-o, eliberând-o astfel de viața pământească. Sozomen spune că Optatus a întrebat-o pe Olimpiada de ce anume a incendiat biserica Sfânt Sofia.

Diaconița a surâs și a răspuns: „Toată viața mea e de ajuns pentru a respinge o astfel de acuzație. Am fost odinioară bogată și, cum se știe, toate bogățiile mele au fost folosite pentru a construi sau a împodobi templele lui Dumnezeu. Nu așa am învățat să le ard”⁸⁵.

„O, cunosc viața ta”, a spus prefectul.

„Dacă-mi cunoști viața, a spus cu calm Olimpiada, dacă știi viața mea, atunci coboară din acest tribunal unde stai ca judecător și vino de te așează aici ca acuzator. Un altul va judeca între noi.”

„Ești nebună dacă nu-l recunoști pe noul episcop Arsacius...”, a spus prefectul.

Olimpiada a surâs. L-a întrebat pe prefect dacă a chemat-o ca s-o acuze de incendiarea bisericii sau ca să o acuze de erezie. Prefectul a suspendat

⁸⁵ SOZOMEN, *Istoria bisericească*.

ședința. A invitat-o pe Olimpiada să revină câteva zile mai târziu. Olimpiada știa că de fapt crima de a fi pus foc catedralei era mai puțin gravă decât crima de a nu-l recunoaște pe noul episcop.

În acele timpuri cetățenii erau obligați să aibă aceeași religie ca împăratul. Din moment ce Arcadius l-a recunoscut ca episcop pe Arsacius, toți cetățenii trebuiau să facă același lucru sub pedeapsa de a se vedea declarați vinovați de activități împotriva imperiului. Olimpiada știa că aceasta era o crimă gravă. Dar nu se putea dezice de Gură de Aur. Știa că Gură de Aur era un sfânt și prefera să suporte consecințele acestei crime: de a nu fi de aceeași părere cu împăratul. La a doua audiere, Olimpiada a fost demnă. La fel de demnă ca și prima dată. A spus că nu-l recunoștea pe Arsacius ca episcop, ci pe Gură de Aur. Pentru aceasta a fost condamnată la exil. Celelalte femei care făceau parte din cinul diaconițelor și care-l ajutaseră pe Gură de Aur în activitatea sa de apărare a săracilor au fost toate condamnate ca și Olimpiada.

Mărșăluind între santinele, Gură de Aur a ajuns după zece zile la Niceea. Era la sfârșitul lui iunie în anul 404. Dar nu știa spre ce loc îl conduceau; o adevărată deportare se execută fără să i se comunice prizonierului în timpul parcursului locul destinației sale. De altfel nici soldații, nici ofițerii nu o cunoșteau. Aproape de Niceea e un lac numit Ascanius. Înainte de a ajunge în oraș, trupul sfântului care era măcinat de febră și de arșița insuportabilă a zilelor de iunie s-a înviorat. Prin toți porii săi absorbea de departe aerul înviorător prin prospețimea apelor. Un sfânt e un om sensibil, ca poezii și muzicienii. Gură de Aur scria: „Aerul de la Niceea m-a înzdrăvenit.”

Ajuns în oraș, pentru prima dată de la plecarea din Constantinopol a avut un pat, apă proaspătă și pâine, care cel puțin nu mai era tare ca piatra. Apoi, și aceasta a fost marea sa bucurie, Gură de Aur a putut face o baie, o baie adevărată. Dar aceste bucurii ale sfântului prizonier au fost întunecate de veștile de la Constantinopol. La Niceea a primit mai multe scrisori... care îl înștiințau de ceea ce s-a petrecut după plecarea sa. Acestea

l-au întristat până într-atât pe sfânt, încât i-a fost cu neputință să se bucure de aerul Niceei înviorat de prospețimea lacului Ascanius, nici de apa proaspătă pe care o bea, nici de baia pe care putea s-o facă. Din Niceea Gură de Aur a scris: „Mi s-a raportat ceea ce s-a petrecut cu Arsacius, acest flecar imbecil, ridicat de împărăteasă pe scaunul meu episcopal”⁸⁶.

La Niceea sfântul a aflat cum anume a fost ucis citețul adolescent Eutropius, cum a fost torturat preotul Tigrius și cum au fost arestați, maltratați și dați morții prietenii săi, săracii.

Tot de la Niceea a scris: „Știu cruzimile făcute de infamul Arsacius împotriva fraților mei care n-au vrut să stea în comuniune cu el și cum mai mulți dintre ei au murit în închisoare pentru apărarea cauzei mele. Arsacius e un lup în piele de oaie, un adulter sub mască de episcop. Într-adevăr, ca femeia care în timpul vieții soțului ei are o legătură cu un alt bărbat, tot așa Arsacius este un adulter, nu după trup, ci după duh, deoarece, fiind eu încă viu, el mi-a luat biserica al cărei soț sunt”⁸⁷.

Nu erau singurele vești dureroase. Îndată după aceea a sosit și ordinul imperial de a-l transporta mai departe pe prizonier. Gărzile l-au trezit pe Gură de Aur la orele patru dimineața și i-au poruncit să pornească la drum făcându-i cunoscut sfântului numele localității unde era deportat. Comunicarea locului exilului nu era o favoare, nu era decât un mijloc pentru a-i spori suferințele.

⁸⁶ *Scrisoarea 125 către episcopul Chiriak.*

⁸⁷ *Scrisoarea 125 către episcopul Chiriak.*

Împăratul hotărâse ca Gură de Aur să fie exilat în Cucuz. Era un nume care trezea frică. Această localitate se afla la granița Imperiului Roman de Răsărit, în Armenia Mică. Acest sat care avea doar câteva case, nu avea magazine, nici drumuri, dar era totuși celebru în istorie. Cu cincizeci de ani înainte, împăratul îl exilase aici pe episcopul Pavel al Constantinopolului. Încă de la sosirea sa în Cucuz, episcopul Pavel a fost înformat. Împăratul dorea moartea sa cu orice preț și a dat poruncă să fie lipsit de apă și de hrană. Ca printr-o minune, episcopul Pavel n-a murit, deși nu i s-a dat nimic să mănânce. Exasperat de faptul că episcopul nu murea de foame și de sete, suveranul și-a pierdut răbdarea și a poruncit să fie spânzurat. Și soldații l-au spânzurat pe Pavel. Mormântul episcopului se găsea la Cucuz. Faptul că Eudoxia îl trimitea pe Gură de Aur în exil la Cucuz era un avertisment. În acest fel i se făcea cunoscut sfântului episcop că ceea ce i s-a întâmplat predecesorului său la Cucuz îl aștepta și pe el: moartea prin foame sau strangulare. Gură de Aur a înțeles acest avertisment. L-a primit cu calmul pe care sfinții îl manifestă atunci când primesc lucrurile acestei lumi. S-a lăsat condus la Cucuz, locul unde avea să fie asasinat din ordin imperial al doilea episcop al Constantinopolului.

Prima oprire pe drumul spre Cucuz a fost Ancyra, în Galatia de Sus. Călătoria de la Niceea la Ancyra a fost un adevărat chin. Gărzile au primit ordinul să evite de-a lungul întregului

parcurs orașele și localitățile importante. Până la Ancyra, sfântul prizonier a mers de-a lungul unei câmpii infinite, dezolante, pline de praf. Rarele puțuri pe care le găseau pe drumul lor erau atât de adânci, încât gălețile abia puteau atinge apa. Iar când soldații din escortă puteau scoate câțiva litri de apă din aceste puțuri rare și fără fund, această apă era sălcie, plină de sare și avea un miros care te făcea să vomiti pe loc. Soarele ardea capul prizonierului ca un metal topit. Praful era atât de des încât făcea dureroasă fiecare inspirație. Sfântul era încă și mai bolnav. Populația ar fi vrut să se arate generoasă cu sfântul captiv, dar în această regiune populația era rară și cumplit de săracă... Zile în șir convoiul nu întâlnea nici o făptură, fie om, fie animal, și când întâlnea, aceasta era la rândul ei înfometată și însetată. Când au fost pe punctul de a ieși din acest iad, s-a întâmplat o altă nenorocire. Convoiul a pătruns pe teritoriul episcopului Leontie. Acesta voia să fie pe placul împărătesei Eudoxia. Pentru a fi în grațiile ei, Leontie a hotărât să trimită un cadou curții imperiale. Episcopul Leontie al Galatiei a hotărât să-i trimită Eudoxiei pe o tipsie capul Sfântului Ioan Gură de Aur. Știa că împărătesei i-ar fi plăcut să primească acest cap. Leontie a angajat deci oameni ca să-l ucidă pe sfânt. Pe tot parcursul, în toate satele pe care sfântul urma să le străbată a postat bande de ucigași plătiți... Acești bandiți atacau convoiul care escorta prizonierul și încercau să-l asasineze.

Dar gardienii, care au primit ordinul să-l transporte pe sfânt în așa fel încât să piară pe drum, l-au apărat pe prizonier împotriva bandiților tri-

miși de episcop ca să-l ucidă. Soldații și ofițerii deveniseră oameni. Grație devotamentului și fidelității lor, Gură de Aur a ieșit viu din dieceza lui Leontie. În momentul în care a părăsit această dieceză el a scris: „Am scăpat de galateni”⁸⁸. Deși bolnav, amenințat cu moartea la fiecare pas, deși suferind de foame, de sete și de singurătate, principala preocupare a lui Gură de Aur în Galatia de Sus era cu totul alta: era lucrarea de convertire la creștinism a Feniciei.

3

Gură de Aur, care voia să îplinească ceea ce lipsea patimii lui Hristos, adică să ducă crucea pe toată suprafața pământului așa cum fusese dusă pe Golgota, a hotărât creștinarea Feniciei. Era țara cea mai refractară la creștinism. Gură de Aur n-a ezitat să folosească metodele de atunci pentru convertirea Feniciei și a trimis aici monahi înarmați cu cazmale ca să demoleze templele păgâne și cu mistrii ca să construiască biserici.

Echipele de misionari pe care Gură de Aur le-a trimis în Fenicia au reușit să ridice numeroase biserici. Când sfântul a plecat în exil, Eudoxia a început să-i persecute misionarii creștini din Fenicia pentru că fuseseră trimiși aici de Gură de Aur. Autoritățile imperiale ale Feniciei au primit ordinul să-i saboteze și au executat ordinul. Misionarii au fost predați fenicienilor care i-au masacrat. Bisericile de-abia terminate au fost demo-

⁸⁸ Scrisoarea 14 către Olimpiada.

late. Vechile temple păgâne au fost reconstruite. Toate aceste vești i-au fost comunicate lui Gură de Aur în timp ce străbătea câmpia dezolantă a Galatiei însetat, înfometat, ars de febră, ars de soarele torid și amenințat de securile bandelor trimise de episcopul Leontie ca să-l asasineze. Sfântul nu voia să renunțe să răspândească cuvântul Domnului în Fenicia. Era un episcop al lui Hristos, și un episcop al lui Hristos trebuie să poarte crucea lui Iisus la toate națiile. Pentru a converti Fenicia avea nevoie de oameni puternici, de adevărați atleți. Așa cum la Antiohia, pentru a salva orașul de la distrugere, a făcut apel la eremiții nisipurilor, tot așa acum, pentru a aduce Fenicia la adevărata credință, a făcut apel la singuraticii deșertului.

Gură de Aur a scris unuia dintre ei: „Lasă-ți munții și vocația stearpă care nu poate sluji nici oamenilor, nici lui Dumnezeu. *Ia un toiag și pleacă.* Du-te și găsește-l la Antiohia pe preotul Constans și înțelege-te cu el pentru a răsturna idolii Fenicieii.”

Pustnicul, care jurase ca toată viața sa să nu-și părăsească peștera unde se retrăsese, ezita. Gură de Aur i-a scris furios. Pustnicul a plecat. Pentru a converti Fenicia, Gură de Aur a organizat adevărate batalioane de anahoreți. I-a scris preotului Constans căruia i-a încredințat conducerea acestor misiuni: „Spune-mi câte bisericii vor fi construite în fiecare an; câți lucrători credincioși vor merge în Fenicia; care vor fi apoi progresele realizate. *Am găsit în închisoare un monah din Niceea și l-am convins să se pună la dispoziția ta ca să fie trimis în aceeași regine.*”

Acestea erau preocupările sfântului în timpul străbaterii fără apă, fără pâine, a deșertului care ardea ca un cuptor și era plin de bandele plătite pentru a-l asasina. Organizând convertirea Fenicieii, Gură de Aur înainta între santinele spre locul exilului său. Înainta având în minte avertismentul Eudoxiei că va fi dat morții la Cucuz.

4

Ajuns în Capadocia și în Tauro-Cilicia, Gură de Aur era salvat de bandele lui Leontie. Populația i-a ieșit înaintea nu proferând cuvinte de insultă, ca în dieceza episcopului Leontie, nici cu securi și cazmale pentru a-l smulge din mâinile soldaților și a-l ucide, ci cu venerație. La porțile orașelor se aflau magistrați, preoți, funcționari și toată populația venită să-l întâmpine și să-l plângă pe sfântul exilat. Gură de Aur era primit ca un suveran. Capadocia a fost pentru Gură de Aur țara eliberării. I-a scris episcopului Chiriac astfel:

„Când am ajuns în Capadocia și în Tauro-Cilicia am văzut alergându-ne înaintea coruri numeroase de sfinte personaje, nenumărați monahi și fecioare care *vărsau toți lacrimi din belșug și plângeau văzându-ne mergând spre exil și-și spuneau unii altora: ar fi fost mai bine să vedem soarele lipsit de razele sale decât gura lui Ioan redusă la tăcere.* Acest spectacol m-a emoționat și mi-a sfâșiat inima, înconjurat cum eram de persoane care plângeau din pricina mea”⁸⁹.

⁸⁹ Scrisoarea 125 către episcopul Chiriac.

Când Gură de Aur a încercat să consoleze această mulțime care prefera să vadă soarele stingându-se în ceruri, mai degrabă decât să vadă gura lui Ioan reducă la tăcere, poporul jelea încă și mai mult. Încadrat de soldați înarmați ca un criminal, mergând între două rânduri de oameni care se aruncau la picioarele sale și sărutau marginea veșmintelor lui, Gură de Aur a ajuns la Cezareea. Mesageri trimiși de episcopul Pharetrius s-au apropiat de el și i-au spus:

„Domnul Pharetrius te așteaptă. Străbate deja drumul pentru a nu pierde întâlnirea cu tine, *căci nu dorește nimic decât să te vadă și să te îmbrățișeze*. Domnul Pharetrius adună chiar monahii orașului pentru a sărbători venirea ta”⁹⁰. Gură de Aur era emoționat până la lacrimi. Până și gărzile erau emoționate de primirea imperială făcută prizonierului pe care-l escortau. Dar populația vedea că sfântul era bolnav. Abia se ținea pe picioare, ochii îi ardeau de febră. Suferințele îndurate în timpul călătoriei erau cumplite. Ne-a spus-o el însuși: „Ocnașii în minele lor nu suferă ce am suferit eu în această călătorie... mistuit de febra continuă și obligat totuși să călătoresc zi și noapte, doborât deopotrivă de căldură și de nevoia somnului, n-aveam pe nimeni care să-mi vină în ajutor în lipsa mea de toate cele”⁹¹. Ochii mulțimii care îl întâmpina au remarcat urmele adânci ale suferințelor fizice îndurate de sfânt. Cei mai mari medici ai orașului Cezareea, Himnetius și Theodorus, s-au pus la dispoziția lui

⁹⁰ Scrisoarea 14 către Olimpiada.

⁹¹ Scrisoarea 120 către Teodora.

Gură de Aur. Prefectul i-a dat prizonierului una din cele mai confortabile case ale cetății. Medicii l-au îngrijit, autoritățile i-au dat onoruri, iar mulțimile îl venerau.

„Sunt în Cezareea ca un corăbier în port după furtună... în Cezareea simt că am reînviat puțin. Aici am băut apă potabilă, aici am mâncat pâine care nu era nici tare, nici mucegăită, nu am mai fost silit să mă spăl în butoi și m-am putut culca într-un pat.”

Intrarea lui Gură de Aur în Cezareea după călătoria în care a avut de suferit mai mult decât ocnașii semăna cu intrarea în rai, dar Gură de Aur era un sfânt, și nici un sfânt nu își are raiul pe pământ.

5

Deși a trimis mesageri înaintea lui Gură de Aur, episcopul Pharetrius al Cezareei n-a venit totuși să-l întâmpine la intrarea în oraș. Episcopul nu l-a vizitat pe sfânt nici a doua zi, nici după aceea. Pharetrius se temea că împărăteasa Eudoxia va afla că l-a vizitat pe Gură de Aur. Mai mult, se temea că împărăteasa va afla că prizonierul a fost primit în orașul său ca un sfânt și un martir. Episcopul Pharetrius nu voia să-și compromită cariera episcopală din cauza lui Gură de Aur pe care personal nu-l iubea... La sinodul care-l condamnase pe Gură de Aur, episcopul Pharetrius a votat pentru condamnare. Acum, nu voia să folosească violența împotriva sfântului, pentru că violența ar fi indignat poporul. Număra orele și aștepta cu nerăbdare ca sfântul prizonier să pă-

răsească Cezareea. Ziua plecării a sosit. Sfântul trebuia să părăsească orașul la orele patru dimineața, pe când se iveau zorii. Era ora când se așterneau la drum toate convoaiele de prizonieri. Cu toate onorurile primite în Cezareea, Gură de Aur a rămas, civil vorbind, un prizonier. Trebuia deci să se trezească înainte de zorii zilei ca orice alt captiv al imperiului. Episcopul Pharetrius era fericit la gândul că în ziua următoare sfântul nu va mai fi în oraș...

Dar în acea noapte Cezareea a fost atacată de isaurieni. Acest popor de munte nu se schimbase din vremea lui Alexandru cel Mare. Trăiau pe culmile munților, iar munții îi apărau ca o fortăreață. Isaurienii au fost poporul cel mai războinic de pe pământ. Din motive strategice s-au retras pe înălțimi. Nu voiau să fie învinși, iubeau libertatea mai mult decât orice. Dar pe vârfuri nu se putea face agricultură. Acolo sus iarna dura aproape zece luni. În timpul acestor zece luni nu era nici un drum pe care să se fi putut pătrunde în țara isaurienilor. Nici ei nu puteau să coboare, de aceea în timpul celorlalte două luni oamenii coborau în vale pentru a face provizii. Mai exact, prădau ca să aibă ce să mănânce în timpul celor zece luni de exil voluntar pe vârfurile munților.

De data asta era una din aceste expediții de aprovizionare. Numele de isaurieni răspândea groază. Nici Alexandru cel Mare și nici altcineva în istorie n-a reușit să învingă acest popor. N-au reușit nici romanii. Văzând că nu putea să-i învingă, Roma a încercat o altă metodă: a organizat o expediție în munții lor, i-a făcut prizonieri pe bărbați și i-a deportat în Caucaz. Femeile

isauriene au fost obligate să facă copii cu legionari romani. Roma credea că în acest fel i-ar putea „domestici” pe acești oameni de munte mai aspri decât stânca. Sângele femeilor isauriene a fost însă mai puternic decât sângele legionarilor. Copiii născuți din femei isauriene și legionari romani n-aveau nimic roman. Acești copii erau isaurieni sută la sută ca mamele lor și au continuat să terorizeze în fiecare an imperiile din jur. În acea noapte ei au atacat Cezareea. Isaurienii au ajuns la porțile Cezareei chiar în noaptea în care Gură de Aur trebuia să părăsească orașul. Bărbații, bătrânii, femeile și copiii cetății au sărit din patul lor ca un singur om, auzind rostindu-se numele de isaurieni, și au luptat împotriva muntenilor. I-au respins. Isaurienii n-au reușit să pătrundă în incinta orașului. Zdrobit de emoții și de lipsa somnului, sfântul avea febră. Dimineața i-a fost imposibil să plece, atât era de bolnav.

Gărzile au întârziat plecarea. Aceasta l-a înfuriat pe episcopul Pharetrius. Era atât de jenat de prezența lui Gură de Aur în cetate, încât chiar și o singură zi de întârziere i se părea prea mult. Aflând că Gură de Aur nu plecase încă, episcopul i-a înarmat cu securi și furci pe monahii din mănăstirile vecine orașului și le-a poruncit să-l alunge pe sfânt afară de Cezareea. Episcopul își epuizase răbdarea. Nu mai putea aștepta plecarea. Voia să-l oblige pe sfânt să plece pe loc. Monahii au primit ordinul să masacreze gărzile și soldații și să incendieze casa unde se aflau, în cazul în care nu voiau să plece imediat. Uciderea lui Gură de Aur i-ar fi adus un mare profit lui Pharetrius. Asasinarea sfântului de către oamenii

episcopului i-ar fi adus o mare recompensă din partea împărătesei Eudoxia. Pharetrius știa că împărăteasa dorea cu pasiune capul lui Gură de Aur și ar fi dat orice ca să-l aibă.

6

Monahii înarmați au înconjurat deci casa unde se afla Gură de Aur după cum le-a poruncit episcopul și au cerut gărzilor să plece imediat cu prizonierul lor. Ofițerii au răspuns că prizonierul era suferind și nu putea porni la drum. „Să plece, să plece”, au strigat monahii.

Gărzile au explicat că episcopul era prea bolnav pentru a putea părăsi casa. Atunci monahii au amenințat că pun foc casei și-l ucid pe episcop și pe gărzi dacă nu pleacă de îndată. Gărzile au cerut ajutorul garnizoanei locale. Dar soldații erau în număr prea mic. Au fost alertate autoritățile civile și militare. Prefectul a venit în persoană să-i calmeze pe monahii înarmați care voiau să-l ucidă pe episcop și gărzile lui. Mai târziu prefectul a reușit să încheie cu ei un armistițiu. Le-a promis monahilor că Gură de Aur va părăsi orașul în ziua următoare: pentru moment monahii au renunțat să-l ucidă pe sfânt.

7

Noaptea următoare, deși au promis că așteaptă până a doua zi plecarea sfântului, monahii au reapărut în număr și mai mare cu intenția foarte clară de această dată de a-l masacra. Gură de Aur

povestește acest atac într-o scrisoare adresată Olimpiadei. Spune că numărul monahilor era atât de mare, încât gărzile au hotărât să pornească la drum în ciuda riscului de a cădea în mâinile isaurienilor care se aflau din nou la porțile orașului. Soldații și ofițerii preferau să cadă în mâinile cumpliților isaurieni mai degrabă decât să cadă în mâinile sfinților monahi.

„Suntem prea puțini pentru a rezista acestor gloate de fiare sălbatice, i-au spus ofițerii lui Gură de Aur, vom pieri rușinos. Mai bine înfruntăm *bandele de isaurieni decât să rămânem în puterea acestor ticăloși*”⁹². (Adică a sfinților monahi.)

Gărzile l-au implorat pe Gură de Aur să se lase dus în afara orașului ca să nu fie uciși de preasfinții monahi. „Te implorăm, *preasfinte părinte, să pornim la drum fără întârziere*”⁹³.

În timp ce soldații îi vorbeau sfântului adresându-i-se cu formula „preasfinte părinte”, călugării și episcopul locului voiau să-l ucidă. Gură de Aur s-a hotărât să plece. I-a scris însă Olimpiadei cum anume s-a petrecut această plecare: „În mijlocul tuturor acestor spaime, în fața unei morți aproape sigure, deși febra mi-a revenit și mă mistuia, m-am aruncat într-o litieră în mijlocul zilei părăsindu-mi adăpostul. Tot poporul era acolo, *scoțând strigăte de durere și blestemându-l pe autorul acestor lucruri nedrepte*. Suspine ieșeau din toate piepturile, lacrimi curgeau din toți ochii. Am ieșit apoi din oraș. Câțiva clerici au ieșit unul câte unul în urma noastră și ne înso-

⁹² Scrisoarea 14 către Olimpiada.

⁹³ Scrisoarea 14 către Olimpiada.

teau cu suspinele lor. Îi auzeam pe mulți care spuneau: «Îl duceți la moarte sigură!...» Unul din ei, care mi-era cel mai devotat, mi-a spus atunci: «Plecați, vă implor. Cădeți în mâinile isaurienilor, *numai să scăpați de ai noștri. Oriunde veți merge veți fi în siguranță, numai între noi, preoții, nu.»*»

8

Apărat de soldați împotriva episcopului, împotriva preoților și împotriva monahilor, sfântul episcop s-a îndreptat spre locul exilului său cu riscul de a cădea în fiecare moment în mâinile isaurienilor. La douăzeci de kilometri de oraș, convoiul a fost ajuns din urmă de o femeie din Cezareea numită Seleucia. Era o femeie extrem de credincioasă. I-a oprit pe soldați și a căzut în genunchi înaintea sfântului implorându-l să nu mai înainteze fiindcă isaurienii erau aproape.

Seleucia a spus că avea o casă nu departe de acolo pe care o pune la dispoziția sfântului cu toți slujitorii săi, ca să locuiască până ce atacul isaurienilor va fi luat sfârșit. Sfântul și gărzile au acceptat bucuroși această ofertă. S-au instalat în casa Seleuciei. Era o casă foarte confortabilă și luminoasă, cu mulți slujitori și ziduri de apărare solide capabile să reziste unui atac al muntenilor.

Seleucia a pus totul la dispoziția lui Gură de Aur și a gărzilor, după care s-a întors în oraș. Spre miezul nopții, când sfântul tocmai adormise, preotul Evethius a pătruns în camera sa și l-a trezit.

Într-o scrisoare adresată Olimpiadei, Gură de Aur povestește scena: „La miezul nopții preotul Evethius a intrat în grabă în camera mea și m-a smuls din somn strigând din toate puterile lui: «Vă implor, sculați-vă, barbarii sunt aici. Se apropie de casă.»”

Sfântul a fost scos din patul său, a fost îmbrăcat și scos din casă. Dar isaurienii nu erau acolo. Nu era nici un atac. Nu era nici cel mai mic pericol.

Aflând că Seleucia și-a oferit casa lui Gură de Aur, episcopul Pharetrius a chemat-o, a amenințat-o că o denunță împăratului pentru conspirație, că o anatemizează și între timp o va supune torturii.

Înspăimântată, femeia a început să plângă și a cerut iertare episcopului. Pharetrius i-a poruncit Seleuciei să plece și să-l alunge pe Gură de Aur din casa ei. Deși înspăimântată, femeia n-a avut curajul să-l alunge ea însăși pe Gură de Aur care se afla sub acoperișul său. A dat episcopului cheile casei sale, iar acesta l-a trimis pe preotul Evethius în plină noapte să-l alunge pe Gură de Aur din casa Seleuciei.

Preotul a executat ordinul. Sfântul scrie că acest preot l-a scos din patul său cu propriile mâini, apoi din casă, și în cele din urmă din curte aruncându-l în stradă.

„Era o noapte fără lună, scrie Gură de Aur, o noapte deasă, înfricoșătoare. Nu era nimeni ca să-mi dea ajutor, nimeni să mă însoțească; toți mă părăsiseră.”

Sfântul se împiedica la fiecare pas. A cerut să se aprindă o lumânare. Preotul Evethius a refuzat.

A răspuns că barbarii puteau vedea lumânarea aprinsă...

„Luminile erau deci stinse, măgarul care purta litieră și care mergea pe un drum plin de bolovani și de pietre, a căzut în genunchi și m-a izbit puternic de pământ. Puțin a lipsit să nu fiu ucis pe loc.”

Grav rănit, Gură de Aur nu mai putea urca în litiera sa. Drumul era prea greu pentru a fi continuat în acest fel. Înaintau deci la pas. Dar în starea în care se găsea sfântul nu mai putea merge. Povestește că nu mergea, ci se târa: „Înaintam foarte încet, ca târându-mă, pe cărări abrupte, pe munți cu anevoie de străbătut... mistuit de febră, neștiind ce se urzea; temându-mă de barbari, cuprins de spaimă și așteptându-mă dintr-o clipă în alta să cad în mâinile lor.”

Isaurienii nu au apărut deloc. Nu au fost decât un pretext pentru a-l face pe Gură de Aur să străbată torente, pentru a-l forța să se cațere noaptea pe stânci, pentru a-l face să cadă într-o prăpastie ca să moară. Acestea erau intențiile episcopului Pharetrius.

După șaptezeci de zile de mers sfântul a ajuns în sfârșit la locul exilului său, în Cucuz. De aici a scris îndată după sosirea sa una din cele mai cumplite fraze pe care le-a putut scrie un episcop:

„Sunt acum la Cucuz... și în siguranță. Nu vă mai temeți pentru mine din pricina isaurienilor... În ce mă privește, nu mă mai tem decât de episcopi, afară numai de câțiva”⁹⁴.

⁹⁴ Scrisoare către Olimpiada.

Sfântul Ioan Gură de Aur era la Cucuz. Călătoria spre locul său de exil durase două luni și jumătate și se terminase. Dar la Constantinopol persecuția împotriva credincioșilor și a prietenilor lui Gură de Aur continua cu violență. Orice creștin care refuza să-l recunoască pe noul episcop Arsacius era condamnat la confiscarea bunurilor, la exil sau la moarte. Nemaivând biserici, credincioșii lui Gură de Aur săvârșeau Sfânta Liturghie în case particulare. De îndată ce autoritățile aflau că ioaniții săvârșiseră o slujbă sfântă într-o casă, aceasta era confiscată. Ioaniții s-au refugiat atunci în păduri. Dar autoritățile i-au urmărit și prin păduri, ca pe un vânat. Ancheta privind incendiul catedralei Sfânta Sofia a fost suspendată. Nici un polițist n-a fost în stare să-i aresteze pe incendiatori. Și împăratul era de părere că Însuși Dumnezeu a pus focul, de aceea Arcadius a dat ordin să se închidă ancheta, cerând însă ca toți călugării și toate călugărițele, preoții, episcopii să semneze actul prin care își dădeau acordul la condamnarea lui Gură de Aur. Mănăstirile care refuzau să semneze erau încer-

cuite de soldați și lăsate fără apă și hrană. Chinu-
iți de foame și de sete, sfinții și-au dat acordul la
condamnarea lui Gură de Aur.

Diaconița Olimpiada era întemeietoarea unei
mari mănăstiri de maici în Constantinopol. Con-
struise biserici. Maicile Olimpiadei nu au vrut să
se solidarizeze cu cei care-l condamnase pe sfânt.
Prin foame și sete au fost aduse la disperare și au
semnat. Olimpiada nu a mai vrut să pună picio-
rul în mănăstirea pe care o întemeiasse. Cu tot
curajul și fidelitatea ei, după luni și luni de per-
secuții, diaconița Olimpiada s-a prăbușit. A căzut
într-o tristețe apatică. Olimpiada dorea să moară.
Melancolia ei creștea, cum cresc lianele tropicale
și se înăbușea în propria ei tristețe ca într-o ie-
deră care o imobiliza. Sfântul a încercat să o
mângâie. Scrisorile sale ard de credință și de
prietenie. Dar Olimpiada nu mai putea lupta.
Femeile sunt ființe fragile, iar loviturile prea bru-
tale le sparg ca pe niște vase de preț. Atunci
Dumnezeu Însuși a început să vină în ajutorul
Olimpiadei și a ioaniților și i-a încurajat. Dum-
nezeu a început să-i pedepsească, unul după
altul, pe cei care-l condamnaseră pe sfântul epis-
cop Ioan Gură de Aur.

2

Prima persoană pe care Dumnezeu a pedep-
sit-o pentru că l-a exilat pe sfânt a fost Eudoxia.
Frumoasa împărăteasă a murit la 6 octombrie 404,
la trei luni și jumătate după ce decretase exilul
lui Gură de Aur. Dumnezeu a pedepsit-o pe

Eudoxia cu o moarte cumplită. Împărăteasa era
însărcinată pentru a cincea oară. Copilul pe care
trebuia să-l aducă pe lume a murit în pântecul
său. Nici medici, nici moaștele nu au reușit să o
scape de cadavrul pe care-l purta. Copilul a pu-
trezit în pântecul ei. Avea dureri cumplite și
nimeni nu o putea ajuta. Dar descompunerea se
întindea ca un foc. O dată cu copilul a început să
putrezească și pântecul frumoasei împărătese
contaminate de micul cadavrul pe care-l purta.
Era o pedeapsă atroce și ca toate pedepsele
groaznice, dura. Eudoxia s-a zbatut fără să în-
chidă ochii săptămâni întregi, ținând în ea copi-
lul mort, în timp ce pântecul ei se descompunea.
A murit urâtă de suferință, ea care ținea atât la
frumusețea ei!

Eudoxia a fost îngropată pe 12 octombrie în
anul 404. Mulțimile știau că Dumnezeu a pedep-
sit-o. Dușmanii lui Gură de Aur susțineau însă că
groaznica moarte a Eudoxiei n-avea nici o legă-
tură cu exilul lui Gură de Aur. Atunci Dumnezeu
a continuat să-i lovească unul după altul pe
dușmanii sfântului ca să-i convingă că nu era
vorba de coincidențe, ci de pedepse venite de
sus. Toți membrii conjurației care l-au trimis pe
Gură de Aur în Cucuz au fost loviți de pedepse
spectaculoase.

Arcadius era neliniștit. Îi era frică să nu se
deschidă pământul printr-un cutremur și să-l
înghită de viu. Împăratului îi era frică să nu fie
mâncat de viermi, să cadă de pe cal, să i se umfle
limba, să vadă putrezindu-i picioarele cum se
întâmplase cu dușmanii lui Gură de Aur sau
pântecul, cum se întâmplase cu Eudoxia.

Împăratul se zbătea cuprins de panică. Pentru ajutor și apărare înaintea lui Dumnezeu a apelat la Sfântul Nil care pe atunci trăia în adâncul deșertului.

3

Sfântul Nil fusese unul din oamenii cei mai bogați și mai eleganți din imperiul roman. Fusese prefectul Răsăritului sub Teodosie. Se căsătorise cu una din cele mai frumoase femei ale vremii și a avut doi băieți. Într-o bună zi l-a luat pe unul din fiii săi și s-a retras în adâncul deșertului, abandonând totul. Sfântul Nil și fiul său s-au stabilit pe Muntele Sinai. Împăratul Arcadius și-a trimis acolo mesagerii implorându-l să vină la Constantinopol, ca să-l ajute și să-L roage pe Dumnezeu să-l cruțe pe Arcadius, să nu-l pedepsească așa cum i-a pedepsit pe ceilalți dușmani ai lui Gură de Aur.

Sfântul Nil i-a ascultat pe trimișii imperiali, apoi i-a răspuns lui Arcadius: „Cum vrei tu ca eu să îndrăznesc să mă rog pentru un oraș care prin atâtea fapte vinovate merită dreptatea lui Dumnezeu care-l amenință? Constantinopolul e un oraș unde crima se sprijină pe autoritatea legilor și care l-a alungat pe preafericitul Ioan, stâlpul Bisericii, candela adevărului, trâmbița Domnului. Îmi ceri să mă rog pentru el, dar o ceri unui suflet prea copleșit de întristare de excesul relelor pe care acesta le-a comis”⁹⁵.

⁹⁵ Sfântul NIL, *Epistolele 232 și 233 către Arcadius*.

Împăratul și-a trimis încă o dată mesagerii să-l implore pe Sfântul Nil să se roage pentru salvarea de mânia Domnului a Constantinopolului și a lui însuși.

Sfântul Nil a răspuns: „L-ai alungat fără nici un motiv pe Ioan, cea mai mare lumină a pământului, pentru că te-ai lăsat prea ușor dus de sfaturile rele ale câtorva episcopi cu minte bolnavă. Gândește-te deci la tine și după ce ai lipsit Biserica universală de curatele și sfintele învățături pe care le primea de la el, recunoaște-ți cel puțin greșeala și te pocăiește”⁹⁶.

4

Arcadius se putea sprijini pe trei patriarhi ai Răsăritului care-i aprobau politica: Arsacius al Constantinopolului, Porfirie al Antiohiei și Teofil al Alexandriei, faraonul creștin. La o lună și o săptămână după moartea Eudoxiei, pe 18 noiembrie 404, a apărut o lege (aflată în Codul Teodosian) care spune: „Guvernatorii provinciilor să fie avertizați că trebuie să împiedice adunările ilicite ale celor care, disprețuind preasfintele biserici, încearcă să se adune altundeva, și cei care se despart de comuniunea cu Arsacius, Porfirie și Teofil (preavenerații episcopi ai legii sfinte) trebuie scoși afară din Biserică ca niște schismatici.”

Cronicarul Nichifor ne spune despre această lege următoarele: „Dacă unul din episcopi refuză să aibă comuniune cu Teofil, Arsacius și Porfirie

⁹⁶ *Ibid.*

să fie alungat din scaun, iar bunurile sale să fie confiscate, atât banii, cât și pământurile.” Deci adeptilor lui Gură de Aur li se lua totul. Episcopii, preoții și credincioșii lui Gură de Aur au rămas ascunși. Paladie citează cazul unui episcop partizan al lui Gură de Aur care timp de trei ani n-a părăsit camera pe care unul din prietenii săi i-a oferit-o pentru adăpost. Episcopii și preoții s-au făcut muncitori, ca să nu fie obligați să semneze acordul cu privire la condamnarea lui Gură de Aur. Fratele lui Paladie, episcopul cronicar care a scris viața Sfântului Ioan, s-a făcut grădinar ca să nu semneze ceva ce conștiința sa dezaproba. Acest frate al lui Paladie se numea Brisson și era episcop și el. Episcopul Troiei și-a cumpărat o barcă și s-a făcut pescar. Cu toate acestea, partizanii lui Gură de Aur nu au scăpat de furia episcopilor. Descoperiți oriunde se aflau, erau puși în lanțuri ca niște asasini.

5

În acest timp Gură de Aur și-a început viața de exilat în Cucuz. Un armean din localitate, pe nume Dioscor, a pus la dispoziția sfântului propria sa casă.

Era cea mai frumoasă și mai bună casă din Cucuz. Dar se afla aproape de cimitirul care cuprindea mormântul episcopului Pavel al Constantinopolului, exilat la Cucuz cu cincizeci de ani înainte și mort aici strangulat din porunca împăratului Constans. Gură de Aur se aștepta să fie și el strangulat într-o noapte de către soldați, cum

fusesse predecesorul său Pavel. Acest gând nu-l tulbura însă deloc pe sfânt. Era gata să părăsească în orice clipă această viață pământească. Populația Cucuzului era însă foarte fericită să aibă în mijlocul ei un sfânt și un martir. Episcopul Cucuzului, căci deși era un sătuc Cucuzul avea episcopul său, îl iubea într-atât pe Gură de Aur încât a venit să-i ofere tot ceea ce avea: casă, veșminte, ba chiar scaunul episcopal.

Gură de Aur scrie despre acest bun episcop al Cucuzului astfel: „Nu știu într-adevăr dacă nu mi-ar fi dat în dar tronul de episcop și biserica sa, atât de bun și ospitalier s-a arătat acest om cu mine”⁹⁷.

Dar clima era insuportabilă. Satul era expus tuturor curenților de aer și unui vânt „vertical”, un fel de foehn. În cursul aceleiași zile se trecea de la o căldură sufocantă la un frig tăios. Nu erau drumuri. Necesarul pentru viață lipsea. Cucuzul era un sat părăsit la picioarele Muntelui Taurus. Prietenia episcopului Cucuzului, pe numele lui Adelfius, și prietenia sinceră a populației erau o mângâiere pentru exilat, dar ele nu-l puteau împiedica să sufere crunt din cauza climei și a privațiunilor.

Guvernatorul Cucuzului, Sopater, a pus la dispoziția sfântului tot ce avea. Dar aici oamenii aveau extrem de puține. Cucuzul era exclusiv o garnizoană militară. Populația civilă era săracă ca pământul sărac pe care trăia.

Toți sufereau de foame. S-a întâmplat atunci o minune. O dată cu Ioan Gură de Aur au ajuns în

⁹⁷ Scrisoarea 125 către Chiriac.

acest sat, venind din toate colțurile lumii pe adresa sfântului, tot felul de cadouri. Curgeau sume imense, provizii, haine.

Gură de Aur scrie: „În această țară unde lipsește totul, eu singur nu sunt lipsit de nimic”; aceste cadouri sfântul le distribuia cetățenilor Cucuzului care, pentru prima dată în viața lor, nu mai erau înfometați. Banii pe care sfântul îi primea erau folosiți la încreștinarea Feniciei și pentru a veni în ajutorul săracilor din întreg imperiul.

6

Dar sunt în viață lucruri pe care nu le poți evita. Unul din aceste lucruri inevitabile era sosirea iernii la Cucuz. Gură de Aur era un adevărat atlet al lui Hristos. Trăise șase ani în adâncul deșertului și în peșteri. Și-a redus aici nopțile la trei ore de somn. Nu mânca decât o dată pe zi. În afara unui veșmânt nu avea nimic. Patul său era un pat tare de ascet, iar în camera sa în afară de icoana Sfântului Pavel nu erau nici mobile, nici podoabe. Gură de Aur renunțase la toate lucrurile pământești sau, cum spunea Sfântul Pavel, la toate lucrurile văzute pentru că cele văzute nu sunt decât pentru un timp. Gură de Aur trăia pe pământ doar prin duh. Era ca un duh liber de trup. Cu toate aceste performanțe, Gură de Aur nu reușea să facă abstracție de iarna care sosise în Cucuz. În această regiune de munte iarna era cumplită. Și ea a fost mai tare decât puterile sfântului. Gură de Aur era un om al sudului, un meridional, un sirian. Când peste Cucuz s-a abă-

tut iarna, bătrânul exilat care venea din țările calde a fost doborât. O spune el însuși: „Am ajuns până la porțile morții, și timp de două luni n-am avut viață decât pentru a simți durerile.”

Încă de la începutul iernii frigul a fost atât de surprinzător pentru bătrânul episcop, încât acesta n-a mai ieșit din casă de la sfârșitul toamnei. Aerul rece din Cucuz era ca o băutură prea puternică pentru pieptul și plămânii săi. A rămas deci închis în odaie: Dioscor a astupat ferestrele și porțile pentru că vântul sufla zi și noapte în rafale reci amestecate cu zăpadă gata să distrugă casa cu sfântul meridional aflat înăuntrul ei cu tot. Acest Dioscor, care pare să fi fost un om descurcăreț în afacerile pământești, s-a mutat în locuința sfântului pentru a-l putea îngriji în permanență. Bogatul negustor a făcut tot ce știa și tot ce se putea împotriva frigului.

Mai întâi a încălzit camera sfântului zi și noapte. Dar sobele și cuptoarele încinse îi făceau și mai rău lui Gură de Aur decât frigul. O jumătate de oră după ce focul era aprins în camera sa, sfântul era cuprins de migrene care îi zdrobeau creierii și începea să vomite. Această tortură fizică dura până ce se stingea focul. Gură de Aur prefera să înghețe mai degrabă decât să suporte căldura sobelor supraîncălzite. Stomacul său nu mai suporta. Dioscor a încetat să facă foc. Sfântul s-a îmbrăcat în blănuri și s-a ghemuit în pat. Nu l-a mai părăsit toată iarna. Această soluție a adus alte probleme. Din cauza lipsei de exercițiu nu mai avea poftă de mâncare. Trupul său slăbise până într-atât încât nu mai era decât o umbră. Apoi au apărut insomniile. Zile și nopți în șir

sfântul nu închidea un ochi. Dar chiar aceste suferințe păreau insuficiente. La Cucuz vântul nu sufla dintr-o singură direcție, în cursul aceleiași zile și aceleiași nopți presiunea atmosferă și vânturile variaua. Ascuns sub cuverturi în patul său, Gură de Aur suferea la cea mai mică variație de presiune. La cea mai ușoară schimbare de temperatură era cuprins de convulsii și de cumplite dureri de stomac. Fiecare criză dura ore în șir. Și de îndată ce se sfârșea criza, intervenea o altă schimbare de presiune, și torturile sfântului reîncepeau. Prima iarnă de exil la Cucuz a fost pentru sfânt asemenea unei șederi în infern.

7

În luna noiembrie 405, după cincisprezece luni de episcopat, Arsacius, episcopul cu elocința unui pește care-i urmăse lui Gură de Aur pe tronul episcopal, a murit. Nimeni nu l-a plâns. În locul său a venit episcopul Atticus. În ciuda morții lui Arsacius și a Eudoxiei, persecuțiile împotriva partizanilor lui Gură de Aur au devenit tot mai violente. Închisorile erau pline. Gură de Aur le scria persecutaților. Dar scrisorile sfântului erau mai degrabă încurajări pentru el însuși. El scria că suferința e necesară în viața oamenilor, încearcă să-i consoleze. Se ocupa în cele mai mici detalii de convertirea ținuturilor barbare. Era atât de pasionat încât se ocupa de tot: de încălțăminte misionarilor, de lenjeria lor, de rațiile lor alimentare. Voia să creștineze Asia. Puterile misionarului, ale mângâietorului și păstorului Bisericii s-au

înzdrăvenit o dată cu venirea primăverii. Și-a putut părăsi camera și ieși să respire aerul pădurilor. Sfântul s-a bucurat de sosirea primăverii cum nimeni nu s-a bucurat de ea vreodată.

Totuși cele două jumătăți ale imperiului roman se gândeau la Gură de Aur. Era simbolul eroismului creștin. Dovezi și mărturii de prietenie soseau la Cucuz din toate colțurile lumii. Misionarii care lucrau sub conducerea sa deveneau din ce în ce mai numeroși. Chiar atunci când fusese patriarhul de necontestat al Constantinopolului nu avusese o mai mare autoritate și o mai mare influență decât acum. În plus sosise primăvara care eliberează de suferințele iernii. Dar o dată cu primăvara au început și atacurile isaurienilor: în fiecare noapte ei asediau satul în care era exilat Gură de Aur.

8

Cucuzul devenise în primăvară o cetate asediată care trăia în teroare. Isaurienii aveau obiceiul să nu facă prizonieri. Era greu să transporte prizonieri pe culmile munților. Isaurienii ucideau tot ce găseau de la copilul din brațele mamei sale până la ultimul bătrân. Pe lângă această teroare, Cucuzul a mai cunoscut și alte dureri. Deși mic, Cucuzul era singura localitate care avea o garnizoană militară. Locuitorii celorlalte sate din regiune se refugiau, așadar, aici pentru că știau că se afla o armată. În satele lor nimeni nu se putea opune isaurienilor. Și o dată cu atacurile isaurienilor Cucuzul s-a umplut de refugiații care

veneau de pretutindeni, familii întregi. Era o mulțime de oameni. O mare de oameni. Nimeni nu avea nimic. Și o dată cu aceste valuri de transfugi și-au făcut apariția bolile. Apoi foametea. Oamenii dormeau pe scările caselor și mureau în stradă. Și veneau mereu! Deși Cucuzul era singura localitate care avea o armată, singura citadelă unde locuitorii aveau iluzia că sunt apărați, într-o noapte isaurienii au pătruns în sat. Cucuzul a fost ocupat și locuitorii săi trecuți prin ascuțișul sabiei de către munteni. Gură de Aur, care nu era complet refăcut după suferințele îndurate în timpul iernii, a fost unul din rarii supraviețuitori ai masacrului. Doar din întâmplare Gură de Aur n-a fost ucis de isaurieni. Dintre toți locuitorii Cucuzului era ultima persoană în stare să fugă noaptea în afara orașului printre pozițiile isaurienilor. Nu doar sfântul era bolnav și nu putea să umble, dar el era însoțit de diaconița Sabiniana, sora tatălui său, venită de bunăvoie la Cucuz să împărtășească exilul nepotului său. Sabiniana era în vârstă de optzeci ani. La brațul episcopului bolnav și a unui pretor numit Evethius, bătrâna doamnă a reușit să evadeze din oraș pe jos, prin zăpadă, cei trei transfugi salvându-se în întuneric și ascunzându-se în pădurile înzăpezite din jurul Cucuzului. Au petrecut noaptea în pădure. A doua zi erau în munți... și nu au mai găsit drumul de întoarcere...

De altfel, nici măcar nu era prudent să se întoarcă. Isaurienii puteau fi încă la Cucuz. Mai multe zile și mai multe nopți Gură de Aur, bătrâna Sabiniana și preotul Evethius au trăit fără apă și fără hrană în păduri. Apoi au ajuns la o

fortăreață numită Arabissos. Era o adevărată fortăreață, nu doar o aparență de fortăreață, cum era Cucuzul. Arabissos avea ziduri în stare să reziste asalturilor. Sfântul s-a regăsit brusc între zidurile unei citadele, fără lumină, în mijlocul soldaților. O dată cu cei trei evadați din Cucuz, alți mii de refugiați au invadat Arabissos. Și chiar în acel moment a izbucnit ciuma. Era atât de puțină hrană încât, pe lângă ciumă și atacurile isaurienilor, asediații de la Arabissos au trebuit să suporte și foamea.

Alte nefericiri au venit să se adauge celor deja existente: într-o noapte zidurile din Arabissos au fost străpunse și isaurienii au pătruns în cetate. Masacrul a fost de nedescris. Panica în fortăreață a fost infernală. Singura persoană care nu suferea de frică a fost Gură de Aur. El dormea în chilie sa cu pereți de piatră. Somnul unui bătrân este discret. Un bătrân care doarme nu face mai mult zgomot decât o pisică adormită. Mărunt, ascuns în cuverturile sale, sfântul n-a fost descoperit de isaurieni. Ei au intrat în chilie, dar n-au văzut trupul slab al sfântului. Doar a doua zi dimineața a văzut sfântul sângele și cadavrele din fortăreață, și a aflat astfel că Arabissos fusese atacat și jefuit de isaurieni în decursul nopții. N-a auzit nimic; Dumnezeu l-a ferit de vederea unui atac al isaurienilor.

Puțin timp după atacul muntenilor, un nou oaspete a apărut în citadela devastată și îndoliată. Un om tânăr, unul din miile și miile de tineri

creștini care, entuziasmați de zelul creștin al lui Gură de Aur, ar fi făcut orice sacrificiu pentru a putea trăi aproape de sfântul exilat. În ochii tineretului creștin al epocii, Gură de Aur simboliza apogeul virtuții și al credinței. Erau mii de tineri care voiau să vină să-l asculte și să se hrănească din învățătura sa, din „adevărata filozofie”, cum se numea pe atunci învățătura lui Iisus. Cel care sosise la Arabissos era unul din puținii fericiți. Era un tânăr diacon din Antiohia care lăsase totul pentru a trăi în apropierea sfântului. O dată cu acest diacon numit Teodot a plecat spre Arabissos un tânăr nobil, numit și el Teodot. Ca și diaconul care purta același nume, acest tânăr lăsase totul pentru a împărtăși exilul sfântului.

Cadavrele de la Arabissos, cadavrele oamenilor uciși de isaurieni sau ale celor uciși de ciumă, ca și cadavrele oamenilor care mureau în fiecare zi de foame, zăceau încă pe străzile fortăreței. Erau prea multe cadavre de îngropat. Nu puteau fi îngropate toate. Tocmai atunci au ajuns la fortăreață diaconul și tânărul nobil, cei doi Teodot. Entuziasmul lor n-a scăzut. L-au căutat pe Gură de Aur. Tatăl tânărului nobil i-a dat provizii, bani, cadouri și tot ce era necesar pentru trai. Tatăl tânărului Teodot era unul din cei mai importanți funcționari ai Antiohiei. Gură de Aur i-a primit pe cei doi pelerini cu inima îndurerată. A constatat că tânărul nobil Teodot era firav și nu putea suporta clima Armeniei. Gură de Aur a reflectat și l-a trimis înapoi pe tânărul nobil la tatăl său cu o scrisoare foarte politicoasă și cu toate cadourile primite: „Acceptând cadourile dumneavoastră ar însemna să accept lucrul de

care am cel mai puțin nevoie.” Gură de Aur s-a scuzat că nu-l poate păstra pe lângă el ca ucenic pe tânărul Teodot „pe care aş fi fost bucuros să-l țin pe lângă mine ca citeț și aş fi fost fericit să-l formeze și să-l instruiesc. *Dar aici totul respiră crimă, tumult, masacru și incendiu. Eu însumi îmi schimb în fiecare clipă reședința și nu știu adesea unde să-mi pun capul*”⁹⁸.

Același răspuns avea să-l trimită sfântul tuturor tinerilor care voiau să-l întâlnească în locul exilului său. Fiindcă gloria de martir a lui Gură de Aur trecuse în legendă și lumea întreagă se ruga pentru el.

⁹⁸ Scrisoarea 61 către Teodot.

În timpul exilului său la Arabissos Gură de Aur era lipsit, atât cât dura iarna, adică zece luni pe an, de orice contact cu restul lumii; fiindcă în acest anotimp nu erau drumuri accesibile.

„În timpul iernii, când totul îngheață de frig, când incredibile mormane de zăpadă blochează drumurile, închis într-o chilie strâmtă fără secretar și cu limba întrucâtva înlănțuită, am tăcut și am tăcut mult timp, deși împotriva voinței mele; dar primăvara care ne deschide din nou drumurile a dezlegat și piedicile limbii mele”⁹⁹.

Deși lipsit de mijloace de comunicare și deși gura de aur a episcopului a rămas închisă, sfântul a reușit din locul său de exil să pună cu o intuiție genială una din pietrele cele mai importante la temelia Bisericii creștine. Gură de Aur nu era un doctrinar, dar știa că Biserica lui Hristos era una și apostolică pe toată suprafața pământului. Gură de Aur știa că guvernarea acestei Biserici fusese încredințată episcopilor și că nici o persoană laică nu avea dreptul să le ia locul. Când

⁹⁹ Scrisoarea 128.

împăratul Răsăritului s-a amestecat în aceasta, Gură de Aur s-a adresat papei Inocențiu, urmașul Sfântului Petru. Pe atunci Roma nu avea prestigiul pe care-l are astăzi. Dar la Roma episcopii se temeau mai puțin de intervențiile imperiale. Gură de Aur s-a adresat deci Romei. Papa Inocențiu știa, ca și Gură de Aur, că Biserica lui Hristos era una și aceeași pe toată suprafața pământului. Inocențiu știa că era de datoria episcopilor să apere Biserica lui Hristos pretutindeni unde ea era atacată, adică pe tot pământul. Și această Biserică a lui Hristos era atacată în Răsărit. Episcopul Gură de Aur era exilat, iar în fruntea Bisericii lui Hristos în Răsărit fuseseră puși „episcopi de paie”.

Inocențiu s-a avântat în apărarea Bisericii lui Hristos din Răsărit. Era de datoria sa. Inocențiu a luat hotărârea de a-l apăra pe episcopul Ioan care era martirizat. În persoana lui Ioan Gură de Aur era atacată Biserica. Consilierii papei Inocențiu erau oameni care figurează astăzi în calendare. Consilierii papei Inocențiu erau sfinți, savanți și teologi. Doi dintre ei erau Sfântul Augustin și Sfântul Ieronim. Ei i-au dat sfatul să nu ia apărarea lui Gură de Aur, pentru că această imixtiune în treburile Bisericii Răsăritului putea avea consecințe fatale. Deși aprecia în cel mai înalt grad pe Sfântul Ieronim și pe Sfântul Augustin, papa Inocențiu le-a refuzat sfaturile. Le-a spus că nu exista o Biserică răsăriteană și una occidentală, ci o singură Biserică, cea a lui Hristos. Contrar părerilor sfinților săi consilieri, papa și-a îndeplinit misiunea de apărător al Bisericii unice. Le-a spus că era urmașul apostolilor, paz-

nicul cheilor Sfântului Petru, și datoria sa era de a apăra Biserica acolo unde era în primejdie, fără să țină seama de frontiere. Și papa Inocențiu a început o acțiune energică în vederea reabilitării lui Gură de Aur. El a stabilit astfel una din sublimele tradiții ale Romei, tradiție fără de care puterea Bisericii nu s-ar fi menținut în timpul veacurilor întunecate ale istoriei. În fața acestui curaj apostolic al Romei, împăratul Arcadius a tremurat și o dată cu el tot imperiul de Răsărit. Dar era prea târziu. Hotărârea papei Inocențiu de a repara nedreptatea făcută Bisericii lui Hristos era luată. Scrisorile de convocare a unui mare sinod la Tesalonic fuseseră trimise. Sinodul convocat de Inocențiu trebuia să-l judece și reabiliteze pe Gură de Aur. Teofil, faraonul creștin al Alexandriei, era citat înaintea acestui sinod ca martor. Soldații Bisericii lui Hristos, legații papei, mergeau spre Constantinopol ca să se ocupe de pregătirile necesare convocării acestui sinod.

2

Ambasada papei Inocențiu era constituită din cinci episcopi între care se aflau Emil din Benevent, Cythegius, Gaudențiu din Brescia. Acestei ambasade de episcopi li s-au adăugat doi preoți: Valentinian și Bonifaciu, ca și patru episcopi din Răsărit refugiați la Roma. Cei patru episcopi răsăriteni erau: Chiriac, Demetrius, Eulysius și Paladie. Ambasada romană purta trei scrisori adresate împăratului Arcadius. Prima scrisoare era din partea fratelui său Honorius, suveranul Oc-

copii răsăriteni au fost obligați să doarmă în case rău famate. Apoi suferințele lor fizice și morale au luat sfârșit, cum iau sfârșit toate cele pământești. Episcopii răsăriteni veniți de la Roma au fost uciși de soldații care-i escortau cu lovituri de băț, cu lovituri de picioare, cu lovituri de pumni. Au murit în credință ca niște martiri în timpul călătoriei lor.

4

Ambasadorii occidentali au fost supuși altor torturi decât cele suferite de colegii lor răsăriteni. Mai întâi, polițiștii imperiali au vrut să le ia ambasadurilor cele trei scrisori. Ambasadorii au refuzat să le predea. Au replicat că dintotdeauna ambasadorii trebuiau să înmâneze scrisorile în mâinile împăratului. Ofițerii au încercat atunci să le ia cele trei scrisori cu forța. Prelații s-au luptat și s-au opus. Unuia dintre ei, episcopul Marianus, polițiștii i-au smuls degetele, încercând să-i smulgă scrisorile dar episcopii romani erau atleții lui Hristos. Știau să se lupte. Văzând că nu reușea cu forța, Arcadius le-a trimis legaților romani trei mii de monede de aur — ca mită — dacă-l vor recunoște pe noul episcop al Constantinopolului, Atticus, și dacă semnav o scrisoare prin care renunțau la sinodul de la Tesalonic. Episcopii ambasaduri au refuzat aurul împăratului Arcadius. Văzând că nu reușea să-i convingă nici cu forța, nici cu banii, nici cu viclenia, împăratul a poruncit ca prelații să fie trimiși la ei acasă, în Italia. Cel puțin acest lucru li s-a făcut cunoscut. După patru luni de captivitate, episco-

pii și suita lor au fost scoși din închisoare și îmbarcați. Dar căpitanul avea ordin să scufunde barca cu prelații ambasaduri. Printr-o minune însă, episcopii au fost salvați și s-au întors la Roma unde au putut povesti cum au fost maltratați în închisoare. Au putut arăta oasele lor zdrobite. Și cicatricele. N-au putut spune însă nimic de soarta lui Gură de Aur în exil, nici de soarta episcopilor răsăriteni plecați împreună cu ei de la Roma și care, la acea dată, erau deja asasinați.

Augustin, Ieronim și alții l-au sfătuit pe papă să renunțe la sinod. Papa Inocențiu a refuzat însă sfaturile lor. El voia să apere Biserica. Urmașul Sfântului Petru n-are dreptul să se descurajeze. Și papa nu s-a descurajat. A hotărât să continue lupta apostolică pentru Biserică până ce victoria va fi de partea acesteia.

5

Împăratul Arcadius și episcopii răsăriteni au înțeles — cu intuiția răufăcătorilor — că papa Inocențiu nu va depune armele înainte să se facă dreptate. Episcopul Atticus a avut atunci o idee pentru a împiedeca intervenția Romei. I-a propus lui Arcadius să-l ducă pe Gură de Aur într-un loc de exil încă și mai îndepărtat. Ar putea muri pe drum. Prin moartea lui Gură de Aur dosarul său ar fi închis. Sinodul pentru reabilitarea exilatului nu mai putea fi convocat.

Arcadius se temea.

Episcopii i-au repetat împăratului că luau asupra lor păcatul. Și pentru că împăratului Arcadius îi era frică, realmente frică, i s-a promis să

copii răsăriteni au fost obligați să doarmă în case rău famate. Apoi suferințele lor fizice și morale au luat sfârșit, cum iau sfârșit toate cele pământești. Episcopii răsăriteni veniți de la Roma au fost uciși de soldații care-i escortau cu lovituri de băta, cu lovituri de picioare, cu lovituri de pumni. Au murit în credință ca niște martiri în timpul călătoriei lor.

4

Ambasadorii occidentali au fost supuși altor torturi decât cele suferite de colegii lor răsăriteni. Mai întâi, polițiștii imperiali au vrut să le ia ambasadiorilor cele trei scrisori. Ambasadorii au refuzat să le predea. Au replicat că dintotdeauna ambasadiorii trebuiau să înmâneze scrisorile în mâinile împăratului. Ofițerii au încercat atunci să le ia cele trei scrisori cu forța. Prelații s-au luptat și s-au opus. Unuia dintre ei, episcopul Marianus, polițiștii i-au smuls degetele, încercând să-i smulgă scrisorile dar episcopii romani erau atleții lui Hristos. Știau să se lupte. Văzând că nu reușea cu forța, Arcadius le-a trimis legaților romani trei mii de monede de aur — ca mită — dacă-l vor recunoște pe noul episcop al Constantinopolului, Atticus, și dacă semnau o scrisoare prin care renunțau la sinodul de la Tesalonic. Episcopii ambasadiorii au refuzat aurul împăratului Arcadius. Văzând că nu reușea să-i convingă nici cu forța, nici cu banii, nici cu viclenia, împăratul a poruncit ca prelații să fie trimiși la ei acasă, în Italia. Cel puțin acest lucru li s-a făcut cunoscut. După patru luni de captivitate, episco-

pii și suita lor au fost scoși din închisoare și imbarcați. Dar căpitanul avea ordin să scufunde barca cu prelații ambasadiorii. Printr-o minune însă, episcopii au fost salvați și s-au întors la Roma unde au putut povesti cum au fost maltratați în închisoare. Au putut arăta oasele lor zdrobite. Și cicatricele. N-au putut spune însă nimic de soarta lui Gură de Aur în exil, nici de soarta episcopilor răsăriteni plecați împreună cu ei de la Roma și care, la acea dată, erau deja asasinați.

Augustin, Ieronim și alții l-au sfătuit pe papă să renunțe la sinod. Papa Inocențiu a refuzat însă sfaturile lor. El voia să apere Biserica. Urmașul Sfântului Petru n-are dreptul să se descurajeze. Și papa nu s-a descurajat. A hotărât să continue lupta apostolică pentru Biserică până ce victoria va fi de partea acesteia.

5

Împăratul Arcadius și episcopii răsăriteni au înțeles — cu intuiția răufăcătorilor — că papa Inocențiu nu va depune armele înainte să se facă dreptate. Episcopul Atticus a avut atunci o idee pentru a împiedeca intervenția Romei. I-a propus lui Arcadius să-l ducă pe Gură de Aur într-un loc de exil încă și mai îndepărtat. Ar putea muri pe drum. Prin moartea lui Gură de Aur dosarul său ar fi închis. Sinodul pentru reabilitarea exilatului nu mai putea fi convocat.

Arcadius se temea.

Episcopii i-au repetat împăratului că luau asupra lor păcatul. Și pentru că împăratului Arcadius îi era frică, realmente frică, i s-a promis să

se facă totul într-un mod discret și Gură de Aur să nu fie strangulat cum se făcuse cu celălalt episcop în Cucuz. Auzind spunându-se că asasinatul lui Gură de Aur va avea loc într-un mod delicat, blând și cu cea mai mare discreție, Arcadius a acceptat ca sfântul să fie ucis pentru a pune capăt acestei intervenții a Romei. Episcopii au fost într-atât de încântați de decizia imperială, încât au promis să-l ucidă pe Gură de Aur cu o asemenea discreție încât nici măcar Dumnezeu, Tatăl ceresc, să nu-și dea seama!

Împăratul Arcadius a surâs și a dat în alb episcopilor permisiunea să înfăptuiască această acțiune, cu toată finețea. Căci într-adevăr era o dovadă de mare finețe din partea lor să ucidă un om fără ca nici Dumnezeu să-și dea seama!

Primind toată libertatea de la împărat pentru a-l ucide pe Sfântul Gură de Aur, episcopii rășăriteni au considerat de datoria lor să execute planul. Episcopii de la Constantinopol au căutat cu ajutorul poliției imperiale doi polițiști care nu se temeau de sânge, doi adevărați polițiști. S-a fixat un concurs și, în cele din urmă, au fost aleși doi ofițeri imperiali de poliție cărora li s-au verificat inimile: erau inimi de piatră. Au primit ordinul de a-l face pe Gură de Aur să iasă din Arabissos și să-l transporte la picioarele Caucazului, în localitatea numită Pityontis. Polițiștii au primit ordinul să nu ajungă niciodată cu prizonierul lor la Pityontis, ci să-l transporte în așa fel încât sfântul să moară pe drum. Pentru această misiune li s-a promis celor doi polițiști ceea ce se promite întotdeauna în ocazii asemănătoare: bani, înaintare, un concediu și, mai târziu, o decorație.

Polițiștii au plecat numaidecât să-și îndeplinească misiunea pentru că episcopii erau foarte presăți. Nu mai voiau să amâne această afacere. Le era frică de Gură de Aur. Și pentru a scăpa de această frică, voiau să-l ucidă cât mai repede cu putință.

Paladie scrie că, vorbind de Gură de Aur, unul din episcopi a spus: „Vedeți pe acest mort înfricoșător, care-i terorizează pe cei vii și puternici, ca o mască care-i înspăimântă pe copii. Ciudat lucru. Cei care, sprijiniți de brațul statului și de bogăția Bisericii au în mână puterea de a face totul, tremură, pălesc și se înspăimântă în fața acestui preot singur, fără patrie, bolnav și exilat.”

Sfințenia și gloria lui Gură de Aur îi înspăimântau pe episcopi. Nu mai dormeau noaptea. Din cauza aceasta au trimis de această dată doi polițiști cu ordinul de a nu mai pierde timpul și de a-l ucide pe Gură de Aur.

2

Polițiștii au sosit la Arabissos spre jumătatea lui iunie 407. I-au arătat lui Gură de Aur ordinul de transfer la Pityontis. Sfântul n-a părut surprins. Se aștepta la aceasta. Exilatul îi aștepta de mult timp polițiștii imperiali care trebuiau să-l asasineze. N-a fost deloc surprins când i s-a făcut cunoscut că plecarea va avea loc imediat, fără nici o întârziere. Exilatul nu avea bagaje. S-a lăsat deci încadrat de soldați și s-a așternut pe drum de îndată ce soldații i-au poruncit. Sfântul era cu totul lămurit cu privire la intențiile lor când i-a văzut părăsind drumul pentru a-l conduce pe o cărare pe care nu putea merge decât un singur om. A mers totuși curajos pe acest drum pietros care se înălța pe crestele munților. Polițiști primiseră efectiv ordinul să nu-l conducă deloc pe sfânt pe drumuri, ci numai pe poteci. Trebuiau să evite nu numai orașele și satele, ci și orice tre-

cător. În timpul călătoriei sale, sfântul nu trebuia să întâlnească nici un suflet viu.

Și Gură de Aur a mers în direcția indicată de soldați. Mergea prin munți până pe creste, apoi cobora. Urca, apoi cobora. Din când în când bătrânul se oprea. Soldații aveau ordinul să nu-l lase pe prizonier să se odihnească nici un minut. Gură de Aur trebuia silit să meargă până ce-i va veni moartea. Fiindcă aceasta era misiunea polițiștilor. Să-l obosească până ce va cădea mort pe drum. Atunci s-a petrecut un lucru inexplicabil: sfântul nu obosea. Sfântul mergea mai neobosit decât tinerii polițiști care-l escortau. Gură de Aur suporta foamea și setea mai bine ca acești gardieni. Lucrul i-a uimit până într-atât pe polițiști încât unul dintre ei a crezut că era o minune și a încercat să-l salveze pe episcop. Al doilea era însă neînduplecat. Știa că dacă prizonierul nu murea pe drum, nu va primi nici banii, nici avansarea, nici concediul. Gândindu-se la toate acestea, a rărit opririle cu riscul de a cădea el însuși bolnav. Dar sfântul mergea ca un tânăr fără să obosească. Al doilea polițist a inventat alte mijloace pentru a pune capăt rezistenței prizonierului. Sfântul a fost obligat să meargă când soarele era cel mai arzător, în miezul zilei, dar nici soarele torid nu reușea să-l doboare. Atunci Gură de Aur a fost silit să meargă în văpaia lunii iunie în Asia fără pălărie. Paladie scrie: „Din pricina căldurii capul sfântului ajunsese stacojiu ca o roșie.” Dar prizonierul nu făcea insolație. Al doilea polițist a încercat atunci o altă metodă. De fiecare dată când începea să plouă sfântul trebuia să pornească la drum, dar ploaia care curgea pe pieptul

și pe spatele lui Ioan nu i-a provocat nici pneumonie, nici cea mai mică răceală.

În acest timp, neștiind că Ioan, lumina Bisericii, era condus la moarte, papa Inocențiu făcea toate eforturile pentru a-l salva. Dar Gură de Aur nu știa nimic de acțiunea papei. Nu știa că în acele zile când era dus cu capul gol sub soarele arzător al amiezii, doi colegi de calendar, doi viitori colegi de calendar și doi episcopi, frații săi în Hristos, îi scriau papei pentru a-l convinge să nu-l mai apere pe Ioan. Papa nu s-a lăsat convins. A refuzat scrisoarea prin care, pe 13 iunie 407, adică în timp ce Gură de Aur era pe drumul asasinării sale, Sfântul Augustin și Sfântul Ieronim îi cereau lui Inocențiu să abandoneze cauza lui Ioan. Gură de Aur mergea curajos. Știa că mergea spre cer. Știa că drumul care duce la cer înaintează sub ploaia torențială, sub focul lunii iunie care izbea capul său gol, printre cărările stâncoase ale munților. Gură de Aur mergea pe drumul sfințeniei încă din copilăria lui și știa că acest drum era anevoios. Dar își continua drumul ca un adevărat atlet al lui Hristos.

Al doilea polițist era uluit. Începea să creadă și el că rezistența episcopului se datora unei minuni. Dar mai avea și alte mijloace și voia să le încerce pe toate. Voia ca sfântul să moară. Dacă sfântul nu murea, adio avansare, primă în bani și concediu! În cele din urmă, Dumnezeu s-a milostivit de Ioan, episcopul și atletul Său.

Dumnezeu i-a cerut lui Ioan Gură de Aur aceleași sacrificii ca lui Iov. Și Ioan i-a dat totul cu credință. Iar acum Dumnezeu, satisfăcut de rezistența atletului Său Ioan, fiul Antuzei și al lui

Secundus din Antiohia, nu mai voia să-l ceară nimic acestui atlet care suferise toate încercările. Tocmai împlinise cincizeci și opt de ani. Nu mai era decât piele și oase. Ioan s-ar mai fi luptat încă, pentru că nu refuza nici o luptă. Dar Dumnezeu, în marea Sa milostivire, a considerat că Ioan Gură de Aur avea dreptul la odihnă. Și dat fiind că pentru sacrificiile sale Ioan avea dreptul la o răsplată, în noaptea de 13 septembrie 407, când soldații i-au permis lui Ioan Gură de Aur să doarmă câteva ore la câțiva kilometri de localitatea numită Comana (căci în tot timpul călătoriei, așa cum s-a poruncit la Constantinopol, sfântul nu s-a culcat niciodată într-un oraș sau într-un sat), Dumnezeu i l-a trimis pe Sfântul Basilisc. Episcopul Ioan Gură de Aur dormea aproape de biserica închinată Sfântului Basilisc, un martir care a fost martirizat în acel loc.

Sfântul Basilisc i s-a arătat lui Ioan în somn și i-a spus că a suferit toate încercările pământești care duceau la cer.

„Curaj, frate Ioane, mâine vom fi împreună!”

Sfântul Basilisc s-a arătat apoi preotului care avea grijă de biserică și i-a spus: „Pregătește un loc pentru fratele meu Ioan, căci iată că sosește.”

3

Îndată după anunțul că în ziua următoare va părăsi lumea pământească, prizonierul a fost trezit de soldații care i-au spus să se pregătească de plecare. Gură de Aur i-a rugat să aștepte până a doua zi, căci avea să moară în zori. Soldații au râs și l-au împins pe drum cu lovituri de bâtă.

Ziua nu se ridicase încă. Ioan a ascultat ordinul, dar o dată cu venirea zorilor a simțit că moartea era aproape. Le-a spus soldaților că îi ruga să se întoarcă și să-l ducă la biserica Sfântului Basilisc.

Nu aveau de parcurs decât o foarte mică distanță. Soldații s-au lăsat înduplecați. Și episcopul a fost dus înapoi la biserica Sfântul Basilisc. La întoarcere a mers repede. Gură de Aur voia să ajungă cât mai repede cu putință. Odată ajuns, s-a dezbrăcat. A dat săracilor încălțările sale. Apoi le-a dat veșmintele sale uzate; le-a dat cămașa sa; le-a dat batista cu care și-a șters sudoarea frunții sale. A dat săracilor tot ce avea. Totul pentru săraci. N-a mai păstrat decât o cămașă albă lungă. Și, după ce le-a dat totul, s-a întins pe dalele care pardoseau biserica. A cerut Sfânta Cuminecătură. Toate acestea cu calm. Apoi a spus:

„Slavă lui Dumnezeu pentru toate! Amin.”

Și, îmbrăcat cu cămașa sa albă, întins pe dalele bisericii, Gură de Aur a murit. A trecut la cer ca și cum nimic nu se întâmplase. Senin. Ca și cum ar fi spus Amin.

Epilog

Papa Inocențiu a luptat până la sfârșitul zilelor sale pentru reabilitarea lui Ioan Gură de Aur. Preoții și episcopii care s-au declarat împotriva sfântului martir au fost scoși din comuniunea cu Roma.

Atticus al Constantinopolului a acceptat el însuși ca numele lui Ioan să fie restabilit pe lista episcopilor. În anul 438, sub episcopatul lui Proclus, în ziua de 27 ianuarie, rămășițele pământești ale lui Gură de Aur au fost transferate de la Comana la Constantinopol. Mulțimea săracilor și a cerșetorilor era în genunchi și plângea chemându-l pe Gură de Aur ca și cum ar fi fost încă în viață.

„Părinte, ia-ți înapoi locul pe scaunul episcopal.”

La această ceremonie asista vărsând lacrimi Teodosie al II-lea, fiul lui Arcadius și al Eudoxiei, asasinii sfântului.

Gură de Aur a fost înhumat în biserica Sfinților Apostoli din Constantinopol, necropola împăraților bizantini. Dar destinul unui sfânt pe pământ e un lung șir de suferințe. Chiar și după moartea sa.

În anul 1204, când Constantinopolul a fost devastat și incendiat de armatele cruciadei a patra,

cruciații au furat o dată cu toate lucrurile prețioase ale orașului și moaștele Sfântului Ioan Gură de Aur. Ele au fost duse la Roma, unde au fost înhumate în capela corului bisericii Sfântul Petru, în apropierea mormintelor Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Ioan a intrat în istorie ca martir și de asemenea drept cel mai mare orator creștin. De aici supranumele de Gură de Aur, în limba greacă *Chrysostomos*.

Biserica romană îl sărbătorește cu acest titlu pe 27 ianuarie, iar Biserica răsăriteană de două ori: pe 27 ianuarie și 13 noiembrie.

În 1908 Roma l-a proclamat pe Gură de Aur patronul oratorilor creștini. Dar osemintele sfântului nu au cunoscut niciodată odihna. Au fost fărâmițate și risipite între Răsărit și Apus ca pentru a le servi drept legătură de unire.

Cuprins

I	5
II	27
III	51
IV	63
V	107
VI	155
VII	161
VIII	173
IX	187
X	203
XI	215
XII	237
XIII	251
XIV	267
XV	283
XVI	299
XVII	307
Epilog	313

Difuzare: SC SUPERGRAPH SRL
str. Biserica Alexe, nr. 24
040269 București, sector 4
tel./fax 021-3367913

În primele secolele ale creștinismului, bărbații și femeile care luptau pentru a dobândi gloria sfinților erau numiți atleții lui Hristos. Un sfânt realizează în cursul vieții sale performanțe pe care ceilalți oameni nu reușesc să le înlăptuiască. Uneori performanțele sale sunt recunoscute oficial de Biserică. În acest caz el figurează în calendar. Recunoașterea oficială a unui sfânt are loc însă doar ca o excepție și numai pentru un foarte mic număr de persoane. Majoritatea sfinților sunt ignorați de calendar. Puținii sfinți pe care Biserica îi recomandă venerării publice primesc această consacrare cu titlul postum. Niciodată în timpul vieții lor.

Mulți oameni au vrut să se facă sfinți. Luptele lor pentru dobândirea curăteniei necesare sfințeniei au fost spectaculoase. Mai spectaculoase și mult mai dure decât luptele din arene. Pentru dobândirea curăteniei, atleții lui Hristos luptau împotriva trupului lor, împotriva somnului, împotriva foamei, împotriva durerii, împotriva propriilor lor gânduri, împotriva instinctelor. Era o luptă fără milă, dusă zi și noapte, de-a lungul unei întregi vieți. O luptă palpitantă și fără nici un răgaz.

Ioan Gură de Aur a luat hotărârea să se facă sfânt încă din adolescență, când era încă pe băncile școlii. O hotărâre luată în deplină cunoștință de cauză și după o matură chibzuință. Alți tineri hotărăsc în adolescența lor să se facă generali, sportivi campioni, exploratori. Ioan Gură de Aur a hotărât să se facă sfânt. Toată viața sa n-a avut alt ideal.

Pentru a dobândi sfințenia el i-a înfruntat pe toți adversarii pe toate terenurile și a câștigat toate luptele. Palmaresul său este o imensă listă de victorii. Victoriile lui Ioan Gură de Aur au fost atât de categorice, încât el este unul din puținii sfinți citați în calendar atât de Biserica occidentală, cât și de Biserica răsăriteană.